

CLAUSEWITZ

SAVAŞ
ÜZERİNE

İLKERİŞ YAYINLARI

SAVAŞ ÜZERİNE
CARL VON CLAUSEWİTZ

Carl von Clausewitz, Vom Kriege, Berlin, 1832
Savaş Üzerine, May Yayınları, Nisan 1975, Çeviren: Şiar Yalçın
www.ilkeris.com
iletisim@ilkeris.com

İÇİNDEKİLER

9	Yazarın Önsözü
11	Birinci Kitap – SAVAŞIN NİTELİĞİ
13	Bölüm I - Savaş Nedir?
33	Bölüm II - Savaşta Amaç ve Araçlar
48	Bölüm III - Savaş Dehası
68	Bölüm IV - Savaşta Tehlike
70	Bölüm V - Savaşta Maddi Çaba
71	Bölüm VI - Savaşta Haber Alma
73	Bölüm VII - Savaşta Sürtünme
76	Bölüm VIII - Birinci Kitap Hakkında Son Mülahazalar
79	İkinci Kitap – SAVAŞ TEORİSİ
81	Bölüm I - Savaş Sanatının Dallar
89	Bölüm II - Savaş Teorisi Üzerine
109	Bölüm III - Savaş Sanatı veya Savaş Bilimi
112	Bölüm IV - Yöntemcilik (Metodizm)
118	Bölüm V - Eleştiri
138	Bölüm VI - Örnekler Hakkında
146	Üçüncü Kitap – GENEL OLARAK STRATEJİ
148	Bölüm I - Strateji
157	Bölüm II - Stratejinin Unsurları
158	Bölüm III - Manevi Değerler
160	Bölüm IV - Başlıca Manevi Güçler
161	Bölüm V - Ordunun Savaşkanlığı
165	Bölüm VI - Gözüpeklik
169	Bölüm VII - Sebât
170	Bölüm VIII - Sayıca Üstünlük
176	Bölüm IX - Baskın
181	Bölüm X - Savaş Kurnazlığı

183	Bölüm XI - Kuvvetlerin Mekan İçinde Toplanması
184	Bölüm XII - Kuvvetlerin Zaman İçin De Toplanması
190	Bölüm XIII - Stratejik Yedekler
193	Bölüm XIV - Kuvvet Tasarrufu
194	Bölüm XV - Geometrik Unsur
196	Bölüm XVI - Savaş Eyleminin Geçici Olarak Durdurulması
201	Bölüm XVII - Modern Savaşın Karakteri
202	Bölüm XVIII - Gerginlik ve Dinlenme
205	Dördüncü Kitap – MUHAREBE (ÇATIŞMA)
205	Beşinci Kitap – ASKERİ KUVVETLER
206	Altıncı Kitap – SAVUNMA
206	Yedinci Kitap – SALDIRI
207	Sekizinci Kitap – SAVAŞ PLANI
209	Bölüm I - Genel Bakış
211	Bölüm II - Mutlak Savaş ve Gerçek Savaş
215	Bölüm III - A. Savaşta Parçaların Karşılıklı Bağımlılığı
218	B. Savaşın Amacının Büyüklüğü ve Harcanacak Çabalar Hakkında
231	Bölüm IV - Savaşın Amacının Daha Kesin Olarak Tanımlanması: Düşmanı Bozguna Uğratmak
239	Bölüm V - Savaşın Amacının Daha Kesin Olarak Tanımlanması: Sınırlı Amaç
242	Bölüm VI - A. Politik Amacın Askeri Amaç Üzerinde Etkisi
244	B. Savaş Politikasının Bir Aracıdır

SAVAŞ ÜZERİNE
CARL VON CLAUSEWİTZ

YAZARIN ÖNSÖZÜ

'Bilimsel' kavramının sadece, ya da esas itibarıyla, bir sistemden veya hazır bir öğretim yönteminden oluşmadığını bugün bilmeyen kalmamıştır. Bu kitapta bir sistem arayan ilk bakışta hayal kırıklığına uğrayacaktır; kesin bir öğreti ve teori yerine de sadece bunlar için gerekli malzemeyi bulacaktır.

Bu kitabın bilimsel yönü, savaş olayının özünü, ilgili bulunduğu diğer olaylarla birlikte ele alıp incelemek çabasından yatar. Yazar hiç bir yerde felsefe yapmaktan kaçınmış değildir, ama iş kılı kırk yarmaya döküldüğünde sözü kısa kesmeyi tercih etmiş ve öne sürülen görüşleri deneylerle kanıtlamak yoluna gitmiştir. Nasıl ki, bazı bitkilerin meyve vermesi boylarının fazla uzamamasına bağlı ise, uygulamalı sanatlarda da, kuramsal yapıların ve çiçeklerin fazla büyümemesi, fazla yer tutmaması gerekir; onların yetişmesine en elverişli toprak deney olduğundan onları bu doğal ortamdan uzaklaştırmaya gelmez.

Bir buğday tanesinin kimyasal öğelerine bakarak başağın biçimini incelemeye kalkışmak saçma bir şey olur; hazır başakları görmek için buğday tarlasına gitmek yeter. Araştırma ve gözlem, felsefe ve deney ne birbirine dudak bükmeli ne de biri diğerinin yerini almaya [sayfa 37] kalkmalıdır; tam tersine, karşılıklı olarak birbirine hayat hakkı tanımalı, birbirini desteklemelidir. Bu kitabın önerileri, zorluklarının iç mimarisıyla birlikte, ya deneylere ya da savaş kavramının kendisine dayanır: bu bakımdan temelden yoksun oldukları söylenemez.***

Belki de, zengin fikirli ve özlü sistematik bir savaş teorisi kurmak imkansız bir şey değildir, fakat şimdیه kadar rastladıkla-

rımız bu niteliklerden çok uzaktır. Bilim dışı oldukları bir yana, tutarlı ve eksiksiz olma iddialarına karşın, saçma sapan, basmakalıp ve harciarelem bir gevezelikler kumkuması olmaktan öteye gidememişlerdir. Bunlara bir örnek göstermek gerekirse, Lichtenberg'in bir yangına karşı korunma yönetmeliğinden alındığı şu parçayı okumak yeter:

“Bir evde yangın çıktığı zaman, ilk önce soldaki evin sağ duvarını ve sağdaki evin sol duvarını korumaya bakmalıyız; çünkü, örneğin, soldaki evin sol duvarını korumaya kalkışacak olursak, evin sağ tarafı sol duvarın sağına düşecektir, ve yangın bu duvarın sağında olduğuna göre (çünkü evin yangının solunda bulunduğunu farz etmiştik), sağdaki duvar yangına soldaki duvardan daha yakın olacaktır ve evin sağ duvarı, evin korunmuş olan sol duvarına sıçramadan önce korunmadığı takdirde alev alabilecektir; dolayısıyla, korunmamış olan bir şey yanabilecektir ve başka bir şeyden, bu şeyin korunmamış [sayfa 38] bile olsa, daha çabuk yanabilecektir; dolayısıyla, berikini korumaktan vazgeçmeli ve ötekini korumalıyız. Bu durumu gözümüzün önünde canlandırmak için, evin yangının sağ tarafında mı, yoksa sol tarafında mı bulunduğu bakmamız gerekir: eğer ev yangının sağ tarafında bulunuyorsa, sol duvarını, sol tarafında ise sağ duvarını korumamız lazımdır.”

Aklı başında okuyucunun bu ipsiz sapsız şeylerle gözünü korkutmamak ve geriye işe yarar bir şey kalmışsa üzerine su dökerek tadını kaçurmamak için, yazar, savaş üzerinde uzun yıllar süren düşüncelerinin, yetenekli kimselerle ilişkilerinin ve kişisel deneylerinin ürünü olan izlenim ve inançlarını küçük saf maden külçeleri halinde sunmayı tercih etmiştir.

Bu kitabın, aralarındaki bağlantıları belki ilk bakışta göze çarpmayabilecek olan fakat yine de mantıklı bir ilinti ve tutarlılıktan yoksun bulunmadığına inandığımız bölümleri bu şekilde meydana çıkarmıştır. Belki de yakından daha akıllı birisi ortaya çıkar ve bu dağınık zerrelere yerine, konunun bütününe bize cürufsuz ve katıksız bir döküm hilende verir. [sayfa 39]

CARL VON CLAUSEWITZ

BİRİNCİ KİTAP
SAVAŞIN NİTELİĞİ

BÖLÜM I SAVAŞ NEDİR?

1. Giriş

Amacımız, konumuzun ilk önce çeşitli **öğelerini**, sonra **muhtelif kısım ve bölümlerini**, en sonra da iç ilişkileri içinde **bütünü** incelemektir. Bu suretle basitten mürekkebe doğru gitmiş olacağız. Ancak konumuz, başka her konudan daha çok, önce bütününe bir göz atmakla işe başlamamızı gerekli kılmaktadır; çünkü parça ile bütünü birlikte göz önüne tutmanın bu kadar önemli olduğu başka hiç bir alan yok gibidir.

2. Tanımlama

Savaşın çapraşık ve bigiççe bir tanımlaması ile işe girişmeyelim. Savaşın özüne, düelloya bakmakla yetinelim. Savaş, çok daha büyük çapta olmak üzere, düellodan başka bir şey değildir. Bir savaşı oluşturan sayısız kişisel düelloları tek bir kavram içinde toplamak istersek, iki güreşçiyi düşünmemiz uygun olur. Her biri, fiziki gücü sayesinde, diğerini iradesine boyun eğdirmeye çalışır; [sayfa 43] **en yakın** amacı hasmını alt etmek, yıkmak, böylece tüm

direnişini yok etmektir.

Demek oluyor ki, savaş, hasmı irademizi yerine getirmeye zorlayan bir şiddet hareketidir.

Şiddet, şiddeti göğüslemek için, bilim ve sanatların buluşları ile silahlanır. Gerçi kaydedilmeye değmez bazı ufak tefek sınırlamaları devletler hukuku yasaları adı altında kabul eder ama, bunlar uygulamada savaşın gücünü zayıflatmaz. Şiddet, yani fizik kuvvet (çünkü Devlet ve Kanun kavramlarının dışında manevi kuvvet diye bir şey yoktur), böylece savaşın **aracı** olmaktadır; **ereği** ise düşmana irademizi zorla kabul ettirmektir. Bu ereği tam bir güven içinde gerçekleştirebilmek için, düşmanı silahtan arındırmak gerekir, ve işte bu silahsızlandırma, tanımlama gereği, savaş operasyonlarının gerçek anlamda ilk amacıdır. Bu amaç son ereğin yerini almakta, onu bir bakıma, savaşın kendisine ait bir şey değilmişcesine, bir kenara itmektedir.

3. Sınırsız kuvvet kullanma

İnsancıl kişiler belki kolaylıkla, düşmanı çok kan dökmekten silahsızlandırmanın ve yenmenin etkin bir yöntemi bulunduğunu, ve gerçek savaş sanatının bu amaca yöneldiğini düşünebilirler. Ancak bu istenilir bir şey gibi görünmesine karşın, aslında bir çırpıda bir kenara itilmesi gereken bir yanılıdır. Savaş gibi tehlikeli bir işte, iyi yüreklilikten gelen hatalar başa gelebilecek şeylerin en kötüsüdür. Fizik gücün sonuna kadar kullanılması hiç bir zaman zekanın kullanılmaması anlamına gelmediğinden, bu fizik gücü acımadan kullanan ve kan dökmekten çekinmeyen taraf, aynı şekilde hareket etmeyen diğer tarafa oranla avantajlı bir durum elde eder. Neticede ^[sayfa 44] de iradesini hasmına kabul ettirir. Böylece her iki taraf da aynı şeyi düşündüğünden, birbirlerini aşın hareketlere iterler ve bu aşırılıklar karşı tarafın güç ve direncinden başka bir sınır tanımaz.

İşte soruna bu açıdan bakmak gerekir. Bize iğrenç geliyor diye vahşet unsurunu ihmal etmek ve işin gerçek yüzünü görmelikten gelmek anlamsızdır ve insanın kendi çıkarına aykırı düşer.

Uygar milletlerin savaşları uygar olmayan milletlerin savaşlarına göre çok daha az zalim ve yıkıcı ise, bunun nedeni bu devletlerin gerek kendi gerek karşılıklı ilişkilerini düzenleyen sosyal du-

rumlarıdır. Bu sosyal durumdan ve bu ilişkilerden çıkar savaşlar; onlara biçim veren, onları sınırlayan ve şiddetlerini kesen bu koşullardır. Ancak bunlar tek başlarına savaşın birer parçası değildir; sadece, savaştan önce de var olan koşullardır. Yoksa savaş felsefesinin özünde hafifletici bir unsur aramak abes olur.

İnsanlar arasındaki çatışma aslında iki değişik unsura bağlıdır: **düşmanlık duygusu** ve **düşmanlık niyeti**. Savaşı tanımlarken ayrıntı özellik olarak bunlardan ikincisini seçtik, çünkü daha genel olanı odur. En hırslı, en vahşi, en içgüdüsel nefret duygusu bile, düşmanca niyetler olmadan düşünülemez. Oysa, öyle düşmanca niyetler olabilir ki, bunlara hiç bir kin, hiç değilse açık ve aşırı bir düşmanlık duygusu katılmayabilir. Örneğin, vahşi kabilelerde duyurulmuş esindirdiği niyetler, uygar milletlerde ise aklın emrettiği niyetler ön plandadır. Bununla birlikte, bu fark vahşilikle uygarlığın öz niteliklerinden ileri gelmeyip bir takım koşullara, kurumlara, vb. bağlıdır. Bu nedenle de ayrıksız her özel durumda var olmayıp sadece çoğu hallerde bulunur. Bir kelime ile ifade etmek gerekirse, en uygar milletler bile vahşi bir kinin etkisinde kalabilirler.

Görülüyor ki, uygar milletler arasındaki savaş hükümetlerin akli tasarruflarına indirgemek yanlış olur: öyle olmuş olsaydı, işin içine hiç bir hırs ve tutku kaşmaz, [sayfa 45] silahlı kuvvetlerin madde gücü bile gereksiz hale gelirdi: aralarındaki teorik ilişkilerle –bir çeşit harekât cebri ile– ihtilâf halledilirdi.

Teori bu yola sapmak üzere iken, son savaşın olaylarından ders alarak yönünü değiştirdi. Savaş bir şiddet hareketi ise de, duyarlılığın da payını yadsımamak gerekir. Savaş doğrudan doğruya duyguların eseri olmamakla birlikte, onları az veya çok etkiler ve bunun derecesi uygarlık düzeyine değil, karşılıklı çıkarların önemine ve süresine bağlıdır.

Uygar milletler savaş tutsaklarını öldürmüyor, kentleri ve köyleri yakıp yıkmıyorlarsa, bu, savaşın yönetilmesinde zekânın daha önemli bir yer tutmasından ve uygar milletlerin, kendilerini içgüdülerinin vahşetine kaptırmadan, kuvveti daha etkin bir şekilde kullanmasını öğrenmiş olmalarından ötürüdür.

Barutun keşfi ve ateşli silahların gelişmesindeki sürekli ilerlemeler, savaş kavramının özünde var olan düşmanı yok etme eğiliminin uygarlığın ilerlemesi ile hiç bir şekilde engellenmemiş ve ortadan kaldırılmamış olduğunu göstermeye yeterlidir.

O halde savımızı yineleyelim: savaş bir şiddet hareketidir ve bu şiddetin sınırı yoktur. Diğer taraflardan her biri diğerine iradesini kabul ettirmek ister, bundan da karşılıklı bir eylem doğar ki, kavram olarak ve mantıken, sonuna kadar gitmeyi gerektirir. Bu birinci karşılıklı eylem ve karşılaştığımız birinci aşınılıktır. (**Birinci karşılıklı eylem**)

4. Amaç düşmanı etkisiz hale getirmektir

Düşmanı etkisiz hale getirmenin savaşın amacı olduğunu [sayfa 46] söylemiştik. Şimdi bunun hiç değilse teorik olarak zorunlu olduğunu göstereceğiz.

Düşmanın irademize boyun eğmesi için, onu kendisinden istediğimiz fedâkarlıktan daha elverişsiz duruma sokmamız gerekir. Bununla birlikte duru, durumunun elverişsizliği geçici olmamalı, hiç değilse öyle görünmemelidir, aksi halde, düşman daha elverişli bir anı kollar ve teslim olmaz. Bu itibarla, savaş faaliyetinin devamının düşmanın durumunda meydana getireceği her değişikliğin hiç değilse teorik olarak, kötüye doğru olması gerekir. Savaş halinde bulunan bir kimse için en kötü durum, tamamen etkisiz hale geldiği durumdur. Öyleyse düşmanı bir savaş hareketi ile irademize boyun eğecek duruma getirmek istiyorsak, ya onu gerçekten silahtan tecrit etmek, ya da kendisini öyle bir tehdit altında hissedeceği bir hale getirmek gerekir. Bundan çıkan sonuç şudur ki, düşmanın silahtan tecridi veya bozguna uğratılması –adına ne dersek diyelim– askeri harekâtın amacıdır.

Şimdi, savaş canlı bir gücün ölü bir kitle üzerindeki hareketi değil, daima iki canlı ve düşman gücün çarpışmasıdır, çünkü mutlak bir karşı koymama hali savaşın inkân anlamına gelir. Bu itibarla, savaş faaliyetlerinin nihai hedefi için söylediklerimiz iki taraf için de geçerlidir. Burada da bir karşılıklı eylem vardır. Ben düşmanı yenmedikçe onun beni yenmesinden korkabilirim. Artık kendi kendimin efendisi olmaktan çıkarım; artık, vaktiyle benim ona istediğimi yaptırdığım gibi, o bana istediğini yaptıracaktır. Bu ikinci karşılıklı eylemdir ve ikinci bir aşınılığa yol açar. (**İkinci karşılıklı eylem**).

5. Güçlerin son haddine kadar kullanılması

Eğer düşmanı alt etmek istiyorsak, çabalarımızı onun direnme gücüne uydurmamız gerekir. Bu direnme gücü birbirinden ayrılmasına imkan bulunmayan iki faktöre bağlıdır: **Elindeki olanakların genişliği** ve **iradesinin kuvveti**.

Elindeki olanakların genişliği bir dereceye kadar ^[sayfa 47] tahmin edebiliriz, çünkü bunlar (büsbütün değilse bile) rakamlara dayanır. Fakat irade gücü için aynı şeyi söyleyemeyiz, çünkü onu, düşmanımızı harekete geçiren etkenin gücüne göre, ancak yaklaşık olarak kestirebiliriz. Düşmanın direnme gücünü aşağı yukarı doğru bir şekilde değerlendirdiğimizi varsayacak olursak, o zaman kendi olanak ve çabalarımızı buna göre ayarlayabilir, yani ya bunları üstünlüğümüzü sağlayacak surette artırır, ya da, bunu yapamadığımız takdirde, bu yolda elimizden geleni yapmaya çalışırız. Ancak düşman da aynı şeyi yapacaktır; bu yüzden de yeni bir yarışma başlayacak ve tarafları bir kez daha aşırı hareketlere itecektir. Burada üçüncü karşılıklı eylem ve üçüncü aşırılıkla karşılaşmış oluyoruz. (**üçüncü karşılıklı eylem**).

6. Realitedeki değişiklikler

Soyut düşünce alanında kaldığımız sürece bunun sonu gelmez ve aşırılıklardan aşırılıklara gitmekten başka çare yoktur, çünkü konumuz aşırılığın ta kendisidir: kendi hallerine terk edilmiş ve kendi yasalarından başka bir sınır tanımayan güçlerin çatışması. Mutlak savaş kavramından, önceden tasarlanmış mutlak bir amaç ve bunu gerçekleştirmenin yollarını çıkarmaya çalışacak olursak, bu sürüp giden karşılıklı eylemler bizi adeta gözle görülmez bir mantıki incelikler silsilesinin eseri, salt bir hayal oyunu olan aşırılıklara götürür. Eğer mutlak kavramlara sıkı sıkıya bağlı kalarak tüm güçlükleri bir kalem darbesiyle bir kenara itmeye çalışır, katı bir mantık açısından her zaman her şeye hazır olmamız ve tüm çabalarımızı bu yolda, yani en aşırı durumları göğüslemek için harcamamız gerektiğini savunacak olursak, bu iddiamız kağıt üzerinde kalmaya ve hiç bir zaman gerçek hayata uygulanmamaya mahkumdur.

Bu aşırı çabanın da kolaylıkla saptanabilir bir mutlak ol-

duğunu kabul etsek bile, insan aklının kolay kolay bu gibi mantık fantezilerine boyun eğmeyeceği gerçeğini [sayfa 48] yadsıyamayız. Bir çok hallerde bu boşuna bir güç israfına yol açar ki, hükümet etme sanatının başka ilkelerine ters düşer bu durum. Çünkü o zaman güdülen amaçla orantılı olmayan bir irade gücü gerekir ve fakat insan iradesi gücünü hiç bir zaman mantıki inceliklerden almadığı için bunu gerçekleştirmek mümkün olmaz.

Oysa, soyuttan gerçeğe geçtiğimiz zaman işin rengi değişir. Soyut planda kaldığımız sürece, her şeyin iyimserlikle düşünülmesi gerekir, ve her iki tarafın da mükemmelin peşinde koştuğunu ve hatta buna eriştiğini kabul etmez lazım gelir. Fakat bu gerçekte böyle olabilir mi? Olur, eğer:

- 1) Savaş, Devletin daha önceki hayatı ile hiç bir bağlantısı olmayan, birdenbire patlak veren tamamen soyut bir olay ise;
- 2) Tek bir karara, veya aynı zamanda alınmış birden çok karara dayanıyorsa;
- 3) Kendi kendine yeterli tam ve mükemmel bir çözüm getiriyorsa ve meydana gelecek politik durumun önceden hesaplanabilecek sonuçlarından etkilenmeyecekse.

7. Savaş hiçbir zaman soyutlanmış bir hareket değildir.

Birinci nokta bakımından şunu hatırlamak gerekir ki, iki hasımdan hiç biri diğeri için soyut bir kişi değildir, ve bu, direnişinin dış etkenlere bağlı olmayan unsuru, yani iradesi bakımından da doğrudur. Bu irade bütün bütün bilinmeyen bir şey değildir. Bugün ne olduğuna bakarak yarın ne olacağını öğrenebiliriz. Savaş hiç bir zaman birdenbire patlak vermez: yayılması ve genişlemesi bir anlık bir iş değildir. Bu itibarla, taraflardan her biri diğeri hakkında, ne olması ve ne yapması gerektiğine göre değil de, gerçekte ne olduğuna ve ne yaptığına göre, iyi kötü bir fikir edinebilir. Bununla birlikte, dört başı mamur bir yaratık olmayan insan mutlak kemal çizgisinin daima berisinde [sayfa 49] kalır, ve bu eksiklikler her iki taraf için de söz konusu olduğuna göre, değiştirici, düzeltici bir faktör rolünü oynarlar.

8. Savaş tek ve ani bir darbeden ibaret değildir

İkinci nokta şu düşüncelere yol açmaktadır:

Savaşın sonucu tek bir karara ya da aynı zamanda alınmış birden çok karara bağlı olsaydı, bu karar veya kararlara yönelen hazırlıkların doğal olarak aşırılığa kaçması gerekirdi. Çünkü kaçınılmış bir fırsatı bir daha elde etmeye imkan yoktur. Gerçekler aleminin bize bu konuda, yani alınacak tedbirler konusunda verebileceği ipucu, bilebildiğimiz kadarı ile, hasmımızın aldığı tedbirler olabilirdi çok çok; geri kalanını bir kez daha soyut alanda aramamız gerekirdi. Ancak sonuç birbirini izleyen çeşitli işlemlerden meydana geldiği takdirde, bunlardan her biri, bütün evreleri ile, sonrakinin bir ölçüsü yerine geçebilir, ve o zaman bir kez daha soyut kavramlar dünyasından gerçek aleme dönmüş ve dolayısıyla aşırılık eğilimini hafifletmiş oluruz.

Ne var ki, mücadelenin gerektirdiği ve elde mevcut imkânların hepsi **aynı** zamanda harekete geçirilmiş olsa veya olabilir, tüm savaşlar tek bir karar veya aynı zamanda alınmış bir çok kararlara indirgenmiş olurdu. Çünkü **olumsuz** bir sonuç bu imkânları ister istemez azaltır, ve ilk kararda bunların **hepsi** kullanılmış ise, ikinci bir karar tasavvur etmeye imkân kalmaz. Bu takdirde, birincisini izleyecek olan bütün savaş hareketleri esasında onun birer parçası olmaktan öteye gidemeyecek ve sadece savaşın süresini meydana getirecektir.

Ancak yukarda gördük ki, savaş hazırlıkları evresinde bile, gerçek dünya soyut kavramlar alanının yerini almış; ve gerçek tedbirler farazi aşırılıkları telafi etmiştir. Salt bu nedenle de olsa, taraflardan her biri, karşılıklı eylem sırasında şiddetin en son derecesine varmadan durmak ^[sayfa 50] durumundadır; dolayısıyla tüm güçleri aynı zamanda seferber edilmiş olmayacaktır.

Kaldı ki, bu güçlerin ve kullanılış biçimlerinin niteliği de onların aynı zamanda harekete geçirilmesini imkansız kılar. Bu güçler şunlardır: **dar anlamdaki askeri kuvvetler**, toprağı ve nüfusu ile **ülke** ve **müttefikler**.

Toprağı ve nüfusu ile ülke sadece tüm askeri kuvvetlerin kaynağı olmakla kalmayıp, aynı zamanda savaş üzerinde etkili tüm faktörlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Çünkü ülke savaş harekâtının sahnesi, hiç değilse onu derinden etkileyen bir unsurdur.

Şimdi, hareket halindeki tüm askeri güçleri hep birden seferber etmek mümkündür, fakat tüm kaleleri, akarsuları, dağları, insanları, kısaca tüm ülkeyi aynı şekilde hep birden harekete geçirmeye imkan yoktur; meğer ki ülke, ilk savaş hareketi tümünü kapsayacak kadar küçük olsun. Üstelik, müttefiklerin işbirliği tarafların iradesine bağlı değildir, ve politik ilişkilerin niteliği icabı olarak bu işbirliği ancak sonradan kendini gösterir, ya da bozulan dengeyi yeniden kurmak için güçlenir.

Derhal harekete geçirilmesine imkan bulunmayan direnme araçlarının bir çok hallerde ilk bakışta sanıldığından daha önemli olduğunu, ilk kararın güçler dengesini ciddi bir şekilde sarsacak bir şiddetle uygulanmış olması halinde bile bu dengenin yeniden kurulabileceğini ilerde daha uzun boylu anlatacağız. Şimdilik şu kadarını söylemekle yetinelim ki, **tüm güçlerin aynı anda mükemmel bir şekilde bir araya getirilmesi** savaşın niteliğine aykırıdır. Ancak bu, ilk sonucu elde etmek için harçayacağımız çabaların yoğunluğunu azaltmamız için bir neden değildir. Olumsuz bir sonuç kimsenin isteyerek göze alacağı bir şey değildir. Çünkü ilk hareketi başka hareketler izlese bile, ilk hareket ne kadar kesin olursa sonrakilere üzerinde etkisi o kadar büyük olur. Ancak, insanın aşırı bir çaba harcamak konusundaki isteksizliği onu daha sonraki kararlardan alınabilecek bir sonuca bel bağlamaya iter, öyle ki, ilk karar için gerekli çabaların tümü harcanmaz ^[sayfa 51] ve bütün enerji ile kullanılmaz. Taraflardan birinin zaaf göstererek fırsatı kaçırmaması diğer taraf için, onu kendi çabalarını gevşetmeye iten gerçek bir **objektif** neden olur; böylece, bu karşılıklı eylem sonucunda, aşırı eğilimler bir kez daha sınırlanır.

9. Savaş hiç bir zaman mutlak bir sonuç doğurmaz.

Son olarak, tüm bir savaşın nihai sonucu bile her zaman kesin ve mutlak sayılmamalıdır. Çoğu kez, yenilen Devlet uğradığı bozgunu geçici bir talihsizlik sayar, gelecekteki politik koşulların durumu telafi edebileceğini umar. İşte bu da gerilimin şiddetini ve harcanan çabaların yoğunluğunu geniş ölçüde yumuşatan bir etkidir.

10. Gerçek hayatın olasılıkları “aşırı” ve “mutlak” kavramlarının yerine geçer.

Böylece tüm savaş eylemi, güçleri şiddetin son haddine iten katı yasaların pençesinden kurtulmuş olur. Artık aşırını aramaz ve ondan kaçmazsak, harcanacak çabanın sınırını muhakememizle saptayabiliriz. Bu da ancak, gerçek hayattaki olayların sağladığı verilerden hareket edilerek **ihtimaller kanununa** göre yapılabilir. İki taraf artık soyut birer kavram olmaktan çıkıp bireysel Devletler ve hükümetler olunca, savaş da artık teorik olmaktan çıkıp kendi öz yasalarına göre gelişen bir eylem haline girince, gerçek durum bize tahmini mümkün olaylar, bilinmeyen faktörler hakkında gerekli bilgileri sağlar.

Taraflardan her biri diğerinin hareketini tahmin etmeye çalışacak ve bunun için hasmının karakterinden, kurumlarından, durumundan ve içinde bulunduğu koşullardan sonuçlar çıkaracak ve ihtimaller kanunundan yararlanarak kendi eylemini buna göre ayarlayacaktır.

11. Politik amaç yeniden ortaya çıkmakta

Burada, ikinci paragrafta ertelemiş olduğumuz bir konu, yani **savaşın politik amacı** konusu yeniden dikkatimizi [sayfa 52] çekmektedir. Şimdiye dek, aşırılık yasası, düşmanı silahlılandırmak ve yenmek niyeti bu politik amacı bir ölçüde gözümüzden saklamıştı. Bu yasa şiddetini yitirince ve düşmanı yenmek niyeti gerçekleşmeyince, savaşın politik amacı ister istemez yeniden meydana çıkar. Bütün düşündüğümüz, belirli insanlara ve koşullara dayalı bir olasılıklar hesabından ibaret olunca, harekete geçmemizin ilk nedeni olan politik amaç temel bir faktör hallini alır. Düşmandan istediğimiz fedakârlık ne kadar küçük olursa, bunu reddetmek için bize karşı girişeceği direnme o kadar az olacaktır. Ancak onun çabaları ne kadar zayıf olursa bizimkiler de o ölçüde zayıf olacaktır. Kaldı ki, politik amacımız ne kadar az önemli olursa, ona o kadar az değer veririz ve ondan vazgeçmeye o kadar daha yatkın oluruz. Bu da kendi çabalarımızı gevşek tutmamız için ek bir neden yaratacaktır.

Böylece, savaşın ilk saiki olan politik amaç, hem askeri ha-

rekâtın hedefini, hem de bunun için gerekli çabaların ölçüsünü tayin edecektir. Politik amaç, kendi başına ve kendisi için bir ölçü olamaz, fakat kavramlarla değil gerçeklerle uğraştığımızı göre, karşı karşıya gelen iki Devlete ilişkin bir ölçü olacaktır. Tek ve aynı politik amaç, çeşitli milletlerde, ya da aynı ülkede fakat aynı dönemlerde değişik tepkiler yaratabilir. Onun içindir ki, politik amaç, ancak ilgilendirdiği kitleleri göz önünde tuttuğumuz takdirde geçerli bir ölçü olabilir. Demek ki, her şeyden önce bu kitlelerin niteliğini göz önünde bulundurmamız [sayfa 53] gerekir. Böylece, bu kitlelerin eylemin şiddetlenmesinden ya da gevşemesinden yana olmalarına göre, sonucun değişeceğini kolayca anlayabiliriz. İki millet veya Devlet arasında öyle bir gerginlik ve öyle bir düşmanlık unsuru bulunabilir ki, aslında çok önemsiz gibi görünen bir savaş nedeni bu durumla hiç de orantılı olmayan bir etki, adetâ bir patlama yaratabilir.

Bu, politik amacın iki Devlette yaratacağı çaba bakımından geçerli olduğu gibi, askeri harekât için saptanacak hedef bakımından da geçerlidir. Kimi zaman politik amaç bu hedefin ta kendisi olabilir: örneğin, belirli bir eyaletin fethi söz konusu olduğu zaman. Bazen ise politik amaç askeri harekâtın hedefini teşkil edecek nitelikte olmaz: o zaman, onun yerini tutacak bir hedef saptamak ve barış imzalanırken ona dayanmak gerekir. Ancak burada da ilgili Devletlerin özelliklerinin gereği gibi dikkate alındığı varsayılmalıdır. Bazı koşullar, politik amaç askeri harekâtın hedefi aracılığı ile gerçekleştirilecekse, bu sonucusunun birincisinden daha önemli olmasını gerektirir. Kitleler ne kadar kayıtsız olurlarsa, ve iki Devletin ilişkileri arasındaki gerginlik başka alanlardakine göre ne kadar az olursa, politik amaç o ölçüde ön plana geçecek ve tayin edici bir rol oynayacaktır. Bazı hallerde ise tek başına kader tayin edici bir etken olacaktır.

Askeri harekâtın hedefi politik amacın yerine geçmişse, onunla özdeşleşmişse, bu harekât genellikle politik amacın önemini azalması ölçüsünde şiddetini yitirecektir; politik amaç ne kadar hakimse, bu kural o kadar daha geçerli olacaktır. Bu da niçin çeşitli savaşlar arasında önem ve şiddet bakımından farklar bulunabileceğini, örneğin imha savaşından basit keşif operasyonlarına kadar çeşitli askeri hareketlere raslanabileceğini ve bunda hiçbir çelişki bulunmadığını izah etmektedir. Fakat bu bizi şimdi tahlil

etmek ve cevaplandırmak zorunda olduğumuz başka bir soruna getirmektedir. [sayfa 54]

12. Şimdiye kadar söylediklerimiz savaş harekâtına ara verilmesini izah etmemektedir.

Hasım tarafların politik talepleri ne kadar önemsiz olursa olsun, kullanılan araçlar ne kadar zayıf ve askeri harekât için saptanan hedef ne kadar sınırlı olursa olsun, bu harekâta bir an için dahi olsa ara vermek mümkün müdür? İşte konunun ta özüne değinen bir soru.

Her eylem, gerçekleşmek için, belirli bir zamana muhtaçtır: bu zamana eylemin süresi deriz. Bu süre, eylemi yürüten kişinin tez davranıp davranmamasına göre, kısa veya uzun olabilir.

Biz burada bu sürenin uzunluğuna veya kısalığına değinmeyeceğiz. Herkesin kendine göre bir davranışı vardır; fakat ağır bir adam elini tez tutmuyorsa, bu daha fazla zaman harcamak istediği için değil, yaradılışı gereği işi daha çabuk yapamadığı içindir; acele edecek olursa işi daha da kötü yapacaktır. Demek ki bu zaman iç nedenlere bağlıdır ve eylemin gerçek süresini belirler.

Savaş eylemlerinden her birine bu zorunlu süreyi tanıyacak olursak, hiç değilse ilk bakışta şunu itiraf etmek zorunda kalırız ki, bu süreyi aşan her türlü zaman israfı, ani savaş eylemine her türlü ara verme, abes gibi görünür. Burada unutulmaması gereken bir nokta, taraflardan birinin ilerlemesinin değil, savaş harekâtının tümüne ilişkin ilerlemenin söz konusu olduğudur.

13. Harekâtı durdurabilecek tek neden vardır ve bu neden taraflardan sadece biri için geçerlidir.

İki taraf muharebe için silahlanmış ise, aralarında bir düşmanlık var demektir. Silahlarını elden bırakmadıkça, yani aralarında bir barış akdetmedikçe, bu düşmanlık ister istemez sürecektir. Taraflardan biri ancak bir tek nedenle bu düşmanlığın etkisinden sıyrılabilir: o da harekete geçmek için daha uygun anı kollamaktır. Oysa, bu nedenin taraflardan sadece biri için geçerli olabileceği açıktır, çünkü diğeri için zorunlu olarak ters yönde bir etki yaratacaktır. Taraflardan birinin harekete geçmekte çıkarı varsa, diğeri-

nin çıkan beklemekte olacaktır.

Güçler arasında tam bir denge hiç bir zaman harekâtın durdurulmasına yol açmaz, çünkü olumlu amacı güden (saldıran) taraf insiyatifi elden bırakmamak için bu durumdan yararlanacaktır.

Fakat olumlu amacı güden ve dolayısıyla daha kuvvetli bir etkenin baskısı altında bulunan tarafın aynı zamanda daha zayıf kaynaklara sahip olduğu bir denge durumunu düşünecek olursak, yine aynı şeyi söyleyebiliriz: bu denge durumunda hiç bir değişiklik öngörülüyorsa, taraflar barış yapmak zorunda kalacaklardır. Buna karşılık, bir değişiklik olasılığı varsa, bu taraflardan sadece birine yarayacak ve bu da ister istemez diğer tarafı harekete geçirecektir. Böylece denge düşüncesinin çarpışmanın durdurulmasını izah etmediğini ve daha elverişli bir fırsat kollamaktan başka bir anlama gelmediğini görmüş bulunuyoruz. Farzedelim ki, taraflardan biri olumlu bir amaç gütmektedir: barış sırasında yararlanmak için düşman eyaletlerinden birini ele geçirmeyi düşünmekte ve istemektedir. Bu eyalet işgal edildikten sonra, politik amacı gerçekleştirmiş olacağından o taraf için artık hareketini sürdürmek zorunluluğu kalmayacaktır, istirahatı çekilmek mümkün olacaktır. Eğer düşman onun bu başarısını tanımak istiyorsa barışa yanaşacaktır; yoksa kendisi harekete geçecektir. Belki de bir aylık bir süreden sonra daha iyi örgütlenmiş olacaktır; bu itibarla hareketini geciktirmek için yeterli bir nedeni var demektir.

Bu andan itibaren artık insiyatif karşı tarafa geçmiş görünmektedir: yoksa yenilen taraf yeniden harekete geçmek için hazırlanmaya fırsat bulmuş, vakit kazanmış olacaktır. Elbette bütün bunları söylerken iki tarafın da olayları tam olarak bildiklerini kabul ediyoruz. [sayfa 56]

14. Böylece askeri harekât işleri yeniden kızıştıran bir süreklilik kazanır.

Eğer savaş harekâtında bu süreklilik mutlak bir gerçek olsaydı, herşey bir kez daha aşırılığa itilmiş olurdu. Bu sürekli eylem ihtirasları körükleyip ilkel güçlerin şiddetini artırdıktan başka, olaylar arasında zincirleme bir bağ kurar, neden-sonuç ilişkilerinin dışardan etkilenmesini önlerdi. Böylece her askeri hareket bir öncekinden daha önemli, dolayısıyla daha tehlikeli bir nitelik taşırdı.

Oysa bilinen bir şeydir ki, askeri harekât, hiç bir zaman değilse bile ancak çok seyrek hallerde böyle bir süreklilik gösterir. Nitekim öyle savaşlar vardır ki, bunlarda hareket çok az bir yer tutar, durgunluk ve hareketsizlik ise çok daha ağır basar. Bunun her zaman için anormal bir durum olduğunu kabul etmeye imkan yoktur. Demek oluyor ki askeri harekâta ara vermek mümkündür ve bunda bir çelişki yoktur. Şimdi bunun gerçekten böyle olduğunu ve nedenlerin anlatmaya çalışacağız.

15. İşin içine bir kutuplaşma ilkesi girmektedir.

Başkomutanlardan birinin çıkarları ötekinin çıkarları ile aynı önemde ise, bunun gerçek bir kutuplaşmayı içerdiğini yukarıda kabul etmiştik. İlerde bu ilkeye özel bir bölüm ayırmak istiyoruz. Ancak şimdiden bu konuda bir iki şey söylemeyi gerekli sayıyoruz.

Kutuplaşma ilkesinin geçerli olabilmesi için, kutuplaşmanın aynı şeyi hedef alması, yani olumlu amaç ile karşıtı olan olumsuz amacın birbirini yok etmesi gerekir. Örneğin, bir muharebede taraflardan ikisi de kazanmak ister: işte gerçek bir kutuplaşma, çünkü taraflardan birinin zaferi ötekinin zaferini imkansız kılar. Buna karşılık, iki farklı şey söz konusu olup da aralarında sadece dışardan gelen ortak bir ilişki bulunuyorsa, bu kutuplaşma bu şeyin kendisine değil, aralarındaki ilişkilere ait bir kutuplaşma olur. [sayfa 57]

16. Saldırı ve savunma başka başka nitelikte ve eşit olmayan güçte ayrı ayrı şeylerdir; onun için aralarında bir kutuplaşmadan söz edilemez.

Tek bir savaş biçimi, yani sadece düşmanın saldırısı söz konusu olsaydı ve dolayısıyla savunma diye bir şey olmasaydı; diğer bir söyleyişle, saldırının savunmadan tek farkı birinde bulunup ötekinde bulunmayan olumlu amaçtan ibaret kalsaydı ve mücadele yöntemleri arasında bir fark bulunmasaydı, taraflardan birinin kazandığı üstünlük diğerinin aynı ölçüde bir dezavantajına tekabül eder ve gerçek bir kutuplaşma söz konusu olurdu.

Ne var ki, savaş eylemi iki farklı biçim alır: saldırı ve savunma. İlerde pratik olarak kanıtlayacağımız gibi, bu ikisi son derece değişik ve aynı güçte olmayan şeylerdir. Bu itibarla, kutuplaşma

saldırı ya da savunmanın kendisinde değil, her ikisinin ortak yanı olan kararda gösterir kendisini.

Komutanlardan biri kararı geciktirmek isterse, diğeri onu çabuklaştırmak isteyecektir: tabii muharebe biçimi aynı olmak şartıyla. A'nın çıkarı düşmana savaş meydanında hemen saldırmayıp da dört hafta sonra saldırıya geçmekte ise, B'nin çıkarı dört hafta sonra değil, hemen saldırıya uğramaktadır. Burada dolaysız bir çelişki vardır. Fakat bu demek değildir ki B'nin A'ya hemen saldırmakta çıkarı vardır. Bunun bambaşka bir şey olduğu açıktır.

17. Kutuplaşmanın etkisi çoğu zaman savunmanın saldırıya üstünlüğü karşısında kaybolur, ve işte bu savaş eyleminin ertelenmesini izah eder.

İlerde göstereceğimiz gibi, savunma biçimi saldırı biçiminden daha kuvvetli ise, ortaya şu sorun çıkmaktadır: kararı ertelemenin taraflardan birine sağladığı üstünlük acaba savunma biçiminin diğer tarafa sağladığı üstünlük ayarında mıdır? Eğer değilse, zıddı olan bir şeyle bu üstünlüğünü telafi edemez ve savaş eyleminin ilerlemesini etkileyemez. Görülüyor ki, çıkarların kutuplaşmasından [sayfa 58] doğan itici güç, saldırı ve savunma güçleri arasındaki farkın içinde kaybolabilir ve böylece etkisiz bir hale gelebilir.

Bu itibarla, içinde bulunduğu durum kendisinin lehinde olan taraf savunmanın avantajlarından vazgeçebilecek kadar kuvvetli değilse, kendisi için daha az parlak bir geleceği sineye çekmekten başka çaresi yoktur. Çünkü ne olacağı belli olmayan bir gelecekte bir savunma savaşı vermek, şimdi hemen saldırıya geçmekten ya da barış yapmaktan daha yararlı olabilir. Böylece savunmanın (doğru anlaşılacak şartıyla) üstünlüğünün çok büyük, sanıldığından çok daha büyük olduğuna kanaat getirdiğimiz takdirde, savaşta meydana gelen hareketsizlik dönemlerini çelişkiye düşmeden izah etmenin mümkün olduğunu görürüz. Harekete itici sebepler ne kadar zayıf olursa, saldırı ile savunma arasındaki fark onları o derece eritecek, nötralle edecek, ve dolayısıyla, tecrübenin de gösterdiği gibi, askeri harekât sık sık duraklayacaktır.

18. İkinci bir neden durumun iyi bilinmemesidir.

Ancak savaş harekâtının geçici olarak durdurabilecek olan bir neden daha vardır, o da durumun iyi bilinmemesidir. Her generalin ancak bir durum hakkında kesin bir bilgisi olabilir: Kendi durumu. Hasmının durumunu ancak doğruluğu kesin olarak belli olmayan raporlardan öğrenebilir. Böylece bir değerlendirme hatasına düşebilir ve bu hatanın sonucunda, gerçekte kendi elinde olan inşiyatın hasmında olduğunu sanabilir. Gerçi bu yanlış mevsimsiz bir hareketsizliğe yol açabileceği kadar mevsimsiz bir harekete de yol açabilir ve bu itibarla askeri hareketin ne geciktirilmesine ne de çabuklaştırılmasına katkıda bulunur. Ama bu bilgi noksanlığına yine de savaş hareketini durduran doğal nedenlerden biri diye bakılmalı ve bunda her hangi bir çelişki görülmemelidir. Ancak, insan tabiatının gereği olarak, düşmanın gücünü küçümsemekten çok abartmaya yatkın olduğumuzu düşünenecek ^[sayfa 59] olursak, durumu yeteri kadar bilmemenin askeri hareketi durdurmaya ve ilkesini değiştirmeye genellikle geniş ölçüde katkıda bulunduğunu kabul etmemiz gerekir.

Bir ateşkes olanağı savaş hareketine yeni bir ılımlılık getirir. Onu zaman faktörü içinde yumuşatır, ilerlemesi tehlikesini frenler ve güçler dengesini yeniden kurmak olanaklarını artırır. Savaşı doğuran gerginlikler ne kadar büyük olursa, savaş ne kadar büyük bir enerjiyle yürütülürse, bu hareketsiz geçen dönemler o kadar kısa olur. Buna karşılık, düşmanca duygular ne kadar zayıfsa, bu dönemler o kadar uzar. Zira güçlü etkenler, enerjiyi tahrik eder ve bu da, bildiğimiz gibi, her zaman için güçlerimizin verimini artıran bir faktördür.

19. Savaşta sık sık meydana gelen hareketsizlik dönemleri savaşta mutlak kavramından daha da uzaklaştırıp onu bir ihtimaller hesabı haline getirir.

Öte yandan, askeri hareket ne kadar yavaş ilerlerse, hareketsizlik dönemleri ne kadar uzun ve sık olursa, bir hatayı düzeltmek o kadar kolay olur. Bu itibarla, bir general hesabında ne kadar cesur ve kararlı olursa, mutlak çizginin o kadar berisinde kalır ve tüm faaliyetlerini ihtimal hesapları ve varsayımlar üzerine kurar.

Böylece, savaşın seyri ne kadar yavaş olursa, somut olayın niteliğinin gerektirdiği şeye, yani belirli şartlara dayalı ihtimaller hesabına o kadar çok zaman ayrılmış olur.

20. Savaşı bir kumar haline getirmek için eksik olan tek şey tesadüf unsuru idi; oysa savaş tesadüfün en çok rol oynadığı faaliyet alanlarından, biridir.

Bütün bunlar bize, savaşın objektif niteliğinin onu bir ihtimaller hesabına ne kadar benzettiğini göstermektedir. Şimdi bir unsur daha olsa, savaş bir **kumar** olur: **tesadüf** veya **şans** unsuru. Ve kuşkusuz bu unsur eksik değildir savaşın yapısında. Hatta denilebilir ki, başka hiç bir beşeri faaliyet alanı savaş kadar tam ve evrensel bir şekilde ^[sayfa 60] tesadüfe bağlı değildir. Kaza ve baht da, tesadüfle birlikte, savaşta büyük bir rol oynar.

21. Savaş objektif niteliği ile olduğu kadar subjektif niteliği ile de kumara benzer.

Şimdi de savaşın **subjektif niteliğine** bir göz atacak olursak, yani bir savaşı yürütmek için gerekli güçler üzerinde durursak, savaşın kumara benzediğini daha da açık bir şekilde görürüz. Tehlike savaş faaliyetlerinin başlıca unsurudur, savaş tehlike içinde cereyan eder; peki, tehlike ile karşı karşıya bulunan bir insanda aranılacak moral niteliklerin en üstünü hangisidir? Elbette **cesaret**. Oysa, cesaret ve ihtiyat, ruhun ayrı ayrı cephelerini yansıtan başka başka şeyler olmakla birlikte, pekala bir arada bulunabilirler. Öte yandan, yiğitlik, başarıya güven, cüret ve gözüpeklik cesaretin çeşitli görüntülerinden başka şeyler değildir, ve ruhun bütün bu eğilimleri doğal ortamları olan tesadüf unsurunu ararlar.

Görüyoruz ki, daha başlangıçtan beri, savaşın mutlak, matematik unsuru, savaş sanatının ihtimal hesaplarına dayanak olabilecek sağlam bir temelden yoksundur. Bir sürü olanak ve olasılıklar, iyi ve kötü talih işin içine karışır, ve böylece savaş bütün öteki insan faaliyetlerinden daha çok bir kağıt oyununu andırır.

22. Bu genellikle insan zihni ile en iyi bağdaşan bir unsurdur.

İdrakimiz genellikle berraklığa ve kesinliğe yönelmiş olmakla birlikte, zihnimiz çok zaman kararsızlığı da sever. İdrakimiz, kendi bilincine bile varamadan, bütün tandık nesnelerin kendisine yabancı geldiği meçhul diyarlara varmak için felsefi araştırmanın ve mantıki (çıkarsamaların) istidlâlerin girintili çıkıntılı yolları içinden kendisine bir çıkış yolu arayacak yerde, hayal gücü sayesinde tesadüfler aleminde [sayfa 61] kalmayı tercih eder. Zorunluluğa ve çaresizliğe boyun eğmektense, olanaklar evreninde kanat çırpmayı yeğler. Korkusuz bir yüzücünün kendisini dalgaların kucasına atması gibi, cesaret ve kahramanlığın kanatlarında tehlikelere göğüs gerer.

Teori onu orada bırakıp kendi kendisinden memnun bir halde mutlak sonuç ve kurallara doğru mu yönelmelidir? Bu takdirde teorinin bize hiç bir pratik yararı olmaz. Teori insan unsurunu hesaba katmalı ve cesarete, yiğitliğe, hatta cürete yer vermelidir. Savaş sanatı canlı ve moral güçlerle uğraşır; bu itibarla, hiç bir zaman mutlak ve kesin olana ulaşamaz. En küçük işlerde olduğu gibi, en büyük işlerde de daima anızı ve tesadüfi olana bir pay bırakmak gerekir. Bir yanda bu tesadüf faktörü bulunduğu gibi, öbür yanda cesaret ve kendine güven duygusu bulunmalı ve aradaki boşluğu doldurmalıdır. Cesaret ve kendine güven duygusu ne kadar büyükse, tesadüfe o kadar çok yer bırakılabilir. Görülüyor ki cesaret ve kendine güven savaş için son derece önemli unsurlardır. Bu itibarla, teori ancak bu en zorunlu ve en asıl askeri erdemlerin her çeşit ve derecesine olanak ve hareket serbestliği sağlayan yasalar koymalıdır. Yüreklilik, akıl ve hatta ihtiyattan bütün bütün yoksun değildir; ancak değer yargıları başka başkadır. [sayfa 62]

23. Ancak savaş her zaman için ciddi bir amaca yönelen ciddi bir araçtır. Ek tanımlamalar.

İşte savaş, işte onu yöneten komutan ve işte ona yön veren teori. Ancak savaş, ne sadece bir vakit geçirme ve eğlence, ne sadece tehlikeli girişimlere girme ve kazanma tutkusudur. Ne de gemi azya almış bir coşkunun ürünüdür. Savaş ciddi bir amaca yö-

nelik ciddi bir araçtır. Talihin türlü cilvelerinden gelen o tantanası ve göz kamaştırıcılığı, tutku, cesaret, hayal coşkudan gelen bütün o ürpertileri bu aracın sadece bir takım özellikleridir.

Bir toplumun –tüm milletlerin ve özellikle uygar milletlerin– savaşı mutlaka politik bir durumdan doğar ve politik bir etkenden çıkar. İşte bunun içindir ki savaş politik bir eylemdir. Ancak eğer savaş hiçbir engel tanımayan tamamen başına buyruk bir eylem olsaydı, mutlak kavramından çıkarabileceğimiz gibi mutlak bir şiddet gösterisinden ibaret bulunsaydı, o zaman savaş politikanın yardımına çağrılır çağrılmaz onun yerini alır, ve tıpkı bir kere atıldı mı artık önceden ayarlandığı yoldan başka bir yol izlemesine imkan bulunmayan bir torpil gibi kendi yasalarına uyardı. Nitekim, politika ile savaş yönetimi arasındaki ahenksizlik bu tür teorik ayrıntılara yol açmaya görsün, mesele hep bu biçimde ele alınmıştır. Oysa, hiç de öyle değildir ve bu tamamen yanlış bir düşüncedir. Yukarda gördüğümüz gibi, gerçek alemde savaş böyle bir defada gerilimi boşalan aşırı bir şey değildir; hep aynı biçimde ve aynı ölçüde gelişen güçlerin değil, kah atalet ve sürtünmenin karşısına çıkardığı direnmeyi yenecek dereceye çıkan, kah hiç bir etkisi olmayan güçlerin eseridir. Savaş bir bakıma şiddetin düzenli kalp atışlarına benzer, kısa veya uzun bir süre içinde gevşeyip gücünü yitirir. Diğer bir deyişle, amacına erken veya geç, ulaşır, fakat tettiği yol boyunca bu amacı şu veya bu yönde etkileyecek ve yol gösterici bir zekanın iradesine bağlı kalacak kadar sürer. Bu itibarla, savaşın politik bir amaçtan doğduğunu düşünecek olursak, bu amacın sonuna [sayfa 63] kadar ona yön vermesini doğal karşılamak gerekir. Bununla birlikte, politik amaç zorba bir kanun koyucu değildir; elindeki araçların niteliğine uymak zorundadır ve bunun için de zaman zaman değişikliklere uğrar, fakat yine de ön plandaki yerini muhafaza eder. Böylece politika savaş eylemi ile iç içedir ve onun üzerinde savaşın patlayıcı güçlerinin elverdiği ölçüde sürekli bir etki icra etmekten geri kalmaz.

24. Savaş politikanın başka araçlarla devamından başka bir şey değildir.

Böylece savaşın sadece politik bir eylem olmakla kalmayıp gerçek bir politik araç, politik ilişkilerin bir devamı ve bunların baş-

ka araçlarla gerçekleştirilmesi olduğunu görüyoruz. Savaşın bütün özelliği kullandığı araçların özelliğinden ileri gelir. Genellikle savaş sanatı, ve somut olaylarda komutanlar, politikanın eğilim ve amaçlarının bu araçlarla uyumsuzluk halinde bulunmamasını isteyebilirler, ve bu istek elbette yabana atılamaz. Ancak bazı hallerde bu askeri isterler politik amaçlar üzerinde ne denli etkili olurlarsa olsunlar, bunları değişikliğe uğratmaktan ileri gidemeyeceklerini kabul etmek gerekir. Zira politik amaç, gaye, savaş ise bir araçtır, ve araç hiç bir zaman amaçtan ayrı olarak düşünülemez.

25. Savaş niteliklerinde çeşitlilik.

Savaş nedenleri ne kadar önemli ve güçlü olursa, milletin tüm varlığını o kadar derinden etkiler. Savaştan önceki gerginlik ne kadar şiddetli olursa, savaş mutlak ve soyut şekline o kadar yaklaşır; savaş düşmanın imhasına yöneldiği ölçüde, askeri amaçla politik amaç birleşir ve savaşın askeri niteliği politik niteliğine ağır basar. Buna savaş nedenleri ve gerginlik ne kadar önemsiz olursa savaş unsurunun doğal eğilimi olan şiddet eğilimi politik gereklerle o kadar çok tabi olur, ve savaş doğal eğiliminden uzaklaştığı ölçüde, politik amaçla ideal bir ^[sayfa 64] savaşın amacı arasındaki fark keskinleşir ve savaş o ölçüde politik bir nitelik kazanmış olur.

Ancak okuyucunun yanlış fikirlere kapılmaması için şu noktayı belirtmemiz gerekir ki, savaşın doğal eğiliminden söz ederken onun sadece felsefi eğilimini, salt mantığını düşünüyor, yoksa çatışmaya bilfiil katılmış güçlerin eğilimini, örneğin savaşçıların heyecan ve tutkularını hesaba katmıyoruz. Kuşkusuz bir çok hallerde bu duyguları öylesine kışkırtmak ve coşturmak mümkündür ki, onları artık politik çizgide tutabilmek güçleşir; ancak çoğu zaman böyle bir çelişki doğmaz, çünkü bu derece güçlü bir heyecan faktörünün varlığı onunla ahenk halinde bulunan büyük bir planın da varlığı demektir. Oysa, bu plan sadece önemsiz bir amaca yönelik bulundukça, kitlelerin duygusal güçleri de o ölçüde zayıf olur ve frenleyici bir etkiden çok itici bir etkiyi gerektirir.

26. Tüm savaşlara politik eylemler gözü ile bakılabilir

Asli konumuza dönelim: her ne kadar bazı savaşlarda poli-

tik unsurun hemen tamamen kaybolduğunu, diğer bazılarında ise ilk plana çıktığını ve ağır bastığını görmüş bulunuyorsak da, her iki savaş türünün de politik olduğunda kuşku yoktur. Çünkü politika-ya şahıslaşmış Devletin zekası olarak bakacak olursak, politik gökyüzündeki hareketlerini hesaplamak zorunda bulunduğu tüm burçlar arasında, durumu belirleyen şartların niteliği gereği, birinci türden bir savaşın kaçınılmazlığı ihtimalinin de bulunabileceğini kabul etmemiz gerekir. Ancak politikadan genel durumun doğru olarak bilinip değerlendirilmesini değil de, kurnazlık, ikiyüzlülük, şiddete karşı olma, aşırı ihtiyatkârlık gibi tutumları anlıyorsak, o zaman haklı olarak ikinci tür savaşın bu geleneksel politika anlayışına daha uygun düştüğü sonucuna varabiliriz. [sayfa 65]

27. Bu görüşün savaş tarihini daha iyi anlamamıza ve teorinin temellerine etkisi

Demek ki, ilk gördüğümüz şey şu oluyor. Her türlü şartlar altında savaş bağımsız bir şey olmayıp politik bir araçtır. Olaylara ancak bu açıdan baktığımız takdirdedir ki, tüm savaş tarihi ile çelişkiye düşmekten kurtulmuş oluruz. Büyük kitabın anahtarı bu görüştür, yoksa okuduklarımızın içinden çıkamayız. İkinci olarak, bu bakış açısı bize savaşların birbirine benzemediklerini, tersine kendilerini doğuran etkenlerin ve şartların niteliğine göre çok değişik biçimlere büründüklerini göstermektedir.

Bu itibarla, bir Devlet adamının, bir başkomutanın ilk, en önemli ve kader tayin edici yargısı, giriştiği savaşın türünü doğru olarak değerlendirmek ve böylece onu olmadığı bir şey yerine koymamak ve olamayacağı bir şey olmasını istememektir. Stratejik sorunların birincisi, en geniş kapsamlısı budur. Savaş planına ilişkin bölümde bu sorunu daha yakından incelemek fırsatını bulacağız.

Şimdilik, araştırmalarımızı bu noktaya kadar getirmiş ve bu suretle savaşın ve teorisinin başlıca hangi açıdan ele alınması gerektiğini göstermiş olmakla yetinelim.

28. Teori için sonuç

Savaş, gördüğümüz gibi, her somut olayda niteliğini bir ölçü-

de değiştiren sahici bir bukalemun olmakla kalmayıp, aynı zamanda, bir bütün olarak bakıldığında, belirgin eğilimleri bakımından üç yanlı şaşırtıcı bir olaydır: bir yanda, niteliğinin özünü teşkil eden şiddet, doğal ve kör bir içgüdü sayılması gereken kin ve nefret; öte yanda, savaşı ruhun özgür bir faaliyeti haline getiren ihtimal hesapları ve tesadüfler; son olarak da, savaşı salt akla bağlayan bağımlı bir politik araç kimliği.

Bu üç, cephenin birincisi daha çok milleti, ikincisi daha çok komutanı ve ordusunu, üçüncüsü daha çok hükümeti ilgilendirir. Savaş içinde gemi azyaya alan ihtiraslar halkların sinesinde önceden yer etmiş olmalıdır; ihtimaller ^[sayfa 66] ve tesadüfler aleminde cesaret ve istidadın oynayacağı rolün önemi komutanın ve ordusunun özelliklerine bağlıdır, politik amaçlarla ilgili karara gelince, onu ancak hükümet alır.

Birer kanun koyucuya benzeyen bu üç eğilim, derece farkları göstermelerine rağmen, konumuzun niteliğine derinden kök salmış durumdadırlar. Bunlardan bir tanesini hesaba katmak istemeyen, ya da bunların arasında keyfi bir ilişki kurmaya yönelen teori derhal gerçekle öyle bir çelişkiye düşer ki, sırf bu yüzden tüm değerini yitirir.

Bu itibarla, bütün mesele teoriyi bu üç eğilim arasında, üç ayrı çekim merkezi arasında bulunuyormuş gibi, denge halinde tutmaktan ibarettir.

Bu güç sorunu çözümlemek ne şekilde mümkün olabilir? Bu hususu savaş teorisine ilişkin kitapta incelemeye çalışacağız. Yukarda tanımlanan savaş kavramı, her halükarda, bize teorinin, gerçeğe temelini gösteren ve bunun başlıca unsurlarını meydana çıkarıp aralarında bir ayırımı yapmamızı sağlayan ilk ışık demeti olacaktır.

BÖLÜM II

SAVAşTA AMAÇ VE ARAÇLAR

Bir önceki bölümde savaşın karmaşık ve değişken niteliğini

saptadık. Şimdi de bu karmaşıklığın savaşın amaç ve araçlarına nasıl yansıdığını inceleyelim.

İlk önce savaşın politik amacını gerçekleştirmek için nasıl bir hedefe yönelmesi gerektiğini kendi kendimize soracak olursak, bu askeri hedefin politik amaca ve savaş konjonktürüne göre değiştiğini görürüz.

Bir kez daha saf savaş kavramından hareket edecek olursak, politik amacın ona yabancı olduğunu kabul etmek ^[sayfa 67] zorunda kalırız. Zira savaş, düşmanı irademizi yerine getirmeye zorlayan bir şiddet eylemi olduğuna göre, her şey her zaman için tek bir amaca, yani düşmanı yenmek, onu silahsızlandırmak amacına yönelecektir. İşte biz ilk önce, gerçeğin ışığı altında, mutlak kavramdan doğan fakat uygulamada da bir çok hallerde geçerli olan bu amacı incelemekle işe başlayacağız.

Daha sonra, savaş planını ele alırken, bir Devleti silahsızlandırmaktan ne kastedildiğini inceleyeceğiz; bununla birlikte, daha ileri gitmeden, bir bütünün parçaları olan ve bütün ötekileri içine alan üç şeyi birbirinden ayırmamız gerekir. Bunlar: **askeri güçler**, **ülke** ve **düşmanın iradesidir**.

Askeri güçlerin imha edilmesi gerekir; yani onları, savaşı sürdürmeye mecaleri kalmayacak bir hale getirmek gerekir. Bu vesile ile şu noktaya işaret edelim ki, bundan böyle, “düşmanın askeri güçlerinin imhası” deyimini bu anlamda kullanılacaktır.

Arkasından **ülkeyi** fethetmek gerekir, yoksa yeni bir askeri güç meydana getirilebilir.

Ancak bu iki şeyin tamamlanması dahi savaşın sonu, yani düşmanca duyguların, gerginliğin ve düşmana karşı girilen harekâtın bitimi sayılmaz: bunun için düşmanın iradesinin de felce uğratılması, yani hükümetini ve müttefiklerini barışı imzalamaya ya da milleti teslim olmaya zorlamak gerekir. Çünkü ülkenin tamamı işgal edilmiş olsa bile ihtilaf ülke içinde ya da müttefiklerin çabasıyla ülke dışında yeniden patlak verebilir. Elbette bu barış imzalandıktan sonra da meydana gelebilir; ancak bu sadece bütün savaşların tam ve kesin bir uzlaşma ile sonuçlanmadığını göstermeye yarar. Fakat bu takdirde bile, barışın imzalanması ile için için yanabilecek olan kıvılcımlar söndürülmüş ve gerginlik gevşemiş olur; çünkü barıştan yana olanlar –ki bunlar bütün milletlerde ve her türlü şartlar altında çoğunluğu teşkil ederler– direnme fikrin-

den tamamen yüz çevirirler. Her ne olursa olsun, barış [sayfa 68] ile savaşın amacını gerçekleştirmiş ve savaşı son bulmuş saymak yerinde olur.

Yukarda saydığımız üç unsurdan askeri güçler ülkeyi savunmak görevini yüklediklerine göre, birinci planda bunların imha edilmesi doğaldır; ondan sonra ülkenin işgaline sıra gelir; bu iki başarının gerçekleştirilmesinden sonra, ve elimizde kalan güçlerin hâlâ elverişli olması halindedir ki, düşman barışı imzalamak zorunda kalır. Düşman askeri güçlerinin imhası genellikle kademeli olarak gerçekleştirilir ve hemen arkasından da ülkenin işgali aynı tempo ile bunu izler. Bu ikisi arasında yine genellikle karşılıklı bir etki ve tepki görülür: eyaletlerin giderek kaybedilmesi askeri güçlerin zayıflamasını hızlandırır. Fakat bu hiç de zorunlu bir sıra değildir ve onun için de her zaman izlenmez. Düşman kuvvetleri, henüz hissedilir derecede zayıflamadan ülkenin öteki ucuna ve hatta doğrudan doğruya yabancı bir ülkenin topraklarına çekilebilirler. Bu durumda ülkenin büyük bir kısmı, belki de tamamı işgal edilmiş olur.

Bununla birlikte, soyut anlamda savaşın bu amacı, politik amacı gerçekleştirmenin bu nihai aracı, yani **düşmanın silahsızlandırılması**, uygulamada her zaman gerçekleşmediği gibi barışın zorunlu bir şartı da değildir. Bu itibarla teoride bir kanun olarak ortaya konulamaz. Taraflardan birinin henüz silahtan tecrit edilmiş sayılamayacağı bir sırada, hatta güçler dengesinin hissedilir derecede bozulmasından önce yapılmış barış anlaşmalarının sayısız örnekleri vardır. Daha da ileri giderek diyebiliriz ki, gerçek olayları incelediğimizde düşmanın yenilgisinin bir hayalden ibaret bulunduğu pek çok haller vardır, ve düşmanın su götürmez bir üstünlüğe sahip bulunması hali bunların başında gelir.

Soyut kavramından çıkardığımız savaş amacının her zaman gerçek savaş ile bağdaşmamasının nedeni, bundan önceki bölümde gösterdiğimiz gibi, bu ikisi arasındaki farka dayanır. Soyut savaş kavramına göre, güçleri arasında belirgin bir eşitsizlik bulunan Devletler arasında savaş [sayfa 69] bir saçmalık, dolayısıyla bir imkansızlık olarak görünür. Fizik güçler arasındaki eşitsizlik manevi güçlerle bir karşı denge yaratabilecek düzeyi geçmemelidir; oysa Avrupa'nın bugünkü sosyal koşulları göz önüne alındığında bunun pek mümkün olmadığı görülür. Eşitsiz güçlere sahip devletler arasında

zaman zaman savaşlar olmuşsa, bunun nedenini, savaşın gerçek alemde teorik savaş kavramından çok uzaklaştığında aramamız gerekir.

Pratikte iki şey direnme imkansızlığının yerini tutabilir ve barış nedenleri yaratabilir. Birincisi, başarının muhtemel bulunmaması, ikincisi bunun için ödenmesi gereken bedelin pahalılığıdır.

Bundan önceki bölümde gördüğümüz gibi, savaş mantıklı zorunluluğun katı yasalarından kendisini kurtarmalı, olasılıklar hesabına bel bağlamalıdır. Savaşı yaratmış olan koşullar bu hesaba ne kadar elverişli ise, yani savaş etkenleri ve gerginlikler ne kadar zayıfsa, bu o derece daha doğrudur. Böyle olunca da, bizzat bu olasılıklar hesabının bir barış nedeni olabileceği kolayca görülür. Bu itibarla, taraflardan biri yok oluncaya kadar dövüşmek her zaman şart değildir; etkenlerin ve gerginliklerin çok zayıf olduğu öyle bir durum düşünülebilir ki, en küçük bir olasılık bile ondan zarar göreceği olan tarafı teslim olmaya zorlayabilir. Oysa, öteki taraf bundan peşin olarak emin olduğu takdirde, düşmanı tümünden yok etme yolunu denemeye kalkışmadan bu olasılıktan yararlanmak için çaba harcaması doğaldır.

Başı yapma kararını daha da büyük bir ağırlıkla etkileyen bir mülahaza, şimdiye kadar harcanmış olan ve daha da harcanması gereken gücün hesabıdır. Savaş kör bir tutkunun yarattığı bir eylem değil de, politik bir amacın hükmettiği bir eylem olduğuna göre, bu amacın değeri gerçekleştirilmesi için göze alınacak fedakarlıkların ölçüsünü tayin edecektir. Bu, fedakarlıkların genişliği kadar süresi için de söz konusudur. Harcanan güçler politik amacın değerini aştığı anda, amaçtan vazgeçmek ve barışı imzalamak gerekecektir.^[sayfa 70]

Bu da göstermektedir ki, taraflardan birinin diğerini tamamen silahsızlandırmaya gücü yetmediği savaşlarda, barış nedenleri, gelecekteki barış olasılığına ve bunun için harcanması gereken güçlerin niceliğine göre, her iki tarafta da belirecek veya kaybolacaktır. Bu nedenler iki taraf için de aynı ağırlığı taşıdıkları takdirde, taraflardan her biri istediğinin ancak yansını elde edebilecek, yani taraflar politik uzlaşmazlıklarının yarı yolunda buluşacaklardır. Bir yandan kazandıkları gücü öbür yandan kaybedeceklerdir. Bunların toplam sayısı yeterli ise, barış sağlanmış olacaktır: tabii, barış isteme nedeni daha zayıf olan tarafın yararına.

Şimdilik, politik amacın müspet veya menfi niteliğinin pratikte yaratacağı farkı isteyerek bir yana bırakıyoruz. İlerde belirteceğimiz gibi, bunun büyük bir önemi bulunmakla birlikte, burada daha geniş bir görüş açısı ile yetinmek zorundayız, çünkü başlangıçtaki politik amaçlar savaş sırasında bir çok değişikliklere uğrayabilir ve sonunda büsbütün başkalaşabilirler. Bunun da nedeni, **bu amaçların bir ölçüde elde edilen başarıya ve muhtemel sonuçlara bağlı bulunmalarıdır.**

Başarı ihtimali üzerinde ne şekilde etki yapılabilir? Şimdi karşımıza bu sorun çıkmaktadır. Doğal olarak, başta düşmanı yenmemize yarayan araçlarla, yani askeri güçlerinin imhası ve eyaletlerinin fethi ile. Ancak bu iki araç burada ilk amaca hizmet bakımından taşıdıkları önemi taşımazlar. Düşman güçlerine karşı yöneltilen saldırı, niyetimiz bu güçleri tümünden imha edinceye kadar ilk darbemizi bir dizi başka darbelerle izlemek mi, yoksa düşmanın kendine güvenini sarsmak ve üstünlüğümüzü ona kabul ettirerek geleceğinden endişe duymasını sağlamak mı olduğuna göre, değişik şekiller alacaktır. Eğer niyetimiz bu ikincisi ise, silahlı kuvvetlerinin imhasına biçeceğimiz paha bu ihtiyacın sınırlarını aşmayacaktır. Aynı şekilde, düşmanın bozguna uğratılmasını hedef almadığı takdirde, eyaletlerin fethi de çok başka bir biçim alacaktır. Eğer istediğimiz bu bozgunu sağlamak, en etkin eylem ^[sayfa 71] düşman kaynaklarının imhası olacak ve eyaletlerinin fethi bunun sadece bir sonucu olmak niteliğini taşıyacaktır. Düşman kuvvetleri bozguna uğratılmadıkça eyaletlerinin fethi hiç bir işe yaramayacak, hatta zararlı olacaktır. Buna karşılık, düşman kuvvetlerini yenilgiye uğratmak istemediğimiz, ve düşmanın da kaderi tayin edecek kanlı bir savaşı istemek şöyle dursun, tersine bundan çekindiğine inandığımız takdirde, savunması zayıf ya da hiç savunmasız bir eyaleti ele geçirmek tek başına bir avantaj teşkil edecek, savaşın genel sonucu bakımından düşmanda kuşkular yarattığı ölçüde barışa doğru daha kısa bir yol sayılabilecektir.

Şimdi de, düşmanın silahlı kuvvetlerini bozguna uğratmadan başarı ihtimali üzerinde etki yarabilecek bir başka özel araç, yani politika ile doğrudan doğruya ilintili operasyonlar üzerinde duracağız. Eğer düşmanın ittifaklarını bozacak veya onları işlemez duruma getirecek, kendimiz için ise yeni müttefikler kazanacak, lehimize politik faaliyetler yaratacak bir takım harekâta girişe-bili-

yorsak, bunların başarı ihtimalini ne derece arttıracığı ve bizi amacımıza, düşmanın silahlı kuvvetlerini yenilgiye uğratılmasına oranla çok daha kısa bir yoldan ulaştıracağı kolaylıkla görülür.

İkinci sorun, düşmanın kuvvetlerini harcaması üzerinde ne şekilde etki yapabileceğimiz, yani başarısını nasıl daha pahalıya ödeyebileceğimizdir.

Düşmanın kuvvetlerini harcaması, **kuvvetlerinin yıpranması**, dolayısıyla bizim tarafımızdan **tahribi**, ve **eyaletlerinin kaybı**, yani bunların bizim tarafımızdan **fethi** demektir.

Sorunu daha derinlemesine inceleyecek olursak, bu iki aracın anlamının aynı olmadığını, yöneldikleri amaca göre değişik bir niteliğe büründüğünü görürüz. Genellikle bu farkın az olması bizi aldatmamalıdır, çünkü tatbikatta, savaş etkenleri zayıfsa, en küçük nüanslar bile bizi şu veya bu yönde bir güç uygulamasına itecektir. Şimdilik, belirli koşullar altında amaca başka yollardan da ^[sayfa 72] varlabileceğini, bunun ne bir iç çelişki, ne bir saçmalık, hatta ne de bir hata teşkil etmeyeceğini göstermek bizim için yeterlidir.

Bu iki aracın dışında, düşman kuvvetlerinin israfını artırmamızın üç yolu daha vardır. Birincisi **istila**, yani **düşman topraklarını, onları muhafaza etmek niyetiyle değil de**, vergi salma ya da gerekirse yakıp yıkmak için **işgal etmektir**. Burada ilk hedef ne düşman topraklarını işgal etmek, ne de silahlı kuvvetlerini yok etmektir, sadece **ona genel bir zarar vermektir**. İkinci yol düşmanın zayıf noktalarını seçmek, ona mümkün olduğu kadar çok hasar vermektir. Çabalarımızı yöneltebileceğimiz bu iki ayrı biçimi anlamak çok kolaydır: birinde hedef düşmanı yenmektir, ötekinde ise böyle bir şey söz konusu değildir ve buna imkan da yoktur. Buna göre, yukardaki yöntemlerden birini ya da öbürünü seçeriz. Amiyane tabiriyle, birincisine askeri yöntem, ikincisine politik yöntem de diyebiliriz. Yani birinde askeri mülâhazalar, ikincisinde politik mülâhazalar ağır basar. Ama olaylara daha yüksek bir düzeyden baktığımızda, her iki yöntemin de askeri nitelikte olduğunu ve her birinin ancak verilen duruma tekabül ettiği ölçüde amaca uygun düştüğünü görürüz. Uygulandığı hallerin sayısı bakımından diğer ikisinden de daha önemli olan üçüncü yol ise **düşmanın yıpratılmasıdır**. Bu terimi sadece bir tanımlama yapmış olmak için değil, konumuzun gerçekten tam bir tarifini yaptığı ve ilk bakışta sanıldığı kadar mecazi olmadığı için kullanıyoruz. Muharebede yıpran-

mak kavramı, **uzun süren bir harekât aracılığı ile düşmanın maddi kuvvetlerinin ve iradesinin giderek tükenmesi anlamına gelir.**

Ancak mücadeleye düşmandan daha uzun süre dayanmak istiyorsak, mümkün olduğu kadar mütevazi amaçlarla yetinmek gerekir, çünkü işin niteliği gereği önemli bir hedef önemsiz bir hedefe göre daha büyük ölçüde kuvvet harcamasını gerektirir. Sap-tanabilecek en küçük hedef ise sadece direnmektir, yani olumlu bir amacı olmayan bir mücadeleye girmektir. Bu durumda, [sayfa 73] nispeten kuvvetli araçlara sahip olduğumuz ölçüde, sonuca daha emin bir şekilde ulaşmamız sağlanmış olacaktır. Ancak bu salt olumsuz (menfi) yolda nereye kadar gidebiliriz? Elbette tam bir hareketsizliğe kadar değil, çünkü sadece dayanmak muharebe etmek değildir. Direnme, düşman kuvvetlerinin, düşmanı niyetin-den vazgeçirmeye yetecek kadar bir kısmını yok etmeye dönük bir faaliyettir. İşte eylemlerimizden her biriyle amaçladığımız şey bundan ibarettir ve niyetimizin menfi karakteri de burada yatar.

Tek bir harekette yansıyan bu menfi niyet kuşkusuz, başarıya ulaşması şartıyla, aynı hedefe yönelilecek müspet bir hareket kadar etkili değildir. Ancak menfi hareketin üstünlüğü şuradadır ki, müspet harekete oranla başarı şansı daha fazladır ve dolayısıyla daha garantilidir. Tek bir eylem oluşu nedeniyle etkinlik yönünden kaybettiğini zaman aracılığı ile, yani mücadelenin sürdürülmesiyle telâfi etmelidir. Böylece, salt direnmenin temel ilkesini oluşturan bu menfi niyet aynı zamanda mücadeleye düşmandan daha uzun süre dayanmanın, yani onu yıpratmanın doğal bir aracıdır.

İşte **saldırı** ile **savunma** arasındaki farkın, savaş sorununa hükmeden bu temel farkın kaynağı buradadır...

Demek oluyor ki, eğer menfi amaç, yani bütün kaynaklarımızın sadece savunma için seferber edilmesi, mücadelede üstünlük sağlıyorsa, ve bu üstünlük düşmanın ilerdeki muhtemel hâkimiyetini **dengeleyecek** kadar büyükse, o zaman mücadelenin sadece **süresi** düşmanı yavaş yavaş yıpratmamıza ve politik amacının artık yeterli bir etken teşkil etmeyeceği bir noktaya, yani [sayfa 74] mücadeleyi terketmek zorunda kalacağı noktaya getirmemize yetecektir. Görülüyor ki, bu yöntem, yani düşmanı yıpratmak yöntemi, zayıfın kuvvetliye direnmesini gerektiren pek çok halleri içermektedir.

Yedi Yıl Savaşları boyunca, Büyük Frederik hiç bir zaman Avusturya monarşisini yenmek durumunda değildi, ve eğer XII. Şarl'a öykünerek bunu yapmaya kalkışmış olsaydı mutlaka bozguna uğrardı. Fakat kuvvet tasarrufu ilkesini ustalıklı uygulamış olması sayesinde, yedi yıllık savaş süresince kendisine karşı birleşmiş olan devletlere harcadıkları kuvvetlerin başlangıçta tahmin ettiklerinin çok üstünde olduğunu gösterince, bunlar barış imzalamak zorunda kalmışlardır.

Görülüyor ki, insanın amacını gerçekleştirmesinin bir çok yolları vardır ve savaşta düşmanın mutlaka bozguna uğratılması şart değildir. Düşman silahlı kuvvetlerinin imhası, eyaletlerin fethi, bunların sadece işgali ya da istilası, doğrudan doğruya politik ilişkileri hedef alan girişimler ve nihayet düşmanın saldırısını pasif olarak beklemek, bütün bunlar düşman iradesini kırmak için kullanılabilir araçlardır ve bunlardan birini veya diğerini seçmek durumun özelliklerine bağlıdır. Bütün bunlara, amaca götüren yolu kısaltan ve *ad hominem* argümanlar diye niteleyebileceğimiz bir dizi başka araçları da ekleyebiliriz. Bütün maddi şartlara meydan okuyan kişilik pırlıtlarının bulunmadığı bir beşeri faaliyet alanı tasavvur edilebilir mi? Hele savaşta bunlara çok sık rastlanır, çünkü muhariplerin kişiliği gerek Kabinede, gerekse savaş meydanında çok önemli bir rol oynak. Buna işaret etmekle yetinmiyoruz, çünkü bunları sınıflandırmaya kalkmak bilgiçlik taslamak olur. Fakat bütün bunları göz önüne aldığımız takdirde, amaca ulaşmanın sonsuz yollar bulunduğunu söyleyebiliriz.

Bu çeşitli kestirme yolların değerini küçümsemek, bunları seyrek birer istisna saymamak ya da savaşın ^[sayfa 75] yürütülmesini pek etkilemediklerini iddia etmemek için, buraya savaşta yol açabilecek politik nedenlerin çeşitliliğini düşünmek ya da bir Devletin politik varlığını sürdürmek için girişilen bir ölüm kalım savaşı ile zoraki veya sallantıda bir ittifakın nahoş bir görev haline getirdiği bir savaş arasındaki farkı gözönünde bulundurmaya yeter. Bu ikisi arasında sayısız derecelere raslanır uygulamada. Eğer teori bu derecelerden sadece bir tanesini reddediyorsa, haklı olarak bunların tümünü reddedebiliriz, fakat bu gerçek dünyaya gözümüzü kapamaktan başka bir şey olmaz.

Savaşta güdülecek amaca ilişkin sorunlar bunlardır; şimdi de araçlara geçelim.

Tek bir araç vardır: **muharebe**. Biçimi ne kadar değişik olursa olsun, yakın dövüšte görülen kaba bir nefret ve kin boşalmasından ne kadar farklı olursa olsun, gerçek muharebe ile ilgisi olmayan ne kadar unsur işe karışsın karışsın, yine de kendini gösteren tüm etkilerin kaynağı muharebedir ve bu savaş kavramının bir gereğidir.

En değişik durumlarda ve en karmaşık gerçek içinde bile bunun böyle olduğunu çok basit bir şekilde kanıtlayabiliriz. Savaşta her şey kuvvetler aracılığı ile yapılır; askeri kuvvetlere, yani silahlı insanlara başvurduğumuz andan itibaren de, muharebe fikri her şeyin kaynağı olmak zorundadır.

Dolayısıyla, askeri kuvvetlere ilişkin olan her şey, yani bunların teşkiline ve kullanılmasına ilişkin ne varsa, hepsi savaş faaliyetinin kapsamına girer.

Askeri kuvvetlerin teşkili ve bakımı sadece araçlardır, bunların kullanılması ise amaçtır.

Savaşta muharebe sadece iki kişi arasında bir çarpışma değildir, bir çok parçalara ayrılan örgütlenmiş bir bütündür. Bu geniş bütün içinde iki çeşit birliği ayırt edebiliriz: bunlardan birini özne, diğerini nesne belirler. Bir orduda muharipler topluluğu daima yeni birlikler halinde guruplaşır ve bunlar da daha yüksek bir kademenin üyeleri olurlar. Bu üyelerden her birinin muharebesi de [sayfa 76] ayrı bir birlik oluşturur. Bundan başka, muharebenin amacı ve dolayısıyla konusu da kendi başına bir birlik teşkil eder.

Muharebede görülen bu birliklerden her birine **çarpışma** adı verilir.

Muharebe fikri her silahlı kuvvet uygulamasının temelini teşkil ettiğine göre, genel olarak silahlı kuvvetlerin kullanılması, belirli sayıda çarpışmaların kararlaştırılmasından ve düzenlenmesinden başka bir şey değildir.

Demek oluyor ki, her askeri faaliyet doğrudan doğruya veya dolaylı olarak çarpışma ile ilgilidir. Asker **sadece uygun zamanda ve uygun yerde çarpışmak için** orduya alınır, giydirilir, silahlandırılır, eğitilir, uyur, yer, içer ve yürür.

Dolayısıyla, askeri faaliyetin bütün unsurları çarpışmada toplandığına göre, çarpışmaları hazırlamakla bunların hepsini kavramış oluruz. Sonucu tayin eden sadece bu hazırlıklar ve onların uygulanmasıdır, yoksa daha önce mevcut olan şartlar değil. Çarpışmada ise bütün faaliyetlerin hedefi düşmanı, daha doğrusu **çar-**

pışma yeteneğinin yok edilmesidir, çünkü çarpışmanın bizzat kavramı bunu gerektirir. Bu nedenle, düşmanın silahlı kuvvetlerinin imhası her zaman çarpışmanın amacını gerçekleştirmenin aracıdır.

Bu amaç sadece düşman kuvvetlerinin imhası olabileceği gibi, her zaman öyle olmayabilir de. Tamamen farklı bir amaç da pekala söz konusu olabilir. Örneğin, yukarda göstermiş olduğumuz gibi, düşmanın imhası politik amacı gerçekleştirmenin tek aracı olmadığı, savaşın başka bir amacı bulunduğu hallerde, bunlar da özel savaş hareketlerinin ve dolayısıyla çarpışmanın amacı olabilirler.

Bununla birlikte, tali hareketler olarak düşman silahlı kuvvetlerinin imhasına yönelik çarpışmaların bile ilk hedefi bu kuvvetlerin imhası olmayabilir. [sayfa 77]

Büyük bir silahlı kuvvetin karmaşık kuruluşunu, harekete geçme zamanında ortaya çıkan ayrıntıların sayısını düşünecek olursak, böyle bir kuvvetin girişeceği muharebenin de birbirine bağlı parçalardan oluşan karmaşık bir yapıya sahip olacağını anlarız. Bu parçalardan her birinde öyle bazı amaçlar ortaya çıkabilir ve çıkar ki, bunların hiç biri düşman silahlı kuvvetlerinin imhasına dönük olmaz, bu nihai hedefe sadece dolaylı olarak katkıda bulunur. Bir tabur düşmanı bir tepeden ya da bir köprüden püskürtmek emrini almışsa, bu mevkiin işgali genellikle gerçek amacı oluşturur, düşman kuvvetlerinin imhası ise sadece bir araç veya ikinci derecede önemli bir sorun olur. Düşmanı söküp atmak için sadece bir gösteriş taarruzu yeterli ise, amaç yine elde edilmiş olur. Fakat genellikle bu tepe veya bu köprü ancak düşman silahlı kuvvetlerine daha çok kayıp verdimen için işgal edilmiş olacaktır. Muharebe alanında durum bu olduğuna göre, sadece iki ordunun değil, Devletlerin, milletlerin ve ülkelerin karşı karşıya geldikleri savaş sahnesinin tümü üzerinde de durum aynı olacaktır. Burada ilişkilerin ve dolayısıyla mümkün tertiplerin sayısı geniş ölçüde artırılmalı, daha çok ve değişik tedbirler alınmalı, daha çok ve değişik tertipler alınmalıdır; hepsi birbirine bağlı olan amaçların derecelendirilmesi yolu ile ilk kullanılan araç nihai hedeften daha da uzaklaşmış olur.

Görülüyor ki, bir muharebenin amacı bir çok nedenlerle düşman kuvvetlerinin, yani karşıımızdaki kuvvetlerin imhası olmayabilir, bu takdirde düşman kuvvetlerinin imhası sadece bir araç

tır. Ancak bütün bu gibi hallerde düşman kuvvetlerini imha etmenin artık fazla bir önemi yoktur, çünkü çarpışma artık bir **kuvvet denemesinden** başka bir şey değildir. Kendi başına bir değeri yoktur, önemli olan sadece doğurduğu sonuçlardır.

Ancak büyük bir kuvvet eşitsizliği **halinde**, basit bir gözlem bunun derecesini gösterebilir. Böyle bir durumda çarpışma olmaz ve zayıf olan taraf derhal boyun eğer.

Çarpışmalar her zaman onlara katılan düşman ^[sayfa 78] kuvvetlerinin imhasını hedef almadığına ve bu hedef çoğu zaman çarpışma olmadan sadece sonucunun ve şartlarının önceden tahmini suretiyle gerçekleştirilebileceğine göre, gerçek bir çarpışmanın dik-kate değer bir rol oynamadığı seferlerin faal bir şekilde sürdürülebileceğini düşünmek, pekala mümkündür.

Askerilik tarihinden alınmış yüzlerce örnek bunu kanıtlar. Bu gibi hallerde elde edilen kansasız sonucun haklı gösterilip gösterilemeyeceği, yani bir çelişkinin söz konusu olup olmadığı, ayrıca bu şekilde kazanılan şöhretlerin eleştiriye dayanıp dayanamayacağı ise ayrı sorunlar olup bunlar hakkında burada bir hüküm vermek istemiyoruz. Şimdilik amacımız sadece olayların bu şekilde seyredebileceğini göstermekten ibarettir.

Savaşta bir tek araç vardır, o da muharebedir. Ancak uygulanma biçimlerinin çokluğu bizi amaçların çokluğu ile orantılı çeşitli yollara sürüklemekte ve tek bir adım olsun ilerlemediğimiz izlenimini vermektedir. Fakat durum hiç de öyle değildir, çünkü aracın tek oluşu, gözle izlenebilir bir iplik gibi tüm askeri faaliyet doku-sunun içinden geçmekte ve onu bir arada tutmaktadır.

Yukarda düşman kuvvetlerinin imhasının savaşın güdeceği amaçlardan biri olabileceğini görmüş, ancak bu amacın diğer amaçlara kıyasla önemi konusunda bir şey söylememiştik. Somut olaylar da bu koşullara bağlı olacaktır; genel prensip olarak değerlendirilmesini ise yapmadık. Şimdi bir kez daha önemini kabul etmek zorunda olduğumuz bu konuya dönelim.

Muharebe savaşta tek etkili faaliyettir; muharebede, karışımızdaki düşman kuvvetlerinin imhası bizi amacımıza ulaştıracak olan araçtır. Muharebe fiilen vuku bulmasa bile bu böyledir; çünkü bu takdirde karar, her halükarda bu imhanın muhakkak sonucu olduğu varsayımına dayanacaktır. Bundan şu sonucu çıkarabiliriz ki, düşman kuvvetlerinin imhası bütün savaş harekâtlarının kilit

noktası, temel taşıdır; bir kemerin istinat noktalarına dayanması gibi, savaşta bütün tertipler, bütün kombinezonlar bu [sayfa 79] nihai hedefe dayanır. Bu itibarla tüm harekât, silah zoru ile elde edilecek sonucun, bu sonuç gerçekten elde edildiği takdirde olumlu bir sonuç olacağı varsayımına dayanır. Silah zoru ile elde edilecek bir sonuç, ister küçük ister büyük olsun, bütün savaş operasyonlarında, senetli alış verişlerde nakdi ödemenin yerini tutar. Bu ilişkiler ne kadar aralıklı olursa olsun, ödeme ne kadar seyrek yapılırsa yapılsın, yine de ara sıra hesap görülecektir.

Silah zoru ile elde edilen sonuç bütün düzenlerin temeli olduğuna göre, düşmanımız silah zoru ile elde edeceği talihli bir sonuçla bizim tertiplerimizi bozabilir ve bunun için mutlaka tertiplerimizden birinin dayandığı muharebeyi kazanması şart olmayıp yeteri kadar önemli olmak şartıyla her hangi başka bir muharebeyi kazanması da yeterlidir. Çünkü silah zoru ile elde edilecek her önemli sonuç –yani düşman kuvvetlerinin her imhası– aynı düzeye gelmek eğilimi gösteren sıvılar örneği, daha önceki sonuçları etkiler.

Düşman kuvvetlerinin imhası böylece, bütün diğer araçların önünde silinip süpürüldüğü en üstün ve en etkili bir araç olarak görünmektedir.

Bununla birlikte, ancak bütün öteki alanlarda tam bir eşitlik bulunduğu farzedilen hallerde düşman kuvvetlerinin imhasına büyük bir etki atfedilebilir. Düşüncesizce ve baştan kara bir saldırının mutlaka maharet ve tedbirin üstesinden geleceğini sanmak büyük bir yanılğı olur. Beceriksiz bir saldırı düşman kuvvetlerinin değil, kendi kuvvetlerimizin imhasına yol açar, bu da herhalde bizim istediğimiz şey değildir. Üstün etkinlik araca değil, amaca aittir ve biz sadece gerçekleştirilmiş bir amacın etkisini bir başka amacın etkisi ile kıyaslıyoruz.

Şunu da özellikle belirtmemiz gerekir ki, düşmanın muharebe gücünden bahsederken, bu kavramı, sadece maddi kuvvete hasretmek zorunda değiliz. Tersine moral güç de bunun kapsamına girer, çünkü aslında [sayfa 90] bunlar en küçük ayrıntılara varıncaya kadar iç içedir ve ikisini birbirinden ayırmaya imkan yoktur. Büyük bir imha hareketinin (büyük bir zaferin) silah zoru ile elde edilecek bütün öteki sonuçlara etkisinden bahsettik; işte tabir caizse akıcı olan bu moral unsurdur ki, bütün parçalara daha kolaylıkla

yayılır. Düşman kuvvetlerinin imhası bütün diğer araçlardan daha büyük bir değer taşır, ama bir de bunların riski ve bedeli vardır, ve bazan bunlardan kaçınmak için başka vasitalara başvurmak zorunda kalırız.

Kullanılan araçların pahalıya mal olması doğaldır, çünkü öteki faktörlerin eşitliği halinde, amacımız düşman kuvvetlerinin imhasına yöneldiği ölçüde kendi kuvvetlerimizin harcanması o kadar büyük olacaktır.

Bunun riski, başarısızlık halinde aradığımız ve özlediğimiz daha büyük etkinin geri tepmesi ve büyük sakıncalar doğurmasıdır.

Bu bakımdan öteki yöntemler başarıya ulaştıklarında daha az pahalıya mal oldukları gibi, başarısızlık halinde de daha az risklidirler. Tabi bu şartla ki, karşılaşma benzer yöntemler arasında olsun, yani düşman da bizim kullandığımız yöntemleri kullansın. Çünkü düşman silah zoru ile kesin sonuca gitmek yolunu seçtiği takdirde, **kendi yöntemlerimizi de ister istemez düşmanunkine uyacak şekilde değiştirmek zorunda kalırız**. O zaman herşey imha hareketinin sonucuna bağlı kalacaktır; oysa, yine bütün diğer faktörlerin eşit olması halinde, bu durumun her bakımdan zararımıza olacağı açıktır, çünkü bizim amaç ve araçlarımız, düşmanın amaç ve araçlarından farklı olarak, kısmen başka sonuçlara yönelmiştir. Biri diğerinin parçası olmayan iki farklı amaç karşılıklı olarak birbirini ifna eder ve bunlardan birini gerçekleştirmek için kullanılan kuvvet aynı zamanda diğerine de hizmet edemez. Bu nedenle, hasım taraflardan biri silah zoru ile kesin sonuca gitmeye karar vermişse, başan şansı, diğer tarafın aynı yolu seçmeyip başka bir amaca yöneldiğinden emin olduğu ölçüde daha büyük olacaktır. Bu başka ^[sayfa 81] amaçlardan birini seçen taraf, normal olarak, bunun ancak hasmının da kesin sonuca gitmeye kendisi kadar isteksiz olduğunu tahmin ettiği takdirde yapacaktır.

Ancak başka bir yöne tevcih edilmiş niyet ve kuvvetlerden söz ettiğimiz zaman, sadece düşman kuvvetlerinin imhası dışında kalan diğer **müspet hedefleri** kastediyoruz, yoksa düşman kuvvetlerini harcamak için başvurulabilecek salt direnmeyi değil. Salt direnmede müspet amaç eksiktir; bu itibarla kuvvetlerimizin başka amaçlara yönelmesine imkan yoktur, düşmanın niyetlerini bozmakla yetinmek zorundadır.

Şimdi de düşman kuvvetlerinin imhasının menfi yönüne, yani kendi kuvvetlerimizin korunmasına eğilmek gerekiyor. Bunlar, birbirini etkiledikleri için, tek ve aynı niyetin birbirini tamamlayan parçalandırlar ve bunlardan birinin ya da diğerinin üstünlüğünün yaratacağı etkiyi incelemek yeterli olacaktır. Düşman kuvvetlerini imha etmek iradesi müspet amaca yönelir ve son ereği düşmanın yenilgisi olan müspet sonuçlar doğurur. Kendi kuvvetlerimizin korunmasındaki amaç ise menfidir, ve bu itibarla düşmanın niyetlerini neticesiz bırakmaya, yani düşmanı yıpratmak için hareketin süresini uzatmaktan başka bir amacı olmayan salt direnmeye yönelir. Müspet amacın harekete geçirdiği çaba imha hareketlerine yol açar; menfi amacın harekete geçirdiği çaba bu hareketi beklemekle yetinir.

Bu bekleyiş nereye kadar gider ve nereye kadar gitmelidir? Bunu saldırı ve savunma teorisine ayırdığımız bölümde –bu teori burada bir kez daha karşımıza çıkmaktadır– daha yakından inceleyeceğiz. Şimdilik bekleyişin sadece pasif bir direnmeden ibaret kalmaması gerektiğini, bu hareketin de, başka amaçlar meyanında, muharebeye katılan düşman kuvvetlerinin imhasına yönelebileceğini belirtmekle yetineceğiz. Menfi çabanın düşman kuvvetlerinin imhasını amaçlamadığını, bizi mutlaka kansız bir sonucu tercih etmeye götürdüğünü sanmak ilkeler bakımından büyük bir yanlışlıdır. Menfi çabanın [sayfa 92] hakim olması kuşkusuz bu etkiyi yaratabilir, ama bu takdirde bunun en iyi yöntem olmayabileceği riskini göze almış olmamız gerekir, çünkü bu bizim değil düşmanın elinde olan tamamen farklı şartlara bağlıdır. Dolayısıyla bu kansız yöntem, en büyük kaygımız olan kendi kuvvetlerimizi korumanın doğal bir yolu olarak düşünülmemelidir. Tam tersine, koşullar böyle bir yolun izlenmesine uygun değilse, kuvvetlerimizin tam anlamıyla bozguna uğramasına sebebiyet verebiliriz. Bir çok komutanlar bu hataya düşmüşler ve perişan olmuşlardır. Ağır basan bir menfi çabanın tek kesin sonucu kararın ertelenmesi, savunma durumunda bulunan tarafın neticeyi tayin edecek anı beklemesidir. Genellikle bu tutum, zaman ve mekan içinde, bu ikisinin birbirine bağlılığı ve şartların müsaadesi ölçüsünde, **hareketin ertelenmesine** yol açar. Bunun artık ciddi bir sakınca doğurmadan mümkün olmadığı an gelip çatınca, menfi çabanın avantajı ortadan kalkar, ve düşman kuvvetlerinin imhası için gerekli çaba hiç değişme-

miş bir şekilde yeniden ortaya çıkar, çünkü bu çaba bir denge hesabı ile arka plana itilmiş olmasına rağmen hiç bir zaman kesinlikle terk edilmiş değildir.

Yukardaki düşünceler bize savaşın amacını gerçekleştirmenin çeşitli yolları bulunduğunu, yani politik gayeye çeşitli yollardan ulaşılabileceğini, fakat bunun için tek aracın muharebe olduğunu ve bu itibarla her şeyin **kesin sonuç silahla alınır** şeklinde ifade edebileceğimiz üstün bir kanuna tâbi bulunduğunu göstermiştir. Düşman bu yola başvurmayaya karar verdiği takdirde, onun bu meydana okuyuşuna kayıtsız kalamayız. Başka bir yol izlemek istiyorsak, mutlaka düşmanın bu yola başvurmayacağına kanaat getirmemiz gerekir, yoksa o yüksek mahkeme önünde davamızı kaybetmek bizim için kaçınılmaz bir âkıbet olur. Kısaca, düşman kuvvetlerinin imhası savaşta bütün ötekileri arka planda bırakan başlıca amaçtır.

Başka türlü tertiplerle savaşta neler elde edebileceğimizi tabii ilerde yavaş yavaş öğreneceğiz. Şimdilik ^[sayfa 93] bunun mümkün olduğunu belirtmekle yetinelim. Bunu söylemekle teorinin pratikten ne derece ayrılabileceğini de bir kez daha göstermiş ve özel koşulların etkisini ifade etmiş oluyoruz. Ancak, krizin kanla çözülmesinin, yani düşman kuvvetlerinin imha etmeye yönelik çabaların savaşın meşru çocuğu olduğunu hemen kanıtlamadan da edemedik. Politik amaçlar önemsiz, etkenler zayıf ve kuvvetlerin gerilim az olduğu zamanlar, tedbirli ve usta bir komutan, hasmının askeri ve diplomatik alandaki zayıflığından yararlanarak, barışı sağlamak için her türlü yolu deneyebilir. Kendisini bu yola iten ve başarı vaad eden yeterli nedenler varsa, komutanı bu yüzden suçlamaya hakkımız yoktur; ancak yine de, savaş tannısının kendisine sürprizler hazırlayabileceği kaygan bir yolda ilerlediğini komutana hatırlatmakta, ve elinde iki tarafı keskin bir kılıç bulunan bir düşmana karşı kendisini ucu düğmeli bir eskrim kılıcı ile savunmak durumunda kalmaması için gözünü düşmandan ayırmamasını tavsiye etmekte yarar vardır.

Savaşın niteliğinin yarattığı sonuçları, savaşta amaç ve araçların oynadığı rolü, pratikte ileri geri dalgalanmalar içinde salt asli kavramına nasıl kah yaklaşır, kah uzaklaştığını, ama nasıl da yine her şeye rağmen üstün bir yasa gibi bu katı kavramın baskısı altında kaldığını – bütün bunları savaşla ilgili sorunları teker teker ince-

lerken daima göz önünde tutmamız ve hiç bir zaman hatırdan çıkarmamamız gerekir. Yoksa onların gerçek ilişkilerini ve konunun büyük önemini hiç bir zaman anlayamayız, ve sürekli olarak her gerçekle hem de kendi kendimizle çelişkiye düşeriz. [sayfa 94]

BÖLÜM III SAVAŞ DEHASI

Hayatta her özel faaliyet dalı, belli bir ustalıklarla yürütülecekse, akıl ve duygu bakımından özel yetenekler ister. Bunlar yüksek bir düzeye ulaşır ve olağanüstü başarılarla kendilerini açığa vururlarsa, içinden çıktıkları akla “deha” denir.

Bu terimin çok çeşitli anlamlarda kullanıldığını, hayli geniş bir kapsamı bulunduğunu ve bir çok hallerde bu değişik tanımların içinden dehanın gerçek özünü çıkarmanın çok zor olduğunu bilmiyor değiliz. Ancak ne bir filozof ne de bir gramerci olmak iddiasında bulunduğumuzdan, gündelik konuşma dilindeki anlamına bağlı kalarak “**deha**”yı bazı faaliyet alanlarında üstün ve seçkin bir düzeye ulaşan bir zihni yetenek olarak anlayacağız.

Hakkını daha iyi teslim etmek ve kavramın kapsamına daha iyi nüfuz etmek için, bu yetenek üzerinde bir an duralım. Yalnız, sınırları iyice belirlenmiş bir kavram olmadığı için, çok üstün bir yetenek sayesinde bu ünvana hak kazanmış olan deha, yani dar anlamda **deha** üzerinde fazla durmayacağız. Yapacağımız şey, askeri faaliyet alanına yöneltilmiş tüm ruhi güçlerin genel muhassalasını (bileşkesini) ele almak ve bunu **askeri dehanın özü** olarak kabul etmektir. “Muhassala” diyoruz, çünkü askeri deha, örneğin cesaret gibi, savaşla ilgili tek bir yetenekten ibaret değildir, aklın ve duyguların öteki yetenekleri de önemlidir. O halde deha manevi güçlerin **ahenkli bir terkididir**, belki biri zaman zaman bir diğerine ağır basabilir fakat aralarında hiç bir zaman çelişki bulunmaz.

Her savaşçının az veya çok askeri dehaya sahip olması gerekseydi, ordularımız büyük bir olasılıkla çok zayıf olurdu. Deha manevi güçlerin **özel bir eğilimini** gerektirdiği için kendini çok

seyrek olarak gösterir. Oysa, [sayfa 95] bir halkın ruhsal güçleri çeşitli biçimlerde kullanılır ve gelişir. Fakat halkın değişik faaliyetleri ne kadar az olursa, askeri faaliyet bunların arasında o kadar geniş bir yer tutar ve milletin içinden çok sayıda savaş dehasının çıkması olasılığı o kadar artar. Ancak bu askeri faaliyetin seviyesini değil, sadece genişliğini belirler; seviyesi, halkın genel fikri ve manevi gelişme derecesine bağlıdır. Vahşi, savaşçı bir kabileden, uygar bir millete oranla daha çok sayıda savaşçı insanlara raslanır, çünkü vahşi kabileden hemen herkes savaşçıdır, oysa uygar milletlerde büyük kitle doğal eğilimi nedeniyle değil, sadece zorunluluk olduğu için askere alınır. Ancak uygar olmayan bir halkın içinden hiç bir zaman çok büyük bir komutan çıkmaz, ve savaş dehası dediğimiz şeye de böyle bir toplumda çok seyrek raslanır, çünkü bu cahil bir millette erişilmesi mümkün olmayan bir manevi gelişim düzeyini gerektirir. Uygar milletlerin arasında da kuşkusuz savaşçı eğilim ve gelişmelere rastlanır, ve bu durum yaygınlaştıkça uygar ülkelerin ordularını oluşturan insanlarda askerlik ruhuna o kadar çok tesadüf edilir. Bu daha yüksek bir uygarlık düzeyi ile baş başa gittiğine göre, bu uygar milletler, Romalılarla Fransızların göstermiş oldukları gibi, askerlik alanında en parlak başarı örneklerini vermişlerdir. Bu milletlerin olsun, savaşta ün yapmış diğer milletlerin olsun en ünlü isimleri hep yüksek uygarlık dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Üstün askeri deha bakımından entelektüel seviyeye verilmesi gereken önemi belirtmek için bundan daha güzel bir örnek olabilir mi? Şimdi bu hususu daha yakından inceleyelim.

Savaş bir tehlike alanıdır, onun için **cesaret** savaşçı erdemlerin başında gelir.

İki türlü cesaret vardır: birincisi kişisel cesarettir; ikincisi, kaynağını ister bir dış otoriteden, ister vicdan dediğimiz iç güçten alsın, sorumluluk karşısındaki manevi cesarettir. Burada bunlardan birincisinden söz edeceğiz. [sayfa 96]

Kişisel cesaret de yine iki türüdür. Birincisi, ister kişinin bünyesinden ve karakterinden, ister ölümden korkmamasından, ister alışkanlıktan ileri gelsin, tehlikeyi umursamazlık. Bu sürekli bir haldir.

İkinci tür cesaret ise, tutku, yurtseverlik, coşkunluk gibi olumlu etkenlerden ileri gelebilir. Bu takdirde, cesaret sürekli bir hal olmaktan çok bir heyecan, bir duygudur.

Bu iki tür cesaretin farklı etkileri olduğu kolayca anlaşılır. Birincisi daha güven vericidir, çünkü ikinci bir tabiat haline gelmiş olduğu için insanı hiç bir zaman terk etmez. İkincisi ise insanı çoğu zaman daha ileri götürür. Metanet daha çok birinci tür cesarete özgü, atılganlık ve gözüpeklik ise ikincisine vergidir. Birincisi aklı serin tutar; ikincisi bazen zihni faaliyeti kamçılarsa da, çoğu zaman insanın aklını başından alır. İkisi birleşince ortaya cesaretin en mükemmel şekli çıkar.

Savaş maddi çaba ve acılarla dolu bir alandır. Bunlara dayanmak için, insanın, ister yaradılıştan ister sonradan kazanılmış olsun, bu acılara aldınış etmemesini sağlayan belli bir fizik ve moral güce sahip olması gerekir. Bu niteliklere sahip ve sağduyusunu kendisine kılavuz edinmiş bir insan iyi bir savaş aracıdır. Vahşi ya da yarı uygar halklarda bu niteliklere sık sık raslanmaz. Savaşın ona gönül verenlerden neler istediğini daha yakından inceleyecek olursak, zekâ ve diğer entelektüel yeteneklerin başta geldiğini görürüz. Savaş belirsizlikler alanıdır: harekâtın dayandığı unsurların dörtte üçü kalın bir sis tabakasının ardında saklıdır. Başka her alandan daha çok savaş alanında, gerçeği sezgi ile bulup çıkarmak için ince ve nüfuz edici bir zekâyâ ihtiyaç vardır.

Kuşkusuz vasat bir zekâ da zaman zaman bir raslantı sonucu olarak gerçeğin üstüne düşebilir; bazan da olağanüstü bir cesaret zekâ eksikliğini telafi edebilir; ama çoğu zaman muharebenin sonucu bu konudaki yetersizliği ortaya çıkarır.

Savaş şans ve tesadüfler alanıdır. İnsan faaliyetlerinin [sayfa 97] başka hiç bir alanında bu davetsiz misafire bu kadar yer yoktur, çünkü başka hiç bir alanda insanlar onunla bu kadar yakın temas halinde değillerdir. Şans hemen her durumda belirsizliği artırır ve olayların akışını değiştirir.

Hiç bir istihbarata yüzde yüz güvenemediğimiz, hiç bir zaman sağlam bir zemine basamadığımız, sürekli olarak tesadüflerin etkisinde olduğumuz için, savaşın kahramanı kendisini durmadan umduğundan farklı gerçeklerin karşısında bulur. Bu da ister istemez planlarını, hiç değilse bu planlarla ilgili fikirlerini altüst eder. Bu etki kararlarını bütün bütün kullanılmaz hale getirmişse, genellikle bunları değiştirmek gerekir. Ancak o anda bunun için gerekli veri ve bilgiler bulunmayabilir, çünkü harekât sırasında ani kararlar almak zorunluluğu vardır, ve yeni bir durum muhakemesine,

hatta uzun boylu düşünmeye bile vakit bulunmaz. Fakat çok daha sık raslanılan bir durum, fikirlerimizi yeniden değerlendirmenin ve olaylar hakkında beklenmedik tamamlayıcı bilgiler almanın sonucu olarak planlarımızın tamamen hükümsüz kalacak yerde altüst olmasıdır. Gerçeklere daha iyi nüfuz etmişizdir, fakat içinde bulunduğumuz kararsızlık azalacağı yerde artmıştır. Bunun da nedeni, bütün tecrübelerimizi aynı anda değil, azar azar kazanmamızdır; çünkü kararlarımız durmadan yeni tecrübelerin saldırısına uğrar, ve onun için zihnimizin, tabir caizse, sürekli olarak “silah altında” kalması gerekir.

İşte umulmadık hallerle bu sürekli çatışmanın içinden tehlikesizce çıkmak istiyorsak, iki niteliğe mutlaka ihtiyacımız olacaktır: bu karanlık içinde bile kendisini gerçeğe ulaştıracak olan bir iç aydınlıktan yoksun olmayan bir zekâ, ve bu soluk ışığın peşinden gidebilecek bir cesaret. Birincisine Fransızca bir deyimle *coup d’oeil* (bir bakışta olayları kavrama yeteneği, nüfuzu nazar), ikincisine **kararlılık** denir.

Çarpışma savaşın bütün dikkatleri üzerine çeken en karakteristik bir olaydır; öte yandan, zaman ve mekan [sayfa 98] da çarpışmanın önemli unsurlarıdır; süratli kararlar vermek durumunda olan süvarinin ordunun başlıca sınıfı olduğu dönemlerde bu özellikle böyledi. Süratli ve doğru bir karar fikri böylece bu iki unsurun değerlendirilmesinden doğmuştur. Bu fikri ifade etmek için, sadece gözle yapılan değerlendirmeler için kullanılan bir deyim benimsemiştir. Bir çok savaş sanatı öğretmenleri ona bu nedenle bu sınırlı anlamı vermişlerdir. Ama zamanla *coup d’oeil* icra anında verilen bütün doğru kararlar için, örneğin en isabetli saldırı noktasını bulmak, v.b. gibi kararlar için kullanılmaya başlanmıştır. Böylece *coup d’oeil* deyince artık sadece görme organımız olan madde gözü değil, daha çok akıl gözünü anlar olduk. Tabii bu deyim, ifade ettiği şeyin kendisi gibi, daha ziyade taktik alanda önemli bir yer tutar; ancak strateji alanında da az çok önemli sayılabilir, çünkü stratejide de çabuk kararlara sık sık ihtiyaç görülür. Bu kavramı, *coup d’oeil* deyiminin delâlet ettiği fazla mecazi ve sınırlı muhtevastan sıyracak olursak, sıradan bir aklın ya hiç göremediği ya da ancak meseleyi uzun boylu inceledikten ve üzerinde derin derin düşündükten sonra gördüğü bir gerçeği hemencecik kavrama yeteneğinin (sürati intikalin) kastedildiğini söyleyebiliriz.

Kararlılık cesaretin özel bir duruma uygulanmasıdır; bir karakter özelliğine dönüşürse, bir zihin alışkanlığı halini alır. Burada söz konusu olan maddi tehlike karşısındaki cesaret değil, sorumluluklar karşısında, yani bir anlamda manevi tehlike karşısında gösterilen cesarettir. Buna Fransızcada *courage d'esprit** denir, çünkü zihnin mahsulü olduğu kabul edilir; oysa aslında her türlü cesaret zihnin değil, mizacın bir özelliğidir. Sadece zeka cesareti gerektirmez: nitekim en zeki insanların çoğu zaman cesarettен yoksun olduklarını görürüz. Zeka önce cesaret duygusunu uyandırmalı, sonra da onu beslemeli [sayfa 99] ve desteklemelidir, çünkü nazik ve kritik durumlarda insan düşüncelerinden çok duyguları ile hareket eder.

Kararlılığa, dürtülerimiz bize yol göstermeye yetmediği zaman, şüphenin azaplarını ve tereddüdün tehlikelerini gidermek görevini vermiş bulunuyoruz. Gerçi konuşma dilinde kararlılık sözcüğünü, tehlikeli işlerden hoşlanmak, kahramanlık, cüret, gözüpeklik gibi çeşitli anlamlarda kullanırız. Fakat bir kimse, ister sübjektif ister objektif, ister doğru ister yanlış olsun, yeterli etkenlerle harekete geçmişse, artık onun kararlılığından bahsetmeye mahal yoktur, çünkü o zaman kendimizi onun yerine koymuş ve onda mevcut olmayan şüphelerin varlığını kabul etmiş oluruz.

Burada sadece kuvvetten veya zayıflıktan bahsedebiliriz, başka hiç bir şeyden değil. Bilgiçlik taslayarak konuşma dilinde raslanılan bu küçük yanlışlığı mesele yapmak ve bu konuda bir polemik açmak niyetinde değiliz; bunları sadece haksız itirazları önlemek için hatırlattık.

Şüphe halini ortadan kaldıran bu kararlılık ancak zekanın eseri olabilir, daha doğrusu zekanın özel bir eğiliminden doğar. Üstün bir zeka ile elverişli duyguların birleşmesi kararlılığı oluşturmaz. Bazı insanlar en çetin sorunlar karşısında büyük bir kavrama yeteneği gösterdikleri ve büyük sorumlulukları yüklenmekten de kaçınmadıkları halde, güç durumlarda karar vermek kabiliyetinden yoksundurlar. Cesaretleri ve zekaları aralarında işbirliği yapmayan ayrı şeylerdir, onun için kararlılık diye bir şey çıkmaz ortaya. Kararlılık cesaretin zorunluluğunu gösteren ve iradeyi etkileyen

* Manevi cesaret. Clausewitz. *coup d'oeil* gibi, bu deyim de Fransızca olarak kullanılmıştır. (Ç.N.)

aklın eseridir. Güçlü kafalarda kararlılığı oluşturan şey, insanın tüm korkularını, zaafalarını ve tereddütlerini yenen zekanın bu son derece özel eğilimidir. Onun için vasat bir zekaya sahip olan insanlar, kanımızca, hiç bir zaman kararlı olamazlar. Bazı güç durumlarda tereddüt etmeden harekete geçtikleri olur; ama bunu düşünmeden yaparlar, düşünmeden hareket eden bir insanın ise kararsızlık içinde [sayfa 90] bocalamayacağı açıktır. Zaman zaman başarılı da olabilir. Ama tekrar edelim ki, askeri dehanın varlığını gösteren, elde edilen sonuçların ortalamasıdır.

Bu iddiamız, son derece kararlı fakat hiç bir düşünce derinliği olmayan pek çok hafif süvari subayları tanımış kimselerce yadırganabilir. Ancak onlara şunu hatırlatalım ki, burada söz konusu plan derin düşünebilme yeteneği değil, zekânın özel bir eğilimidir.

Evet, biz kararlılığın zekanın özel bir eğilimine bağlı olduğuna, bunun da parlak bir kafadan çok kuvvetli bir kafaya vergi olduğuna inanıyoruz. Kararlılığın bu oluşumunu doğrulamak için şunu da ekleyelim ki, küçük bir rütbede iken en büyük kararlılığı göstermiş olan pek çok insanların daha yüksek bir mevkiye geçer geçmez bu yeteneklerini yitirdiklerinin pek çok örnekleri vardır. Karar vermek ihtiyacını hissettikleri halde, bir hata yapmanın tehlikelerini sezerler ve görevlerine alışık bulunmadıklarından zekaları başlangıçtaki gücünü kaybeder; bu kararsızlığın doğurduğu tehlikenin farkına vardıkları ölçüde korkaklıkları daha da artar, eskiden akıllarına estiği gibi hareket etmeye alışmış olduklarından elleri ayakları kesilir.

Coup d'oeil ve kararlılıktan söz açılmışken, bunlara yakın bir özellik olan **soğukkanlılıktan** da bahsedelim. Beklenmeyen o kadar geniş bir yer tutuşu bir alanda soğukkanlılığın rolü büyüktür, çünkü soğukkanlılık beklenmeyen üstesinden gelmenin üstün bir biçimidir. Umulmadık bir söze verilen karşılıktaki hazırcevaplığı nasıl takdir ediyorsak, birdenbire ortaya çıkan bir tehlikeye çabucak çare bulmak şeklinde tecelli eden soğukkanlılığı da öylesine takdir ederiz. Yerinde olmak şartıyla bu hazırcevaplığın ya da bulunan çarenin olağanüstü bir yönünün bulunmaması önemli değildir. Çünkü uzun uzun düşünüldükten sonra yapılan birşeyin veya söylenen bir sözün bizi fazla etkilememesine karşılık, zekanın ani bir kıpırtısı hoşumuza gidebilir. **Soğukkanlılık** deyimini, zekanın [sayfa 91] sağladığı yardımın kolaylığını ve çabukluğunu çok uy-

gun bir biçimde ifade etmektedir.

İnsana vergi bu asil nitelik bir zihin özelliği mi yoksa dengeli bir yaradılışın belirtisi midir? Bu duruma göre değişir, ancak soğukkanlılıkta herhalde her ikisinin de payı vardır. Hazırcevaplık daha ziyade bir sürati intikal işidir; beklenmedik bir tehlike karşısında uygun bir çare bulmak ise daha ziyade dengeli bir mizacı, sağlam bir kafa yapısını gerektirir.

Savaş ortamını oluşturan dört unsura, yani **tehlike, fiziki çaba, belirsizlik** ve **tesadüf** unsurlarına toplu bir bakış atfedecek olursak, bu huzur bozucu ortam içinde güven ve başarı şansı ile ilerleyebilmek için büyük bir fizik ve moral güce ihtiyaç bulunduğu kolayca anlaşılır. Askeri yazarlar ve tarihçiler şartların doğurduğu değişik durumlara göre, bu güce **enerji, dayanıklılık, sebat, karakter ve zihin kuvveti** adını verirler. Kahramanlığın bütün bu belirtilerine, şartlara göre değişen bir irade gücü gözıyla bakılabilir ve aslında aynı şey oldukları söylenebilir; ancak aralarındaki yakın ilişkilere rağmen, bu manevi nitelikler tek bir özelliğe indirgenemez. Onun için bunları, sırf karşılıklı ilişkilerini ortaya çıkarmak için de olsa, biraz daha yakından incelemeyi uygun buluyoruz.

Fikirlerimizi açıklığa kavuşturmak için, ilk önce şu noktayı belirtelim ki, komutanın bu manevi gücüne ister ağırlık, ister şans, ister direnç diyelim, veya başka ne ad verirsek verelim, bu ancak çok küçük bir ölçüde düşmanın hareketine, direnmesine veya basısına bağlıdır. Düşmanın faaliyeti komutanı ancak bir insan olarak doğrudan doğruya etkiler, yaksa onun komutan sıfatıyla girişeceği hareketi etkilemez. Düşman iki saat yerine dört saat direnirse, komutan iki saat yerine dört saat tehlikede kalır. Bu komutanın rütbesi yükseldikçe önemi azalan bir keyfiyettir. Başkomutan için bunun ne önemi olabilir? Hiç!

İkincisi, düşmanın mukavemeti komutanı doğrudan doğruya etkiler, çünkü mukavemet uzadıkça araç kayıpları [sayfa 92] artacak ve bu da komutana sorumluluk yükleyecektir. İşte komutanın irade gücü ilk kez bu vesile ile, bu endişe verici düşünceler nedeniyle sınanmış olacaktır. Fakat bütün bunlara rağmen, bu komutanın taşımak zorunda bulunduğu yüklerin en ağır olmaktan uzaktır, çünkü bunun hesabını ancak kendisine karşı vermek durumundadır. Fakat düşman mukavemetinin bütün diğer etkileri, komutanın emri altında bulunan askerler üzerinde kendilerini göste-

recek ve geri teperek komutana yüklenecektir.

Askerle cesur ve moralleri yüksek olduğu sürece, komutan amacını gerçekleştirmek için nadiren büyük bir irade gücü göstermek zorunda kalacaktır. Fakat güçlükler meydana çıkar çıkmaz – ki büyük muharebelerde bu kaçınılmazdır– işler artık iyi yağlanmış bir makina gibi yolunda gitmez, yani her şey kendiliğinden olmaz. Tersine, makinanın kendisi direnç göstermeye başlar ve işte bu direnci kırmak komutan hesabına büyük bir irade gücünü gerektirir. Kimi askerlerde sık sık böyle bir eğilime raslanırsa da, itaatsizlik ve karşı gelme bu direncin tek nedeni değildir. Bütün maddi ve manevi güçlerin çözülmesi, bunun yarattığı genel çöküntü, kanlı fedakarlıkların komutanın önce kendinde sonra bütün adamlarında yenmek zorunda olduğu yürekler acısı görüntüsü, kendisine doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak intikal ettirilen bütün o izlenimler, duygular, kuşkular ve özelemler: işte makinanın bozulduğu asıl bunlardan belli olur. Erlerin gücü birbiri ardından çöktükçe, iradeleri artık bu gücü korumaya yetmedikçe, kitlelerin tüm iç direncinin ağırlığı komutanın omuzlarına yüklenir, bütün ağırlık komutanın iradesine biner. Komutanın kalbindeki ateş, kafasındaki kıvılcım artık hiç durmadan bütün öteki askerlerin cesaretini kamçılamak, kalplerindeki umut ışığını yeniden yakmak zorundadır. Ancak bu görevini gereği gibi yerine getirebildiği ölçüde kitlelerin kontrolünü elinde tutabilecek, onların başında kalabileceklerdir. Kendi cesareti başkalarının cesaretini körüklemeye ^[sayfa 93] yetmezse, kendisi de kitlelerin seviyesine düşecek, tehlikeden kaçan ve utanç nedir bilmeyen hayvan tabiatının aşağılık bataklıklarına saplanacaktır. İşte büyük şeyler yapmak isteyen bir komutanın cesareti ve moral gücü ile omuzlamak zorunda bulunduğu güçlükler! Bu güçlükler komutanın emrindeki birliklerin büyüklüğü ile orantılı olarak artar; yükün altından kalkabilmek için, bu kuvvetlerin komutanın rütbesi ne kadar yüksekse o kadar çok olması gerekir. Hareketteki enerji bu hareketi meydana getiren saikin kuvvetini ifade eder, bu saik ister akıl ister duygusal olsun. Bununla birlikte, büyük bir kuvvet gösterisinin söz konusu olduğu hallerde duygusal etkiler genellikle eksik olmaz.

Muharebenin çetin çabası içinde insan kalbini dolduran asil duyguların en güçlü ve en devamlısının şan ve şeref ihtirası olduğunda kuşku yoktur. Alman dili her nedense “*Ehrgeiz*” (şerefe su-

samışlık) ve “*Kuhmsucht*” (şan peşinde koşma) gibi iki yerici deyim kullanarak bu konuda biraz insafsız davranmış, aslında övgüye layık olan bu tutkuyu küçümsemiştir. Ruhun bu büyük özelemlerinin kötüye kullanılması kuşkusuz en çok savaşta insanlığa karşı isyan ettirici suçlar işlenmesine, korkunç haksızlıklara yol açmıştır; ama buna rağmen bu duygular, kökenlerine bakılacak olursa, insan tabiatının en asil duygularıdır ve savaş zamanında bu dev cüseye bir ruh veren canlandırıcı etkenlerdir. Başka duygular daha yaygın olabilirlerse de, ve bunlardan bazıları –vatan aşkı, bir fikre fanatik bir bağlılık, intikam ve her türlü coşkunluk gibi– daha yüksek görünebilirlerse de, hiç biri şan ve şeref tutkusunun yerini tutmaz. Sözünü ettiğimiz diğer duygular genellikle büyük kitleleri harekete geçirebilirler ve coşturabilirler, ama liderde arkadaşlarından daha büyük işler başarmak arzusunu uyandırmazlar; oysa bu arzu, mevkiinin adamı olmak isteyen bir lider için vazgeçilmez bir şarttır. Bu öteki duygular, ihtiras gibi, liderin yönettiği askeri hareketi kendi öz malı saymasını sağlamazlar: ihtirastan yoksun bir lider onu en iyi şekilde [sayfa 94] kullanmaya, bir tarla gibi alın teriyle sürmeye ve ürünün mümkün olduğu kadar bereketli olması için özenle ekmeğe çalışmaz. Oysa, en küçük rütbelisinden en büyük rütbelisine kadar her komutanın ortak malı olması gereken bu özelemler, bu enerji, bu rekabet ruhu, bu itici unsurlardır ki, bir ordunun etkinliğini artırır ve zaferini hazırlar. Ve bunların hepsinin başı olan insana gelince, soruyoruz: İhtirastan yoksun büyük bir komutan, büyük bir savaş lideri hiç görülmüş müdür? Böyle bir şeyi düşünmeye bile imkan var mıdır?

Dayanıklılık veya **metanet** tek bir darbenin etkisine karşı iradenin direnme gücünü ifade eder; **sebat** ise **süre** ile ilgilidir. Bu iki deyim arasında ne kadar yakın bir benzerlik bulunursa bulunsun, hatta biri çok zaman diğeri yerine kullanılsa bile, ikisini birbirine karıştırmamak gerekir, çünkü bir tek şiddetli darbeye karşı koyan dayanıklılık sadece kuvvetli bir duygudan ileri gelebildiği halde, sebat daha ziyade zekânın desteğini gerektirir. Gerçekten de, bir hareket ne kadar uzarsa, o kadar hesaplı ve planlı olduğu anlaşılır ve sebat da gücünü kısmen bundan alır.

Ruh kuvvetine veya **his kuvvetine** daha yakından bakacak olursak, ilk akla gelen soru şu olur: Bundan neyi anlamak gerekir?

Bu elbette duyguların veya tutkunun ifadesinde görülen

şiddet değildir, çünkü böyle bir şey dil kurallarına aykır olurdu. Bundan anlaşılması gereken, en şiddetli heyecanın ortasında, en kuvvetli ihtirasların kasırgasında bile aklın sesine kulak vermek yeteneğidir. Bu yetenek sadece zekâ kuvvetine mi bağlıdır? Bundan emin değiliz. Üstün bir zekâyâ sahip insanların zaman zaman kendilerine hakim olamamaları hiç bir şey kanıtlamaz, çünkü kendi kendine hakim olabilme belki özel bir zekâ biçimini, geniş olmaktan ziyade güçlü bir zekâyı gerektirir. En şiddetli heyecan anlarında bile serinkanlılığımızı muhafaza edebilme ve aklımızla hareket edebilme yeteneğinin, **kendine hakim olma** dediğimiz yeteneğin [sayfa 95] doğrudan doğruya insanın tabiatından geldiğini söylersek belki gerçeğe daha çok yaklaşmış oluruz. Bu aslında yürekli ve güçlü insanlarda tutkuların taşkınığını, onları yok etmeden dengeler. Aklın hakimiyetini sağlayan sadece bu dengenin kendisi de onur duygusundan, soylu bir gururdan başka bir şey değildir. İnsan yaradılışının gereği olarak en zor durumlarda bile akıl ve muhakeme kabiliyetinden nasibi olan bir varlık gibi hareket etmek ister. O halde diyebiliriz ki yürekli ve güçlü bir insan, en şiddetli heyecanların etkisinde bile dengesini kaybetmeyen bir insandır.

İnsan tabiatlarının çeşitliliğine bir göz atacak olursak, ilk önce **lenfatik** veya tasasız dediğimiz duygusal yönleri çok zayıf insanlara raslanır.

Daha sonra, çok duygusal fakat duyguları hiç bir zaman belirli bir dereceyi aşmayan insanlar gelir ki, bunlara da hassas fakat, sakin deriz.

Üçüncü olarak, çok kolay heyecanlanan, duyguları saman alevi gibi çabucak parlayıp sönen insanlar vardır.

Dördüncü ve son olarak da, olur olmaz şeylerden heyecanlanmayan, duyguları çabucak ve birdenbire değil, yavaş yavaş alevlenen fakat bir kere uyanınca da gücü ve sürekli bir nitelik taşıyan insanlara raslanır. Bunlar kuvvetli, derin ve gizli tutkuları olan insanlardır.

İnsanlar arasındaki bu karakter farkları belki insan organizmasına hükmeden fiziki güçlerin sınırında yatmakta ve sinir sistemi dediğimiz, bir yandan maddeye bir yandan ruha yaklaşan karışık organizmaya bağlı bulunmaktadır. Ama biz, sınırlı felsefi yeteneklerimizle bu karanlık dehlizlere girmekten kaçınacağız. Ancak

bu farklı karakterlerin askeri harekât üzerindeki etkileri üstünde bir an durmak ve bunlardan ne ölçüde büyük bir karakter kuvveti beklenebileceğini göstermek belki yararlı olacaktır.

Tasasız bir insan kolay kolay dengesini kaybetmez, ancak her türlü enerji yokluğunu kuşkusuz bir karakter kuvveti sayamayız. Bununla birlikte, savaş zamanında bu [sayfa 96] türlü insanların, sürekli istikrarları nedeniyle, tek yanlı da olsa, belirli bir yetenekten yoksun oldukları söylenemez. Eylemin müspet saiki, yani itici güç, dolayısıyla faaliyet çoğu zaman eksiktir bu gibi insanlarda, ama yaptıklarını da hiç bir zaman yüzlerine gözlerine buluşturmazlar.

İkinci kategorideki insanların özelliği, küçük şeyler karşısında kolayca tepki gösterdikleri halde büyük olaylar karşısında hemen paniğe kapılmalarıdır. Bu tip insanlar zor durumda bulunan birisinin hemen yardımına koşmaktan geri kalmazlar, fakat bütün bir milletin felaketi onları harekete geçirecek yerde sadece bellerini bükür.

Savaşta bu insanlar ne faaliyet göstermekten ne de dengelerini muhafaza etmekten geri kalmazlar, ama hiç bir zaman, güçlü bir zekânın rehberliği olmadıkça, büyük bir iş başaramazlar. Kuvvetli ve bağımsız bir zekâ ise bu tip bir yaradılışla nadiren bağdaşır.

Pratik hayata bile kolay intibak edemeyen öfkeli, çabuk parlayan mizaçlar savaşa hiç gelmezler. Gerçi itici güçlerinin şiddeti bir avantaj sayılabilirse de, bunlarda istikrar yoktur. Bununla birlikte, bu insanların duygusallığı cesarete ve hırsla yönelirse, küçük rütbelerde bazen yararlı olabilirler, çünkü küçük rütbeli komutanlara tevdi edilen savaş hareketleri genellikle kısa süreli olur. Bu gibi hallerde cesaretle bir karar, ruh kuvvetinin tek bir atılımı çoğu zaman yeterli olabilir. Cüretli bir saldırı, yürekte gelen bir “iler!” komutu bir kaç lâhzanın işidir; halbuki savaş alanında şiddetli bir karşılaşma bütün bir gün sürebilir, bir seferin süresi ise bir yılı bile gerebilir.

Duygularının şiddeti yüzünden bu tip insanlar dengelerini muhafaza etmekte iki misli güçlük çekerler. Onun için sık sık serinkanlılıklarını kaybederler, bu da savaşta en büyük kusurdur. Ancak aşırı derecede hassas ve heyecanlı insanların hiç bir zaman güçlü olamayacaklarını, yani şiddetli bir duygunun etkisi altında kaldıkları zaman hiç bir şekilde dengelerini muhafaza [sayfa 97] edemeyeceklerini iddia etmek deneylere aykırı olur. Genel kural ola-

rak soylu bir yaradılıŖa sahip olduklarına göre, niçin haysiyetlerine dŖkn olmasınlar? Bu duygudan nasipleri olmadığı söylenemez, ancak çoğu zaman etkili olmak fırsatını bulamazlar. İlk taŖkınlık geçtikten sonra, genellikle kuvvetli bir aŖaęılık duygusunun kurbanı olurlar. Eğitimle, ya da tecrübe ile ve kendi kendilerini yoklayarak ergeç kendilerine fazla güvenmemeyi ve anlarında içlerinde taŖıdıkları zıt kuvvetlerin farkına varmayı öğrenirlerse, onlar da büyük bir ruh kuvvetine sahip olduklarını ispat edebilirler.

Nihayet kolay kolay heyecanlanmayan fakat bir kere heyecanlanınca da duyguları Ŗiddetle coŖup kabaran insanlar vardır; bunlarla öncekiler arasındaki fark, kor ile alev arasındaki farkın aynıdır. Bunlar, dev güçleri sayesinde, muazzam kitleleri harekete geçirmeye en çok muktedir olan insanlardır. Duyguları kitlelerin hareketine benzer: yavaŖ fakat karŖı konulması imkansız.

Bu insanlar, bundan öncekiler gibi, duygularının etkisinde kalmaya ve sonradan yüzleri kızaracak Ŗekilde kendilerinden geçmeye çok daha az namzettirler, ama bunların da dengelerini hiç bir zaman kaybetmediklerini veya kr bir tutkunun kurbanı olmadıklarını iddia edecek olursak deneyler bizi bir kez daha yalanlar. Aksine, gururdan ve kendilerine hakim olmak yeteneğinden yoksun oldukları, ya da bu duyguları yeteri kadar ağırlık taŖımadıęı takdirde, baŖlarına gelecek budur.

Uygar olmayan milletlere mensup büyük adamlarda bunun örneklerine sık sık raslanır. Çünkü entelektüel seviyenin dŖklę daima tutkuların hakimiyeti için elveriŖli bir ortam yaratır. Fakat yüksek bir uygarlığa sahip milletlerin en kültürlü sınıfları arasında da bunun pek çok örneklerine raslamak mümkündür. Orta ağlarda ruhsatsız avcının ormanlarda koŖan geyiğe zincirlenmesi gibi bu insanlar da ihtiraslarının coŖkusu ile oradan oraya sürüklenip dururlar.

Bir kez daha tekrar edelim: irade gücü, Ŗiddetli [sayfa 98] duygulardan baŖka bir Ŗey tanımayan insana değil, en kuvvetli heyecanların etkisi altında bile nefesine hakim olmasını bilen ve kalbini kasıp kavuran kasırgaya rağmen muhakeme yeteneğini ve inançlarını kaybetmeyen, fırtınaya tutulan bir gemideki pusulanın ibresi gibi sağduyusu hiç bir zaman ŖaŖmayan insana vergidir.

Karakter kuvveti, ya da sadece **karakter**, inançlara sımsıkı bağlı kalmayı, inançlarında hiç bir zaman sarsılmamayı ifade eder:

bu inançlar ister bizim öz yargımızın ister başkalarının yargısının mahsulü olsun, ister prensiplere, fikirlere, geçici esinlere dayansın, ister aklın başka bir faaliyetinin eseri olsun. Kuşkusuz bu tür bir sağlamlık, inançların kendileri sık sık değişiyorsa söz konusu olamaz; bu değişiklikler mutlaka dış etkenlerden ileri gelmeyebilir. Kendi öz zekamızın sürekli faaliyetinin ürünü olabilirler, bu da kuşkusuz belirli bir istikrarsızlığa delâlet eder. Her dakika fikir değiştiren bir insan elbette hiç bir zaman karakter sahibi bir insan sayılmaz, bu değişiklikler sadece iç etkenlere bağlı olsa bile. Dolayısıyla bu yetenek istikrarlı inançları gerektirir. Bunun da çeşitli nedenleri vardır. Bu inançlar insanın içine köklü olarak yerleşmiş, bu itibarla da değişmeleri söz konusu olmayan açık-seçik, berrak inançlar olabileceği gibi, entelektüel faaliyetin eksikliği yüzünden değişmeyen inançlar da söz konusu olabilir; tembel ve tasasız insanlarda bu duruma sık sık raslarız. Öte yandan, zihnin egemen bir ilkesinden doğan kesin bir iradi hareket her türlü fikir değişikliğine bir ölçüde engel olabilir. Oysa savaşta, ruhun maruz bulunduğu şiddetli izlenimlerin çokluğu ve bütün inançlarımızı, bütün bilgilerimizi altüst eden şüphe nedeniyle, insanı tuttuğu yoldan saptıran ve hem kendisinden hem başkalarından kuşkulandırmaya iten etkenler insan faaliyetlerinin başka her hangi bir alanında olduğundan çok daha fazladır.

İztırab ve tehlikenin yürek paralayıcı manzarası, fikri inançların kolayca üstesinden gelen duygular yaratır; ve her tarafa yayılan alacakaranlık içinde görüş ^[sayfa 99] derinliği ve berraklığı o kadar azalır ki, bu değişiklikleri anlamak ve bağışlamak daha kolay olur. Eylemlerimiz ancak tahmin veya sezgi yolu ile varılan gerçeklere dayanır. Onun içindir ki, savaşta görüş ayrılıkları çok daha büyük olur ve her yandan kopup gelen izlenimler durmadan inançlarımızı sarsar. En vurdumduymaz bir insan bile bunlara karşı kendisini savunamaz, çünkü bu izlenimler o kadar kuvvetli, o kadar canlıdır ki, durmadan hem aklımızı hem duygularımızı bombardıman ederler.

Yüksek bir görüş açısından hareket ederek eyleme yönelen genel fikir ve ilkeler ancak derin ve berrak bir muhakeme yeteneğinin mahsulü olabilirler, ve derhal karara bağlanması gereken konular bu ilkeler karşısında, tabir caizse, askıya alınmış olur. Ama işte asıl zorluk, o anda aklımıza gelen çeşitli fikirlere ve olay-

ların ters akışına rağmen önceki düşünce ve yargılarımızın sonuçlarına sınımsız bağlı kalmaktadır. Özel durumlarla ilkeler arasında, çoğu zaman gözle görülür bir mantıki sonuçlar zinciri ile kapatılmayacak bir mesafe vardır. İşte o zaman insanın kendisine güvenmesi ve biraz da şüpheli olması büyük yararlar sağlar. Burada yapılacak iş, her türlü düşünceden bağımsız olarak onu kontrol eden emredici bir prensibe başvurmaktır; bu prensip, şüphe halinde ilk fikrimizde ısrar etmemizi ve kuvvetli bir inanç bizi buna zorlamadıkça fikrimizi değiştirmememizi emreder. Uzun süreden beri denenmiş prensiplerin üstün gerçeğine olan sarsılmaz inancımız, o anda cereyan eden geçici olayların bütün şiddetlerine rağmen görüldüklerinden daha az önemli oldukları gerçeğini unutmamızı önleyecektir. Şüpheli hallerde önceki inançlarımıza tanıyacağımız bu öncelik ve onlara bağlı kalışımız sayesinde girişimlerimiz, karakter dediğimiz şeyi meydana getiren istikrar ve tutarlılığa kavuşmuş olur.

Dengeli bir mizacın karakter kuvvetine ne ölçüde katkıda bulunduğunu anlamak kolaydır. Onun için büyük bir moral güce sahip olan insanlar genellikle karakter sahibi olan insanlardır. [sayfa 100]

Karakter gücünden söz etmişken, onun soysuzlaşmış bir şekli üzerinde de durmamız gerekir: **inatçılık**.

Belirli durumlarda karakterin nerede bittiğini ve inatçılığın nerede başladığını saptamak genellikle çok zordur. Buna karşılık, ikisi arasındaki soyut farkı tayin etmek o kadar zor değildir.

İnatçılık bir zekâ eksikliği değildir; üstün bir muhakeme yeteneğine boyun eğmemekte direnmeyi tanımlayan bir deyimdir. Bunu da zekâyâ mal etmek yanlışır, çünkü zekâ muhakeme yeteneğinden başka bir şey değildir. İnatçılık **mizaca ait bir kusurdur**. İradenin bu bir çeşit eğilmezliği, her türlü karşı fikre karşı bu tahammülsüzlük aslında bencilliğin özel bir biçiminden başka bir şey değildir. İnatçı insan sadece kendi ruhi faaliyetlerinin emirlerine uyar ve başkalarının da sadece bu emirlere uymasını ister. Buna bir çeşit kendini beğenmişlik de diyebiliriz, ama aslında bunun da ötesinde bir şeydir. Kendini beğenmişlik dış görünüşle yetinir, oysa inatçılık bir şehvettir.

O halde, somut görüşlere karşı direnme daha sağlam temellere dayanan bir inancın veya daha üstün bir prensibe bağlılığın

sonucu değil de, sadece bir karşı çıkma hevesinin mahsulü olduğu takdirde, karakter kuvvetinin inatçılığa dönüştüğünü söyleyebiliriz. Bu tanımlamanın, yukarıda belirttiğimiz gibi, pratik yararı pek yoksa da, hiç değilse inatçılığı karakter kuvvetinin daha yoğun bir biçimi olarak görmemize engel olacaktır. Gerçi ikisi birbirine paralel, birbirine yakın şeyler gibi görünürlerse de, aslında bambaşka şeylerdir; hatta inatçılık karakter kuvvetinin daha yoğun bir biçimi olmaktan o kadar uzaktır ki, zekâ eksikliği yüzünden karakterleri de zayıf olan çok inatçı insanlara sık sık raslanmaz.

Çok büyük bir askeri komutanın bu seçkin vasıflarında, mi-zaç ile zekânın işbirliği yapmalarını sağlayan nitelikleri böylece gördükten sonra, şimdi de savaş faaliyetinin bir başka özelliği üzerinde durmamız gerekiyor. Bu çok belirgin olmasına rağmen belki savaşın en ^[sayfa 101] önemli özelliği değildir, çünkü sadece zihni yeteneklere ihtiyaç gösterir, insanın mizacı ve duygusal yapısı ile pek ilgili değildir. Savaş ile arazi, yani ülke veya toprak arasındaki bağlantıdan söz etmek istiyoruz.

İlk önce bu bağlantının sürekli olduğunu, örgütlenmiş bir ordu tarafından girilen bir savaş hareketinin belirli bir yerin dışında cereyan ettiğini tasavvur etmeye imkan bulunmadığını belirtelim. İkinci olarak, bu ilişki, tüm kuvvetlerin hareketini değişikliğe uğrattığı ve bazan da tamamen değiştirdiği için büyük bir önem taşır. Üçüncüsü, belirli bir mevkiin en küçük ayrıntılarını ilgilendirebileceği gibi, ülkenin en geniş sahalarını da kapsayabilir.

Bundan çıkan sonuç şudur ki, bir yandan savaşa, öbür yandan arazi ve ülke arasında mevcut ilişki savaşa çok özel bir nitelik bahşeder. Bu unsurlarla ilgili diğer beşeri faaliyetleri düşünecek olursak –bahçıvanlık, tarım, inşaat, su işleri, madencilik, avcılık, orman işletmeciliği gibi– bunların hepsinin çok sınırlı bir alana inhisar ettiklerini, bu itibarla bu alanı, kısa bir zamanda yeteri kadar kesinlikle yoklamanın mümkün bulunduğunu görürüz. Fakat savaşta komutan, içinde harekâta giriştiği alanı müttefiki saymalıdır. Bu alanı gözleriyle ölçüp biçmesine, ne kadar şiddetle arzu ederse etsin baştan başa yoklamasına, ve durmadan meydana gelen değişiklikler nedeniyle tam olarak tanımasına ve keşfetmesine imkan yoktur. Kuşkusuz düşman da genellikle aynı durumdadır; ama zorluk, iki taraf için aynı da olsa, yine zorluktur, ve yeteneği veya tecrübesi sayesinde onu yenmeyi başaran taraf daha elverişli bir du-

ruma geçer; bundan başka, bu zorluk ancak genel olarak iki taraf için eşittir, yoksa özel durumlarda bu mutlaka öyle olmayabilir, hatta bu durumlarda genellikle taraflardan biri (savunmada olan taraf) araziyi öteki taraftan daha iyi bilir.

Bu çok özel güçlüğü yenmek kendine özgü bir zihni yetenek ister ki, buna, biraz dar bir deyim de olsa (**Ortsinn**) (yön tayini sezgisi) diyoruz. Bu, her hangi bir ülkenin veya bölgenin geometrik durumunu süratle ^[sayfa 102] kavramak ve böylece her zaman kolaylıkla yolunu bulmak yeteneğidir. Bunun bir hayal etme işi olduğu açıktır. Bu idrak kuşkusuz kısmen gözle kısmen zekâ ile elde edilir. Zekâmız, bilime ve deneye dayanan muhakemenin desteği ile eksik olanı tamamlar, ve bu gözle görülene eklenince bir bütün meydana gelir. Ancak bu bütünün zihnimize canlı bir şekilde yansiyabilmesi, bir resim halini alabilmesi için, beynimize çizilen bir harita örneği sabit kalabilmesi ve teferruatının durmadan kopup ayrılmaması için, hayal gücü dediğimiz bir zihni yeteneğe ihtiyacımız vardır. Eğer bir büyük şair veya ressam ilham perisine böyle bir görev yükledik diye alınacak olursa, uyanık bir orman korucusunun birinci sınıf bir hayal gücüne sahip olabileceği iddiası karşısında omuz silkerse, hemen söyleyelim ki bu deyim burada çok sınırlı bir anlamda kullanıyor, hayal gücüne çok mütevazî bir görev yüklüyoruz. Ama bu hizmet ne kadar küçük bir hizmet olursa olsun, yine de bir doğa vergisi olmak gerekir. Çünkü bu nitelikten hiç nasibimiz olmazsa, her şeyi yerli yerinde, berrak ve tutarlı bir şekilde, sanki gözümüzün önünde imiş gibi görmek imkansızlaşır. Gerçi kuvvetli bir hafızanın bu konuda çok yararlı olacağını kabul ediyoruz; ama acaba hafıza özerk bir yetenek midir, yoksa eşya gözümüzün önünde canlandırabilme yeteneğinin bir sonucu olarak mı bunlar hafızamızda daha kolaylıkla tespit edilebilmektedir? İşte hakkında kesin bir yargıya varmaktan sakındığımız bir sorun, çünkü bu iki zihni melekeyi ayrı ayrı düşünmek bize bir çok bakımlardan oldukça zor görünmektedir.

Alışkanlık ve tecrübenin, kavrama yeteneği ile birlikte bu konuda büyük bir rol oynadığında kuşku yoktur. Ünlü Fransız marşali Luxembourg Dükünün levazım reisi Puységur, bu konuda kendine güvenmediğini, parolayı getirmek için uzağa gitmek gerektiğinde her seferinde yolunu şaşırıldığını söyler.

Bu yeteneğinin kullanılma alanı rütbenin yükselmesi ile oran-

tılı olarak genişler. Bir hafif süvari veya avcı [sayfa 103] eri dağ tepe aşarak komutasındaki devriye kolunu sevk ve idare edebilmelidir. Bunun için bir kaç keşif işareti bilmesi ve vasat bir kavrama yeteneğine sahip olması yeter. Oysa, bir komutanın bilgi düzeyini bir eyaletin ya da bir ülkenin tüm coğrafyasını kapsayacak şekilde genişletmesi; yol boylarının, akar sulann, dağların, tepelerin durumunu gözünün önünde canlandırabilmesi ve bu arada ayrıntılara ilişkin yön tayini sezgisini da kaybetmemesi gerekir. Kuşkusuz çeşitli kaynaklardan edineceği bilgiler, haritalar, kitaplar, muhtıralar kendisine harekâtın ana hatlarını tayin etmek konusunda geniş ölçüde yardımcı olacaktır; ayrıca ayrıntılara ilişkin konularda karar-gâhının, kurmayının yardımcılarından yararlanacaktır. Bununla birlikte, ülkenin coğrafi yapısını çabuk ve net bir şekilde kavrayabilmesi için gerekli yeteneğin işlerini geniş ölçüde kolaylaştıracağı, harekâtı daha sağlam bir şekilde yürütmesini sağlayacağı, onu daha bağımsız kılarak bir çeşit manevi beceriksizlikten kurtaracağı şüphe götürmez.

Kaldı ki, savaş sadece bu yetenek bakımından hayal gücünden medet ummak durumudur. Yoksa genel olarak bu biraz hasarı ve kaptırlı ilham perisinin kendisine faydasından çok zarar dokunur.

Böylece, savaş faaliyetinin insana yüklediği görevlerin gereği olan zihni ve ruhi melekelerin hemen hemen hepsini gözden geçirmiş bulunuyoruz. Zekâ her yerde işbirliğine şiddetle ihtiyaç bulunan bir kuvvet olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da, seçkin zihni yeteneklere sahip olmayan insanların, basit ve fazla karmaşık olmayan hareketlerden ibaret gibi görünen savaş faaliyetini niçin üstün bir başarı ile yürütemeyeceklerini izah etmektedir.

Bir kere buna inandıktan sonra, artık düşman mevziinin çevrilmesi gibi binlerce defa görülmüş olağan bir şeyi ve buna benzer daha başka işleri büyük bir entelektüel çabayı gerektiren başarılar olarak görmeye lüzum kalmaz.

Genellikle sade ve iyi bir askeri, düşünen bir beynin, [sayfa 104] zengin fikirler ve buluşlarla dolu parlak bir zekânın, göz kamaştırıcı bir kültürün tam tersi olarak görmeye alışmışızdır. Bu bütün bütün temelden yoksun bir yakıştırma değildir; ancak iyi bir asker olmak için sadece cesaretin yeterli olduğunu, belirli bir beyin faaliyet ve yeteneğinin hiç gerekli olmadığını kanıtlamaz. Yeteneklerini aşan

mevkilere yükseldiklerinde bütün enerjilerini ve hareket kabiliyetlerini kaybeden insanlara sık sık raslandığını bir kez daha hatırlatalım; ancak okuyucularımız şu noktayı da hiç bir zaman unutmamalıdır ki, biz burada üstün ve olağanüstü başarılarından, sahiplerine kendi dallarında şan ve şeref getiren seçkin hizmetlerden bahsediyoruz. Bu itibarla, savaşta her komuta kademesi, gerekli zihni yeteneğin, şan ve şerefin kendine özgü olanını yaratır.

Bir komutan, yani bütün bir savaşın belirli bir savaş sahnesinin başına getirilmiş olan general ile doğrudan doğruya onun emri altında bulunan yardımcısı arasında derin bir uçurum vardır. Şu basit nedenle ki, komutan yardımcısı üstün bir otoritenin yönetim ve denetimine çok daha yakından bağlıdır, ve bu da onun kendine özgü zihni faaliyetlerinin alanını geniş ölçüde daraltır. Kamu oyununda, entelektüel üstünlüğün ancak en yüksek mevkii işgal eden komutana vergi olduğu, daha aşağı rütbe ve mevkilerde ise vasat bir zekânın yeterli olduğu kanısını yaratan işte budur. O kadar ki, silah altında saçlarını ağartmış olan fakat tek yönlü ve tekdüze işlerle meşgul olduğu için zihni melekeleri bir ölçüde zaafa uğramış bulunan bir korgeneralı bunağın biri sayanlara, ve cesaretine hayranlık duymakla birlikte basitliğini alaya alanlara sık sık raslamak mümkündür. Bizim buradaki amacımız bu yiğit insanların davasını savunmak ve kaderlerini iyileştirmeye çalışmak değildir; bunun ne mutluluklarına ne de etkinliklerine bir katkısı olur. Biz sadece olayları olduğu gibi göstermek, ve savaşta kafasız bir kabadayının büyük şeyler başarabileceği yolundaki yaygın bir kaniya karşı okuyucularımızı uyarmak istiyoruz. [sayfa 105]

Madem ki, bizim kanımıza göre, en alt kademedeki komuta mevkileri bile üstün zekâ yeteneklerini gerektirmekte ve bu yetenekler rütbeler yükseldikçe artmaktadır, bir orduda ikinci sınıf görevleri yerine getiren ve bunu onurlarına yakışır bir şekilde yapan kimseler hakkında bambaşka bir görüşe sahip olmamız doğaldır. Bunların; bilgisi çok engin bir adamın, kalemını kullanmasını bilen bir iş adamının ya da konferanstaki bir Devlet adamının yanındaki sadeliklerine aldanmamak gerekir, çünkü pratik zekâları çok üstün olabilir. Kuşkusuz bazı insanların layık olmadıkları yüksek mevkilerde, daha aşağı kademelerde kazanmış oldukları şan ve şöhreti muhafaza ettiklerine zaman zaman raslanır; ancak onlardan çok şey beklemezsek ve noksanlarının ortaya çıkmasına

fırsat vermezsek, kamuoyu onların gerçek değerini ve hak ettikleri gerçek şan ve şeref payını kesinlikle tayin etmek için uzun uzadıya kafasını yormaz. Bu gibi adamlar bu yüzden, bazı mevkilerde henüz parlayabilecek olan bir şahsiyeti küçümsemememize sebep olurlar.

En küçük rütbeden en büyük rütbeye kadar, birinci sınıf askeri başarılar özel bir dehanın varlığını gerektirir. Bununla birlikte, tarih ve gelecek kuşakların yargısı ancak ön safta parlamış olana, yani savaşı başkomutan olarak yönetmiş olana mal eder gerçek dehayı. Bunun nedenini gerekli manevi ve fikri hasletlerin elbette daha büyük olmasında aramak lazımdır.

Tüm bir savaşı, veya hiç değilse seferler dediğimiz en önemli harekâtlarını şanlı bir sonuca ulaştırmak için, Devletin üst düzeydeki politikasını iyice bilmek şarttır. Burada savaşın yönetimi politika ile iç içedir, ve başkomutan aynı zamanda bir Devlet adamıdır.

Eğer XII. Charles büyük bir dahi olarak ün yapmamışsa, bu silahlarının etkinliğini daha yüksek bir idrak ve iz'anın emrine veremediği, yani daha yüksek bir amacın hizmetine koşmadığı içindir. Eğer Fransa kralı IV. Henri'nin de böyle bir şöhreti yoksa, askeri çabalarını Devletlerin politikasına yöneltecek, ve asil duygularıyla [sayfa 106] şövalye karakterinin düşmanı yenmekten çok iç mukavemeti kırmaya yaradığı yüksek alanlarda kendini gösterecek kadar uzun süre yapamadığı içindir.

Bir komutanın savaş alanında neleri kavramak ve doğru olarak değerlendirmek zorunda olduğunu anlamak ve konuda bir fikir edinmek isteyen okuyucumuzu birinci bölümde söylediklerimizi yeniden gözden geçirmeye davet ederiz. Komutanın bir yerde Devlet adamı olması gerekirse de, yine komutan olarak kalmalıdır. Bir yandan, bir bakışta bütün fizik şartları kavramalı, öte yandan emrindeki araçlarla nereye kadar gidebileceğini kestirebilmelidir.

Savaşta, bütün ilişkilerin çeşitliliği, belirsizliği bir çok faktörlerin işe karışmasına yol açar. Bu faktörlerin çoğu ancak ihtimal kanunlarına göre değerlendirilebilir. Komutan gerçeği bütünlüğü içinde görebilme sezgisinden yoksunsa, içinden çıkılmaz bir görüş ve düşünce keşmekeşinin içine düşer. Bu durumda, yolunu tayin etmesine yardım edecek bir fikir edinmesi imkansız hale gelir. Bonapart bu konuda haklı olarak, bir komutanın savaşta almak zorun-

da kalacağı bir çok kararların bir Newton veya bir Euler'e dehasına layık matematik problemleri teşkil edebileceğini söylemiştir.

Bu alanda aklın yüksek yeteneklerinden hangilerine ihtiyacımız vardır? Sentez kabiliyetine ve güçlü bir muhakeme yeteneğine. Bu muhakeme yeteneği öyle bir düzeye çıkabilmelidir ki, binlerce müphem fikri kucaklasın, işe yarayanları işe yaramayanlardan ayırsın ve alelade bir zekânın ancak büyük zorluklarla gün ışığına çıkarabileceği ve bu arada tüm gücünü yitireceği bu düşüncelerin labirentleri arasından yolunu tayin edebilsin. Ancak aklın bu yüksek faaliyeti, bu deha pırlıtsı, tarihe geçebilmek için, yukarıda sözünü ettiğimiz mizaç ve karakter nitelikleri tarafından da desteklenmelidir.

Tek başına gerçek, insanlar için yeteri kadar kuvvetli bir itici güç değildir. Bilgi ile irade, bilmek ile yapabilmek arasında daima büyük bir fark vardır. Kendisini ^[sayfa 107] harekete iten saikleri insan ancak duygularından alır, ve en büyük desteği, tabir caizse, yürek ile kafa yeteneklerinin birleşmesinde, yani yukarıda kararlılık, metanet, sebat ve karakter kuvveti adları altında gözden geçirdiğimiz niteliklerde bulur.

Bununla birlikte, savaş liderinin fikri ve ahlaki faaliyetlerinin bu üstünlüğü eserinin nihai neticesinde kendini göstermez de sadece sadakat ve inanç şeklinde belirirse, ancak nadiren tarihi bir olay düzeyine çıkar.

Savaşta cereyan eden olaylar hakkında bilinenler genellikle son derece basittir. Anlatıldıkları zaman olaylar birbirlerine benzer ve kimse yenilmesi gereken güçlüklerin farkına varmaz. Sadece zaman zaman, komutanların veya maiyetlerinde bulunanların anılarında, ya da belirli bir olayı konu alan tarihi bir araştırma vesilesiyle, olayların dokusundaki sayısız ipliklerden birkaçı aydınlığa çıkar. Önemli bir planın yürütülmesine takaddüm eden çabaların, fikir mücadelelerinin çoğu, politik çıkarlara dokundukları için çoğu zaman isteyerek saklanır; ya da bina tamamlandıktan sonra kaldırılması gereken iskeleler olarak görüldükleri için tesadüfen unutulur.

Ruhun üstün güçlerini daha yakından tanımlamaya kalkışmadan, fikri yetenekler arasında mevcut farkları gözden geçirerek askeri deha için en biçilmiş kaftan olan zekâ türünün hangisi olduğunu soracak olursak, tecrübelerimiz ve incelemelerimiz bize, kardeşlerimizin ve evlatlarımızın esenliğini ve vatanımızın şerefini

ve güvenliğini, yaratıcı kafalardan çok araştırmacı kafalara, tek bir uzmanlık dalında istidatlı zekalardan çok geniş zekalara, ateşli dimağlardan çok sakin ve dengeli dimağlara emanet etmemiz gerektiğini gösterecektir. [sayfa 108]

BÖLÜM IV SAVAŞTA TEHLİKE

Genellikle tehlikenin ne olduğunu öğreninceye kadar, insan onun önünde tiksinti duyacağı yerde bir çeşit cezbe kapılır. Düşmanın üzerine koşar adım yürümek, heyecan sarhoşluğu içinde kendinden geçmek varken, kim her yanda vınlayan mermilere ve vurulup düşen insanlara aldınış eder? Bir, an gözümüzü kapayıp, kimin vurulacağını kimin sağ çıkacağını bilmeden ölümün soğuk kucağına atılmak, nihai zaferin altın eşliğinde ihtirasımızın can attığı lezzetli meyvelere uzanmak zahmetli bir iş sayılabilir mi? Hayır, zahmetli olmak şöyle dursun, görüldüğünden de kolay bir şeydir bu! Ne var ki, sanıldığı gibi göz açıp kapayıncaya kadar olup bitmez bu işler. Zamanla sulanıp tadı bozulan bir ilaca benzeyen bu anlar aslında bir hayli seyrekler.

Acemi eri savaş alanında izleyelim biraz. Muharebe sahnesine yaklaştıkça, topların gümbürtüsüne çok geçmeden tecrübesiz askerinin dikkatini çeken mermi sesleri kanşır. Gülleler ve mermiler yanıbaşımıza düşmeye başlar. Komutanın karargâh subayları ile birlikte harekâtı yönettiği tepeye doğru koşarsınız. Burada top mermileri daha sık patlamaya ve şarapnel parçaları etrafa dağılmaya başlar, ve sonunda yaşamanın ciddi yanı ağır basar, gençlik hayallerimizi silip süpürür. Birdenbire, tanıdığımız biri vurulup yere düşer, kalabalığın ortasında patlayan bir el bombası gayri ihtiyari bir kıpırdama yaratır ve insan yavaş yavaş soğukkanlılığını ve zihni cevvaliyetini kaybettiğinin farkına varır, en cesur olanlar bile neye uğradıklarını şaşırırlar. Bir adım daha attık mı, etrafımızı kasıp kavuran muharebenin ta ortasında buluruz kendimizi ve bir an için bir tiyatro sahnesine çıktığımızı sanırız. [sayfa 109] Derken kendimizi

en yakın tümen komutanının karşısında buluruz. Burada mermiler birbirini izler ve kendi silahlarımızın gürültüsü karşıklığı büsbütün artırır. Şimdi de tümen komutanının yanından ayrılıp tugay komutanına sokulalım. Yiğitliği her türlü kuşkunun üstünde olan bu tugay komutanı tedbiri elden bırakmayarak bir tepenin, bir evin ya da bir ağacın arkasına gizlenmiştir. Tehlikenin arttığına bir belirtisidir bu. Fişekler evlerin damlarında ve tarlalarda çatırdamakta, top gülleleri her yanımızda ve başımızın üstünde uçuşmakta ve tüfek mermileri artık kulağımızın dibinde ısıklar çalmaktadır. Birliklere, saatlerde ateş altında metanetlerini koruyan piyade kıtalarına doğru bir adım daha ilerleyelim. Her taraf mermilerle doludur. Kısa ve tiz sesleri kulağımızı ve adeta kalbimizi sıyrıp geçmektedir. Bütün bunlara ek olarak, sakatlananların, vurulup düşenlerin acıklı manzarası hızlı hızlı çarpan kalbimizi merhametle doldurmaktadır.

Acemi asker, tehlikenin en yoğun olduğu bu çeşitli bölgelerden geçerken, ister istemez akıl ışığının buralarda salt kurgu alanındaki faaliyetlerine benzemediğini, çok farklı bir ortam içinde hareket edip çok değişik bir biçimde yansıdığını görecektir. Bu ilk izlenimin etkisi altında anında karar verme yeteneğini kaybetmek için, insanın gerçekten olağanüstü bir yapıya sahip olması gerekir. Gerçi alışkanlık vurdum duymazlık yaratır; yarım saat içinde insan etrafında olup bitenlere kayıtsız kalmaya başlar; ama sıradan bir insan hiç bir zaman tam bir sakinliğe ve doğal bir ruh esnekliğine ulaşamaz. Bu itibarla, normal niteliklerin burada da yeterli olmadığını bir kez daha teslim etmek zorundayız. Faaliyet alanı genişledikçe bunun doğruluğu daha da artar. Bütün bu zorlukların ortasında savaş faaliyetinin dört duvar arasında normal sayılabilecek bir düzeyin altında kalmaması için, doğuştan bir cesarete, coşkun ve dayanıklı bir ruh yapısına, büyük bir ihtirasa ve tehlike ile uzun süre haşır neşir olmaya ihtiyaç vardır. [sayfa 110]

Savaşta tehlike, karakterinde mevcut sürtüşmeden ileri gelir. Etkisini gereği gibi anlayabilmek için, bu konuda doğru bir fikir edinmemiz gerekir; ona burada işaret etmeyi bu yüzden uygun gördük.

BÖLÜM V SAVAŞTA MADDİ ÇABA

İnsanın savaşta çeşitli olaylar üzerinde bir fikir yürütebilmek için mutlaka ayazdan donması, sıcağın ve açlıktan bunalması, türlü mahrumiyet ve yorgunluklardan bitap düşmesi gerekseydi, objektif bakımdan doğru fikirlere kuşkusuz çok daha az raslanırdı, fakat buna karşılık, bu fikirlerdeki sübjektif doğruluk payı belki daha fazla olurdu, çünkü hükmü verenle hükmün konusu arasında sıkı bir bağlantı bulunurdu. Önemli olayların görgü tanıklarının, hele bu olaylara bizzat karışmışlarsa, onları küçümsemeye, önemsememeye ve tam değerlerini vermemeye ne kadar yatkın olduklarını gördükçe, bunun doğruluğunu daha iyi anlarız. Bu, kanımızca, maddi çabanın etkisinin ve bir yargıya varabilmek için bu çabaya verilmesi gereken önemin bir ölçüsüdür.

Savaşta, kesin bir paha biçilemeyecek bir çok faktörler arasında, maddi çabanın çok önemli bir yeri vardır. Boşuna harcanmamak şartıyla, maddi çaba tüm güçlerin ortak bir faktörü olup kimse onun nereye kadar götürülmesi gerektiğini söyleyemez. Nasıl ki okçunun yayının kirişini iyice gerebilmesi için kuvvetli bir kola ihtiyacı varsa, savaşta silahlı kuvvetlerden azami verimin alınabilmesi için de aynı şekilde güçlü bir zekaya ihtiyacı vardır. Çünkü ^[sayfa 111] her yandan tehlikelerle sanlı bir ordunun büyük talihsizlikler sonucunda yıkılan bir duvar gibi parçalanıp gitmesi ve selameti ancak maddi gücünü son kertesine kadar harcamakta bulması başka şeydir; sadece mertlik ve gurur duygularının coşturduğu muzaffer bir ordunun komutanının arzusu doğrultusunda sevk ve idare edilmesi başka şeydir. Birinci durumda harcanan çaba yalnızca acıma duygularımızı uyandırırken, ikinci durumda, çok daha zor şartlar altında sürdürüldüğü için, tüm hayranlığımızı celbeder.

Tecrübesiz bir göz burada sadece şunu görür: fikir hareketlerinin karanlıkta kösteklendiğini ve ruhsal güçlerin gizlice kemirildiğini.

Aslında burada söz konusu olan komutanın ordusundan, liderin emrindekilerden beklediği çaba, dolayısıyla bu çabayı isteme cesareti ve onu elde etme sanatı olmasına rağmen, bizzat ko-

mutanın ve liderin maddi çabalarını da küçümsememek gerekir; savaşın analizini bilinçli bir şekilde bu noktaya kadar getirdikten sonra, bu ufak pürüzlerin de önemini göz önüne almak lazımdır.

Fiziki çabadan söz edişimizin başlıca nedeni, tehlike gibi, onun da sürtünmenin temel sebeplerine ait bir husus olması ve miktarındaki belirsizliğin onu sürtünmesini hesaplamanın çok güç olduğu bilinen esnek bir cisim haline getirmesidir.

Bu mülhazaların, savaşın zorluklarını arttıran bu olağan şeylerin sakıncalarını önlemek için, tabiat duygularımıza, yargımıza rehberlik etmek görevini vermiştir. Kendisine kötü davranılan veya hakarete uğrayan bir insan kişisel yetersizliklerini ileri sürmekle hiç bir şey kazanamaz; buna karşılık, kendisine yöneltilen saldırıyı başarı ile püskürtmüş veya parlak bir şekilde öcünü almışsa, bununla iftihar edebilir. Aynı şekilde, bir komutan veya bir ordu yüz kızartıcı bir yenilgiyi mazur gösterebilmek için, bir zaferin şanını daha da yüceltecek tehlikelerden, sıkıntılardan ve çabalardan dem vuramaz. ^[sayfa 112] Böylece duygularımız bizi, yargımızın eğilim göstermiş olabileceği, adil bir davranış gibi görünen bir şeyi yapmaktan alıkoyar. Demek ki, his aslında bir çeşit üstün yargıdan başka bir şey değildir.

BÖLÜM VI SAVAŞTA HABER ALMA

“Haber alma” deyimini ile düşman ve ülkesine ilişkin bilgilerin tümünü, dolayısıyla kendi fikir ve hareketlerimizin dayandığı temeli kastediyoruz. Bu temelin niteliği, güvenilir ve istikrarsız yönleri üzerinde duracak olursak, savaşın ne kadar iğreti ve kolay yıkılır bir yapı olduğunu, yıkılıp bizi enkazı altında gömmesi için ne kadar az şeye ihtiyaç bulunduğunu kolayca anlarız. Çünkü her ne kadar bütün savaş kitapları ancak emin ve kesin bilgilere inanmamızı ve hiç bir zaman kuşkuyu elden bırakmamamızı öğütlerse de, bu, sistematik eserler ve el kitapları yazmaya kalkışan yazar taslaklarının, söyleyecek daha iyi bir şey bulamadıkları için sığındı-

kları kitabı bir öğütten, yani kuru bir teselliden başka bir şey değildir.

Savaşta bize ulaşan bilgilerin büyük bir kısmı çelişkili, daha büyük bir kısmı da gerçeğe aykındır; en büyük kısmı ise en azından şüphelidir. Bu durumda subaydan istenebilecek tek şey, ancak psikolojik ve mesleki yetenek, tecrübe ve güçlü bir muhakeme kabiliyeti sayesinde elde edilebilecek olan doğruyu yanlıştan ayırtma yetisidir. Bunun için ihtimal kanunlarına güvenmesi gerekir. Bu zorluk gerçek savaş alanının dışında karargah odasında hazırlanan ilk planlar konusunda bile ^[sayfa 113] küçümsenecek bir zorluk değildir; ama savaş kargaşalığı içinde raporlar birbirini izlemeye başladığı zaman işin zorluğu bütün bütün artar. Bu raporlar, birbirleriyle çelişmekle birlikte, bir çeşit denge sağlar ve tecrübesiz subayı bile bir eleştiri yapmaya zorlarsa, kendimizi talihli sayabiliriz. Ama şansımız yaver gitmez de, her yeni gelen bilgi bir öncekini destekler, doğrular ve genişletirse, işte o zaman işler iyice çatallaşır. Bu ek renk tuşları önümüzdeki tabloyu tamamlar ve o zaman tecrübesiz subayımız ani bir karar vermek zorunda kalır: bir de bakarsınız ki bu saçma, çalınca bir karardır, çünkü edindiği bilgilerin hepsi yanlış, mübalağalı, uydurmadır. Kısaca, raporların çoğu sahtedir, ve insanların çekingenliği yalanlara ve yanlışlara daha da büyük boyutlar kazandırır. Genel kural olarak, insanlar iyi haberlerden çok kötü haberlere güven duyma eğilimindedir. Herkes kötü haberleri bir ölçüde daha da ağırlaştırmaya heveslidir: öyle ki, haber verilen tehlikeler denizin dalgaları gibi birbirinin üzerine yığılıp geri çekilirler ama birazdan görünürde hiç bir sebep bulunmadığı halde yine yükselirler. Her şeyi daha iyi bildiğine güvenen komutan, dalgaların gelip üzerinde parçalandığı bir kaya gibi sapasağlam durmalıdır. Bu zor bir görevdir. Yaradılıştan içi rahat olmayan, askeri tecrübe ve eğitimle gerekli yetenekleri henüz kazanmamış olan komutan, kuşku ve korku yoluna sapmayarak, inançlarına aykırı da olsa, umut yolunda ilerlemeyi kendisine şiar edinmelidir. Ancak bu sayede dengesini koruyabilir. Savaştaki en büyük sürütmelerden birini teşkil eden bu doğru değerlendirme zorluğu, olayların umulduğundan başka türlü görünmesine sebep olur. Duyularımızın ilettiği izlenimler, düşüncenin hesaplarından doğan fikirlerden daha güçlüdür. O kadar ki, belki bugüne kadar hiç bir önemli girişim, komutan planını uygulamaya başlarken yeni

kuşukları yenmek zorunda kalmadan gerçekleştirilmemiştir. Bu nedenle, başkalarının telkinlerine göre hareket eden alelade insanlar olayların gerçeği karşısında genellikle şaşkına dönerler. Umduklarından ^[sayfa 114] farklı koşullar karşısında bulduklarını sanırlar ve yine başkalarının tavsiyelerine boyun eğerler. Bununla birlikte, kendi planlarını kendi hazırlamış olan bir kimse bile, olup bitenleri kendi gözleri ile görünce çoğu zaman yanıldığını sanır. Kendine olan sarsılmaz güven duygusu o anın baskılarına karşı kişiyi koruyabilmelidir. Kaderin savaş sahnesinin önüne abartılmış tehlikelerle birlikte yerleştirdiği perdeler kalkıp da ufuk genişleyince, ilk inançlarının doğru olduğu ortaya çıkacaktır. İşte **düşünce** ile **icraatı** birbirinden ayıran derin uçurumlardan biri!

BÖLÜM VII SAVAŞTA SÜRTÜNME

Savaşı bizzat tanımadığımız sürece, zorluklarının ne olduğunu ve komutandan istenilen deha ve olağanüstü fikri yeteneklerin gerçekte neye yaradığına akıl erdiremeyiz. Her şey o kadar basit görünür, gerekli bütün bilgiler o kadar harcıalem izlenimini verir, bütün kombinasyonlar o kadar önemsiz gözükür ki, bunlara kıyasla en basit bir yüksek matematik probleminin bilimsel haysiyeti bizi daha çok etkiler. Fakat savaşın ne olduğunu gördükten sonra, her şey anlaşılır hale gelir. Bununla birlikte, bu değişikliği meydana getiren şeyin ne olduğunu anlatmak, bu görünmez fakat son derece etkin faktöre bir ad koymak son derece zordur.

Savaşta her şey çok basittir, fakat en basit şey zordur. Güçlükler birikir ve öyle bir sürtünme yaratır ki, savaşı görmemiş olan bir insan bunu gözünün önünde canlandıramaz. Bir yolcu düşünün ki, bir günlük bir ^[sayfa 115] yolculuğun sonunda, geceye iki merhale daha katetmek istiyor; şose üzerinde posta arabası ile dört beş saatlik bir yolculuk daha yapmak hiç bir şey değildir. Fakat bir de, sondan bir önceki konaklama yerine varan yolcunun orada at bulamadığını ya da bulduğu atların çok kötü olduğunu düşünün;

sonra da dağlık bir araziye, kötü yollara rasladığını tasavvur edin. Gece zifiri karanlıktır ve yolcumuz büyük zorluklardan sonra en yakın hana varıp iyi kötü barmacak bir yer bulunca büyük bir mutluluk duyar. İşte savaşta da, kağıt üzerinde yakından incelenmesine imkan bulunmayan bir sürü nemsiz Şeylerin etkisiyle, olaylar bizi hayal kırıklığına uğratır ve hedefin hayli gerisinde kalırız. Güçlü, elikten bir irade bu sürtünmenin üstesinden gelir, engelleri yıkar, fakat onlarla birlikte makina da parçalanır. Bu sürtünmenin sonuçları ile ilerde sık sık karşılaşacağız. Bir kentin ana caddelerinin yneldeği bir dikili taş gibi, mağrur bir komutanın güçlü iradesi savaş sanatının ortasında hükmedici görkemiyle dimdik durur.

Sürtünme kayramı, gerçek savaşı kitaplarda okunan savaştan ayıran tek kavramdır. Askeri makina, yani ordu ve ona ilişkin her Şey, aslında son derece basittir ve bu bakımdan idaresi kolaymış gibi görünür. Fakat Şunu hiç bir zaman hatırdan çıkarmayalım ki, ordu yekpare bir kitle değildir, her biri kendi öz sürtünmelerini muhafaza eden bireylerden oluşur. Teori planında her Şey mükemmeli, yerli yerinde görünür: tabur komutanı verilen emri yerine getirmekten sorumludur, ve tabur da disiplin yolu ile tek bir vücut gibi kaynaşmış olduğundan ve komutanı üstün gayretiyle n yapmış bir kişi olacağından, sarkaa demir ekseni üzerinde asgari bir sürtünme ile gidip gelir. Fakat gerçek hiç de öyle değildir, ve savaşta böyle bir sanının gerçek dışı ve abartılmış yönü derhal meydana çıkar. Tabur belirli sayıda bir insan topluluğu olarak kalır ve tesadüf de işin içine karşınca, bu insanların en nemsizlerinden biri bile her hangi bir gecikmeye veya düzensizliğe sebep olabilir. Savaşın beraberinde getirdiği [sayfa 116] tehlikeler ve gerektirdiği maddi çabalar bu sakıncayı daha da arttırır, hatta onun en önemli nedenini teşkil eder.

Mekanikte olduğu gibi bir kaç noktada toplamamıza imkan bulunmayan bu aşım sürtünme böylece her yandan tesadüfle temas haline gelir ve önceden tahmin edilemeyen olaylar yaratır. Bu tesadüflerden biri, örneğin, havadır. Zaman zaman sis, düşmanın istenilen anda keşfedilmesine, bir topun tam zamanında ateşlenmesine, bir haberin komutana vaktinde yetiştirilmesine engel olur. Bazan da yağmur bir taburun istenilen yere ulaşmasına, veya bir başka taburun, üç saat yerine belki sekiz saat yürümek zorunda kaldığı için, zamanında varmasına, ya da çamurlu arazi yüzünden

süvarinin etkin bir biçimde saldırıya geçmesine mani olur. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Bu ayrıntılar üzerinde duruşumuzun tek nedeni, gerçeği göstermek ve böylece yazarlarla okuyucularımızın bu konuya dikkat etmelerini sağlamak isteyişimizdir. Yoksa bu güçlükler üzerinde ciltlerce kitap yazmak mümkündür. Savaşta karşılaşılacak sayısız küçük güçlükleri yenmenin yolları hakkında okuyucunun açık bir fikir edinmesi için, o kadar çok örnekler vermek gerekir ki, bunlarla okuyucuyu usandırmak istemeyiz. Bizi öteden beri anlamış olanlara gelince, bu bir kaç örneği verdiğimiz için bizi başışlayacaklarını umarız.

Savaşta hareket çetin bir ortamda yer değıştirmek demektir. Nasıl ki, insan suyun içinde yürümek gibi en basit ve doğal bir hareketi rahat ve düzenli bir şekilde yapmakta müşkilat çekerse, savaşta da normal güçlerle işleri vasat bir biçimde yürütmekte bile zorluk çekeriz. Onun içindir ki, gerçek bir kuramcıyı, suda yapılması gereken ve suyu düşünmeyen bir kimseye gülünç ve mübalağalı görünen hareketleri karada yapmasını öğreten bir yüzme hocasına benzetebiliriz. Ve yine onun içindir ki, kendileri hiç bir zaman suya dalmamış olan, ya da hiç bir zaman kendi deneylerinden genel bir fikir çıkaramamış bulunan kuramcılar bir işe yaramazlar, hatta gülünç olurlar; [sayfa 117] çünkü onlar bize sadece herkesin bildiğı bir şeyi, yani yürümeyi, öğretirler.

Üstelik her savaşın kendine göre özellikleri vardır. Her savaş kayalıklarla dolu keşfedilmemiş bir deniz gibidir: komutan bu kayalıkları sezebilir, fakat onları hiç bir zaman gözleri ile görmemiş olduğundan karanlıkta rotasını tayin ederek bunların etrafından dolanmak zorundadır. Ters yönden bir rüzgar esti mi, yani şans aleyhine döndü mü, uzaktan bakan için her şey yolunda gibi görünse de, komutanın imdadına ancak büyük bir ustalık, enerji ve soğukkanlılık yetişebilir. İyi bir komutandan beklenen ve hakkında o kadar övgüler düzülmüş olan askeri tecrübe bir ölçüde bu sürtünmenin bilinmesinden başka bir şey değildir. Kuşkusuz en iyi komutan bunu gözünde büyüten ve hemen korku ve telaşa kapılan komutan değildir; bu aşırı derecede endişeli ve çekingen komutanlara en tecrübeliler arasında bile raslanır. Fakat iyi bir komutan sürtünmenin ne olduğunu bilmeli, mümkün olduğu zaman onun üstesinden gelebilmeli ve hareketlerinde sürtünmenin yol açabileceğı hata payını daima gözönünde bulundurmalıdır. Kaldı

ki, teorik olarak bu konuda tam bir bilgi edinmeye imkan yoktur; olsa bile, “takt” dediğimiz, ve insanın kendi kendisine ve başkalarına danışmak imkanını bulduğu büyük kararların arifesinden ziyade, küçük ve değişik ayrıntılarla dolu bir alanda işimize yarayan o düşünce idmanına yine de ihtiyacı olacaktır komutanın. Nasıl ki görmüş geçirmiş bir insan, bir düşünce alışkanlığı halini almış olan takti sayesinde her zaman duruma uygun biçimde konuşur ve davranırsa, uzun bir savaş tecrübesi olan bir subay da, önemi ne olursa olsun, her durumda, tabir caizse, savaşın her nabız atışında, en doğru karar ve tedbirleri alır. Bu tecrübe, bu idman, düşüncesinin hareketlerini yönetir: neyin mümkün, neyin imkansız olduğunu hemen anlar. Böylece kolay kolay açık vermez; aksi takdirde kötü ve zor durumlara düşer, ve bu savaşta son derece tehlikeli olabilir.

[sayfa 118]

Demek oluyor ki, sürtünme, ya da bu adı verdiğimiz şey kolay görüneni zor kılan bir etkidir. Bu konuya ilerde yeniden dönmek fırsatını bulacağız; o zaman göreceğiz ki, mükemmel bir savaş lideri olabilmek için, tecrübe ve büyük bir irade gücünün yanısıra, herkeste bulunmayan daha bir çok niteliklere ihtiyaç vardır.

BÖLÜM VIII BİRİNCİ KİTAP HAKKINDA SON MÜLAHAZALAR

Tehlike, maddi çaba, haber alma ve sürtünmenin savaş atmosferini, her türlü faaliyeti zorlaştıran bir ortamı yaratan unsurlar olduğunu gördük. Savaş faaliyetini engelleyici etkenler olarak bu unsurların tümünü genel bir sürtünme kavramı içinde özetleyebiliriz. Ama acaba bu sürtünmeyi yumuşatacak bir yağ yok mudur? Vardır, fakat sadece bir tanedir ve onu kullanabilmek de her zaman komutanın veya ordunun elinde değildir: ordunun savaşa alışkanlığı. Alışkanlık, kendisinden büyük bir çaba istenilen vücut, büyük bir tehlike ile karşı karşıya gelen ruhu, ilk izlenimlerden etkilenebilecek olan muhakemeyi güçlendirir. Bu sayede, süvari ile topçu erinden tümen komutanına kadar herkeste değerli bir

düşünme yeteneği oluşur, bu da başkomutanın işini kolaylaştırır.

Karanlıkta insanın gözbebeği büyür, etraftaki pek az ışığı adeta emer ve bu sayede yavaş yavaş eşyayı iyi kötü birbirinden ayırt etmeye başlar, sonunda da karanlığa alışıp her şeyi görür. Savaşa alışkın tecrübeli asker için de durum aynıdır; oysa, acemi asker için henüz her şey karanlıktır. [sayfa 119]

Savaşa alışkanlık bir komutanın birliklerine hemencecik verilebileceği bir şey değildir; çünkü barış zamanındaki manevralar ancak bir ölçüde gerçek savaşın yerini tutabilirler. Bununla birlikte, eğitimin sadece mekanik bir beceri kazandırmaya dönük olduğu ordulara kıyasla, sık sık ciddi manevralara çıkanlar orduların üstünlüğü yine de şüphe götürmez. Barış zamanı manevralarını, çeşitli kademelerdeki komutanların muhakeme, düşünme, hatta karar verme yeteneklerini sınavacak ve yukarda sözü edilen sürtünme nedenlerinden bazıları kapsayacak şekilde düzenlemenin, savaş hakkında ancak kulaktan dolma bilgileri olanların sandığından çok daha büyük bir değeri vardır.

Savaş hiç bir asker için (ki bu çok önemli bir noktadır), ilk kez karşılaştığında şaşırıp kalacağı ve telaşa kapılacağı gerçeklerle ilk temas fırsatı olmamalıdır. Asker bunlarla daha önce bir kez olsun karşılaşmış olsa, savaş gerçeğini yan yana tanımış olur ve artık gördüğü zaman yadırgamaz. Bu maddi çabalar için de böyledir. Manevraların ve eğitimin amacı, vücuttan ziyade zihni meşakatlere alıştırmak olmalıdır. Savaşta, genç ve acemi asker olağanüstü çabaları yanlışlıkların, yanlışların, sevk ve idare bozukluklarının sonucu olarak görmek eğilimindedir, ve bu onun umutsuzluğunu ve hayal kırıklığını büsbütün artırır. Oysa, barış zamanındaki tatbikatlar onu bu çetin çabalara alıştırmış olursa, savaşta böyle bir durumla karşılaşmaz.

Barış zamanında savaş alışkanlıklarını kazanmanın daha az yaygın fakat yine de çok önemli bir diğer yolu, yabancı ordulara mensup savaş tecrübesi olan subaylara baş vermektir. Avrupa'nın tümünde, hele dünyanın bütün bölgelerinde barışın hüküm sürdüğü zamanlar pek nadirdir. Onun için, uzun süredir barış içinde bulunan bir Devlet daima savaş sahnelerinden oralarda yararlık göstermiş subaylar getirtmeye, ya da, savaş tecrübesi kazanmaları için, bu savaş sahnelerine kendi subaylarını göndermeye çalışmalıdır. [sayfa 120]

Bu subayların sayısı ordunun tümüne oranla ne kadar az olursa olsun, etkileri yine de hissedilir. Tecrübeleri, ruhi eğilimleri, karakterleri hem astları hem de arkadaşları üzerinde tesirini gösterir. Bunun yanısıra, bu subaylar dallarında uzman olduklarından, komuta mevkilerine getirilemeseler bile, bir çok hallerde kendilerine danışılabilir. [sayfa 121]

İKİNCİ KİTAP
SAVAŞ TEORİSİ

BÖLÜM I SAVAŞ SANATININ DALLARI

Savaş kelimenin gerçek anlamıyla, bir mücadeledir. Çünkü mücadele, daha geniş bir anlamda savaş dediğimiz o çok zengin ve çeşitli faaliyetin tek etkin unsurudur. Ancak mücadele, savaş aracılığı ile, maddi ve manevi güçlerin yoklanmasıdır. Manevi unsurun ihmal edilemeyeceği açıktır, zira ruh hali savaşta kullanılan güçler üzerinde her zaman çok önemli bir etkidir.

Dövüşmek ihtiyacı insanları erkenden kendilerine üstünlük sağlayacak icatlara sürüklemiş, bu da dövüşme yöntemlerinde büyük dönüşümlere yol açmıştır. Fakat mücadelenin biçimi ne olursa olsun, dövüşme kavramı değişmez ve savaşı oluşturan da budur.

Yeni buluşlar ilk önce silahları ve savaşçıların diğer araçlarını ilgilendirir. Bunların savaş başlamadan önce yapılması ve denenmesi gerekir. Mücadelenin niteliği bunların yapısını belirler. Fakat bu faaliyet savaşın kendisinden farklı bir şeydir; savaşın yürütülmesi değil, hazırlanması söz konusudur. Silah ve mühimmatın mücadele kavramının özüne değinmediği açıktır, çünkü iki güreşçinin karşılaşması da bir mücadeledir.

Mücadele veya muharebe silahları ve teçhizatı [sayfa 125]

belirlemiş, bunlar da mücadele veya muharebenin biçimini değiştirmişlerdir. Demek ki ikisi arasında karşılıklı bir etki ve tepki vardır.

Fakat mücadelenin kendisi de özel bir faaliyettir; çok özel bir ortamda, tehlike ortamında, cereyan edişi bu gerçeği doğrular.

Değişik nitelikteki faaliyetler arasında bir ayırım yapmanın mutlaka gerekli olduğu alanların başında savaş gelir; bunun pratik yararını göstermek için, bu faaliyetlerin birinde sivrilen kişisel yeteneklerin ötekinde hiç bir işe yaramayan bir bilgiçlikten öteye geçmediğini belirtmek yeter.

Zaten teori de bu değişik iki faaliyeti birbirinden ayırmakta hiç bir zorluk çekmez, çünkü silahlandırılmış ve donatılmış kuvvetleri verilmiş araçlar olarak görür ve tesirlerini inceleyerek bunlardan etkin bir şekilde yararlanmanın yollarını ortaya koyar.

O halde, gerçek anlamıyla savaş sanatı, muharebede belirli araçlardan yararlanmasını bilmek sanattır ve ona “**savaşın sevk ve idaresi**”nden daha uygun bir ad veremeyiz. Öte yandan, savaş sanatının, daha geniş bir anlamda, savaşın yol açtığı tüm faaliyetleri kapsadığı, dolayısıyla silahlı güçlerin yaratılması faaliyetlerini, yani askere alma, silahlanma, donatım ve eğitim unsurlarını içine aldığı da doğrudur.

Teorinin, gerçeği yansıtması için, bu iki faaliyeti birbirinden ayırmak şarttır, zira, kolayca anlaşılacağı gibi, eğer her savaş faaliyeti silahlı kuvvetlerin organizasyonu ve kurallara göre koordinasyonu ile başlasaydı, savaş sanatı ancak mevcut silahlı kuvvetlerin bu kurallara tıpatıp uygun düştükleri nadir hallerde uygulanabilirdi. Oysa, meydana gelen durumların büyük çoğunluğuna uygulanabilecek ve hiç bir zaman büsbütün yetersiz sayılamayacak bir teoriye sahip olmak istiyorsak bu teorinin normal muharebe araçlarının mümkün olduğu kadar büyük bir kısmını kapsaması ve bunların temel etkilerine dayanması gerekir. [sayfa 126]

Savaşın sevk ve idaresi, durum böyle olunca, muharebenin düzenlenmesi ve yönetilmesine indirgenebilir. Eğer muharebe tek bir hareketten ibaret olsaydı, onu bir takım kısımlara ayırmanın hiç bir anlamı kalmazdı. Ama muharebe, aslında, birinci kitabın birinci bölümünde göstermiş olduğumuz gibi, bir bütün teşkil eden ve çarpışma adını verdiğimiz çok sayıda münferit hareketlerden oluşur ve bunlardan her biri yeni birimler teşkil eder. İşte bu yüzden ki, karşımıza tamamen değişik tipte iki faaliyet çıkmakta-

dır: bir yandan, bu birbirinden ayrı çarpışmaları **düzenlemek ve yönetmek**; öte yandan, savaşın amacı doğrultusunda bunları koordine etmek. Bu faaliyetlerin birine **taktik**, öbürüne **strateji** denir.

Pratikte, taktik ile strateji arasındaki bu ayrımı hemen herkesçe geçerli sayılmaktadır, ve herkes, belki de bu ayrımın gerçek nedenini pek kavramadan, şu veya bu olayın hangi kategoriye girdiğini kesinlikle bilir. Oysa, uygulamada bu ayrımı körü körüne uyulsa da, köklü bir nedeni bulunmak gerekir. Biz bu nedeni arayıp bulmaya çalıştık, ve diyebiliriz ki, çoğunluğun, bu ayrımı bir kural olarak kabul etmiş olması onu bulmamıza ışık tuttu. Öte yandan, kimi yazarların önerdikleri keyfi tanımlamaların ne konunun niteliğine ne de pratikte bu deyimlere verdiğimiz anlama uymadığı kanısındayız.

Bizim sınıflandırmamıza göre, taktik, **silahlı kuvvetlerin çarpışmada kullanımına ilişkin teoridir**. Strateji ise, **çarpışmaların savaşın amacını gerçekleştirmek için kullanımına ilişkin teoridir**.

Tek veya bağımsız çarpışma kavramını daha kesin bir şekilde nasıl tanımlayabiliriz? Bu özgünlüğü belirleyen koşullar nelerdir? Bunu çarpışma olayını daha yakından ^[sayfa 127] incelemeden izah etmek mümkün değildir. Şimdilik şu kadarını söyleyelim ki, mekan bakımından, yani aynı zamanda cereyan eden çarpışmalar bakımından, bu birlik **kişisel kumanda**'nın bittiği yerde biter. Zaman bakımından ise her çarpışmaya özgü olan buhran tamamen atlatılıncaya kadar sürer.

Çok sayıda çarpışmaların tek bir çarpışma sayılabileceği şüpheli haller de bulunabilir, ancak bu sınıflandırmamıza karşı ileri sürülebilecek geçerli bir itiraz değildir, çünkü tedrici olarak bir halden bir başka hale geçen bütün gerçek şeylerin sınıflandırılmasına karşı da aynı itiraz ileri sürülebilir. Bu itibarla, öyle bazı hareketlere raslayabiliiz ki, görüş açısı değişmediği halde, bunları hem stratejiye hem de taktiğe sokabiliriz; örneğin, posta zincirlerine benzeyen çok geniş mevziler, bir ırmağı birkaç noktadan geçmek için alınan tertibat, vb. gibi.

Bizim sınıflandırmamız sadece **silahlı kuvvetlerin kullanımını** kapsar. Oysa, savaş çok sayıda faaliyetlerden oluşur: bunların hepsi savaşın genel amacına hizmet etmekle birlikte ondan ayrılırlar ve aralarındaki ilişki kimi zaman daha yakın kimi zaman daha

uzak olur. Bütün bu faaliyetler **silahlı kuvvetlerin bakımı** ile ilgilidir. Nasıl ki, kullanılmalarına geçilmeden önce silahlı kuvvetlerin yaratılması ve eğitilmesi gerekirse, bakım da kullanımla birlikte gider ve onun zorunlu bir şartıdır. Ama yakından bakıldığında, bununla ilgili bütün faaliyetlerin çarpışmaya hazırlanma sayılması gerektiği görülür, bu hazırlık hareketin kendisine sıkı sıkıya bağlıdır ve pratikte biri ötekini ardından gelir. Bu itibarla, bütün hazırlık hareketlerini askerlik sanatının dışında tutmaya, yani dar anlamda “savaşın sevk ve idaresi” diye tanımladığımız savaş sanatının kapsamına almamaya hakkımız vardır; hatta teorinin temel görevini yerine getirmesini, yani aralarında bir benzerlik bulunmayan unsurları birbirinden ayırmasını istiyorsak, bunu yapmak zorundayız da. Birliklerin kullanılması ile yakından ilintili fakat aslında ayrı ayrı şeyler olduklarına göre, [sayfa 128] ne diye çeşitli ikmal ve idare hizmetlerini gerçek anlamda “savaşın sevk ve idaresi” içinde ele almalı?

Birinci kitabın ikinci bölümünde, muharebe veya çarpışmanın savaşın doğrudan doğruya etkili tek faaliyeti olduğunu ve bütün öteki faaliyetlerin onda düğümlendiğini söylemiştik. Bununla, bütün öteki faaliyetlerin kendi kurallarına göre gerçekleştirmeleri gereken birer amacı olduğunu belirtmek istemiştik. Bu noktada bazı açıklamalar yapmak gerekiyor.

Çarpışmanın dışında, çok değişik nitelikte faaliyetler vardır. Bu faaliyetlerin bir bölümü bir bakıma çarpışmanın kendisi ile ilgili sayılabilir; bir başka açıdan silahlı kuvvetlerin bakımına hizmet ettikleri halde çarpışma ile özdeştirler. Diğer kısmı ise sadece kuvvetlerin bakımını ilgilendirir; ancak yukarda değindiğimiz karşılıklı etki ve tepki nedeniyle muharebeyi bir ölçüde şartlandırır.

Bir bakıma muharebenin kendisini ilgilendiren konular **yürüyüşler, konaklamalar** ve **ordugâhlar**’dır; çünkü bunlar birliklerin değişik durumlarını yansıtır ve birlik deyince akla hemen çarpışma gelir.

Sadece bakımı ilgilendiren diğer konular, **ikmal, hastalara yardım ve silah ve teçhizatın yenilenmesi**’dir.

Yürüyüşler birliklerin kullanılması ile doğrudan doğruya ilgilidir. Muharebede yürüyüş (ki adına genellikle manevra denir), aslında silah kullanılmasını zorunlu kılmamakla birlikte, manevra yapmakla silah kullanmak arasında o kadar yakın ve sıkı bir ilişki

vardır ki, yürüyüşü çarpışma dediğimiz olayın ayrılmaz bir parçası sayabiliriz. Fakat çarpışmanın dışında, yürüyüş stratejik planın uygulanmasından başka nedir? Bir muharebenin **ne zaman, nerede ve hangi silahlı güçlerle** verilmesi gerektiğini saptayan bu stratejik plandır, ve bu planı uygulamak için yürüyüşten başka bir araç yoktur.

Dolayısıyla çarpışma dışında yürüyüş stratejik bir araçtır, ama bu stratejinin konusuna girmesi için yeterli bir neden değildir. Çünkü yürüyüş halindeki bir muharebe kuvveti her an için bir çarpışmaya girebileceğine göre, [sayfa 129] yürüyüşe gerip geçmemek hem taktik hem stratejik kanunlara tâbidir. Örneğin, bir yürüyüş koluna bir ırmağın ya da bir dağ silsilesinin berisinden bir yol izlemesini emredersek, bu stratejik bir karardır, çünkü, yürüyüş sırasında çarpışma gerekli hale geldiği takdirde, muharebenin o tarafta değil de bu tarafta verilmesi niyetini ifade eder.

Fakat bir yürüyüş kolu, bir vadinin içinden geçen yolu izleyecek yerde, etrafındaki tepeler boyunca ilerler ya da yürüyüşü kolaylaştırmak için bir çok küçük kollara ayrılırsa, bunlar bir takım taktik tedbirler niteliğindedir, çünkü sadece çarpışma halinde kuvvetlerin ne şekilde kullanılmak istenildiğini ilgilendirir.

Yürüyüş emri savaş için hazırlıklı olmakla sürekli bir ilişki halindedir; o halde taktik niteliktedir, çünkü cereyan edebilecek olan muharebe düşünülerek alınmış geçici bir ön tedbirden başka bir şey değildir.

Yürüyüş, stratejinin elinde, faal unsurlarını, yani çarpışmaları, bölümlere ayırmak için bir araç olduğuna göre, ve çarpışmalar da cereyan tarzları bakımından değil de sonuçları bakımından ağırlık taşıdıklarına göre, yapılan analizlerde çok kez araç ile faal unsur birbirine karıştırılmıştır. Böylece kesin sonuçlu, ustalıklı yürüyüşlerden söz edilebilmiştir. Oysa burada söz konusu olan, bu yürüyüşlerin yol açtığı askeri kombinezonlardır. Fakat bu kavram karışıklığı o kadar doğal ve istenilen fikri kısa yoldan ifade etmek o kadar isabetli görünmektedir ki, bunu değiştirmeye gerek yoktur; ancak bunun bir fikir silsilesinin sadece özetlenmiş bir şekli olduğunu unutmamamız, ve yanlışlığa düşmemek için boşlukları kendi muhakememizle doldurmamız gerekir.

Örneğin, stratejik kombinezonlara taktik sonuçlardan bağımsız bir etki tanyacak olursak, yanlışlığa düşmüş oluruz. Kitaplarda

yürüyüş ve manevralardan birlikte söz edildiğini görür, amaca ulaşıldığını okur, fakat muharebeden hiç bahsedilmediğine dikkat ederiz: bundan da hemen savaşta düşmanı muharebesiz yenmenin yolları [sayfa 130] bulunduğu sonucunu çıkarırız. Bunun ne kadar yanlış bir şey olduğunu ilerde daha iyi anlayacağız.

Yürüyüşü pekâlâ muharebenin ayrılmaz bir parçası sayabiliriz, ama ne taktik ne de stratejik olan bazı yönleriyle yine de ondan ayrılır. Sadece birliklerin ihtiyacının sağlanması, köprülerin, yolların, vb. yapılması ile ilgili çalışmalar bu kategoriye girer. Bunlar sadece şartlardır; birçok hallerde, örneğin düşmanın gözü önünde bir köprünün inşasında, birliklerin kullanımı ile çok yakından, hatta özdeşleşmiş sayılacak kadar ilgili olabilirler. Ancak tek başlarına ele alındıklarında, bu faaliyetlerin niteliği farklıdır, ve bunlara ilişkin teorinin savaşın yönetimi teorisi ile bir ilgisi yoktur.

Konaklama yerleri, ordugâhlardan farklı olarak, bir araya toplanmış ve muharebeye hazır birliklerin istirahat halinde buldukları, dolayısıyla güçlerini tazeledikleri yerlerdir. Ama bunların arazi üzerindeki yerlerinin tayini aynı zamanda muharebenin nerede verilmek istendiği konusunda stratejik bir karara delâlet eder, ve birliklerin yerleştirilme düzeni muharebenin ana hatlarını çizmiş olur; her savunma muharebesi bu şarta bağlıdır. Demek oluyor ki, konaklamalar hem stratejinin hem de taktiğin önemli unsurlarını teşkil ederler.

Ordugâhlar ise konaklama yerlerinin yerini tutarlar ve birliklere daha iyi toparlanmak olanağını sağlarlar; bu itibarla, bunlar da mevkileri ve genişlikleri açısından stratejinin muharebeye yönelik iç örgütlenmeleri bakımından da taktiğin konusuna girerler.

Birliklerin taze kuvvet toplamasından başka, konaklama yerleri ile ordugâhların bir amacı daha vardır ki, bu ya bir bölgeyi kontrol altına almak ya da bir mevzii tutmak olabilir; ama amaç sadece birliklerin dinlenmesi de olabilir. Okuyucularımıza stratejinin çok çeşitli amaçları olabileceğini hatırlatalım: çünkü bize üstünlük sağlayabilecek olan her şey bir muharebenin hedefini teşkil edebilir, ve savaşın onun sayesinde yürüttüğümüz aracın [sayfa 131] muhafazası ister istemez sık sık çeşitli stratejik kombinezonların konusu olur.

Bu gibi durumlarda, strateji sadece birliklerin muhafazasını amaçlıyorsa, bu başka bir alana girdiğimiz anlamına gelmez;

uğraşımızın hedefi değişmemiş olup silahlı kuvvetlerin kullanışı ile ilgilidir, çünkü bu birliklerin savaş sahnesinin herhangi bir noktasına yerleştirilmesinin başka bir anlamı olamaz.

Ancak birliklerin konaklama yerleri veya ordugâhlarda bulunmasının nedeni silahlı kuvvetlerin kullanılmasından başka faaliyetlerde bulunmak, örneğin kulübeler inşa etmek, çadırlar kurmak, sağlık ve iâşe işlerini yürütmek ise, bu faaliyetler ne stratejinin ne de taktiğin konusuna girer.

İstihkâm ve siperler bile, yerleri ve hazırlanmaları bakımından açıkça muharebe ile ilgili olmalarına ve dolayısıyla taktik konular teşkil etmelerine rağmen, **fiilen yapılmaları, kazılmaları** yönünden savaş teorisinin kapsamına girmezler. Bunların gerektirdiği bilgi ve beceriler eğitilmiş bir ordunun birlikleri tarafından daha önce edinilmiş bilgi ve becerilerdir. Savaş teorisi bunları var sayar.

Unsurlarından hiç biri muharebe ile özdeş olmadığı için sadece silahlı kuvvetlerin idamesini ilgilendiren konuların başında birliklerin iâşesi gelir, çünkü bu hemen hemen her gün ve teker teker herkes için yapılması gereken bir faaliyettir. Bu yüzden de savaş hareketinin stratejik unsurlarını derinden etkiler. Evet, stratejik unsurlarını diyoruz: çünkü birliklerin iâşesi sorununun bir muharebe plânının değiştirilmesine yol açması, imkansız olmasa bile, çok seyrek rastlanılan bir durumdur. Onun için en önemli karşılıklı etki strateji ile muharip kuvvetlerin iâşesi arasındadır, ve iâşeyi ilişkin mülahazaların, bir seferin veya bir savaşın ana hatlarını belirleyen faktörlerden birini meydana getirdiğine sık sık tanık oluruz. Fakat buna rağmen, birliklerin iâşesi aslında birliklerin ^[sayfa 132] kullanılmasından farklı bir faaliyettir ve ilki ancak sonuçlar bakımından ikincisini etkiler.

Yukarıda sözü edilen diğer idari faaliyetlerin birliklerin kullanılması ile ilgisi daha da azdır. Ordunun esenliği için son derece önemli olmakla birlikte, sağlık hizmetleri ordunun ancak küçük bir kısmını ilgilendirir ve dolayısıyla geri kalan kısmının kullanımı üzerinde sadece küçük ve dolaylı bir etkisi olur. Donatımın yenilenmesi ve onarımı silahlı kuvvetlerin örgütlenmesi konusuna giren sürekli bir faaliyet teşkil etmedikleri sürece, stratejik etkileri sınırlı ve aralıklı faaliyetler olmaktan öteye gitmez.

Burada okuyucuyu bir yanlış anlaşılıma karşı uyararak gerekir. Aslında bütün bu faaliyetler bazı hallerde büyük bir önem

kazanabilir ve hatta sonucu etkileyebilir Hastahane ve mühimmat depolarının uzaklığı bazı çok önemli stratejik kararların haklı olarak tek geçerli nedeni sayılabilir. Bu gerçeği yadsımak ya da küçümsemek aklımızdan geçmez. Ama bizi burada ilgilendiren konu somut durumlar, özel haller değil, soyut ve teorik olgudur. Bizim savunduğumuz nokta şudur: böyle bir etkinin görüldüğü haller o kadar seyrek ki, sağlık hizmetleri ile silah ve cephane ikmaline ilişkin teoriye savaşın sevk ve idaresine ilişkin teori içinde bir yer vermeyi haklı gösteremez. Onun için ikmal teorilerinin gösterdiği çeşitli sistem ve yöntemleri ve bunların sonuçlarını savaş teorisi içinde ele almayı uygun görmüyoruz. Oysa, yukarda belirttiğimiz gibi, birliklerin iaşesi konusunu savaş teorisinin içinde mütalaa edebiliriz.

Analizimizin sonuçlarını özetlemek gerekirse, savaş faaliyetlerinin başlıca iki kategoriye ayrıldığını söyleyebiliriz: sadece **savaş hazırlık** niteliğinde olanlar ve **bizzat savaş** ile ilgili olanlar.

Dolayısıyla bu ayrımı teoride de yapmak gerekir. Savaş hazırlığına ilişkin bilgiler ve beceriler, tüm silahlı kuvvetlerin teşkiline, eğitimine, disiplinine ve bakımına uygulanır. Bunlara genel olarak ne ad vermek gerektiği sorununa girmek istemiyoruz. Ancak kolayca.[sayfa 133] görüleceği gibi, topçu, istihkâmlar, temel taktik, silahlı kuvvetlerin teşkilatlanmasına ve idaresine ilişkin tüm faaliyetler ve benzeri şeyler bu kategoriye girer. Buna karşılık, **bizzat savaş** teorisi, bu önceden hazırlanmış araçların savaş amacına yönelik olarak kullanılması ile uğraşır. Hazırlık faaliyetlerinin sadece sonuçları ile ilgilenir, yani elindeki araçların belli başlı özelliklerini tanımakla yetinir. İşte dar anlamda savaş teorisi, veya savaş yönetimi teorisi, veya silahlı kuvvetlerin kullanılmasına ilişkin yöntem dediğimiz şey budur, ve bizce bunların hepsi aynı anlama gelir.

Demek oluyor ki, bu teori, somut anlamda muharebe demek olan çarpışmayı, yürüyüşleri, konaklama ve ordugâhları, yani aşağı yukarı muharebenin kendisi demek olan durumları ele alacaktır. Buna karşılık, birliklerin bakımı bu kategorinin dışında kalır; savaş teorisi, **diğer müterafik şartlar** gibi, bunun sadece sonuçları ile ilgilenir.

Bu dar anlamdaki savaş teorisi de taktik ve strateji diye iki kısma ayrılır. Taktik özel muharebe biçimleriyle, strateji bu muharebelerin savaş içindeki kullanımı ile uğraşır. Her ikisi de yürüyüş, konaklama, ordugâh durumları ile ancak muharebeye ilişkin ol-

dukları ölçüde meşgul olur, ve bu konulardan herbiri, muharebenin biçimine ya da anlamına değinmelerine göre, ya taktik ya da stratejik konular olarak ele alınacaktır.

Okuyucularımızdan bir çoğu, kuşkusuz, taktik ve strateji gibi birbirine o kadar yakın iki şeyin arasında bu kadar titiz bir ayırım yapmanın tamamen gereksiz bir şey olduğunu, çünkü bu ayırımın savaşın yönetimi üzerinde doğrudan doğruya bir etkisi bulunmadığını söyleyeceklerdir. Evet, teorik bir ayırımdan muharebe alanında dolaysız etkiler beklemenin, pek bilgiççe bir davranış olacağını biz de teslim ederiz.

Ne var ki, her teorinin ilk görevi kavram karışıklığını önlemek, birbirine karıştırılan, çoğu zaman müphem ve muğlak fikirlerle bir açıklık getirmektir. Ancak terimlerin ve kavramların anlamı üzerinde anlaşıttan sonradır ^[sayfa 134] ki, sorunların çözümlenmesinde başarıya ulaşabilir ve yazar ile okurun olaylara aynı görüş açısıyla baktıklarından emin olabiliriz. Strateji ve taktik, zaman ve mekan içinde birbirini karşılıklı olarak etkileyen, iç içe girmiş faaliyetlerdir; ancak aralarında temel bir ayrılık vardır, ve her ikisinin iç yasalarını, karşılıklı ilişkilerini iyice anlayabilmek için her birinin niteliğini açıkça tanımlamak ve belirlemek şarttır.

Bütün bunlara boş şeyler gözü ile bakan ya her türlü teorik düşünceye karşıdır, ya da sağlam bir temele dayanmayan ve insanı hiç bir yere götürmeyen karmakarışık ve girift düşünceler hiç bir zaman kafasını kurcalamamıştır; eğer sık sık savaş yönetimi üzerinde kah yavan kah abartmalı bir sürü saçma sapan genellemeler okumak ve işitmek zorunda kalıyorsak, bunun nedeni bu konuda bugüne kadar bilimsel bir araştırma yapılmamış olmasıdır.

BÖLÜM II SAVAŞ TEORİSİ ÜZERİNE

1. Başlangıçta “savaş sanatı” deyiminden sadece silahlı kuvvetlerin savaşa hazırlanması anlaşılırdı

Eskiden, “savaş sanatı” ya da “savaş bilimi” deyince akla

sadece maddi şeylerle ilgili bilgi ve yetenekler gelirdi. Silahların yerleştirilmesi, hazırlanması ve kullanılması, istihkâm ve tahkimatların inşası, ordunun örgütlenmesi ve hareketlerinin mekanizması, bütün bunlar bu bilgi ve yeteneklerin konusunu oluştururdu, ve hepsinin ortak amacı savaşa hazır bir ordu meydana getirmektir. Söz konusu olan sadece somut bir şey, tek yönlü bir faaliyetti. Olsa [sayfa 135] olsa bu faaliyetin bir zanaat olmaktan çıkıp, giderek daha ince bir mekanik sanata dönüştüğü söylenebilirdi. Oysa, bütün bunların gerçek muharebe ile ilişkisi, silahçı ile eskrim sanatı arasındaki ilişkiden öteye gitmiyordu. Henüz bu silahların tehlike anında ve karşılıklı etkiler ilişkisi içinde kullanılması, ya da düşünce ve cesaretin önceden saptanmış doğrultudaki girişimleri söz konusu değildi.

2. Gerçek savaş önce kuşatma sanatında belirir

Savaş yönetiminin taslağı ilk kez kuşatmada meydana çıkmıştır. Ancak, savaşı yöneten fikir hareketlerinin bir kısmını yansıtan kuşatma, çok geçmeden, yarma hareketleri, siperler, püskürtme hareketleri, bataryalar, vb. gibi yeni maddi biçimlere dönüşmüştür. Bu maddi olaylar arasında henüz bir bağlantı kurulamamıştır. Bu tür savaşta, düşünce ancak bu buluşlarla ifade edilebiliyor, bu da ihtiyaçları karşılamaya yetiyordu.

3. Bunu taktik izledi

Daha sonra taktik, bu kombinezonların mekanizmasına, aracın özelliklerine dayanan, genel olarak geçerli bir düzenleme niteliği vermeye çalıştı. Bu artık bizi muharebe alanına götürmektedir; fakat burada da zihnin serbest bir faaliyetine tanık olmaktan çok, tertibi ve savaş düzeni bakımından bir otomat haline getirilmiş bir ordu ile karşılaşılıyor. Komutanın bir sözü ile, bir saat zembereği gibi harekete geçmesi beklenen bir ordu.

4. Gerçek savaş yönetimi bir raslantı sonucu ve anonim olarak meydana çıkmıştır

Gerçek sevk ve idare, yani belirli bir amaç için hazırlanmış

araçların beliren her türlü ihtiyaçlara en uygun şekilde serbest olarak kullanılması, uzun süre teori kapsamına girmeyen bir konu sayılmış, kişinin doğal yeteneklerine ^[sayfa 136] bırakılmıştır. Yavaş yavaş orta çağların göğüs göğüse çarpışmaları daha düzenli ve daha girift bir biçime dönüştükçe, bu konu da insanları düşündürmeye başladı. Ancak çoğu zaman bunlara sadece anılarda ve anlatılarda, o da tamamen tesadüfi ve tabir caizse, anonim bir biçimde, raslanıyordu.

5. Savaş olayları üzerindeki düşünceler bir teori ihtiyacını ortaya koydu

Bu düşünceler çoğaldıkça, ve savaş tarihi gitgide bir eleştiri niteliğine büründükçe, ilkelere ve kurallara dayanma ihtiyacı kendini hissettirmeye başladı. Savaş tarihinde son derece doğal olan tartışmaların ve karşılıklı çarpışan fikirlerin bir noktada düğümlenmesi ancak bu sayede mümkün olabilecekti. Belli bir noktaya dayanmayan ve hiç bir yasaya uymayan bir fikir keşmekeşi insanda ancak tiksinti yaratabilirdi.

6. Olumlu bir teori yaratma çabaları

Böylece savaşın sevk ve idaresine ilişkin ilkeler, kurallar, hatta sistemler meydana getirmek için çaba harcandı. Fakat bu salt olumlu (müspet) bir amaç gütmek ve savaşın sevk ve idaresinin bu bakımdan gösterdiği sayısız güçlükleri hiç hesaba katmamaktı. Yukarıda gösterdiğimiz gibi, savaş idaresinin, ne tarafından bakarsak bakalım, belirli sınırları yoktur; oysa, her sistemin, her teorik yapının sınırlayıcı bir sentez niteliği vardır, ve bu itibarla böyle bir teori ile pratik arasındaki çelişkidenden kurtuluşun yolu yoktur.

7. Maddi şeylere inhisar eden bir teori

Teori kurucuları çok geçmeden konunun zorluklarını anladılar ve bunların üstesinden gelebilmek için bir kez daha ilke ve sistemlerini sadece maddi şeyler ve tek yanlı bir faaliyet üzerine kurdular. Savaş hazırlığına ilişkin ^[sayfa 137] bilimlerde olduğu gibi, ancak kesin ve olumlu sonuçlar elde etmek ve dolayısıyla sadece

hesaba gelir verileri dikkate almak istediler.

8. Sayı üstünlüğü

Sayca üstünlük maddi bir veridir. Zaferin bütün faktörleri arasından, zaman ve mekan içinde kombinezonlarla matematik kanunlara irca edilebileceği için bunu seçtiler. Bütün öteki şartların bir kenara bırakılabileceğini, çünkü bunların iki taraf için de eşit olduğunu ve birbirlerini etkisiz hale getirdiklerini sandılar. Eğer ötekilerden ayırdıkları bu tek faktörün bütün olasılıklarını incelemek için bunu geçici olarak yapmış olsalardı, bir diyeceğimiz olmazdı; ama böyle bir anlayışı kesin olarak benimsemek, sayı üstünlüğünü tek geçerli yasa saymak ve savaş sanatının bütün sırlarını “belirli bir zamanda, belirli noktalarda sayıca üstün kitleleri toplamak” formülünde özümlemek, gerçek hayatı kabul edilemeyecek bir ölçüde sınırlamak ve küçümsemekten başka bir şey değildi.

9. Birliklerin iaşesi

Birliklerin iaşesini, ordunun önceden saptanmış bir düzenine oturtarak, büyük çapta savaş yönetiminin en yüksek yarası haline getirmekle, diğer bir maddi unsuru teorik yoldan sistemleştirmek çabasından da geri kalınmadı.

Kuşkusuz bu yoldan da belirli sayılara varmak mümkündü, ama bu sayılar, deneyler karşısında yıkılmaya mahkûm, tamamen keyfi bir takım varsayımlara dayanmaktan öteye gidemezdi.

10. Taban

Akıllı bir yazar (D.H. von Bülow), içlerinde bazı manevi faktörlerin de bulunduğu bir sürü verilerin tümünü, taban diye nitelediği tek bir kavramın içinde özetlemeye çalıştı. [sayfa 138] Bu kavrama, ordunun iaşesi, efektiflerin ve donatımın yenilenmesi, gerektiğinde ricat hatlarının güven altına alınması giriyordu. Yazar, bütün bu özel fonksiyonların yerine önce bu tek kavramı getirmek, sonra tabana genişliğini vermek, daha sonra da ordunun bu tabanla meydana getirdiği açığı incelemek istiyordu. Bütün bunlardan amaç, hiç bir değeri olmayan geometrik bir sonuç elde etmektir. Bütün

bu ikamelerin gerçeğe ters düşmeden ve ilk kavramın içerdiği unsurlardan bir kısmını gözden uzak tutmadan yapılamayacağını düşünecek olursak, bu sonucun kaçınılmaz olduğunu görürüz. Taban kavramı strateji için gerçekten önemli, hatta zorunlu bir kavramdır ve bunu keşfetmiş olmanın meziyeti inkar edilemez; ama ondan belirttiğimiz şekilde yararlanmaya kalkışmaya asla cevaz verilemez. Nitekim, bu anlayış tek yanlı sonuçlara götürdüğü bu kuramcılan gerçeğe ilgisi olmayan ve sağduyuya ters düşen bir takım şeyleri, örneğin kuşatma biçimindeki saldırının üstünlüğünü kabul etmeye sürüklemiştir.

11. İç hatlar

Bu yanılığa başka bir geometrik ilke, iç hatlar denilen ilke ile karşı çıkmıştır (De Jomini). Bu ilke sağlam bir temele, yani muharebenin savaşta tek etkin araç olduğu gerçeğine, dayanmakla beraber, ilkenin salt geometrik niteliği onu da gerçek hayatta uygulanmasına imkan olmayan tek yanlı bir teori olmaktan öteye götürememiştir.

12. Bütün bu girişimleri bir kenara atmak gerekir

Bu teori girişimlerinin sadece analitik kısmı gerçeğe yaklaşma bakımından bir ileri adım sayılabilir. Sentetik tarafları, ilkeleri ve kuralları hiç bir işe yaramaz.

Bunların hepsi de kesin nicelikler peşindedir: oysa, savaşta hiç bir şey kesin değildir, aksine her şey belirsizdir ve bütün hesaplar değişken niceliklerle yapılır.

Bunlar ayrıca yalnız maddi nicelikleri gözönüne [sayfa 139] almakla yetinirler: oysa, savaş hareketinin tümü manevi güçlerin etkisi altındadır.

Yine bu teoriler sadece bir tarafın faaliyetleriyle ilgilenirler: oysa savaş iki kampın sürekli olarak birbirini etkileyen eylemlerinin alanıdır.

13. Bütün bu teoriler dehayı genel kuralların dışında bırakmışlardır

Bu vasat zekaların, bu tek yanlı görüşlerin yakalayamadıkları şey bilimin sınırları dışında kalan, kuralların üstüne çıkan dehanın alanına giren bir şeydi.

Dehanın seviyesine bile ulaşamayan bu kurallar labirenti içinde yolunu şaşırarak savaşıya acımaktan başka elden ne gelir. Deha ise bu kurallara yüksekte bakar, onları alaya alır. Dehanın yaptığı kuralların en güzelidir, ve teorinin yapabileceği daha da güzel bir şey, bunun için ve nasıl böyle olduğunu göstermektir.

Akıl ve zekaya karşı çıkan teoriye yazıklar olsun. Alçak gönüllülükle, boyun eğmekle bu çelişkiyi gideremez; ne kadar alçalırsa, o kadar hor görülür, alay konusu olur ve gerçek hayattan kovulur.

14. Manevi nicelikler işin içine girince teorinin işi zorlaşır

Aklı ve ahlaki niceliklerin alanına girildi miydi, her teorinin zorlukları büyük ölçüde artar. Resim ve mimarlık sanatları, sadece madde ile uğraştıkları sürece nereye tutunacaklarını, neyin ne olduğunu bilirler; mekanik veya optik yapımlar için de aynı şey söylenebilir. Fakat yaratılan şeylerin akıl ve ruh üzerindeki etkileri söz konusu olur olmaz, izlenimler ve duygular alanına girilir girilmez, tüm kurallar ve yasalar belirsiz fikirler ortasında eriyip gider.

Tıp esas itibarıyla fiziki olgularla ilgilenir; sensuz değişimlere uğradığı için hiç bir zaman bir anı bir anına benzemeyen hayvan organizması ile meşgul olur. İşte tıp uygulamasını o kadar zorlaştıran, hekimin teşhisini bilgisinin üstüne çıkaran budur; fakat işin içine bir de manevi ^[sayfa 140] unsurlar girdi mi, zorluk daha da artar. Ruh doktoruna çok daha büyük bir saygı duymamızın nedeni bu değil midir?

15. Manevi nicelikler savaşın dışında bırakılmaz

Oysa, savaş faaliyeti hiç bir zaman sadece maddeye yöneltilmez; o aynı zamanda bu maddeye hayatı veren manevi güçlere karşı da yöneltilir, ve ikisini birbirinden ayırmak imkansızdır.

Fakat manevi nicelikler ancak iç gözle görülebilir, bu da insandan insana, hatta aynı insanda zamana göre değişir.

Tehlike savaşın temel unsuru, her şeyi içine alan bir ortam

olduğuna göre, yargımızı değişik biçimlerde etkileyen şeylerin ba-
şında cesaret, yani kendi kuvvetimize olan güvenimiz gelir. Bunu
bir bakıma billur bir merceğe benzetebiliriz: bütün düşünceler, iz-
lenimler, görüntüler zekya ulaşmak için buradan geçer.

Bununla birlikte, bütün bu şeylerin salt deney yolu ile ob-
jektif bir değer kazandıklarında da kuşku yoktur.

Herkes bir baskının, yandan veya geriden gelen bir saldırı-
nın manevi etkilerini bilir. Düşman sırtını döner dönmez herkes
onun cesaretini küçümsemeye başlar, ve insan en büyük tehlike-
lere düşman tarafından kovalandığı zaman değil, düşmanı kovala-
dığı zaman atılır. Herkes düşman komutanını yeteneklerini önüne,
yaşına, tecrübesine göre değerlendirir, ve buna göre hareket eder.
Herkes hem kendi birliklerinin hem düşman birliklerinin ruhi du-
rumunu, moralini yoklar. İnsan tabiatının manevi yönü ile ilgili bu
ve benzeri izlenimler, tepkiler deneylerin doğruladığı olağan
şeylerdir, durmadan yinelenirler ve bu nedenle de kendilerine özgü
gerçek birer nicelik sayılırlar. Bunların üzerinde durmayan bir teori
neye yarar?

Kuşkusuz deney bu gerçeklerin yeterli belgesidir. Fakat
hiç bir teori, hiç bir komutan psikolojik ve felsefi inceliklere kendi-
ni kapturmamalıdır. [sayfa 141]

16. Savaş teorisinin temel zorluğu

Bir savaş teorisi meydana getirmenin zorluğunu iyice anla-
yabilmek, nasıl bir nitelik taşması gerektiğine karar verebilmek
için, önce savaş faaliyetinin özüne değinen temel özelliklerini daha
yakından incelememiz gerekir.

17. Birinci zellik: manevi güçler ve etkileri (Düşmanca duygular)

Bu zelliklerin birincisi, manevi güçler ve bunların tepkisi-
dir.

Kökeninde, her kavga **düşmanca duyguların** açığa çıkması-
dır; fakat savaş dediğimiz büyük kavgalarda, düşmanca duygu çoğu
zaman düşmanca **niyete** dönüşür ve hiç değilse kişiler arasında
her hangi bir düşmanlık duygusuna raslanmaz. Ama yine de hiç

bir savaş yoktur ki, bu çeşit duyguları şu veya bu şekilde harekete geçirmesin. Savaşlarımızdan hemen hemen hiç eksik olmayan ulusal kin bir ölçüde kişisel nefretin yerini tutmuştur. Fakat bu ulusal kin de olmaz ve başlangıçta taraflar arasında hiç bir düşmanca duygu bulunmazsa, bu kez savaşın kendisi düşmanlık duygularını yaratır; çünkü üstlerinin emriyle de olsa bir kimsenin bize karşı girişeceği bir şiddet hareketi bizi karşılık vermeye, öç almaya iter, ve bunu yaparken de, ona harekete geçmek emrini veren üstün kuvvetten ziyade harekete geçen kimsenin kendisini hedef alınız. Teoride, muharebeyi soyut bir kuvvet denemesi olarak görmek ve duyguların katkısını tanımamak eğilimi oldukça yaygındır; ancak bu kuramcılardan, sonuçlarını görmedikleri için isteyerek yaptıkları binlerce hatadan sadece bir tanesidir.

Muharebenin doğal bir sonucu olan bu duygusalılıkların yanısıra, tutku, ihtiras, tahakküm arzusu, çeşitli coşkular, vb. gibi daha pek çokları vardır ki, aslında savaşın unsurları olmamakla birlikte, birbirleriyle ilişkileri yüzünden işin içine karışırlar. [sayfa 142]

18. Tehlike hissi (Cesaret)

Nihayet, muharebe öyle bir tehlike unsuru yaratır ki, bütün savaş faaliyetleri, havada kuş ve denizde balık gibi, onun içinde hareket eder, onun içinde gelişirler. Fakat tehlikenin etkileri, ya doğrudan doğruya, içgüdüsel bir biçimde, ya da akıl yolu ile bütün duygularımıza yansır. Birinci durumda, bu etkiler tehlikeden kaçmak biçiminde ve bu olanak dışı ise endişe ve korku biçiminde kendilerini gösterirler. Böyle bir etki meydana gelmezse, cesaret bu içgüdüyü dengeler. Ancak cesaret aklın faaliyeti olmayıp, korku gibi, bir histir. Birincisinin kaynağı manevi “müdafaayı nefis”, ikincisinin kaynağı fiziki “müdafaayı nefis”tir. Cesaret daha soylu bir içgüdüdür. Fakat bu yüzden de, etkisi önceden saptanmış kesin bir ölçüye göre ayarlanabilecek cansız bir araç olarak kullanılması imkansızdır. Bu itibarla cesaret tehlikenin etkilerini nötralize etmek için kullanılan bir denge ağırlığı değil, kendine özgü bir güçtür.

19. Tehlikenin etki alanı

Fakat tehlikenin komutanlar üzerindeki etkisini doğru olarak değerlendirmek için, alanını belirli bir anın maddi tehlikeleri ile sınırlamamak gerekir. Eğer tehlike komutanı etkisi altına almışsa, bu sadece kendisini tehdit ettiği için değil, ona emanet edilmiş olan bütün öbür insanlar üzerine çöken korkudan ötürüdür: bu korku sadece tehlikenin gerçekten belirlediği anda kendisini hissettirmekle kalmayıp, hayal gücümüz sayesinde hiç bir zaman peşimizi bırakmaz. Nihayet tehlike tek başına mevcut olmayıp, komutana yüklediği sorumlulukların ağırlığı yüzünden savaşın bu baş aktörünün kafasının içinde yüz misli bir şiddetle dolaylı olarak da etkisini sürdürür. Kim, bu derece önemli bir kararın içerdiği sorumluluk ve tehlikenin yarattığı gerginliği ve şaşkınlığı kafasının içinde hissetmeden, büyük bir muharebeye karar verebilir veya böyle bir muharebeyi tavsiye edebilir? ^[sayfa 143] Denilebilir ki, savaş faaliyeti sadece bir hazır bulunma hali olmayıp gerçek bir eylem olduğu sürece, hiç bir zaman tehlike alanının dışında kalmaz.

20. Diğer duygusal etkenler

Düşmanlık ve tehlikenin harekete geçirdiği bütün duygusal faktörleri savaş faktörleri arasında saymakla, insana hayat yolunda eşlik eden bütün öteki etkenleri konumuzun dışında bırakmak istemiyoruz. Savaş onlara da sık sık yer verir. Gerçi hayat denilen ciddi işin bir çok küçük tutkulan susturduğu doğrudur, fakat bu gerçek sadece alt kademede komutanlar için geçerlidir; çünkü bunlar, bir tehlikeden bir tehlikeye, bir çabadan bir çabaya atılıp durduklarından, hayatın öteki yönlerini gözden uzak tutarlar, ölümün faydası olmayan ikiyüzlülükten sıyrılar ve böylece öteden beri askerlik mesleğine en çok yakıştıran o askerce sadeliğe bürünürler. Fakat üst kademelerde durum hiç de öyle değildir, çünkü komutanın rütbesi ne kadar yüksek olursa, o kadar etrafına bakınması gerekir; işte o zaman her yanda çelişik menfaatler, iyi veya kötü bin bir tutku gün ışığına çıkar. Kısır ve cömertlik, küstahlık ve alçak gönüllük, öfke ve sevecenlik oynanan büyük dramın etkin güçleri olarak sahneye çıkarlar.

21. Akıl özellikleri

Baş aktörün ruhsal özellikleri kadar ussal özellikleri de büyük bir önem taşır. Ham hayaller peşinde koşan, deli dolu, olgunlaşmamış bir kafadan, soğukkanlı ve güçlü bir zekadan beklediklerimizi bekleyemeyiz.

22. Ussal özelliklerdeki çeşitlilik yüzünden amaca götüren yollar da çeşitlidir

Ussal özelliklerdeki bu büyük çeşitlilik bilhassa yüksek mevkilerde kendini gösterir, çünkü bunun etkisi rütbe ile doğru orantılı olarak artar ve bizi amaca ulaştıran yolların [sayfa 144] çeşitliliği de bundan ileri gelir. Bundan birinci kitapta söz etmiş, şans ve olasılıklara olayların akışında eşit olmayan bir pay ayırmak gerektiğini göstermiştik.

23. İkinci özellik: tepkinin canlılığı

Savaş faaliyetinin ikinci özelliği meydana gelen tepkinin canlılığı ve yarattığı karşılıklı etkidir. Bu tepkiyi önceden kestirmek mümkün değildir, çünkü bu daha önce değindiğimiz zorluğun, yani manevi güçleri birer nicelik sayma zorluğunun bir parçasıdır; ancak bu karşılıklı etki, niteliği gereği, önceden saptanmış bir planın çerçevesine sığmaz. Her hangi bir tedbirin düşmanda uyandırdığı tepki, eylemi oluşturan unsurlar içinde en kişisel olanıdır. Ancak teori belirli olgu kategorileri ile uğraşmaktan öteye gitmemeli ve gerçek anlamda kişisel durumları ele almaktan sakınmalıdır: bunların değerlendirilmesini yargıya ve istidada bırakmalıdır. Görülüyor ki, savaş gibi, genel koşullar üzerine kurulmuş olan planı sık sık beklenmedik özel durumlar karşısında bozulan bir faaliyet alanında, şahsi istidada çok daha büyük bir pay ayrılmalı ve **teorik kılavuzlara** çok daha az yer verilmelidir.

24. Üçüncü özellik: tüm verilerin belirsizliği

Son olarak, savaşta bütün verilerin belirsizliği, bunlara hiç bir zaman güvenilememesi savaşa özgü zorlukların bir diğeridir;

çünkü bütün faaliyetler bir çeşit alacakaranlık içinde cereyan eder, bu da çoğu zaman olaylara –sis veya ay ışığında olduğu gibi– abartmalı boyutlar, acaip bir görünüm kazandırır.

Bu zayıf ışığın sınırladığı görüş olanağını, her şey tesadüfe bırakılmayacaksa, ancak bir çeşit kehanete varan güçlü bir sezgi yeteneği telafi edebilir. Objektif bilgi eksikliği karşısında, bir kez daha yeteneğe ya da şansa güvenmek gerekir. [sayfa 145]

25. Olumlu (müspet) bir teori olanak dışıdır

Konunun niteliğini gözönünde bulundurduğumuz takdir de, belki de savaş sanatı için, komutana bir dış destek sağlayacak bir iskele gibi, teorik bir yapı meydana getirmenin imkansız olduğunu kabul etmek zorunda kalınız. Çünkü sadece yeteneklerine güvenmek mecburiyetinde kaldığı bütün durumlarda, komutan teori alanından çıkacak, teoriye ters düşecektir. Bu teori ne kadar çok yönlü olursa olsun, yukarda belirttiğimiz gibi, sonuç hep aynı olacaktır: çünkü istidat ve deha yasaların dışında kalırlar ve teori, gerçeklerle çelişir.

26. Teori için iki çıkar yol (Zorluklar her zaman aynı derecede büyük değildir)

Bu zorluğu yenmenin iki yolu vardır.

İlk önce, genellikle savaş faaliyetinin niteliği hakkında söylediklerimiz bu faaliyetin tüm kademelerinde aynı derecede geçerli değildir. Alt kademelerde, cesaret ve şahsi fedakarlık çok daha önemlidir, buna karşılık, zeka ve muhakeme kabiliyetinin karşılaştıkları zorluklar çok daha azdır. Olaylar daha sınırlı, amaç ve araçların sayısı daha az, veriler daha kesin, hatta çoğu zaman gözle görülür niteliktedir. Fakat komuta zincirindeki yerimiz yükseldikçe, zorluklar artar ve başkomutanın şahsında en yüksek noktaya ulaşır: Onun için artık her şey dehasına kalmıştır.

Bunun yanısıra, konuyu **unsurlarının niteliğine göre** bölümlere ayıracak olursak, yine her yerde aynı zorluklarla karşılaşmayız. Bunlar, çabalarımız maddi alemde yer aldığı ölçüde hafifler, akıl alemine geçtiği ve irademizi etkilediği ölçüde artar. İşte onun içindir ki, teorik kurallarla bir muharebenin iç düzenini, planını ve yö-

netimini tayin etmek, muharebenin kendisini kullanmaktan, yani onun nasıl bir amaca hizmet edeceğini saptamaktan daha kolaydır. Birinde maddi silahlar çatışmaktadır ve bu çatışmada aklın pa-yını inkar etmemekle beraber maddeye [sayfa 146] de hakkını vermek gerekir. Oysa, muharebelerin etkisine gelince, burada maddi sonuçlar itici güçler haline gelir ve bundan böyle artık onların sadece manevi nitelikleri bizi ilgilendirir. Bir kelime ile, **taktik** için bir teori saptamak **strateji** için bir teori saptamaktan çok daha kolaydır.

27. Teori bir doktrin değil, bir gözlem olmalıdır

Bir teoriyi mümkün kılan ikinci yol şu görüşe dayanır: teo-rinin mutlaka olumlu (müspet) bir doktrin, yani bir eylem **yöntemi** olması şart değildir. Bazı ufak tefek değişikliklere ve çok sayıda değişik kombinezonlara rağmen, çoğu zaman hep aynı konularla uğraşan ve aynı amaçlara varmak için aynı araçları kullanan her türlü faaliyetler rasyonel bir inceleme konusu olabilirler. İşte her türlü **teori**'nin temel unsurunu oluşturan ve teori adına hak kazanan bu incelemedir. Bir konu hakkında tam ve doğru bir bilgi edinebilmek için onu analitik bir şekilde gözden geçirmemiz gerekir; buna deneylerden çıkaracağımız sonuçları da ekleyecek olursak –ki konumuz bakımından bu savaş tarihidir– artık konunun bizim için hiç bir yabancı yanı kalmaz. Teori bu amaca ne kadar yaklaşır, o kadar **bilmenin** objektif biçiminden, **yapabilmenin** subjektif biçimine geçmiş ve verilecek kararın tamamen şahsi yeteneklere bağlı bulunduğu hallerde bile etkinliği artmış olur, çünkü etkisini o yeteneklerin kendisinde gösterir. Eğer teori sadece savaşı oluşturan konuları inceler ve ilk bakışta ona aitmiş gibi görünen fakat aslında ona yabancı olan konuları kapsamına almazsa; eğer savaş araçlarının niteliklerini tam olarak açıklamakla birlikte muhtemel sonuçlarını da gösterirse; amaçlarını açıkça belirtir ve kritik bir düşünce ve araştırmanın ışığı ile tüm savaş alanını aydınlatırsa –işte o zaman– görevini tam anlamıyla yerine getirmiş olur. Teori o zaman, kitap okuyarak savaş hakkında bilgi edinmek isteyen bir kimse için gerçek bir kılavuz olur; yolunu [sayfa 147] aydınlatır, ilerlemesini kolaylaştırır, muhakemesini eğitir ve yolunu şaşırmasına engel olur.

Ömrünün yarısını karanlık bir konunun bütün ayrıntılarını aydınlatmaya ayıran bir uzman, elbette bu konuyu kısa bir süre içinde öğrenmek isteyen bir kimseye nazaran o konuda daha çok bilgi sahibi olacaktır.

Teoriden maksat, herkesin her seferinde aynı güçlüklerle karşılaşp onları yenerek kendisine bir yol açmasına meydan bırakmadan, istediğini önceden düzenlenmiş ve aydınlatılmış bir şekilde kolayca bulabilmesini sağlamaktır. Nasıl ki, aklı başında bir eğitici bir delikanlının manevi gelişimini, onu ömrü boyunca gütmeye kalkışmadan yöneltir ve kolaylaştırır ise, teori de geleceğin savaş liderinin akıl ve zekasını eğitmeli, daha doğrusu onun kendi kendini yetiştirmesine yardım etmeli, fakat onu hiç bir zaman muharebe alanına kadar izlememelidir.

Eğer ilkeler ve kurallar teorinin gözlemlerinden kendi kendine ortaya çıkar, gerçek kendiliğinden billurlaşırsa, artık teori aklın bu doğal yasasına ters düşmez. Böyle bir kilit taşına dayanan kemer bu yasayı sadece daha belirgin bir hale getirir. Fakat bunu sadece aklın felsefi yasasını yerine getirmek, bütün doğruların yoneldiği noktayı belirtmek için yapar, yoksa muharebe alanında kullanılabilecek bir cebir formülü çıkarmak için değil; çünkü bu ilke ve kuralların da amacı, düşünen kafanın planını icra ederken izleyeceği yolu göstermek için nirengi noktaları dikmekten ziyade, alışkın olduğu hareketlerin ana hatlarını çizmektir.

28. Bu görüş açısından hareket edildiği takdirde, teori mümkün hale gelir ve pratikle çelişkiye düşmekten kurtulur

Bu görüş tatmin edici bir savaş teorisinin, yani hiç bir zaman gerçeklere ters düşmeyecek yararlı bir teorinin kapısını arar. Böyle bir teori akıllıca kullanmasını öğrendiğimiz takdirde, onu kolayca eyleme uydurabilir ve [sayfa 148] teori ile pratik arasındaki saçma farkı tamamen ortadan kaldırmış oluruz. Aslında bu fark, sağduyudan yoksun, gerçeklere aykırı bir teorinin, dar görüşlü ve cahil kafaların doğuştan yetersizliklerini örtmek için kullandıkları uydurma bir teorinin sonucudur.

29. Teori amaçların ve araçların niteliğini inceler. Taktiğin amaç ve araçları

Demek oluyor ki, teorinin görevi amaç ve araçların niteliğini incelemektir.

Taktik alanında, araçlar muharebeyi yürütecek olan eğitilmiş silahlı kuvvetlerdir. Amaç zaferdir. Bu kavramı ilerde muharebeyi incelerken daha açık bir şekilde tanımlayacağız. Şimdilik zafer işaretinin, düşmanın muharebe alanında çekilmesi olduğunu belirtmekle yetinelim. Bu zafer sayesinde, stratejinin muharebe için tayin etmiş olduğu ve muharebenin gerçek anlamını teşkil eden amaç gerçekleşir. Kuşkusuz bu anlam zaferin niteliği üzerinde bir ölçüde etkili olur. Düşman kuvvetlerini zayıflatmayı amaçlayan zafer ile bize sadece bir mevzi kazandıran zafer başka başka şeylerdir. Dolayısıyla bir muharebenin anlamı, o muharebenin planını ve yönetimini hatırı sayılır ölçüde etkileyebilir, ve bu itibarla o da taktiğin ele alması gereken konular arasına girer.

30. Araçların kullanılmasına her zaman eşlik eden koşullar

Bazı özel koşullar sürekli olarak muharebeye eşlik ettiğine ve üzerinde az veya çok bir etkide bulunduğu göre, silahlı kuvvetleri kullanırken bunları hesaba katmak gerekir.

Bu koşullar şunlardır: yer (arazi), günün saati ve hava şartları.

31. Yer

Ülke ve arazi kavramları içinde ele almayı tercih ettiğimiz yer unsurunun aslında hiç bir etkisi olmayabilirdi: şu [sayfa 149] şartla ki, muharebe tamamen düz ve işlenmemiş bir arazide verilsin.

Steplerle kaplı bir ülkede bu şart gerçekleşebilir, fakat Avrupa'nın uygar ülkelerinde böyle bir duruma ancak hayalimizde raslayabiliriz. Bu itibarla, uygar milletler arasında, ülke ve arazinin hiç bir rol oynamadığı bir muharebeyi tasavvur etmek bile mümkün değildir.

32. Günün saati

Günün saati, gündüz ile gece arasındaki fark yüzünden, muharebeyi etkiler. Ama bu etki kuşkusuz bu farkın sınırları dışına taşar, çünkü her muharebenin belli bir süresi vardır ve büyük muharebeler saatlerce sürebilir. Bir muharebenin sabah başlaması ile öğleden sonra başlaması arasında fark vardır ve büyük bir muharebenin planını hazırlarken bunu dikkate almak gerekir.

Bununla birlikte, günün saatinin hiç bir önem taşımadığı muharebeler de pek çoktur ve genellikle bunun etkisi o kadar fazla değildir.

33. Hava şartları

Hava şartlarının kesin bir etkisinin bulunduğu haller daha da azdır, ve bu gibi hallerde çoğu kez rol oynayan tek etken sistir.

34. Stratejide amaç ve araçlar

Strateji için, zafer, yani taktik başarı sadece bir araçtır, doğru-
dan doğruya başa yol açan faktörler ise son amaçtır. Bu araçların
amaca yönelik olarak kullanılması da onları az veya çok etkileyen
şartlara bağlıdır.

35. Araçların kullanılmasına eşlik eden şartlar

Bu şartlar şunlardır: ülke ve arazi (birincisi tüm savaş sa-
nesinin topraklarını ve halkını içerir), daha sonra ^[sayfa 150] günün sa-
ati fakat aynı zamanda mevsim; son olarak da, atmosferik şartlar,
özellikle şiddetli don, vb. gibi olağanüstü olaylar.

36. Bunlar yeni araçlar meydana getirirler

Bu faktörleri bir muharebenin sonuçları ile birleştirmek su-
retiyle, strateji bu sonuca, ve dolayısıyla muharebenin kendisine,
özel bir anlam verir, **ona özel bir amaç tayin eder**. Fakat bu
amaç, doğrudan doğruya başa götürmediği ve sadece tali bir
amaç olduğu ölçüde, onu aynı zamanda bir araç olarak telakki

etmek gerekir. Stratejide, muharebe veya zaferlerin sonucuna, çeşitli anlamları içinde, birer araç gözü ile bakmalıyız. Bir mevziin işgali bu başarının araziye uygulanmasından başka bir şey değildir. Fakat araç gözü ile bakılması gereken şeyler sadece çeşitli muharebeler ve bunların özel amaçları değildir; muharebeleri ortak bir amaca dönük olarak birleştiren daha yüksek amaçlar da birer araç sayılmalıdır. Örneğin, bir kış seferi böyle bir kombinezonun mevsime uygulanmasıdır.

Demek ki, gerçek amaç olarak sadece **doğrudan doğruya** barışa götüren şeyler kalmaktadır. Teori bütün bu amaç ve araçları etkilerinin niteliğine ve karşılıklı ilişkilerine göre inceler.

37. Strateji incelenecek amaç ve araçları sadece deneylerden çıkarır

Birinci soru şudur: strateji bu şeylerin eksiksiz bir dökümünü nasıl yapar? Mantıki bakımdan zorunlu bir sonuca ulaşmak isteyen felsefi bir araştırma, mantıki zorunluğun savaş yönetiminde ve teorisinde yeri bulunmadığı gerçeği karşısında başansız kalmaya mahkumdur. Onun için teori deneylerden medet umar ve savaş tarihinin gösterdiği kombinezonlara yönelir dikkatini. Bu kuşkusuz sınırlı bir teori olacak, ama savaş tarihinin verilerine uygun düşecektir. Bu sınırlılıktan kaçınılamaz, ^[sayfa 151] çünkü teori ileri sürdüğü şeyleri ister istemez ya savaş tarihinden çıkaracak ya da hiç değilse savaş tarihinin deneyleri ile karşılaştıracaktır. Kaldı ki, bu sınırlılık her halükarda gerçek olmaktan çok teoriktir.

Bu yöntemin belli başlı faydalarından biri teorinin bir takım incelikler, önemsiz ayrıntılar ve hayaller içinde kaybolmasına engel olmak ve ayağının yere basmasını sağlamaktır.

38. Araçların analizi nereye kadar gitmelidir

Bir diğer soru da şudur: Teori araçların analizinde nereye kadar gitmelidir? Kuşkusuz çeşitli özelliklerinin uygulama değerlerinin gerektirdiğinden öteye değil. Çeşitli silahların menzili ve etkisi taktik için çok büyük bir önem taşır; oysa bu silahların imali, sonucu etkilemekle birlikte, taktiği hiç ilgilendirmez. çünkü savaşı yönetmek, belli bir miktar kömür, kükürt, güherçile, bakır ve ka-

laydan barut ve toplar yapmak değil, hazır silahları etkin bir biçimde kullanmaktır. Strateji haritalardan yararlanır fakat trigonometri ile ilgilenmez; askeri başarılarını sağlamlaştırmak için ülkenin politik kurumları, halkın ne şekilde yönetildiği ve eğitildiği ile meşgul olmaz. Bütün bunları Avrupa topluluğunda buldukları şekliyle olduğu gibi alır ve şu veya bu alandaki değişik şartların savaşı nasıl etkileyebileceğini belirtmekle yetinir.

39. Gerekli bilgilerin büyük ölçüde basitleştirilmesi

Kolayca görüleceği gibi, teorinin meşgul olduğu konuların sayısı çok sınırlıdır. Bu da savaşı yönetmek için gerekli bilgilerin alanını hayli daraltmaktadır. Savaş ^[sayfa 152] faaliyetlerinin genel olarak gerektirdiği ve tam teçhizatlı bir ordunun sefere çıkabilmesi için şart olan çok geniş bilgi ve yetenekler manzumesi bir kaç büyük sonuçta toplanır ve savaş zamanı gelince de faaliyetlerinin asıl amacına ulaşır; tıpkı akarsuların büyük ırmaklarda birleşerek denize dökülmeleri gibi. Savaşı yönetmek isteyen kimse, sadece doğrudan doğruya savaş okyanusuna dökülen faaliyetleri öğrenmelidir.

40. Bu büyük savaş liderlerinin niçin çabuk yetiştiklerini ve bir savaş liderinin niçin bir bilgin olmadığını açıklar

Tahlillerimizin bu sonucu öylesine zorunlu bir sonuçtur ki, başka bir sonuca varmış olsaydık, çözümlerimizin doğruluğundan şüpheye düşerdik. Önceki meşguliyet ve faaliyetleri tamamen başka nitelikte olduğu halde, savaşta, en üst kademelerde ve hatta başkomutan olarak bile büyük başarılar, parlak zaferler kazanan insanlara niçin bu kadar sık raslandığını ancak bu şekilde izah etmek mümkündür. Gerçekten de, büyük komutanlar hiç bir zaman çok bilgili subayların veya alimlerin safından çıkmazlar; bunların durumları çoğu kez geniş bilgiler edinmelerine elvermemiştir. Onun içindir ki, geleceğin başkomutanını yetiştirmek için kafasına bir takım ayrıntılı bilgiler sokmakla işe başlamanın zorunlu veya hiç değilse yararlı olduğunu sananlar her zaman bilgiçlikle suçlanmış ve alaya alınmışlardır. Böyle bir eğitimin tam tersine zararlı olacağını kanıtlamak işten bile değildir, çünkü insanın kafası ken-

disine aşıl原因an bilgiler ve fikirlerine verilen yönle eğitilir. Ancak büyük şeyler onu büyük yapar; küçük şeyler onu küçültür, meğer ki akıl bu yabancı ve zararlı maddeleri kendiliğinden çıkarıp atsın.

41. Eski çelişki

Savaş için gerekli bilginin sadeliği uzun süre kabul edilmediğinden, aksine bu bilgi ikinci derecede önemli bir takım bilim ve sanatlarla karıştırıldığından, bu yanlış [sayfa 153] tezlerle hayatın gerçekliği arasındaki çelişki bir türlü çözülemedi. Bu çelişkiyi çözmek isteyenlerin başvurdukları tek çare, her şeyi dehaya mal etmek, dehanın da teoriye ihtiyacı olmadığını ve teorinin dahiler için yazılmadığını iddia etmek olmuştur.

42. Bu yüzden her türlü bilginin yararı inkar edildi ve her şey doğal yeteneklere atfedildi

Sağduyudan nasibi olanlar, en yüksek düzeydeki bir deha ile okumuş bir bilgi arasındaki derin uçurumun ve bunu doldurmak gerektiğinin farkına varmışlardır. Bunlar kendilerini bir çeşit özgür düşüncenin cazibesine kaptırarak her türlü teoriyi inkar etmeye kalkıştılar, savaş yapmanın insan için doğal bir şey olduğunu ve insanın doğuştan edindiği eğilim ve yeteneklerin niteliğine göre savaşta başarılı veya başarısız bir sonuç elde ettiğini ileri sürdüler. Bu kimselerin yanlış bilgilere önem verenlere kıyasla gerçeğe daha çok yaklaştıklarında kuşku yoktu; ancak çok geçmeden bununda abartmalı bir görüş olduğu anlaşıldı. Belirli bazı fikir ve kavramlarla beslenmedikçe insan aklının hiç bir olumlu faaliyeti olamaz; bu fikir ve kavramlar ise, hiç değilse büyük ölçüde, tanrı vergisi olmayıp sonradan elde edilir ve bilgi hazinemizi oluşturur. O halde bütün mesele bu fikirlerin ne tür fikirler olması gerektiğini saptamaktır. İnsan savaşta nelerle karşılaşlıyorsa, savaş için onları öğrenmelidir dersek, bu soruya doğru cevap vermiş olacağımızı sanıyoruz.

43. Bilgiler rütbeye uygun olmalıdır

Askeri faaliyet alanında, bu bilgiler komutanın rütbesine göre değişmelidir. Aşağı kademelerde daha önemsiz ve sınırlı konuları

kapsaması gereken bu bilgiler, yüksek kademelerde daha önemli ve daha geniş konulara değinmelidir. Bir süvari alayının başında sivrilemeyecek pek çok Maresşaller bulunduğu gibi, bunun tersi de doğrudur. [sayfa 154]

44. Savaşta bilgi çok basittir, ama her zaman çok kolay değildir

Savaşta bilginin çok basit olması, yani çok az sayıda konulara yönelmesi ve onların da sadece sonuçları ile ilgilenmesi, bu bilgiyi uygulamanın kolay olduğu anlamına gelmez. Birinci kitapta, savaş faaliyetlerinin genel olarak ne gibi zorluklarla karşılaştığına işaret etmiştik; burada, ancak cesaret sayesinde üstesinden gelinebilecek zorluklar üzerinde durmayarak, zihni faaliyetin sadece aşağı kademelerde nispeten basit ve kolay olduğunu, fakat komutanın rütbesi yükseldikçe zorlaştığını ve en yüksek kademe olan başkomutanlık mevkiinde bu faaliyetin insan aklının karşılaşılabileceği faaliyetlerin en zorlarından birini teşkil ettiğini söylemekle yetinelim.

45. Bu bilginin niteliği

Başkomutanın bir tarih bilgini veya bir yazar olması şart değildir, ama Devletin yüksek düzeydeki işlerinden haberi olmalı, geleneksel eğilimleri, söz konusu çıkarları, çözüm bekleyen sorunları, yöneticilerin karakterlerini iyi bilmeli ve doğru olarak değerlendirebilmelidir. Büyük bir psikolog, insan karakterinin bütün girinti ve çıkıntılarını çözümleyebilen keskin bir gözlemci olmasına ihtiyaç yoktur; ancak emri altında bulunan kimselerin karakterini, ahlakını, düşüncelerini, göreneklerini, alışkanlıklarını, duygularını, eğilimlerini, meziyet ve kusurlarını iyi bilmelidir. Bir arabanın nasıl yapıldığını, atların top arabasına nasıl koşulduğunu bilmesine lüzum yoktur, ama bir yürüyüş kolunun çeşitli koşullar altındaki yürüyüş süresini doğru olarak hesaplayabilmelidir. Bunlar bilimsel formüllerden veya makinalardan çıkarabileceğimiz bilgiler değildir; ancak eşyaya ve hayata uygulanan doğru bir yargı ve her ikisini kavrama yeteneği sayesinde elde edilebilir.

Yüksek bir askeri görev için gerekli bilgiyi diğer bilgilerden

ayırır şey, görüldüğü gibi, ancak özel bir gözlem yeteneği sayesinde elde edilebilmesidir; buna bir ^[sayfa 155] çeşit fikri içgüdü de diyebiliriz, öyle bir içgüdü ki, çiçekten bal çıkarmasını bilen arı gibi, hayat olgularının özünü veya ruhunu çıkarmasını bilsin. Bu bilgi ise sadece gözlemlerden veya kitaplardan değil, hayat tecrübesinden de edinilebilir. Hayat, bütün o zengin öğretilerine rağmen, belki hiç bir zaman bir Newton ya da bir Euler yetiştiremez, ama pekala bir Condé ya da bir Büyük Frederick gibi büyük savaş matematikçileri çıkarabilir.

Askeri faaliyetin entelektüel haysiyetini korumak için, gerçek dışı iddialara ve saçma bir bilgiçliğe baş vurmaya gerek yoktur. Hiç bir zaman dar görüşlü büyük ve seçkin savaş liderleri çıkmamıştır, ama alt kademelerde sivrilmiş, hatta şan ve şöhret kazanmış olup da daha üst kademelere çıktıklarında, zihni yeteneklerinin yetersizliği yüzünden vasatın bile altında kalmış pek çok insana raslamak mümkündür. Başkomutanlar arasında bile, sahip oldukları otorite derecesine göre bir hiyerarşi bulunduğu izahattan varestedir.

46. Bilim bir sanat olmalıdır

Savaş yönetimi bilgisi için son derece önemli bir noktaya değinerek bu bahsi kapatalım. Bu bilgi zihne o kadar sinmelidir ki adeta maddi bir şey olmaktan çıkmalıdır. Hemen hemen bütün sanatlarda ve hayatın diğer faaliyet dallarında, insan sadece bir kez öğrendiği, artık içinde yaşamadığı ve tozlu kitaplardan çıkardığı gerçeklerden yararlanabilir. Her gün elinin altında bulunan ve kullandığı gerçekler bile kendisinin tamamen dışında kalabilir. Bir mimar, kanşık bir hesapla bir payanda kemerinin kuvvetini hesaplamak için kalemi eline aldığı vakit, bulduğu gerçek kendi zihninden çıkan bir gerçek değildir. Önce verileri araştırmak için çaba harcamış, sonra onları, yasasını kendi bulmadığı bir zihin ameliyesine tabi tutmuş, hatta bunun zorunluluğunun da ancak bir ölçüde farkında olup adeta otomatik bir şekilde kullanmıştır. Fakat savaşta işin rengi değişir. Aklın tepkisi, ^[sayfa 156] olayların durmadan değişen şekli, komutanı bilgisinin tüm zihni mekanizmasını daima içinde taşımaya, ve her yerde her dakika gerekli kararı kendi kendine vermeye zorlar.

Bilginin komutanın akli ve hayatı ile bu eksiksiz kaynaşması onu gerçek bir güce dönüştürür. Savaşta temayüz eden insanlara her şeyin o kadar kolay gelmesinin nedeni işte budur. Ve bunun içindir ki, bu insanların sanatı onların doğal yeteneklerine mal edilir. Gözlem ve okuma ile oluşan ve gelişen yeteneklerden ayırmak için buna doğal yetenekler diyoruz.

Bu düşüncelerle bir savaş teorisinin görevini izah etmiş ve bunu yerine getirmenin yollarını belirtmiş olduğumuzu sanıyoruz.

Savaşın yönetimini iki kısma ayırmıştık: strateji ve taktik. Yukarda da belirttiğimiz gibi, strateji teorisi çok daha büyük zorluklar arz eder. Çünkü taktik nispeten sınırlı bir alanı kapsadığı halde, strateji doğrudan doğruya başsa dönük amaçları, yani her türlü ihtimallerle dolu belirsiz bir alanı kapsar. Bu amaçları göz önünde bulundurmak başta başkomutanın görevi olduğuna göre, sorumlu bulunduğu strateji alanı bu zorluğa en çok maruz bulunan bir alandır.

Stratejide, özellikle yüksek hizmetler ifa etmek söz konusu olduğunda, teori, taktikten de öte, sadece yapılacak şeyleri düşünmekle yetinmeyecektir; komutana olayları daha iyi görmesine yardım edecek ve bunlara kendi düşüncesini ekleyince daha kolaylıkla ve daha büyük bir güvenle karar vermesini sağlayacak objektif bir gerçeğe uymak için kendi kendisi ile çelişkiye düşmesine engel olacaktır. [sayfa 157]

BÖLÜM III SAVAŞ SANATI VEYA SAVAŞ BİLİMİ

1. Terimlerde henüz kesinlik yok (Yapabilmek ve bilmek. Bilgi söz konusu olduğu vakit, bilim; amaç yapmak ise, sanat)

Mesele basit gibi görünüyorsa da, kullanılacak terim üzerinde bir anlaşmaya varılmadığı gibi, bunun için nasıl bir kıstasa başvurmak gerektiği konusunda da bir karara varılmamıştır. Bil-

menin başka şey, yapabilmenin başka şey olduğuna daha önce işaret etmiştik. Bunlar o kadar farklı şeylerdir ki, ikisini hiç bir zaman birbirine karıştırmamak gerekir. İnsanın **yapabileceği** şey hiç bir zaman bir kitapta yer almamalı, ve “sanat” kelimesi hiç bir zaman bir kitabın başlığı olmamalıdır.* Ancak bir sanatın icrası için gerekli bilgileri, (aynı ayın birer bilimin konusu olabilecek bilgileri) “... sanatının teorisi” ya da sadece “... sanatı” adı altında özetlemek adet olduğundan, bu ayın muhafaza etmek, ve yaratıcı güce değinen her şeyi sanat (örneğin, mimarlık sanatı), sadece bilgiyi amaçlayan konuları ise (matematik ve astronomi gibi) bilim diye nitelenebilir.

Her sanatta bazı özel temel bilimlerin bulunabileceği açıktır ve bu bizi şaşırtmamalıdır. Fakat her bilimde de bir parça sanat bulunduğunu ve sanatsız bilim olamayacağını da unutmamak gerekir. Örneğin, matematikte hesap (aritmetik) ve cebir birer sanattır, ama bu bütün meseleyi halletmez. Bunun nedeni şudur: beşeri bilgileri meydana getiren kategoriler içinde bilmek ile yapabilmek arasındaki fark ne kadar açık ve belirgin olursa olsun, insanın kendisinde bu sınırı çizmek kolay değildir. [sayfa 158]

2. Algılamayı yargıdan ayırmanın zorluğu (Savaş sanatı)

Her düşünme eylemi bir sanattır. Mantıkçının bir çizgi çizdiği yerde, idrakin sonucu olan öncüllerin bittiği ve yargının başladığı yerde, sanat da başlar. Dahası var: aklın algıları da bir yargı, dolayısıyla bir sanattır, ve son tahlilde duygularımızla edindiğimiz bilgiler de sanattır. Bir kelime ile, nasıl ki bilme yeteneğine sahip fakat yargıdan yoksun bir insan, ya da bunun tersi, tasavvur edilemezse, sanat ve bilim de birbirinden tamamen ayrılamaz. Bu ince ışık pırıltıları dış dünyanın biçimlerine ne kadar bürünürlerse, alanları o kadar ayrı imiş gibi görünür. Bir kez daha yineleyelim: yaratıcılık, üretim sanatın alanıdır; araştırma ve bilgi ise bilimin alanıdır. Bütün bunlardan, savaş sanatı demenin savaş bilimi demekten daha doğru olduğu sonucu çıkmaktadır.

Onlarsız yapamayacağımız bu kavramlar hakkında bu ka-

* Almancada *Kunst* (sanat) ile **Können** (yapabilmek) sözcüklerinin kökü aynıdır. (P.N.)

dar açıklama yeter. Fakat şunu da hemen ekleyelim ki, savaş, gerçek anlamda, ne bir sanat ne de bir bilimdir, ve işte kuramcıların bunu gözden uzak tutmaları yüzündendir ki, savaş çoğu kez başka sanatlara ya da başka bilimlere benzetilmiş ve bu bir çok yanlışlıklara yol açmıştır.

Eskiden de bunun farkına varanlar olmuş ve bu yüzden savaşın bir meslek olduğu ileri sürülmüştür. Fakat bunun zararı yararından daha fazla olmuştur, çünkü bir meslek, ya da bir zanaat ikinci sınıf bir sanattan başka bir şey değildir ve bu sıfatla da daha kesin ve daha katı yasalara tabidir. Nitekim, savaş, *condottieri*'ler* [sayfa 159] devrinde, bir zanaat gibi gelişti. Fakat onu bu yola iten iç etkenler değil, dış etkenler oldu, ve savaş tarihi bunun eşyanın tabiatına ne kadar aykırı olduğunu göstermiştir.

3. Savaş insan ilişkilerinin bir biçimidir

Biz diyoruz ki, savaş aslında ne bir sanat ne bir bilimdir, sosyal varlığın bir parçasıdır. Büyük çapta çıkarların kanla halledilen bir çatışmasıdır ve sadece bu yönü ile diğer çatışmalardan ayrılır. Savaşı sanatlardan birine benzetmektense, ticarete benzetmek belki, daha yerinde olur: çünkü ticaret veya ticarete rekabet de insan çıkar ve faaliyetlerinin bir çatışmasıdır. Fakat savaş, asıl politikaya benzetebiliriz, çünkü politika da, hiç değilse kısmen, büyük çapta bir ticari rekabetten başka bir şey değildir. Üstelik, politika savaşın dölyatağıdır; ilkel bir biçimde de olsa oluşan ana hatları, canlı varlıkların oğulcukta saklı özellikleri gibi, politikanın dölyatağında biçimlenir.

4. Aradaki fark

Sanat ve bilimlerle savaş arasındaki temel fark şuradadır: savaş, mekanik sanatlar gibi cansız bir maddeye uygulanan bir irade faaliyeti değildir; ne de, güzel sanatlarda olduğu gibi canlı fakat edilgin ve uysal bir maddeye, yani insan aklına veya insan

* *Condottieri*'ler, XIV-XVI. yüzyıllar arasında Avrupa ordularından çoğunu oluşturan profesyonel paralı askerlerdi; bu ordular meydana getirmeyi üstlenenlere de aynı ad verilirdi (A.R.)

duygularına etki yapan bir faaliyettir. Sanat ve bilimlerin ideolojik şemalarının savaşa ne kadar az uyduklarını görmek insanı şaşırır, ve böylece cansız varlıklar aleminden çıkarılan yasalara benzer yasalar bulma istek ve çabalarının nasıl sürekli yanılgılara yol açtığını anlamak kolaylaşır. Buna rağmen, savaşı özellikle mekanik sanatlara benzetmek isteyenler olmuştur. Güzel sanatları taklit etmeyi önerenlere pek raslanmamıştır, çünkü bunların kendileri henüz belirli yasa ve kurallara bağlanmış değildi. Uygulanmasına çalışılmış olanların ise yetersiz ve tek yanlı oldukları [sayfa 160] hemen anlaşılmuş, fikirlerin, duyguların ve geleneklerin akımıyla silinip süpürülmüşlerdir.

Savaşta oluştuğunu ve çözüldüğünü gördüğümüz türden bir canlı ihtilafın bir takım genel yasalara bağlı olup olmadığı, ve bunların yararlı bir eylem kılavuzu sağlayıp sağlayamayacağı sorunu kısmen bu kitabın konusunu meydana getirmektedir. Fakat muhakkak olan bir şey varsa o da şudur: bu sorun, idrakin sınırlarını aşmayan bütün öteki sorunlar gibi, akıl yolu ile aydınlatılabilir ve kendi iç bütünlüğü içinde iyi kötü açıklanabilir; bu da kuramcıların çabalarını haklı göstermeye yeter.

BÖLÜM IV YÖNTEMCİLİK (METODİZM)

Savaşta çok büyük bir rol oynayan yöntem ve yöntemcilik kavramlarını açıkça belirtebilmek için, eylem dünyasını adeta resmen kurulmuş otoriteler gibi yöneten mantıki hiyerarşiye kısa bir göz atalım.

En genel kavram olan **yasa** kavramı hem bilgi hem de eylem için geçerlidir, açıkça sübjektif ve keyfi bir yönü bulunmakla birlikte, bizim ve bizim dışımızda bulunan şeylerin kendisine tabi olduğumuzu ifade eden bir terimdir yasa. Bilgi konusu olarak yasa eşya arasındaki ilişkiyi ve eşyanın birbiri üzerindeki etkisini özüm-ler; irade konusu olarak ise, eylemin etkenidir ve o zaman **emir** ve **yasaklama** ile eş anlamlıdır.

İlke de aynı şekilde bir eylem yasasıdır, ancak **aynı resmi ve kesin anlamda** değil; ilke yasanın sadece ruhu ve anlamıdır, ve gerçek dünyanın çeşitliliği bir yasanın kesin şekli içine sığdıramadığı hallerde muhakememize [sayfa 161] daha büyük bir serbestlik alanı bırakır. Muhakememiz, bir ilkenin niçin uygulanamayacağına kendisi karar vermek durumunda olduğuna göre, bu ilke bizim için bir çeşit yol gösterici, bir kutup yıldızı gibidir.

İlke objektif bir gerçeğin sonucu olduğu zaman **objektiftir**, yani herkes için eşit ve geçerlidir. Buna karşılık, sübjektif ilişkileri içerdiği ve dolayısıyla sadece onu kendisi için yapmış olan kimse bakımından bir değer taşıdığı takdirde, ilke **sübjektiftir**, ve bu halde ona genellikle **şiar** adı verilir.

Kural çok kez yasa anlamına kullanılır fakat bu takdirde daha ziyade ilke anlamına gelir. Çünkü “istisnasız kural yoktur” dediğimiz halde, “istisnasız yasa yoktur” diyemeyiz. Demek ki kural uygulamada bize daha büyük bir uygulama özgürlüğü tanımaktadır.

Daha değişik bir anlamda, kural, saklı bir gerçeği daha gözönünde bir işaretten tanımak için kullanılan bir araçtır, ve bundan maksat tüm gerçeğe uygulanan eylem yasasını bu özel işarete bağlamaktır. Bütün oyun kuralları, matematikteki bütün kısaltılmış yöntemler, vb. bu anlamda kurallardır.

Yönetmelik ve **talimatlar**, genel yasalardan kapsama içine alınamayacak kadar çok ve önemsiz ayrıntıları ilgilendiren eylem kılavuzlarıdır.

Nihayet, **yöntem** veya **metod**, yani **eylem biçimi**, aynı derecede mümkün başka davranışlar arasından seçilen sürekli bir davranış tarzıdır; **yöntemcilik** veya **metodizm** ise, genel ilkeler veya özel talimatlar yerine yöntemlerle tayin edilen eylemler için kullanılan bir terimdir. Bu, böyle bir yöntemin uygulanabileceği hallerin genel çizgileri bakımından birbirlerine benzemelerini gerektirir. Bunların hepsi birbirine benzeyemeyeceğine göre, önemli olan benzer unsurların mümkün olduğu kadar çok olması, diğer bir söyleyişle, yöntemin **en muhtemel haller** dayanmasıdır. Böylece yöntemcilik kesin ve özel mukaddimelere değil, benzer durumların **ihtimal ortalamasına** dayanır. Nihai gayesi ortalama bir gerçek [sayfa 162] saptamaktır: bunun sürekli ve tekdüze bir biçimde uygulanması çok geçmeden bir çeşit mekanik uygulama niteliğine bürünür ve bize doğru olanı adeta şuursuzca yaptırır.

Savaş yönetiminde, insan bilme yeteneğine ilişkin yasa kavramından pekala vazgeçebilir, çünkü savaşın çapraşık olayları yeteri kadar düzenli, ve düzenli olayları yeteri kadar çapraşık olmadıkları için, bu kavram bize basit gerçekten daha fazla yardımcı olamaz. Sade kavramlar ve sade bir dil yeterli olduğu zaman, girift sözlere ve fikirlere başvurmak bilgiçlik olur. Eyleme uygulandığında, yasa kavramını savaş yönetimi teorisinde kullanmaya imkan yoktur, çünkü olayların sık sık değişmesi ve büyük bir çeşitlilik göstermesi nedeniyle, yasa adına layık yeteri kadar genel nitelikte bir hüküm koyma olanağı yoktur.

Buna karşılık, ilkeler, kurallar, yönetmelikler ve yöntemler, olumlu bir öğretiyi sağladıkları ölçüde gerçekçi bir savaş teorisinin vazgeçilmez kavramlarıdır, çünkü gerçek ancak bu gibi biçimler içinde billurlaşabilir.

Taktik, savaş yönetiminin, teorisinin olumlu bir doktrin formüle etmesine en elverişli dalı olduğuna göre, bu kavramlara taktikte daha sık raslanır.

Zaruret bulunmadıkça, henüz kayıp vermemiş piyadeye karşı süvarinin kullanılmaması; ateşli silahların ancak etkili menzile girdikten sonra kullanılması; muharebede de mümkün olduğu kadar çok sayıda kuvvetlerin en sonraya saklanması: işte belli başlı taktik ilkeler. Bütün bu kurallar her durumda istisnasız şekilde uygulanamaz; ama yine de komutanın zihninde yer etmelidirler ki, özümledikleri gerçekten, yeri ve zamanı geldiğinde yararlanabilsin.

Bir birlik karargâhındaki alışılmadık faaliyetten düşmanın çekilmek üzere olduğu sonucunu çıkardığımız takdirde, birliklerin muharebedeki düzeni bir gösteriş saldırısı yapılacağını gösteriyorsa, gerçeğin bu yoldan ^[sayfa 163] öğrenilmesine kural adı verilir, çünkü gözle görülen tek bir durumdan bu duruma uygun bir niyet çıkarılmaktadır.

Eğer düşman topraklarını muharebe alanından çekmeye başlar başlamaz ona taze bir enerji ile saldırmak bir kuralsa, bunun nedeni, bu münferit olayın düşmanın genel durumunu hedef alan hareket zincirinin halkalarından birine bağlanmasıdır: yani düşmanın durumunu, örneğin mücadeleyi bırakmak eğiliminde olduğunu, geri çekilmeyi planladığını ve ne sonuna kadar bir direnmeyi ne de düşmandan her ne pahasına olursa olsun kaçınmayı düşünmediğini bu tek olaya bakarak tahmin etmiş oluruz.

Yönetmelikler ve yöntemler, savaş hazırlığı ile ilgili teoriler olarak bizi meşgul ederler, çünkü disiplinli ve eğitilmiş silahlı kuvvetler bunlarla aşılırlar. Birlikler, eğitim ve sahra hizmeti için hazırlanmış talimatların tümü yöntem ve yönetmelikleri oluşturur. Eğitim talimatlarında yönetmelikler, sahra hizmeti ile ilgili olanlarda ise yöntemler ön planda gelir. Savaşın gerçek sevk ve idaresi bunlara bağlanır, onları belirli davranış biçimleri olarak benimser. Onun için savaş yönetimi teorisinde bunlara da bir yer ayırmak gerekir.

Silahlı kuvvetlerin kullanımına girmeyen faaliyetler için, yönetmelikler, yani kesin talimatlar söz konusu değildir; çünkü bunlar hareket serbestliğini kısıtlardı. Buna karşılık, görevlerin nasıl yapılacağını genel olarak gösteren ve yukarıda belirttiğimiz gibi ortalama ihtimale dayanan yöntemler, ilke ve kuralların egemen bir şekilde uygulanmasını ifade ederler; olduklarından farklı bir şey gibi gösterilmemek, mutlak ve zorunlu davranış biçimleri (sistemler) olarak değil, sadece genel biçimlerin en iyisi olarak telakki edilmek ve ferdi kararın yerini tutacak kestirme yolun seçilmesine olanak sağlamak şartıyla, yöntemler de savaş yönetimi teorisinin kapsamı içine alınabilirler.

Savaşın yönetiminde sık sık yöntemlere başvurulması, sadece bazı tahminlere dayanılarak ya da tam bir ^[sayfa 164] belirsizlik içinde yürütülen hareketlerin çokluğunu düşünecek olursak, bize son derece gerekli ve kaçınılmaz bir şey gibi görünecektir. Düşman, aldığımız tedbirleri zorunlu kılan bütün koşulları bilecek durumda değildir: buna ya olanakları elvermez, ya da zamanı yoktur. Kaldı ki, bu koşullar bilinse bile, bunlar o kadar çeşitli ve giriftir ki, gerekli bütün tedbirleri almak imkansızdır. Dolayısıyla hazırlıklarımızı yine bir takım ihtimallere dayandırmak zorunda kalırız. Tek bir olayda bile etkisini hissettiren ve bu itibarla mutlaka dikkate alınması gereken önemsiz koşulların sayısını düşünecek olursak, bunlardan zincirleme sonuçlar çıkarmaktan ve tertibatımızı genel ve muhtemel durumlara göre almaktan başka çare bulunmadığını görürüz. Subayların sayısı küçük rütbelere doğru indikçe artar ve bu alt kademelerde görüş ve yargıların isabetine güvenmek zorlaşır. Hizmet kuralları ve tecrübenin dışında bilgiler aramanın doğru olmadığı komuta kademelerinde, yöntemciliğin “rutin”ine başvurmak gerekir. Bu hem yargımıza bir destek, hem de tecrübenin çok pahalıya mal olduğu savaş gibi bir alanda abartmalı ve tümünden yanlış

düşüncelere engel olur.

Yöntemcilik harekât için zorunlu olduktan başka, olumlu bir yarar bulunduğunu da kabul etmek gerekir. Durmadan tekrarlanan belirli biçimleri uygulamak bize birliklerin yönetiminde, doğal sürtünmeyi azaltan ve makinanın işleyişini kolaylaştıran bir **alışkanlık**, bir **dakiklik**, bir **güven** kazandırır.

Demek oluyor ki, rütbeler hiyerarşisinin basamaklarından aşağı doğru inildikçe, yöntem daha yaygın bir biçimde kullanılır ve daha zorunlu bir hale gelir. Buna karşılık, yukarı doğru çıkıldıkça, bunun önemi azalır ve, en yüksek mevkilerde tamamen ortadan kalkar. Bu nedenle yöntemin yeri stratejiden çok taktiktedir.

Yüksek bir düzeyde savaş, farklılıklarına rağmen **birbirine benzeyen** ve kullandığımız yöntemin iyiliğine veya kötülüğüne göre iyi veya kötü bir şekilde kontrol altına alınabilecek olan **sayısız küçük olaylardan** değil, aynı aynı ^[sayfa 165] ele alınmaları gereken **büyük çapta** ve belirleyici nitelikte **tek tek olaylardan** oluşur. Savaş, sapa-ların biçimine bakmadan, iyi bir orakla iyi, kötü bir orakla kötü biçilen bir buğday tarlası değil; her kütüğün özel biçimine ve meyline göre balta kullanılmasını ve buna çok dikkat edilmesini gerektiren gür bir ormandır.

Yöntemcilik askeri harekâtın hangi düzeyinde durmalıdır? Bunu aslında rütbe değil olaylar belirler. Eğer hiyerarşinin üst kademelerinde yöntemciliğe daha az yer veriliyorsa, bunun tek nedeni bu mevkilerin görev alanına giren faaliyetlerin çok daha geniş ve şümulü oluşudur. Değişmeyen bir muharebe düzeni, öncü birliklerin ve ileri karakolların değişmeyen düzeni, komutanın sadece astlarının değil, bazı hallerde kendi elini kolunu da bağlayan yöntemlerdir. Gerçi komutan bu yöntemleri kendisi icat etmiş ve koşullara uygulamış olabilir; fakat birliklerin ve silahların genel niteliklerine dayandıkları ölçüde teori konusu da olabilirler. Buna karşılık, savaş veya sefer planları hazırlamak ve bunları bir makineden çıkar gibi hazır şekilde dağıtmak amacını güden yöntemler kesinlikle bir kenara atılmalıdır.

Kabul edilebilir bir teori, yani savaşın sevk ve idaresini incelemenin güvenilir bir kitabı olmadıkça, yöntemcilik sınırlarını aşarak daha yüksek faaliyet alanlarına taşmak istidadını gösterir; çünkü bu alanlarda sorumluluk taşıyan insanlar her zaman okumak ve yüksek yaşantı şekilleri ile temasa gelmek suretiyle kendilerini eğit-

mek imkanını bulmuş olmayabilirler; bu yüzden de teorilerin ve eleştirilerin labirentleri içinde yollarını şaşırabilirler, sağduyuları bunları reddeder ve ellerinde tecrübenin getirdiğinden başka bir tutamak kalmaz. Bunun içindir ki, özgür ve kişisel bir inisiyatifini gerektiren ve buna izin veren hallerde, tecrübenin kendilerine sağladığı araçlardan yararlanırlar, yani büyük komutanların yöntemlerine öykünürler ve böylece yöntemcilik dediğimiz şey kendiliğinden meydana çıkmış olur. Büyük Frederik'in generallerinin her zaman eğik denilen muharebe [sayfa 166] düzeni içinde ilerlediklerini, Fransız İhtilâli komutanlarının uzun ve geniş muharebe hatları boyunca hep çevirme hareketlerine başvurduklarını, Napolyon'un subaylarının yoğun kitlelere özgü korkunç bir enerji ile saldırıya geçtiklerini gördüğümüz zaman, hep aynı şekilde tekerrür eden bu hareketleri belli bir yöntemin kabul edilmiş olmasına bağlayabiliriz ki, bu da yöntemciliğin bazen en yüksek kademelere kadar çıkabildiğini gösterir. Daha iyi bir teori savaş yönetiminin incelenmesini kolaylaştırdığı, en yüksek komuta kademelerinde bulunan insanların akıl ve muhakemesini daha iyi eğittiği zaman, yöntemcilik belki önemini yitirecek, ve ara sıra kullanılmasında zorunluluk olsa bile, hiç değilse basit bir taklit olmaktan çıkarak teorinin bir parçası haline gelecektir. Büyük bir komutan yaptığı işi ne kadar iyi yaparsa yapsın, bunu yapış biçiminin daima sübjektif bir yanı olacaktır; ve belirli bir üslubu bulduğuna göre bunda kişiliğinin de büyük bir payı olacaktır; fakat bu kişilik kendisini taklit etmeye çalışan kimsenin kişiliği ile her zaman bağdaşmaz.

Bununla birlikte, sübjektif yöntemciliği veya üslubu savaş konusundan tamamen çıkarıp atmak ne mümkün ne de doğru bir hareket olur: onda daha ziyade bir savaşın genel karakterinin, aynı olayları üzerindeki etkisinin bir tezahürünü görmek, ve bu genel karakteri önceden görüp dikkate alacak bir teorinin yokluğunda teorinin yerine geçtiğini kabul etmek gerekir. Fransız İhtilâli savaşının kendine özgü yöntemler kullanmış olmasından daha doğal ne olabilir? Ve hangi teori bu özel yöntemi kapsamı içine alabilirdi? İşin kötü tarafı şudur ki, [sayfa 167] özel bir durumun ortaya çıkardığı böyle bir tarz kolaylıkla sürüp gidebilir, şartlar yavaş yavaş değiştiği halde yerinde sayabilir. İşte teorinin açık-seçik ve rasyonel bir eleştiri sayesinde önlenmesi gereken şey budur. 1806 yılında Prusya'lı generallerden Prens Louis, Saalfeld'de; Tauentzien, Jena

civarında bulunan Dornberg'te; Grawert, Kappellendorf'un önünde ve Rüchel Kappellendorf'un arkasında, Büyük Frederik'in eğik muharebe düzenini uygulayarak kendilerini felaketin uçurumuna attıkları ve Hohelohe'nin ordusunu o zamana kadar hiç bir ordunun muharebe alanında dahi imha edilmemiş olduğu biçimde yok etmeyi becerdikleri zaman, bütün bunlara sebep sadece modası geçmiş bir tarz değil, yöntemciliğin şimdiye kadar yol açtığı belki de en büyük ahmaklıktı.

BÖLÜM V ELEŞTİRİ

Teorik gerçeklerin pratik hayat üzerindeki etkisi öğretimden çok eleştiri yolu ile olur: eleştiri teorik gerçeklerin gerçek olaylara uygulanması olduğuna göre, sadece bu gerçekleri hayata yaklaştırmakla kalmayıp uygulamalarını sürekli olarak tekrarlamak suretiyle zihni bu gerçeklere alıştırır. Bu itibarla, teori üzerindeki görüşlerimizi belirttikten sonra, şimdi eleştiri ile ilgili görüşlerimizi açıklamamızın uygun olacağını sanıyoruz.

Tarihi bir olayın **eleştirici** anlatımı ile salt anlatımı arasında bir ayırım yapmak gerekir: bu ikincisi olayları peşpeşe sıralamakla, olsa olsa en yakın ve dolaysız nedenlerine dokunmakla yetinir.

[sayfa 168]

Eleştirici anlatımda ise zihnin üç ayrı faaliyetine raslamak mümkündür.

Birincisi, şüpheli olayların tarih bakımından araştırılması ve doğruluk derecelerinin saptanmasıdır. Bu salt tarihi bir araştırmadır ve teori ile bir ilgisi yoktur.

İkincisi, sonuçlardan nedenlere doğru çıkmak, olaylar arasında neden sonuç ilişkisini kurmaktır. Bu **gerçek eleştirici araştırmadır**; bu araştırma teori için şarttır, çünkü teoride saptanması, desteklenmesi veya sadece izah edilmesi gereken her şey ancak bu şekilde deneylere oturtulabilir.

Üçüncüsü, kullanılan araçların sınanmasıdır. Bu övgü kadar

kınamayı da kapsayan **gerçek eleştiridir**. Burada tarihe, daha doğrusu tarihten çıkarılması gereken derslere yardımcı olan, teoridir.

Tarihi araştırmanın gerçekten eleştirici bir nitelik taşıyan bu son iki bölümünde, her şeyden önce olayların derinine inmek, ilk nedenlerini ortaya çıkarmak, yani, çoğu zaman yapılageldiği gibi yan yolda durmak, keyfi bir durum veya varsayımda karar kılmak yerine, su götürmez gerçeklere varmak gerekir.

Sonuçları nedenleri ile izah etmek bakımından, eleştirici araştırma sık sık başa çıkılması imkansız gibi görünen bir zorlukla karşılaşır: çünkü gerçek nedenler çoğu zaman bilinemez. Bu duruma hayatın başka hiç bir alanında savaşta olduğu kadar sık raslanılmaz: savaşta olaylar ve özellikle gerçek nedenleri hemen hemen hiç bir zaman tam olarak ortaya çıkmaz, çünkü ya bu olayları çıkaranları onları isteyerek gizlerler, ya da olayların kendileri o kadar geçici ve arzı bir nitelik taşırlar ki tarihin derinliklerine gömülüp giderler. Onun için eleştirici anlatım çoğu zaman tarihi araştırma ile elele vermek zorundadır; her şeye rağmen, sonuç ile neden arasında sık sık görülen bağlantı eksikliği, sonuçları bilinen nedenlerin zorunlu neticeleri olarak kabul etmemize imkan bırakmaz. Böylece ister istemez bazı boşluklar, yani öğretici bir niteliği bulunmayan tarihi sonuçlar ortaya çıkar. [sayfa 169]

Teorinin isteyebileceği tek şey, araştırmanın bu boşluğa gelinceye kadar dikkat ve özenle sürdürülmesi, fakat bu noktadan itibaren sonuç çıkarma çabalarından kaçınılmasıdır. Asıl sakıncalı olan, bilinenden her ne pahasına olursa olsun sonuçları izah etmesini istemek, böylece ona sahte bir değer vermektir.

Eleştirici inceleme, bunun dışında, zatında mündemiç bir önemli zorlukla daha karşılaşır: savaşta sonuçlar nadiren tek ve basit bir nedenden doğar, bunlar çoğu zaman çeşitli bir nedenler yumağının eseridir, ve bu bakımdan tarafsızlık ve iyi niyet göstererek olayları kaynaklarına kadar izlemek yeterli değildir, ayrıca mevcut nedenlerden her birine hak ettiği ağırlığın verilmesi gerekir. Bu bizi, nedenlerin niteliğini daha yakından incelemeye götürür: bu sayede eleştirici inceleme bize belki asıl teori alanının yolunu gösterebilir.

Eleştirici inceleme, yani araçların sınanması, bizi şu soruyu sormaya sevk eder: Kullanılan araçlara özgü sonuçlar hangileridir ve bu sonuçlar eylemde bulunan kişi tarafından istenmiş midir?

Araçlara özgü sonuçlar bizi bunların niteliğini araştırmaya götürür ki böylece bir kez daha teori alanına girmiş oluruz.

Yukarda gördük ki, eleştiride en önemli nokta kuşku götürmez gerçeklere varmaktır. Bunun için de başkaları için geçerli olmayan keyfi önermelerle yetinmemek gerekir, çünkü bunlara karşı belki aynı derecede keyfi başka önermeler ileri sürülebilir, ve böylece lehte ve aleyhte tartışmaların keşmekeşi içinde hiç bir olumlu sonuca varılamaz, dolayısıyla hiç bir şey öğrenilemez.

Yine gördük ki, nedenlerin araştırılması, araçların sınanması gibi, bize teorinin, yani tek tek durumlardan çıkarılmayan evrensel gerçeklerin kapısını açar. İşe yarar bir teori varsa, eleştirici düşünce okuyucuyu teorinin saptadığı kanıtlara yollamakla yetinecek, daha ileri gitmeyecektir. Ama böyle bir teorik gerçek yoksa, araştırma derinleştirilmeli, kaynaklara kadar çıkılmalıdır. Bu [sayfa 170] zorunluluk sık sık ortaya çıktığı takdirde, tarihçi, ister istemez bitip tükenmek bilmeyen ayrıntılar içinde dolaşıp duracak, adeta bir labirent içindeymiş gibi yolunu kaybedecektir. Elleri dolup taşacak, her ayrıntıya gerekli dikkati vermek olanağından yoksun kalacaktır. Sonuç olarak, düşünce ve araştırmalarına bir sınır çizmek için keyfi bir takım iddialar ileri sürecek, bunlar kendisini inandırsa bile, ne aşkar ne de kanıtlanabilir olmadıklarından başkalarını inandıramayacaktır.

Bu itibarla, işe yarar bir teori eleştirinin asıl temelidir ve akılcı bir teorinin yardımcı olmadan eleştirinin gerçekten öğretici olmaya başladığı noktaya varmasına, yani inandırıcı ve **susturucu** bir kanıt sağlamasına imkan yoktur.

Ancak, her gerçeği açıklayan ve eleştiriye bu gerçeklere kendilerine uygun yasaları uygulamaktan başka iş bırakmayan bir teoriyi mümkün sanmak hayalperestlik olur. Kutsal teorinin sınırlarına varır varmaz eleştiri durmalı ve gerisin geriye dönmelidir diye bir kural koymak gülünç bir bilgiçlik taslamaktan öteye gidemez. Teorinin kaynağını oluşturan araştırma ve tahlil ruhu eleştiriye yol göstermeli, ve bu arada belki sık sık teori alanına girerek özellikle ilgilendiği noktaları aydınlatmaya çalışmalıdır. Buna karşılık, eleştiri teoriyi otomatik bir şekilde uygulamakla yetinirse amacından tamamen sapmış olur. Teorik araştırmaların tüm olumlu sonuçları, tüm ilkeler, tüm kurallar ve yöntemler, uygulamalı bir müspet öğreti niteliğine büründükleri ölçüde, evrensellik ve mutlak gerçekler ol-

mak karakterlerini kaybederler. Bu kurallar gerektiğinde kullanılmak içindirler, uygun olup olmadıklarına ancak muhakememiz karar verir. Eleştiri teorisinin bu sonuçlarını hiç bir zaman birer norm veya standart olarak kullanmamalı, eylemde bulunan kimsenin **muhakemesini destekleyen** bir rehber saymakla yetinmelidir. Genel olarak muharebe düzeninde süvarinin piyade ile aynı hizada değil de gerisinde yer alması her ne kadar taktik bir kural ise de, bu ilkeden her sapmayı suçlamak çılgınlık ^[sayfa 171] olur. Eleştiri sadece bu sapmanın nedenlerini araştırmakla yükümlüdür; eğer bunlar yeterli değilse, ancak o zaman teorice saptanan kuralları öne sürmeye hakkı olur. Öte yandan, bölünmüş bir saldırının başarı ihtimalini azalttığı teoride kabul edilmiş ise de, böyle bölünmüş bir saldırının her başansızlığa uğrayışında, ikisi arasında gerçekten bir ilişki kurmaya yer olup olmadığını araştırmadan, hemen başarısızlığı bölünmüş saldırıya bağlamak da aynı derecede saçma olur. Tabii bunun tersini yapmak, yani bölünmüş bir saldırı başarıya ulaştığı takdirde teorik kuralın yanlış olduğuna hükmetmek de akıl kârı değildir. Eleştirinin araştırmacı özü bunların ikisine de engeldir. Demek ki eleştiri esas itibarıyla teorisinin analitik araştırmalarının sonucuna dayanır. Teorisinin halletmiş olduğu sorunların yeni baştan eleştirilmesine yer yoktur; çünkü bir şey teorice karara bağlanmış ise, bu eleştirinin eline hazır bir araç vermek içindir.

Eleştirinin, hangi nedenin hangi sonucu doğurduğunu ve kullanılan falanca aracın güdülen amaca uygun düşüp düşmediğini araştırmaktan ibaret bulunan görevi, neden ve sonuç, araçlar ve amaç birbirine yakın buldukları takdirde, kolaydır.

Bir ordu baskına uğramış ve bu yüzden kaynaklarını düzgülün ve akıllı bir biçimde kullanamamış ise, baskının sonucu şüphe götürmez. Eğer teori, muharebede çevirme biçiminde bir saldırının daha büyük fakat daha az emin bir başarıya yol açtığı kuralını koymuşsa, o zaman bu saldırı biçimini seçen komutanın ilk planda neyi düşündüğünü, neyi amaçladığını bilmek gerekir; eğer her şeyden önce büyük bir başarı kazanmayı hedef almışsa, doğru araçları kullanmış demektir. Yok eğer maksadı başarı şansını arttırmak idiyse ve bu maksadı özel ve somut şartlara değil de, çevirme suretiyle saldırının genel niteliğine dayanmış ise, o zaman, uygulamada yüzlerce örneği görüldüğü gibi, yanlış aracı seçmiş ve büyük bir hata işlemiş demektir.

Burada askeri araştırma ve eleştirinin işi kolaydır; [sayfa 172] olaylar ve en yakın amaçlarla yetinildiği sürece bu hep böyledir. Parçaları bütünü ile olan ilişkileri içinde değil de, sadece belirli bir açıdan ele almak şartıyla, bu yola başvurmak isteğimize kalmış bir şeydir.

Fakat savaşta, dünyada her şeyde olduğu gibi, bütünün parçaları arasında daima bir ilişki vardır, her şey birbirine bağlıdır; dolayısıyla, ne kadar küçük olursa olsun, her neden ta sonuna kadar savaşın her safhasını etkiler ve nihai sonucu bir ölçüde de olsa değiştirir. Aynı şekilde, kullanılan her araç son amacın elde edilmesine kadar etkisini gösterir ve sürdürür.

Bu bakımdan, bir nedenin sonuçlarını izlenmeye değdikleri sürece izleyebilir, ve aynı şekilde bir aracı yalnız en yakın amacı bakımından değil, daha yüksek bir gayeye hizmet eden bir araç olarak da sınavabilir, ve böylece birbirine bağlı amaçlar zincirini tırmanarak en üst halkasına kadar, yani artık hiç bir incelemeyi ve kanıtlamayı gerektirmeyecek kadar kesin ve zorunlu olan son amaç kadar çıkabiliriz. Bir çok hallerde, özellikle büyük ve kesin kararlar almak söz konusu olduğunda, incelememizi savaşın nihai gayesine, yani doğrudan doğruya banşı hazırlamaya yönelik gayeye kadar sürdürmemiz gerekir.

Bu yükselişin, birbirlerini izleyen bu safhaların muhakememize yeni görüş ufukları açacağı aşikârdır. Öyle ki, belirli bir basamaktan yararlı gibi görünen bir aracın daha üst bir basamaktan bakıldığında sakıncalı görülerek değiştirilmesi zorunluluğu doğabilir.

Bir eylem eleştirilirken, bir olayın nedenlerinin araştırılması ile araçların hizmet ettikleri amaçla karşılaştırılması elele gitmelidir. Zira sadece nedenlerin araştırılması sayesinde ki, incelenmeye değer şeylerin neler olduklarını keşfedebiliriz.

Bu nedenler zincirinin aşağıdan yukarıya ve yukardan aşağıya doğru izlenmesi karşımıza bir takım güçlükler çıkarabilir. Çünkü aradığımız neden bir olayın ne kadar ötesinde ise, aynı zamanda dikkate alınmaları [sayfa 173] gereken o kadar çok başka nedenler var demektir: bunları, olaylarda oynadıkları rolün önemine göre, bulup meydana çıkarmak ve elemek gerekir. Çünkü bir olay, nedenler zincirindeki yeri ne kadar yukarda ise, onu belirleyen çeşitli güçler ve şartlar da o kadar çoktur. Bir muharebenin kaybedilmesi

nedenlerini bulmuş isek, aynı zamanda kaybedilen bu muharebenin savaşın bütünü bakımından meydana getirdiği sonuçlara ait nedenlerin de bir kısmını bulmuş olduğumuzu tereddütsüz söyleyebiliriz. Fakat sadece bir kısmını diyoruz, zira mevcut şartlara göre, diğer nedenlerin etkileri de nihai sonuca katkıda bulunacaklardır.

Araçların incelenmesinde ve denenmesinde de, ne kadar yüksek bir görüş açısından bakarsak, işlerin o kadar çatallaştığını görürüz. Çünkü amaçlar yükseldikçe, onlara ulaşmak için kullanılacak araçların sayısı da çoğalır. Savaşın nihai gayesi bütün orduların aynı zamanda göz önünde tuttukları hedeftir; onun için, bu gaye uğrunda yapılmış veya yapılmış olabilecek her şeyin göz önüne alınması gerekir.

Bütün bunlar kuşkusuz düşünce ve araştırmalarımızın önünde çok geniş ufuklar açar, fiilen vuku bulmadıkları halde meydana gelmeleri ihtimal dahilinde olan ve bu itibarla mutlaka dikkate alınmaları gereken şeyler üzerine bir takım varsayımlar yürütmeyi zorlukları içinde insan kolayca yolunu şaşırabilir.

1797 Mart'ında, Bonapart, İtalya ordusunun başında, Arşidük Charies'a karşı-saldırıya geçmek için Tagliamento'dan yola çıktığı zaman, Arşidük, Ren üzerinde bulunan takviye kuvvetleri yetimeden önce bir karara varmaya zorlamak için yapmıştı bunu. Sadece en yakın amacı göz önüne alacak olursak, aracın iyi seçilmiş olduğuna ve elde edilen sonucun bunu haklı çıkardığına hükmedebiliriz: nitekim, Arşidük henüz o kadar zayıftı ki, Tagliamento üzerinde sadece bir direnme teşebbüsünde bulunmakla yetindi ve hasmının son derece kuvvetli ve kararlı olduğunu görerek muharebe alanını ve **Noricum** [sayfa 174] Alplerine açılan geçiti Bonapart'a bıraktı. Fakat Bonapart'ın bu başarıyı sağlamaktaki asıl amacı neydi? Avusturya imparatorluğunun kalbine nüfuz etmek, Moreau ve Hoche komutasındaki iki Ren ordusunun ilerlemesini kolaylaştırmak ve onlarla irtibatı sağlamak. İşte Bonapart'ın istedikleri bunlardı ve bu açıdan haklıydı. Fakat eleştiri olaylara Direktuar idaresinin baktığından daha yüksek bir düzeyden bakar: nitekim Fransız hükümeti Ren seferinin ancak altı hafta sonra başlayacağını bilecek durumda idi ve bunu bilmesi gerekirdi; iste o zaman, Bonapart'ın **Noricum** Alplerini aşmasını ancak bir çılgınlık sayabiliriz, çünkü eğer Avusturya'lılar Ren nehri kıyılarından **Steiermark**'taki

ordularını takviye için yeteri kadar yedek kuvvet getirmiş ve Arşidüke İtalya ordusuna saldırma olanağını vermiş olsalardı, sadece İtalya ordusu imha edilmiş olmakla kalmaz, ayrıca bütün İtalya seferi kaybedilmiş olurdu. Nitekim, bu düşünce **Vitlach** yakınlarında bulunan Bonapart'ın kafasını kurcalamaya başlayınca, çarçabuk **Leoben** mütarekesini imzalamak zorunda kalmıştır.

Eleştiri olaylara daha da yüksek bir düzeyden baktığı takdirde, Avusturya'lıların Arşidük Charies'in orduları ile Viyana arasında hiç yedek kuvvetleri bulunmadığını bildiğine göre, İtalya ordusunun ilerlemesinin Viyana'yı tehdit ettiğini göstermekte güçlük çekmez.

Bonapart'ın Avusturya başkentinin savunmasız olduğunu, üstelik **Steiermark**'ta bile Arşidükün ordusundan sayıca çok üstün olduğunu bildiğini farzedecek olursak, o zaman Avusturya İmparatorluğunun kalbine doğru süratle ilerlemesinin bir anlamı bulunduğu ortaya çıkar; çünkü bu ilerleyişin önemi sadece Avusturyalıların başkentlerini elden çıkarmamaya verdikleri öneme bağlıydı. Eğer buna çok önem veriyor, ve şehri kaybetmektense Bonapart'ın kendilerine teklif ettiği barış şartlarını kabul etmeye hazır bulunuyor idiyse, o zaman Viyana'yı tehdit etmek Bonapart'ın nihai amacı olmuş olurdu. Eğer Bonapart şu veya bu nedenle bunu biliyor idiyse, eleştirinin ^[sayfa 175] daha öteye gitmeye ihtiyacı yoktur; yok eğer olayların sonucu şüpheli idiyse, o zaman eleştiri daha yüksek bir düzeye çıkmalı ve şunu sormalıdır: Eğer Avusturya'lılar Viyana'yı terk ederek hâlâ ellerinde kalan, eyaletlerin geniş topraklarına doğru çekilmiş olsalardı ne olurdu? Fakat Ren nehrinin iki kıyısındaki ordular arasında neler cereyan etmiş olabileceğini dikte almadan bu soruya cevap verilemeyeceği açıktır. Fransızların kesin sayı üstünlüğüne bakacak olursak (80.000'e karşı 130.000 kişi), sonuçtan şüphe etmeye pek yer kalmaz; ancak o zaman da Direktuar idaresinin bu zaferi nasıl bir amaç için kullanmak istediği sorunu ortaya çıkardı. Üstün durumundan yararlanarak Avusturya imparatorluğunun karşı sınırlarına kadar ilerler, yani bu Devleti tamamen ortadan kaldırmak yoluna mı giderdi? Yoksa düşmanı barışa zorlamak için sadece ülkesinin önemli bir kısmını işgal etmekle mi yetinirdi? Her iki halde de, Direktuar'ın muhtemel tercihinin ne yolda olmuş olacağına karar verebilmek için, bunun muhtemel sonuçlarını tahmin edip değerlendirmemiz gerekir. Farzedelim ki, bu tahmin ve değerlendirmelerin sonucu şu olsun: Fran-

sız kuvvetleri Avusturya İmparatorluğunu tamamen ortadan kaldıracak güçte değildi, hatta böyle bir şeye teşebbüs edilmiş olsaydı durum tersine dönebilirdi; öte yandan, ülkenin büyük bir kısmını feth ve işgal etmek de Fransızlar, üstesinden gelemeyecekleri bir stratejik duruma sokardı. Şimdi bu sonuç, İtalya ordusunun da durum muhakemesini etkileyecek ve bu yönden de umut kırıcı olacaktı. İşte Bonapart'ı, Arşidükün umutsuz durumunu bilmesine rağmen, Campo-Formio barışını imzalamaya ve barış şartları arasında Avusturya'lılara, talihleri ne kadar yaver giderse gitsin zaten hiç bir zaman geri alamayacakları eyaletlerin kaybindan başka bir fedakarlık yüklememeye zorlayan neden kuşkusuz buydu. Ancak Fransızlar, iki sorunu göz önüne almamış olsalardı, ılımlı hükümlerine rağmen Campo-Formio anlaşmasına bile bağlayamazlar ve dolayısıyla onu cüretli ilerleyişlerinin hedefi yapamazlardı. Bu [sayfa 176] sorunların birincisi şuydu: Avusturyalılar yukarıda sözünü ettiğimiz iki sonuçtan her birine nasıl bir değer biçiyorlardı, ve her iki halde de başarıya ulaşmak ihtimali bulunsa bile, acaba bunları savaşı sürdürmenin gerektirdiği fedakarlıklara değer buluyorlar mıydı, yoksa çok elverişsiz olmayan barış şartlarını kabul ederek bu fedakarlıklardan kurtulmayı tercih mi ediyorlardı? İkinci sorun da şuydu: Avusturya hükümeti, geçici yenilgilerin etkisinden sıyrılıp ve bunların yarattığı umutsuzluktan kurtulup, sonuna kadar sürdürülecek inatçı bir direnmenin tehlikelerini ciddi olarak göze alabilecek miydi?

Birinci sorunun konusunu teşkil eden mülhaza kırk kırk yarmaya çalışan bir safsatadan ibaret olmayıp, tam tersine büyük bir pratik önem taşır ve ne zaman savaşı aşınığa iten bir plan yapılsa mutlaka ortaya çıkar ve çoğu zaman bu planın uygulanmasını önler.

İkinci sorun da aynı derece önemlidir, çünkü savaş soyut bir düşmana karşı değil, hiç bir zaman gözden uzak tutulmaması gereken gerçek bir düşmana karşı yapılır. Cüretli Bonapart'ın bunun farkında olduğundan, yani kılıcının ortalığa saldırdığı dehşetten yararlanmasını bildiğinden kuşumuz olmasın. Onu 1812'de Moskova'ya kadar götüren bu güveni olmuştur. Fakat orada bu güveni kendisini terketti, çünkü saldırdığı korku giriştiği dev mücadelelerin içinde törpülenmiş, keskinliğini kaybetmişti. 1797'de bu korku henüz taze idi ve sonuna kadar sürdürülen bir direnmenin sınırı henüz

keşfedilmemişti. Fakat 1797'de bile, eğer önsezisi ona ılımlı **Campo-Formio** barışını imzalayarak çıkmazdan kurtulmanın yolunu göstermemiş olsaydı, ataklığı onu mutlaka olumsuz bir sonuca götürürdü.

Mülâhazalarımıza burada bir son vermek gerekiyor. Eleştirici incelemenin, son amaçlara kadar çıkıldığında, yani yüksek bir düzeyde geniş kapsamlı ve kesin kararlar almak gerektiğinde, ne kadar geniş, çeşitli, çetrefil ve zor sorunlarla karşılaştığını yeteri kadar gösterdiğimizi sanıyoruz. Ayrıca şunu da göstermiş bulunuyoruz ki, [sayfa 177] konu üzerinde teorik bir bilgiye sahip olmanın yanısıra, doğal yetenek de kritik incelemenin değerini belirleyen önemli bir faktördür, çünkü olaylar arasında gerekli ilişkileri kurmak ve bu sayısız ilişkiler içinden en esaslı olanlarını seçip ayırmak bir yetenek işidir.

Fakat yeteneğin bir başka görevi daha vardır. Eleştiri sadece bilfiil kullanılan vasıtaların analizi değil, ayrıca kullanılması mümkün olan tüm araçların analizidir; bunların ise daha önce ortaya konulması yani keşfedilmesi gerekir, ve daha iyisi bulunmadıkça bir aracı eleştiri yolu ile saf dışı bırakamayız. İmdi, çoğu hallerde mümkün kombinezonların sayısı ne kadar az olursa olsun, kullanılmamış olanların tespiti işinin mevcut şeylerin basit bir analizi olmayıp, ancak dehaya vergi yaratıcı bir faaliyeti gerektirdiği yadsınamaz.

Her şeyin pratik bakımdan mümkün bir kaç basit kombinezonla halledilebileceği meselelerde bir dehanın ortaya çıkmasını bekleyemeyiz elbette. Bir mevziin çevrilmesini, sırf yeni bir buluş olduğu için, sık sık yapılageldiği gibi, büyük bir dehanın belirtisi saymak kadar gülünç bir şey olamaz; ne var ki, eleştiricinin yaratıcı bir güce sahip olması şarttır, ve eleştirinin değeri ancak bununla ölçülür.

30 Temmuz 1796'da Bonapart **Mantua** kuşatmasını kaldırmaya, Wurmser'in üzerine yürümeye ve Garda gölü ile **Mincio** nehri arasında ayrılmış bulunan muharebe kollarını yenilgiye uğratmak için tüm kuvvetlerini toplamaya karar verdiği zaman, bu parlak zaferlere ulaşmanın en emin yolu olarak görünmüştü. Nitekim bu zaferler kazanıldı, ve daha sonra kaleyi kurtarma teşebbüsü yenilendiğinde daha da parlak bir şekilde tekrarlandı. Bu konuda tam bir oybirliği vardır ve sadece katıksız bir hayranlığı yansır.

Ne var ki, Bonapart 30 Temmuz'da, **Mantua**'yı kuşatmak fikrinden tamamen vazgeçmedikçe bu yolu seçemezdi, çünkü kuşatmaya yardım eden ulaştırma kolunu kurtarmak imkansızdı ve bu seferde bunları ^[sayfa 178] yenileme olanağı da yoktu. Nitekim, kuşatma sadece bir ablukaya dönmüştü, ve kuşatma devam etmiş olsaydı sekiz gün içinde düşmesi beklenebilecek olan şehir, Bonapart'ın açık arazide kazandığı zaferlere rağmen altı ay dayandı.

Eleştiri, daha iyi bir direnme şekli bulamadığı için bu durumu kaçınılmaz bir akibet saymıştır.

Bir kurtarma ordusunun ilerleyişine karşı bir kuşatma tahkimatı hattının içinde direnmek o kadar itibardan düşmüştü ki, böyle bir vasıtaya başvurmak kimsenin aklına gelmedi. Oysa, XIV. Louis zamanında, bu tedbire sık sık başvurulmuş ve aşağı yukarı her zaman başarı sağlanmıştı. Buna rağmen, yüz yıl sonra böyle bir tedbirin kimsenin **aklına dahi gelmemiş olması** olsa olsa modanın bir kaprisi olarak kabul edilebilir. Eğer böyle bir olanak kabul edilmiş olsaydı, koşulların daha yakından tetkiki, Bonapart tarafından **Mantua** önünde iyice tahkim edilmiş kuşatma siperleri hattının gerisine yerleştirilmiş dünyanın en iyi piyadesine mensup 40.000 askerin, Wurmser komutasında şehri kurtarmaya gelen 50.000 Avusturyalıdan korkmaları için hiç bir neden bulunmadığını, düşmanın bu hatlara karşı saldırıya geçmeye teşebbüsü bile kolay kolay göze alamayacağını gösterirdi. Bu iddianın ayrıntılarına girmeden, yalnız şu kadarını söyleyelim ki, böyle bir çarenin düşünülmüş olması gerekirdi. Acaba Bonapart'ın kendisi hareket sırasında bunu düşündü mü? Bunu hiç bir zaman bilemeyeceğiz, çünkü ne kendi Anılarında ne de başka yazılı kaynaklarda bunun izine raslamıyoruz. Sonraki eleştiriciler de bu konuya dokunmamışlardır, çünkü dediğimiz gibi bu tedbir tamamen unutulmuştu. Bunu bugün hatırlatmak marifet değildir, modanın pençesinden kendisini kurtarmış olan herkes düşünebilir bunu. Fakat bu tedbiri Bonapart'ın başvurduğu vasıtalarla kıyaslamak için onu dikkate almamız gerekir. Bu karşılaştırmanın sonucu ne olursa olsun, eleştiri bunu ihmal etmemelidir.

1814'te Napolyon, onları **Etoge, Champaubert**, ^[sayfa 179] **Monmirail** ve daha başka yerlerde yendikten sonra Blücher'in ordularına sırtını döndüğü ve **Montereau** ve **Mormant**'da yendiği Schwarzenberg'in üzerine yeniden saldırdığında, herkes hayranlık içinde

kaldı, çünkü Napolyon, asıl kuvvetleri ile düşmanlarından önce birine sonra diğerine saldırmakla, ayrı ayrı ilerleyen müttefiklerin bu hatasından göz kamaştırıcı bir şekilde yararlanmasını bilmişti. Eğer düşmana her yönden indirilen bu parlak darbeler kendisini kurtaramamış ise, bunun hiç değilse kendi kabahati olmadığı sanılmıştır. Oysa bugüne kadar kimse, Schwarzenber'e yönelecek yerde Blücher'e saldırmaya devam edip kendisini Ren nehrine kadar takip etmiş olsaydı, sonucun ne şekilde tecelli etmiş olacağını düşünmemiştir. Bizim kesin kanımıza göre, bu takdirde seferin kaderi tamamen tersine döner ve müttefiklerin ordusu* Paris'e girecek yerde Ren nehrinin gerisine çekilirdi. Bu kanımızın herkeşe paylaşılmasını istemiyoruz, ancak böyle bir seçenek söz konusu olduğuna göre, eleştirinin bunu dikkate alması gerektiğinden hiç bir uzmanın kuşkusu olamaz.

Bu örnekte kıyaslama olanağı bir önceki olaya oranla çok daha yüzeydedir. Fakat buna rağmen, tek yanlı görüşler hakim olduğundan ve önceden saptanmış olan bir yola körü körüne bağlı kalındığından, hiç kimse bunun üzerinde duramamıştır.

Suçlanan vasıtaların yerine daha iyi, daha uygun bir vasıtanın gösterilmesi zorunluğu, bugün eleştirinin tek geçerli biçimi sayılan bir eleştiri türünün ortaya çıkmasına yol açmıştır: buna göre, daha isabetli sayılan yöntemin belirtilmesi ile yetinilmekte fakat bunun gerçek nedeni gösterilmemekte, üstünlüğü kanıtlanmaktadır. Dolayısıyla, kimi buna kanaat getirmez, kimi aynı şeyi tekrarlar, böylece sağlam bir muhakemeye dayanmayan boş [sayfa 180] tartışmalar sürüp gider. Askerlik edebiyatı bunun Örnekleri ile doludur.

İstedığımız **kanıtlama**, önerilen yöntemin üstünlüğü hiç bir kuşkuya yer bırakmayacak kadar açık olmadığı bütün hallerde zorunludur. İki yöntemden her biri özgünlüğü ve değeri bakımından incelenmeli ve güdülen amaçla karşılaştırılarak buna uygun olup olmadığı saptanmalıdır. Olaylar böylece basit gerçeklere indirgendikten sonra da, tartışmalara son verilmeli veya hiç değilse yeni sonuçlara varılmalıdır. Yoksa lehte ve aleyhteki görüşler sürüp

* Fransızca çeviride Büyük Ordu denilmektedir ki bununla, bilindiği gibi, Napolyon'un ordusu kastedilir. Oysa, kanımızca bu takdirde cümleden bir anlam çıkmamaktadır. (Ç. N.).

gider ve birbirini yerler, ve hiç bir olumlu sonuç elde edilmez.

Yukardaki örnek bakımından, ileri sürülen savlarla yetinmek istemez de Blücher'i ısrarla takip etmenin Schwarzenberg'in üzerine dönmekten daha isabetli olmuş olacağını ispat etmeye kalkışacak olursak, şu basit gerçeklere dayanabiliriz:

1. Genellikle, kuvvetlerimizi sağa sola dağıtmaktansa, darbelerimizi bir noktada yoğunlaştırmak daha faydalıdır, çünkü kuvvetleri dağıtmak zaman kaybına yol açar. Üstelik, verdiği önemli kayıplar yüzünden düşmanın morali zayıflarsa, yeni başarılar kazanmak bizim için daha da kolaylaşır ve elde edilen üstünlükten alabildiğine yararlanmak olanağı sağlanmış olur.

2. Blücher, Schwarzenberg'den daha zayıf olmasına rağmen, girişkenliği bakımından daha tehlikeli bir düşman olduğu için, diğerlerini yörengesinde sürükleyen asıl ağırlık merkezi Blücher'di.

3. Blücher'in uğradığı kayıplar yenilgiye kadar vardığı ve Napolyon' a büyük bir üstünlük sağladığı için, Ren nehrine kadar çekilmesi muhakkak gibiydi ve bu hat üzerinde hiç bir önemli takviye yoktu.

4. Başka hiç bir sonuç o kadar ürkütücü olamaz, düşmanın muhayyilesine o kadar dev boyutlar içinde görünmezdi. Bu ise, karargâhının kararsızlığı ve ürkekliği dillere destan olan Schwarzenberg'e karşı önemli bir koz olarak kullanılabilirdi. Prens Schwarzenberg, **Montereau**'da [sayfa 181] Würtemberg velahtının, **Mormant**' da Wittgenstein Kontunun başına gelenleri yeterince biliyordu; fakat Blücher'in, Marne nehrinden Ren nehrine kadar uzanan tamamen tecrit edilmiş cephe hattı üzerinde uğramış olacağı büyük kayıplar Schwarzenberg'in kulağına ancak çığ gibi büyüyen söylentiler şeklinde ulaşacaktı. Napolyon'un Mart ayının sonunda, stratejik bir çevirme hareketinin müttefikler üzerindeki etkisini denemek için **Vitry** üzerine yönelttiği umutsuz hareket da besbelli korku ve **yılgınlık** yaratmak amacını güdüyordu; ancak koşullar çok farklı idi, çünkü Napolyon **Laon**'da ve **Arcis**'de başarısızlığa uğramıştı ve Blücher 100.000 askeriyle Schwarzenberg'in yanındaydı.

Kuşkusuz bu kanıtlarla ikna edilemeyecek insanlar çıkacaktır; fakat bunlar hiç değilse çıkıp da şöyle diyemezler: "Napolyon Ren nehrine doğru ilerleyerek Schwarzenberg'in üssünü teh-

dit ederken, Schwarzenberg de Paris'i, yani Napolyon'un üssünü tehdit ediyordu." Çünkü yukarda sıraladığımız nedenlerle, Schwarzenberg Paris üzerine yürümeyi aklından bile geçirmemiş olacaktı.

1796 seferi ile ilgili olarak verdiğimiz örnek bakımından da şunları söyleyebiliriz: Bonapart benimsediği planı, Avusturyalıları bozguna uğratmanın en emin yolu sayıyordu. Fakat bu doğru olsa bile, bununla elde etmiş olacağı sonuç, **Mantua**'nın düşmesi üzerinde bir etkisi olmayan zaferden başka bir şey olmazdı. Bizim seçtiğimiz yol, kanımızca, **Mantua** kuşatmasının kaldırılmasını önlemek konusunda çok daha etkili olurdu; fakat biz de Fransız generali gibi düşünmüş ve kesin bir başarıya ihtimal vermemiş olsak bile, bu defa da şu sorun ortaya çıkardı: bir yandan daha muhtemel fakat daha az yararlı ve dolayısıyla daha önemsiz bir başarı, öte yandan daha az muhtemel fakat çok daha kesin ve önemli bir başarı arasında bir tercih yapmak gerektiği takdirde, ne yolda bir karar verilmelidir? Sorun bu biçimde ortaya konulunca, cüretli bir komutanın ikinci yolu seçmiş olması gerekeceğini söyleyebiliriz. Oysa, duruma yüzeysel bir ^[sayfa 182] açıdan bakıldığından bunun tam tersi olmuştur. Bonapart'ın cüretten yoksun olduğunu söyleyemeyiz kuşkusuz, sadece onun meseleyi ve sonuçlarını bizim bugün "bittecrübe" gördüğümüz gibi açık ve seçik bir şekilde göremediğini öne sürebiliriz.

Eleştiricinin, kullanılan araçları incelerken sık sık askerlik tarihine başvurmak zorunda kalması doğaldır, çünkü savaş konusunda tecrübenin her hangi bir felsefi gerçekten çok daha büyük bir değeri vardır. Fakat bu tarih yolu ile kanıtlanmanın da kendine özgü koşulları vardır ki, bunlardan ilerde söz edeceğiz. Ne yazık ki, bu koşullar çok seyrek gerçekleşir ve onun için çoğu zaman tarihten örnek getirmek fikir keşmekeşini büsbütün arttırmaktan başka bir işe yaramaz.

Önümüzde çözümlenmemiz gereken önemli bir konu daha kalıyor ki o da şudur: Eleştirinin, belirli bir durumu değerlendirirken, olaylara yüksek bir düzeyden bakmaya ve dolayısıyla başarılı sonuçların getirdiği kanıtlardan yararlanmaya ne dereceye kadar hakkı ve hatta mecburiyeti vardır? eleştirisi ne zaman ve nerde, bunun tam tersine, kendisini hareketi yöneten komutanın yerine koyarak, sonradan edinilmiş bilgileri ve tecrübeleri tamamen bir

kenara bırakmalıdır?

Eğer eleştiri komutanı övmek veya kınamak istiyorsa, elbette ki kendisini onun yerine koyması, yani sadece bu kimsenin bildiklerini ve saiklerini araştırıp bunları göz önüne alması gerekir; bunun doğal sonucu olarak da, komutanın bilmediği veya bilmek durumunda bulunmadığı şeyleri, ve tabii en başta sonucu araştırmalarının dışında bırakmak zorundadır. Ne var ki, bu sadece bir amaç olarak kalmaya ve hiç bir zaman tam olarak gerçekleştirilememeye mahkumdur, çünkü bir olayı belirleyen şartlar hiç bir zaman eleştiricinin gözüne aynen komutana görüldüğü gibi görünmez. Karan etkilemiş olabilecek ayrıntılı koşullardan bir çoğu tamamen kaybolmuş ve sübjektif etkenlerin bir çoğu hiç bir zaman gün ışığına çıkmamıştır, Bunları ancak komutanların anılarından ya da ^[sayfa 183] yakın arkadaşlarından öğrenebiliriz. Fakat bu anılarda olaylar çok kez müphem bir şekilde anlatılır, hatta kimi zaman isteyerek tahrif edilir. Böylece, komutanın dikkate almış bulunması gereken birçok hususlar eleştiricinin bilgisi dışında kalır.

Öte yandan, haddinden fazla bildiklerini dikkate almamak eleştiri için daha da zordur. Bu ancak anızı şartlar, yani doğrudan doğruya söz konusu olan durumdan çıkmış olmayıp sadece ona karışmış olan şartlar bakımından mümkündür; fakat önemli ve esaslı olaylar bakımından bu hemen hemen imkansızdır.

Önce sonucu ele alalım. Eğer bu bir raslantıdan ibaret değilse, bunu bilmenin içinden doğduğu koşulların değerlendirilmesini etkilemeyeceği düşünülemez. Çünkü bu koşulları ancak sonucun ışığında inceleyebiliriz ve hiç değilse bir ölçüde bu sonuç sayesinde ki bu koşulları bilip değerlendirmek olanağına kavuşuruz. Askerlik tarihi, anlattığı bütün olaylarla, bizzat eleştiri için bir **ders kaynağıdır**, ve eleştirinin belirli olayların üzerine heyeti mecmuasının mütalaasından çıkan ışığı tutması doğaldır. Bazı hallerde sonucu mütalaalarının dışında bırakmak istese bile, bunu hiç bir zaman tam olarak başaramaz.

Bu sadece sonuç, yani sonradan meydana gelen şeyler bakımından değil, aynı zamanda o anda mevcut olan, yani eylemi belirleyen veriler bakımından da doğrudur. Çoğu hallerde, eleştirinin elindeki bilgiler komutanın elindeki bilgilerden çok daha fazladır. Bunları bir kenara atmak kolay gibi görünürse de, hiç de öyle değildir. Mukaddem ve müterafık şartlar hakkında bilinenler sadece

kesin bilgilere değil, bir çok öngörü ve varsayımlara dayanır. Hatta diyebiliriz ki, tamamen tesadüfi şeylerle ilgili bilgiler dışında kalan hiç bir bilgi yoktur ki daha önceki bir öngörü veya varsayıma dayanmasın. Bunlar daima kesin bilginin **bulunmadığı** yerde onun yerini tutarlar. O halde sonradan yapılan eleştiri, daha önce veya aynı zamanda var olan bütün şartları bildiğine göre, eylem sırasında bilinmeyen şartlardan hangileri muhtemel sayılmak [sayfa 184] gerekirdi sorusuna cevap ararken, elbette bunların etkisi altında kalacaktır. Sonuçlar için olduğu gibi, bu halde de ve aynı nedenlerle, bu şartlardan tam olarak tecerrüt etmenin imkansız olduğu kanısındayız.

Dolayıyla, belirli bir eylemi över veya kınarken, eleştirici kendisini hiç bir zaman tam anlamıyla eylemi yapan kimsenin yerine koyamaz. Belki bazen pratik ihtiyaçlara cevap verecek şekilde bunu başarabilir; fakat bazı hallerde buna hiç bir suretle muktedir olamayacaktır ve işte bunu hiç bir zaman gözden uzak bulundurmamak gerekir.

Fakat öte yandan, eleştiricinin kendisini tamamen eylemi yapanın yerine koyması zorunlu ve hatta istenilir bir şey de değildir. Savaşta, maharet isteyen bütün işlerde olduğu gibi, “virtüozluk” dediğimiz doğal bir yeteneği geliştirmek şarttır. Bu büyük veya küçük olabilir. Büyükse askeri eleştiricinin yeteneklerini fersah fersah geride bırakıyor demektir. Zira hangi eleştirici, bir Büyük Frederik’in ya da bir Bonapart’ın “virtüozitesine” sahip olmakla övünebilir? Bu itibarla, eğer eleştiri büyük komutanlar hakkında görüşler ileri sürmekten tamamen men edilmeyecekse, daha geniş ufkunun sağladığı imtiyazdan yararlanmasına izin vermek gerekecektir. Eleştiri büyük bir komutanın karşılaştığı bir meseleyi bir hesap problemini çözer gibi çözemez; başarılarına, olayların kendisini nasıl doğruladığına bakarak, önce bir dehanın üstün faaliyetlerinin zaferi önünde hayranlıkla eğilmeli ve dehanın içgüdüsel bir şekilde kavradığı gerçekleri öğrenmeye çalışmalıdır.

Fakat ne kadar küçük olursa olsun, belirli bir “virtüoziteye” ulaşabilmek için eleştirinin olaylara mümkün olduğu kadar yüksek bir düzeyden bakması gerekir. Böylece mümkün olduğu kadar çok objektif faktörler elde edebileceğinden, muhakemesi subjektif olmaktan geniş ölçüde kurtulacak ve eleştirici kendi küçük aklını hakem yerine koymaya özenmeyecektir.

Eleştirinin bu üstün tutumu, olaylara hakkiyle nüfuz ederek yaptığı övgü ve kınamalar bizi gücendirmemelidir; eğer eleştirici kendisini şahsen ileri sürer ve olayların [sayfa 185] incelenmesinden elde edilen bilgileri kendi öz yeteneği sayarak konuşursa, ancak o zaman kızmaya hakkımız olur. Bu kendini beğenmiş insanların sık sık başvurdukları kaba bir aldatmacadır ve haklı olarak başkalarının canını sıkır. Öte yandan, eleştirici böyle bir niyeti ve iddiası bulunmadığı halde, eğer bunu açıkça belirtmemiş ise, okuyucu ona bu niyeti sık sık kendiliğinden mal eder ve eleştirici hemen muhakeme yeteneğinden yoksun olmakla suçlanır.

Bu itibarla, bir eleştiricinin Büyük Frederik'in ya da Bonapart'ın bir hatasını belirtmesi kendisinin hiç bir zaman bu hataya düşmemiş olacağı anlamına gelmez. Hatta bu komutanların yerinde olmuş olsaydı çok daha ağırlarını işlemiş olacağını kabul edebilir; fakat o bu hataları olaylar zincirinden çıkarır ve komutanın ferasetinin bunlara meydan vermemiş olması gerektiğini belirtebilir.

Görülüyor ki, burada olaylar zincirinden, dolayısıyla **sonuca bakarak** çıkarılan bir görüş karşısında bulunuyoruz. Fakat bir de bizzat sonucun muhakeme üzerinde yaptığı tamamen farklı bir etki vardır: yani eleştiri sonucu belirli bir tedbir veya hareketin isabetinin ya da isabetsizliğinin kanıtı olarak gösterebilir. Buna **sonuca bakarak hüküm verme** denir. İlk bakışta tamamen değersiz gibi görünür, ama aslında hiç de öyle değildir.

Napolyon 1812'de Moskova'ya yürüdüğü zaman, her şey şu noktada düğümleniyordu: başkentin işgali ve daha önceki olaylar acaba Çar Alexander'i, 1807'de **Friedland** muharebesinden sonra yaptığı gibi, ya da Napolyon'un **Austerlitz** ve Wagram muharebelerinden sonra İmparator François'yı barışı imzalamaya zorladığı gibi, barışı imzalamaya zorlayacak mıydı? Çünkü Napolyon Moskova'da barış elde edemediği takdirde, geri çekilmekten, yani stratejik bir yenilgiyi kabul etmekten başka çaresi kalmayacaktı. Napolyon'un Moskova'ya varmak için neler yaptığını, bu ilerleme sırasında Çar Alexander'i barış yapmaya zorlayabilecek bir çok fırsatları kaçırıp kaçırmadığını bir yana bırakalım. Geri çekilmesinin feci koşullarını, [sayfa 186] nedenlerini belki de seferin yönetiliş tarzına bağlayabileceğimiz bu koşulları da bir kenara bırakalım. Sorun yine aynı sorundur; çünkü Moskova üzerine yürüyüşün sonucu ne kadar parlak olursa olsun, Alexander'i barış yapmaya zorlay-

acak kadar korkutmuş olup olmayacağını kesinlikle tayin etmeye imkan yoktur. Ve Napolyon'un büyük ricatı getirdiği bütün felaketleri getirmemiş olsaydı bile, yine de büyük bir stratejik yenilgi olmaksızın kurtulamayacaktı. Eğer Çar Alexander kendisi için elverişsiz bir barışa yanaşmış olsaydı, 1812 seferi **Austerlitz, Friedland** ve **Wagram** seferlerinin yanında yer almış olacaktı. Fakat bu seferler de, eğer barışla sonuçlanmış olmasalardı, Moskova ricatına benzer felaketlere yol açmış olabilirlerdi. Dünya fatihinin gücü, yeteneği, mahareti, dehası ne olursa olsun, "kadere sorulan soru" aynı kalacaktı. Şu halde, 1805, 1807 ve 1809 seferlerini bir kenara itip, 1812 seferi yüzünden bunların hepsinin düşüncesizce hareketler olduğuna, başarıya ulaşmış olmalarının eşyanın tabiatına aykırı olduğuna ve nihayet 1812'de stratejik adaletin kör talihin üstesinden geldiğine mi hükmetmek gerekir? Bu savunulması imkansız bir görüş, keyfi bir yargı olurdu, ve hiç bir insan gözü olayların bağlantısını yenik düşmüş hükümdarların kararına kadar izleyemeyeceğinden ancak yarı yarıya ispatlanabilirdi.

1812 seferinin diğer seferler gibi zaferle sonuçlanmaya layık olduğunu, aksinin doğal olmadığını söylemek ise büsbütün yanlış olur; çünkü Alexander'ın kararlılığını ve metanetini doğal olmayan bir şey sayamayız.

Napolyon'un 1805, 1807 ve 1809 yıllarında düşmanlarının gücünü doğru olarak değerlendirdiğini, 1812'de ise yanlış olduğunu söylemekten daha doğal ne olabilir? Demek ki, ilk üç halde Napolyon haklı, sonuncusunda ise haksızdı, ve **sonuç bu yargıyı doğrulamaktadır.**

Savaşta her hareket, daha önce de söylediğimiz gibi, kesin başarıları değil, muhtemel başarıları hedef alır. ^[sayfa 187] Kesinlik olmayınca insan kadere, ya da talihe, adına ne dersiniz deyin, güvenmek zorunda kalır. Kuşkusuz kader veya talihe mümkün olduğu kadar az bir yer bırakmaya çalışmak hakkımızdır, ama yalnız belirli bir durumda. Yoksa tesadüfe en az yer veren durumun her zaman tercih edilmesini isteyemeyiz. Bu çok büyük ve fahiş bir hata olur: teori bunu kesinlikle kanıtlamıştır. Bazı durumlarda, en büyük riski göze almak en büyük akıllılıktır.

Sonucun kadere terk edildiği durumlarda, komutanın yetenekleri ve dolayısıyla sorumluluğu söz konusu olmaz gibi görünürse de, bir umudun gerçekleşmesi halinde duyulan sevinç ve bir

umudun boşa çıkması halinde uğranılan hayal kırıklığını büsbütün görmezlikten gelemeyiz. **Bir hareketi doğru veya yanlış bulduğumuz, yani yargımızı hareketin sadece sonucuna, daha doğrusu bu sonuçta gördüğümüz şeye dayandırdığımız zaman**, söylemek istediğimiz bundan ibarettir.

Ancak başarıdan duyduğumuz sevincin, başarısızlık karşısında uğradığımız hayal kırıklığının bir çeşit esrarengiz duyuya dayandığı inkar edilemez; kadere atfedilen

başarı ile komutanın dehasının eseri olduğuna inandığımız başarı arasında akıl gözü ile görülemeyen gizli bir bağ bulunduğunu farzederiz ve bundan hoşnutluk duyarız. Bu fikri doğrulayan bir husus da, başarı veya başarısızlık sık sık aynı komutanın şahsında tekrarlanırsa, sempatimizin daha da artması ve kesin bir duygu halini almasıdır. Böylece şansın savaşta kumarda olduğundan çok daha soylu bir nitelik kazandığı görülür. Bizi kendisinden soğutacak başka bir neden bulunmadıkça, talihli bir savaş kahramanını mesleğinde izlemek bize daima zevk verir.

Bu itibarla, insanın öngörü ve kanılarına sığın her şeyi ölçüp biçtikten sonra, eleştiri olayların sonucuna bakacaktır: hiç değilse aralarındaki derin ve gizli ilişkiler elle tutulur biçimde açığa çıkmadığı ölçüde. Yüksek bir otoriteden çıkan bu sessiz kararın basmakalıp fikirlerin [sayfa 188] şamatasından koruyacak ve bu büyük mahkeme-i bozuk para gibi harcamak isteyenlere karşı çıkacaktır.

Başarılı sonucun bu kararı, insanın kavrama yeteneğinin dışında kalan şeylerin yerini tutar; özellikle manevi güçler ve faaliyetler tarafından yardıma çağınacaktır, çünkü bir yandan bunları doğru olarak değerlendirmek çok daha zordur ve öte yandan irade ile yakın ilişkileri iradeyi etkilemeye daha elverişlidir. Korku veya cesaret kararı çabuklaştırdığı zaman, artık aralarında objektif bir bağ yoktur, dolayısıyla basiret ve hesap bizi muhtemel sonuca götürecektir bir ipucu olamaz.

Şimdi de eleştirinin aracı, yani kullandığı dil üzerinde birkaç gözlemde bulunalım, çünkü bunun bir bakıma savaş hareketi ile yakın ilişkisi vardır: eleştirici inceleme, eylemden önce gelen düşüncedir aslında. Bu bakımdan eleştiri dilinin savaşta düşüncenin taşıdığı niteliği taşıması bizce çok önemlidir, yoksa pratikte bir yarar olmaz ve eleştiriye gerçek hayatın kapılarını açmaz.

Savaş yönetiminin teorisi üzerindeki düşüncelerimizi anla-

türken, savaş liderinin zihnini eğitmesi, daha doğrusu bu eğitime yön vermesi gerektiğini söylemiş, teorinin amacının komutanın kafasını birer araç olarak kullanacağı bir takım doktrin ve sistemlerle doldurmak olmadığını eklemiştik. Fakat belirli bir olay hakkında karar verebilmek için bilimsel formüllere gerek yoksa, gerçek sistematik bir biçimde ve **dolaylı olarak** değil, zihnin doğal bir algısı ile **doğrudan doğruya** ortaya çıkmışsa, eleştiri de **aynı** yolu izlemelidir.

Şartların niteliğini fazla irdelemenin bizi çok uzaklara götüreceği hallerde, eleştirinin teorinin tespit ettiği gerçeklerle yetinmesi gerektiğini yukarıda görmüştük. Fakat nasıl ki savaşta komutan bu teorik gerçeklere kati bir yasa gözü ile bakarak değil, onları içine sindirerek itaat ederse, eleştiri de bunlardan, her seferinde uygulanmasını göstermeye ihtiyaç bulunmayan yabancı bir yasa ya da bir cebir formülü olarak değil, onların içine nüfuz ederek yararlanmalı, sadece daha karmaşık ayrıntıların [sayfa 189] kanıtlanmasını teoriye bırakmalıdır. Eleştiri böylelikle karanlık ve esrarengiz terimler kullanmak zorunda kalmadan, berrak ve **gözle görülür** bir fikir silsilesini meydana çıkarmak için söyleyeceklerini sade bir dille söyler.

Kuşkusuz bu her zaman mümkün olmaz, ama eleştirinin asıl amacı bu olmalıdır. Eleştiri bilginin girift ve karmaşık biçimlerinden mümkün olduğu kadar kaçınmalı, bilimsel yapılar kurarak bunlardan yanılmaz bir sistem gibi yararlanmaya kalkışmamalı, her şeyde zekasının doğal ve özgür kıvraklığına güvenmelidir.

Oysa, kritik çözümlenelerde böyle bir çabaya nadiren raslanmaktadır. Yazarların çoğu gösteriş merakına kapılmışlar, fikirlerini tumturaklı bir şekilde ifade etmek hevesinden kendilerini kurtaramamışlardır.

En yaygın kusur, bazı tek yanlı sistemleri yanlış ve beceriksiz bir şekilde kullanmak, bunları gerçek birer yasa sanmaktır. Fakat böyle bir sistemin yetersizliğini göstermek hiç de zor değildir, ve bu bir kez gösterilince ona dayanan kritik yargılar da çürütülmüş olur. Burada yapacağımız şey bellidir, ve nihayet mümkün sistemlerin sayısı pek fazla olamayacağından, mesele o kadar önemli de değildir.

İşin asıl kötü tarafı **terminoloji, teknik terimler ve mecazlardadır**. Bunlar bu sistemlere musallat olan bir sürü asalaklardır.

Ya hiç birini beğenmediği ya da hiç birini doğru dürüst hazmedemediği için dört başı mamur bir sistemin düzeyine çıkmasını beceremeyen her eleştirci, hiç değilse bunlardan birinin bir parçasını bir cetvel kullanır gibi kullanmak ister ve bu sayede bir komutan tarafından işlenmiş hataları gösterebileceğini sanır. Eleştircilerden çoğu, ara sıra bilimsel askeri teorisinin bu bölüm pörçük parçalarına dayanmadan doğru dürüst bir muhakeme yürütmesini bile beceremezler. Bu parçaların en küçükleri basit bir takım teknik terimler veya benzetişler olup kritik anlatımın süslerinden ibarettir. Oysa, bir sisteme ait olan tüm teknik ve bilimsel terimlerin, bu sistemin bütününden koparıp genel birer mütearife veya [sayfa 190] küçük birer kristal tılsım gibi kullanılmaya başlandıkları andan itibaren bütün özelliklerini kaybettikleri (eğer böyle bir özellikleri var idiyse) bilinen bir gerçektir.

İşte bu nedendir ki, teorik ve kritik eserlerimiz, yazarın hiç değilse ne dediğini bildiği ve okuyucunun da ne okuduğunu anladığı sade ve açık bir dille yazılmış bilimsel kitaplar olmaktan çıkıp, anlaşılması zor bir takım teknik tabirler, okuyucuyu yazardan koparan karanlık noktalarla dolup taşmaktadır. Fakat çok kez bu kitapların daha da ileri giderek içi boş birer kabuk halini aldıklarını görürüz. Artık yazarın kendisi de ne demek istediğini pek bilmez ve sade bir dil içinde bile kimseyi tatmin etmeyecek olan bir takım kaşık fikirlerle sadece sayfa doldurur.

Eleştirinin üçüncü bir kusuru tarihi örneklerin kötüye kullanılması ve derin bir bilgi sergilemeye kalkışılmasıdır. Savaş sanatının ne olduğunu daha önce anlattık, tarihi örneklere ve genellikle askerlik tarihine de ilerde özel bölümler ayıracağız. Gelişi güzel bir şekilde değinilen bir olay bile **en çelişmeli görüşleri** desteklemek için kullanılabilir; en uzak ülkelerden veya en eski zamanlardan bulunup çıkarılan ve birbirine hiç bir şekilde benzemeyen durumlara ait böyle dört beş örnek, hiç bir şeyi ispat etmeden aklımızı şaşırtmaktan ve muhakememizi yanıltmaktan başka bir işe yaramaz; çünkü biraz daha yakından bakıldığında, yazarın sözde derin bilgisini ortaya dökmek için kullanılan saçma sapan şeyler oldukları anlaşılır.

Bu karanlık, yarı doğru yarı yanlış, karmakarışık ve keyfi kavramlardan pratik hayatta işimize yarayacak ne gibi dersler çıkarabiliriz? Aslında pek az şey, ve bunun içindir ki teori, var olduğu

günden beri, pratiğin tam bir antitezi olmuş ve çok zaman da savaş meydanlarında askeri yeteneklerini ispat etmiş olanların alay konusu haline gelmiştir.

Eğer teori sade bir dille savaş yönetiminin asıl konusunu ele almış ve sadece tespit edilebileni tespit etmekle yetinmiş olsaydı, bu durum hiç bir zaman meydana [sayfa 191] gelmezdi. Fakat o, konusu içinde kalacak ve savaş meydanlarında işleri kendi dehaları ile idare edenlerle elele yürüyecek yerde, gösterişe kapılarak boş ve yanlış iddialar ileri sürmekten, yersiz bilimsel formüller ve tarihi paralellerle göz boyamaya çalışmaktan hiç bir zaman geri kalmamıştır.

BÖLÜM VI ÖRNEKLER HAKKINDA

Tarihten alınan örnekler her şeyi aydınlatır, üstelik deneysel bilimlerde de en inandırıcı kanıtları sağlarlar. Fakat bunun doğruluğunu en iyi savaş alanında görürüz. Savaş üzerine yazılmış en iyi el kitabının yazarı olan General Scharnhorst, tarihi örneklerin bu bakımdan son derece önemli olduklarını söyler ve kendisi de onlardan herkesi hayran bırakacak şekilde yararlanır. Eğer vurularak öldüğü savaştan sağ çıkmış olsaydı, bu tecrübeden çıkaracağı derslerle bize kuşkusuz eşsiz gözlemlerinin ve kavrayışının daha da parlak delillerini vermiş olurdu.

Fakat teori yapımçıların tarihi örnekleri bu şekilde kullanmalarına ne yazık ki çok seyrek raslıyoruz. çoğunun bunlara başvurma tarzları insanı sadece tatmin etmemekle kalmayıp adeta kızdırıyor. Bu itibarla, tarihi örneklerin doğru ve yanlış kullanılmaları üzerinde özel olarak durmayı uygun bulduk.

Savaş sanatının dayandığı bilgi dalı kuşkusuz deneysel bilimlere girer; çünkü her ne kadar bir ölçüde eşyanın tabiatından çıkmış gibi görünürse de, çoğu zaman eşyanın bu tabiatını da ancak deney yolu ile öğrenebiliriz. Üstelik, bu bilgilerin pratik uygulamasını değişikliğe [sayfa 192] uğratan o kadar çok koşullar vardır ki, sonuçları

hiç bir zaman sadece araçların niteliğini incelemek suretiyle anlayamayız.

Barutun etkilerini bize deney öğretmiştir, bugün de askeri faaliyetlerimizin bu başlıca faktörünün etkilerini daha iyi anlayabilmek için deneyler sürdürülmektedir. Barutun saniyede 1000 kademlik bir hız kazandırdığı bir demir güllenin yolu üzerinde rasladığı bütün canlıları yok ettiğini deneysiz de anlayabiliriz. Fakat bu etkiyi meydana getirmek için, bazıları ancak tecrübe ile öğrenilebilen yüzlerce şart bir araya gelmiştir. Kaldı ki, önemli olan sadece fiziki etki değildir; bizi asıl ilgilendiren manevi etkidir ve bunu öğrenmek ve değerlendirmek için elimizde tecrübeden başka bir araç yoktur. Orta Çağlarda, ateşli silahlar yeni icat edildiğinde, fiziki etkileri, kusurlu yapımları yüzünden bugüne oranla çok daha azdı, fakat buna karşılık manevi etkileri çok daha fazlaydı. Savaşta tehlikelere göğüs gere gere pişmiş, kazandıkları parlak zaferler sayesinde kendilerinden her gün daha büyük fedakarlıklar istenilebilecek duruma gelmiş gözüpek ve dayanıklı askerlerin neler yapabileceklerini anlamak için, Bonapart'ın eğittiği ve kumanda ettiği o yığınları en şiddetli ve aralıksız topçu ateşi altında nasıl kılları kırılmadan durduklarını görmüş olmak yeter. Sadece hayal gücü ile buna inanılmaz. öte yandan, günümüzde bile bazı Avrupa ordularında, birkaç top atışı ile kolayca dağıtılabilecek Kazak, Tatar ve Hırvat birliklerinin bulunduğu bilinen bir gerçektir. Ancak hiç bir deneysel bilim, dolayısıyla hiç bir savaş sanatı teorisi gerçekleri her zaman tarihi örneklerle ispat etmeye muktedir değildir. Bu hem örnek gösterilebilecek olayların çokluğu bakımından, hem de bu olaylardan her biri için deneye başvurma zorluğu bakımından olanaksızdır. Savaşta bir aracın etkinliği denenir ve saptarırsa o araç hemen kullanılır; biri diğerini taklit eder ve bir de bakarsınız moda haline gelmiş; artık deneyin de desteğinde adetlerimiz arasına girer ve yavaş yavaş teoride de yerini alır; teori ise genellikle bunun ^[sayfa 193] yerinde bir şey olduğunu ispat etmek için değil, sadece kaynağını göstermek için tecrübeden faydalanır.

Oysa, kullanılagelen bir aracı bırakmak, şüpheli bir aracı kullanmaya karar vermek ya da bir yenisini benimsemek için tecrübeye başvurulduğunda durum tamamen farklıdır; o zaman delil olarak tarihi örnekler göstermek gerekir.

Tarihi bir örneğin kullanımını daha yakından inceleyecek

olursak, dört farklı görüş açısı bulunduğunu görürüz.

İlk önce, tarihten alacağımız örneği sadece bir fikri **izah etmek** için kullanabiliriz. Çünkü bir durumu soyut planda incelerken, karşımızdaki bizi kolayca yanlış anlayabilir ya da hiç anlayabilir. Bu sakıncayı önlemek için, yazar tarihten bir örnek getirerek anlatmak istediği düşünceye ışık tutar, okuyucunun kendisini iyice anlamasını sağlar.

İkincisi, tarihi örnek bir **düşüncenin uygulanmasını** gösterebilir; çünkü örnek, genel fikir içinde bir araya getirilmesi mümkün olmayan tali şartların kavranmasını kolaylaştırır. Teori ile deney arasındaki asıl fark işte buradadır. Bu iki hal gerçek anlamda örneklerle ilgilidir. Bundan sonrakilere tarihi deliller kategorisine girer.

Çünkü üçüncü durumda, yazar söylediklerini ispat etmek için tarihi bir olayı delil diye gösterebilir. Bir olayın veya bir sonucun sadece **mümkün** olduğunu göstermek istediğimiz sürece bu yeterlidir.

Son olarak, tarihi bir olayı ayrıntıları ile sunarak ve birçok olayları bir arada sıralayarak bir teori türetebilir veya bir teoriyi destekleyebiliriz, ve bu teori bu şekilde ispatlanmış olur.

Birinci durumda genellikle söz konusu olan, sadece belirli bir görüş açısından görülmüş olan bir olaya değinip geçmektir. Tarihi gerçek o kadar önemli değildir, uydurulmuş bir örnek de pekala işe yarayabilir. Fakat tarihi örneğin pratik önemi ne de olsa daha fazladır, çünkü [sayfa 194] canlandırmaya yaradığı düşünceyi pratik hayatın devresine sokar.

İkinci durumda olaylar daha geniş ve ayrıntılı bir şekilde anlatılır, fakat tarihi gerçeklere uygunluk yine ikinci derecede önemli bir sorun olarak kalır ve bu itibarla birinci durum için söylediklerimizi burada da tekrarlayabiliriz.

Üçüncü amaç için, doğruluğu şüphe götürmeyen bir olayı sadece zikretmek genellikle yeterlidir. Bazı şartlar altında tahkim edilmiş mevzilerin amacı gerçekleştirebileceğini ileri sürersek, bu savımızı doğrulamak için **Bünzelwitz** mevziini örnek göstermek yeter. Fakat tarihi bir olayı anlatmakla genel bir gerçeği ispat etmek istediğimiz takdirde, o zaman o olayın bütün yönlerini inceden inceye ve doğru bir şekilde çözümlememiz, ve gerçeği olduğu gibi okuyucunun gözleri önüne sermemiz gerekir. Bunu tam ola-

rak yapamadığımız sürece, tarihi delil etkisiz kalır ve örnek olarak aldığımız olayın inandırıcı gücünün eksikliğini telafi etmek için çok sayıda olaylar zikretmemiz gerekir; çünkü tek bir olaya ilişkin olarak tespit edemediğimiz ayrıntılı şartların, etkileri bakımından, çok sayıda olaylarla karşılanmış olacağını haklı olarak kabul edebiliriz.

Süvariye piyade ile bir hizada değil de gerisine yerleştirmenin daha doğru olduğunu deneylerle ispat etmek istediğimiz takdirde, süvarinin kanatlara yerleştirildiği bazı hallerde muharebenin kaybedildiğini, ya da süvarinin piyadenin gerisine yerleştirildiği bazı hallerde muharebenin kazanıldığını ileri sürmek yetmeyecektir. Aynı şekilde, kesin bir sayı üstünlüğümüz olmadıkça, muharebe meydanında veya savaş sahnesinde, yani taktik veya stratejik olarak, birbirinden uzak kollarla geniş bir kuşatma hareketına girişmenin çok tehlikeli olduğunu yine deneylerle ispat etmeye kalkışacak olursak, **Rivoli** veya **Wagram** muharebelerini hatırlatmak, ya da 1796'da Avusturyalıların İtalyan topraklarındaki saldırısını veya aynı yıl Fransızların Alman topraklarındaki saldırısını örnek [sayfa 195] göstermek maksada yetmez. Her iki halde de, bu mevzilenme ve saldırı biçimlerinin münferit olaydaki başarısız sonuca ne şekilde katkıda bulunduğunu, bütün koşulları ve olayları tam ve eksiksiz olarak anlatmak suretiyle göstermemiz gerekir. Ancak o zamandır ki, bu biçim veya tertiplerin ne ölçüde zararlı oldukları ve kınanmaları gerektiği açıklığa kavuşmuş olur. Buna mutlak surette ihtiyaç vardır, çünkü genel bir kınama ve suçlama gerçeğe bağdaşmaz.

Bir olayın bütün ayrıntılarıyla anlatılmasının mümkün olmadığı hallerde, ispatlama gücü eksikliğini gösterilen örneklerin sayısıyla telafi edilebileceğini kabul etmiş bulunuyoruz; ancak bu sık sık kötüye kullanılan tehlikeli bir yoldur. Ayrıntıları ile ortaya konulan tek bir örnek yerine, üç veya dört örneğe **üstünkörü** değinilmekle yetinilmekte, böylece inandırıcı bir delilin sadece **izlenimi** verilmektedir. Oysa, örnek olarak ileri sürülen bir düzine olayın bile hiç bir şeyi ispat etmediği haller vardır: bunlar sık sık meydana gelen olaylar oldukları için, tam aksi sonucu vermiş olanlardan da bir düzine örnek göstermek suretiyle ilk ispat etmek istediğimiz tezin tam karşısını ispat edebiliriz. Örneğin, ayrılmış kollarla saldırıya geçildiği için kaybedilen bir düzine muharebe ile karşımıza

çıkana, aynı düzenle kazanılmış bir düzine muharebeyi örnek göstererek cevap verebiliriz. Bu yoldan hiç bir yere varlamayacağı açıktır.

İnsan bu noktalar üzerinde dikkatle durursa, örneklerin ne kadar kolaylıkla kötüye kullanılabileceğini anlamakta zorluk çekmez.

Tüm unsurları içinde özenle adeta yeniden yaşatılacak yerde, geçerken rasgelen değinilen bir olay çok uzaktan bakılan bir cisme benzer; neresinden bakılsa aynı görünür ve parçalarının ayrıntıları fark edilemez. Nitekim, böyle örnekler en zıt görüşleri ve fikirleri desteklemekte kullanılmışlardır. Kiminin gözünde Avusturyalı Mareşal Von Daun'un seferleri birer akıllılık ve ihtiyatkarlık modelidir. Kimine göre ise, bir çekingencilik ve kararsızlık [sayfa 196] örneğidir. Bonapart'ın 1797'de **Noricum** Alplerini, geçişi kimine bir kararlılık şaheseri, kimine bir çılgınlık olarak görünebilir. 1812'deki stratejik yenilgisi bazılarınca kabına sığmayan enerjisinin bir sonucu, bazılarınca enerji yetersizliği olarak yorumlanabilir. Bütün bu görüşler ortaya atılmıştır ve bunun nedenini anlamak kolaydır: herkes olayların akışına dilediği açıdan bakmıştır. Oysa, birbiriyle çelişen bu fikirleri bağdaştırmak mümkün değildir: biri mutlaka yanlışır.

Çok değerli bir asker olan Feuquilleres'e* **Anılar**'ında ortaya koyduğu çok sayıdaki örnekler için minnet borçluyuz. O olmayı yoksun kalacağımız zengin bir tarihi bilgi hazinesini bize aktarmış olması bir yana, Feuquilleres teorik yani soyut fikirler ile pratik hayat arasında çok yararlı bir paralel kurmaya girişmiş olanların başında gelmektedir, çünkü zikrettiği olaylar teorik iddiaları izah ve tarif ederek doğrulamaktadır. Bütün bunlara rağmen, Feuquilleres'in günümüzün tarafsız okuyucusu karşısında amacını, yani teorik gerçekleri tarihi örneklerle kanıtlamak amacını gerçekleştirmiş olduğunu savunmak kolay değildir. Çünkü olayları kimi yerde inceden inceye anlatmakla birlikte, bunlardan çıkardığı sonuçların gerçekten o olayların iç ilişkilerinin sonuçları olduğuna okuyucuyu inandırdığı pek söylenemez.

* Antoine-Manasses de Pas, Feuquilleres (1648-1711). XVII. yüzyıl sonlarında bir çok seferlere katılmış Fransız generali; " Savaş Anıları" adlı bir eseri 1736'da yayımlanmıştır. (P.N.)

Tarihi olaylara yüzeysel bir biçimde değinmekle yetinmenin bir diğer sakıncası da, okuyuculardan bazılarının ya bunları hiç bilmemelerinden ya da bu konuda yazarın niyetini anlayacak kadar bilgi sahibi olmamalarından ileri gelir. Böyle olunca da, ya yazarın dediklerini körü körüne kabul ederler ya da söylenenlerin hiç birine inanmazlar.

Kuşkusuz tarihi olayları canlandırarak bunları yazarın ileri sürdüğü tezlerin birer kanıtı olabilecek şekilde [sayfa 197] okuyucunun gözleri önüne sermek kolay bir iş değildir. Çünkü yazarların genellikle buna ne olanakları, ne zamanları ne de yerleri vardır. Fakat biz yine o kandayız ki, yeni veya tartışmaya açık bir fikri kabul ettirmek söz konusu olduğunda, on örneği sadece sıralamaktan, inceden inceye çözümlenmiş tek bir örnek vermek çok daha öğreticidir. Bu yüzeyde kalan sıralamanın en zararlı yanı, yazarın bunları doğru olmayan yorumlarını kanıtlamak için kullanmak istemesinden ziyade, kendisinin de aslında bu olaylar hakkında hiç bir zaman tam ve derin bir bilgi edinmemiş olmasıdır. Bu yüzden de, yazarın bu yanlış ve gelişigüzel tutumu, tarihe bu gayri ciddi yaklaşımı, yüzlerce hatalı fikirlerin ve temelden yoksun teorilerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Oysa, yazar tarihten çıkarmak istediği her yeni teoriyi olayların doğru bir tahliline ve aralarındaki ilişkilerin incelenmesine dayanmayı görev bilmiş olsaydı, bu zararlı sonuçlardan hiç biri meydana gelmezdi.

Tarihi örnekleri kullanmanın güçlüğüne ve bu konuda gösterilmesi gereken dikkat ve titizliği göz önüne aldığımız takdirde, yakın tarihin bu örnekleri seçmek için en uygun zemin olduğunu anlarız; tabii iyice hazmedilerek sunulmaları şartıyla.

Daha eski çağlarda gerek savaşla ilgili koşullar gerekse savaş yönetme usulleri farklı idi, onun için onlardan çıkaracağımız dersler bizim için hem teorik hem de pratik bakımdan daha az yararlıdır; bundan başka, askerlik tarihi, diğer tarihler gibi, zamanın geçmesiyle birçok özelliklerini ve ayrıntılarını kaybeder, solmuş veya kararmış bir tablo gibi renginden ve hayatîyetinden çok şey yitirir ve geriye sadece silik bir fon ya da büyük lekeler kalır.

Savaş yönetiminin bugünkü durumuna baktığımızda, Avusturya Veraset savaşlarından bu yana cereyan eden savaşların hiç değilse kullanılan silahlar bakımından bugünün savaşları ile büyük bir benzerlik arz eden belki yegane savaşlar olduğunu ve değişen

birçok küçük ve ^[sayfa 198] büyük şeylere rağmen bunlardan hâlâ yararlı dersler alabileceğimizi görürüz. İspanya Veraset savaşları için ise aynı şeyi söyleyemeyiz, çünkü bu savaşlar sırasında ateşli silahlar daha o kadar gelişmiş değildi ve süvari hâlâ en önemli sınıf sayılıyordu. Daha gerilere doğru gittiğimizde, askerlik tarihi önemini kaybeder ve bugün için bize fazla bir yarar sağlamaz. Antik dünyaya ait savaşlar ise öğretici yönü en kısır olanlardır.

Bununla birlikte, bu eski savaşların hiç işimize yaramadığını da söyleyemeyiz; sadece, ayrıntıların bilinmesine bağlı olan veya savaşın sevk ve idaresinde meydana gelen büyük değişikliklerden etkilenen konular bakımından faydasızdırlar. İsviçrelilerin Avusturyalılara, Burgonyalılara ve Fransızlara karşı verdikleri muharebeler hakkında ne kadar az şey bilirsek bilelim, bunlar yine de bize ilk kez iyi bir piyadenin en iyi bir süvariye üstünlüğünü kesin bir şekilde gösteren savaşlar olmuştur. *Condottieri*'ler dönemine bir bakış, bize savaş yönetiminin ne dereceye kadar kullanılan araçlara bağlı olduğunu göstermeye yeter, çünkü başka hiç bir dönemde silahlı kuvvetler bu kadar bağımsız bir karaktere sahip olmamışlar, sosyal ve politik hayatın öteki yönlerinden bu kadar kopuk bir manzara göstermemişlerdir. Roma'nın, ikinci Kartaca savaşı sırasında, Anibal henüz İtalya'da yenilmemiş olduğu halde, İspanya ve Afrika'da Kartaca'ya saldırısı ve bu saldırıda kullanılan yöntemler çok öğretici bir incelemenin konusu olabilir, çünkü bu dolaylı direnmenin dayandığı Devletlerarası ve ordulararası genel ilişkiler yeteri kadar bilinmektedir.

Fakat insan ne kadar büyük çizgilerden aynılıp teferruata dalarsa, eski çağların örnek ve deneylerine başvurmak o kadar zorlaşır; çünkü bunları doğru olarak değerlendirmek olanağına sahip bulunmadığımız gibi tamamen farklı olan modern yöntemlerimize de hiç bir şekilde uygulayamayız.

Fakat maalesef tarihçilerin öteden beri eski çağların olaylarına karşı zaafı olmuştur. Bunda ne kadar kendini ^[sayfa 199] beğenmişliğin ne kadar şarlatanlığın payı bulunduğunu araştıracağız değiliz. Fakat çoğu zaman dürüst bir niyetin, samimi bir öğretme ve inandırma çabasının yokluğunu esefle müşahede etmemek mümkün değildir. Onun için bu eski çağlar tutkusuna, boşlukları doldurmaya ve kusurları örtmeye yarayan bir çeşit süsleme sanatı olarak bakmaktan kendimizi alamıyoruz.

Savaş sanatını, Feuquilleres'in önerdiği gibi, sadece tarihi örneklerle öğretmeye çalışmak kuşkusuz övgüye değer bir çabadır, ama bunun için insanın bütün ömrünü bu işe harcaması gerekir, çünkü böyle bir girişimde bulunacak kimsenin gerçek savaş alanında uzun bir tecrübeye sahip olması gerekir.

İçinden geçen bir tutku ile böyle bir görevi üstlenecek insanın kendisini bu kutsal göreve uzun bir hacca hazırlanır gibi hazırlaması gerekir. Bütün zamanını bu işe ayıracak, hiç bir çabadan kaçmayacak, hiç bir şeyden, hiç bir kuvvetten korkmayacak, her türlü övünmeyi ve sahte alçak gönüllülüğü bir kenara bırakacak ve Fransız kanunundaki yemin formülünün tabirleriyle **gerçeği, sadece gerçeği ve tüm gerçeği** söylemeye çalışacaktır. [sayfa 200]

ÜÇÜNCÜ KİTAP
GENEL OLARAK STRATEJİ

BÖLÜM I STRATEJİ

Strateji kavramı İkinci Kitabın ikinci bölümünde şöyle tanımlanmıştı: strateji, muharebenin savaşın amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanılmasıdır. Aslında strateji sadece muharebe ile uğraşır, fakat strateji teorisi bu özel faaliyetin başlıca aracını, yani silahlı kuvvetlerin hem doğrudan doğruya kendilerini hem de belli başlı ilişkilerini ele almak zorundadır, çünkü muharebeyi belirleyen ve muharebeden doğrudan doğruya etkilenen bu silahlı kuvvetlerdir. Muharebenin kendisi de, hem muhtemel sonuçları açısından hem de ortaya koyduğu en önemli manevi ve fikri güçler açısından incelenmelidir.

Strateji muharebenin savaşın amacı doğrultusunda kullanılmasıdır. Buna göre, savaş eyleminin tümüne, savaşın amacına, uyan bir hedef göstermesi gerekir. Diğer bir söyleyişle strateji savaş planını yapar ve öngörülen hedefe göre ona ulaşılmasını sağlayacak bir dizi eylem saptar; aynı aynı seferlerin planlarını hazırlar ve her birinde verilecek muharebeleri örgütler. Bütün bu kararları, her zaman gerçekleşmeleri mümkün olmayan bir takım varsayımlara dayanarak almaktan başka çare olmadığına ve daha ayrıntılı bir takım tedbirleri önceden almaya [sayfa 203] imkan bulunmadığına

göre, strateji orduya muharebe meydanında eşlik ederek ayrıntılara ilişkin gerekli tedbirleri yerinde almak, ve genel planda durmadan değişiklikler yapmak gerekeceğinden bunlara da yerinde karar vermek zorundadır. Yani strateji bir an için bile işin yakasını bırakamaz.

Fakat bu her zaman böyle olmamış, yani bu görüş her zaman geçerli sayılmamış ve stratejik sorunlar ordu içinde değil, kapalı kapılar arkasında halledilmeye çalışılmıştır. Oysa, eskiden çok yaygın olan bu uygulamaya ancak strateji odasının orduya çok yakın bulunması halinde izin verilebilir; bu takdirde ise strateji odasına ordunun genel karargâhı gözü ile bakılabilir.

Strateji planlarını hazırlarken teori onu izleyecek, daha doğrusu olaylara ve karşılıklı ilişkilerine ışık tutacak ve bunlardan çıkarılabilecek birkaç ilke veya kuralın üzerine parmağını basacaktır.

Savaşın ne kadar çok sayıda önemli sorunları kapsadığına dair kitabımızın birinci bölümünde söylediklerimizi hatırlayacak olursak, bunların hepsini düşünmenin olağanüstü bir kavrama gücünü gerektirdiğini anlarız.

Bir hükümdar ya da komutanın dehasını en iyi kanıtlayan şey, ne bir eksiğini ne de bir fazlasını yapmadan, savaşı araç ve amaçlarına tam bir uygunluk içinde örgütlemeyi bilmesidir. Ancak bu dehanın etkileri, yeni icat edilmiş çarpıcı eylem biçimlerinden ziyade, tüm savaşın başarılı nihai sonucunda görülür. Hayranlıkla seyretmek istediğimiz şey, sessiz sedasız varsayımların doğru çıkması, tüm bir eylem biçimindeki gösterişsiz uyumdur ki, bu da ancak sonuçta gösterir kendisini.

Bu uyumu savaşın nihai sonucunda görmesini bilmeyen tarihçi, dehayı bulunmadığı ve bulunamayacağı yerde arar.

Stratejinin kullandığı biçimler ve araçlar aslında öylesine basit, ve sık sık tekrarlandıkları için herkesçe öylesine iyi bilinen şeylerdir ki, bunları şatafatlı sözlerle şişiren bir eleştiri sağduyu sahibi bir kimseye sadece gülünç ^[sayfa 204] gelir. Örneklerine binlerce kez raslanmış olan bir çevirme hareketi kah olağanüstü bir deha eseri, kah derin bir kavrayış, hatta bilgeliğin kanıtı olarak görülüp göklere çıkartılırsa, savaş edebiyatı için bundan daha saçma bir şey tasavvur edilebilir mi?

Fakat bundan da daha gülünç olan, eleştircinin, sokaktaki adamın değersiz görüşüne katılarak, manevi verilerin tümünü teo-

rinin dışında bırakmak ve sadece maddi güçleri dikkate almak istemesidir. Böylece her şey denge ve üstünlük, zaman ve mekan gibi birkaç matematiksel ilişkiye, birkaç açı ve doğruya indirgenmiş olur. Her şey bununla olup bitseydi, savaş olsa olsa bir ilkokul öğrencisine verilecek bir ders problemi olabilirdi.

Kendimizi aldatmayalım: bilimsel formül ve problemlerle hiç bir ilgimiz yoktur. Aslında maddi ilişkiler son derece basittir. Zor olan, işin içine giren manevi güçleri kavramaktır. Fakat bu alanda bile, kanışıklıklar, manevi niceliklerle veriler arasında büyük farklılıklar stratejinin ancak en üst tabakalarında ortaya çıkar. Stratejinin politikaya ve Devlet yönetimine yaklaştığı, daha doğrusu bunlarla özdeşleştiği bu yüksek düzeylerde ise, artık söz konusu olan uygulama biçimleri değil, neyin ne kadar az veya ne kadar çok yapılması gerektiğidir. Savaşın büyük veya küçük münferit hareketlerinde olduğu gibi, uygulama biçimlerinin ağır bastığı yerde, manevi veriler zaten oldukça sınırlıdır.

Görüldüğü gibi stratejide her şey çok basittir, fakat bu her şey çok kolaydır anlamına gelmez.

Devletin içinde bulunduğu şartlara bakarak savaştan ne istediğimizi ve ne isteyebileceğimizi bir kere tayin ettik miydi, bunun yolları ve çareleri kolayca bulunur. Ancak bu yolu inatla takip etmek, binlerce değişik olayın etkisi altında binlerce defa amacımızdan sapmadan planımızı uygulamak büyük bir karakter kuvveti, uyanıklık ve dayanıklılık ister. Kimi zekası ile, kimi kavrayışı ile, kimi yiğitliği veya enerjisi ile temayüz etmiş binlerce kişi arasından, bir komutanı meslek hayatında ortanın üstünde [sayfa 205] bir düzeye çıkarmak için gerekli bütün nitelikleri kendinde toplayan belki bir kişi bile çıkmaz.

Bazılarına belki garip gelecek ama, savaşın ne olduğunu bilenlerin kuşkusuz kabul edecekleri bir gerçektir ki, stratejide önemli bir karar almak için, taktik alanda gerekli olduğundan çok daha kuvvetli bir irade gücüne ihtiyaç vardır. Taktikte komutan belli bir anın gereğini yerine getirmek zorundadır, kendisini o anın akıntısına kaptırır, yok olmak tehlikesini göze almadan bu akıntıya karşı koyamaz, birliğinden yükselen korkuları da yenerek cesaretle ileri atılır. Oysa, stratejide her şey çok daha yavaş hareket eder, gerek kendimizin gerek başkalarının düşünce, tahmin ve görüşlerine çok daha fazla yer vermek gerekir. Karşılıklı itiraz ve serzeniş-

lerin, dolayısıyla mevsimsiz pişmanlıkların da daha büyük bir payı vardır stratejide. Stratejide, taktikte olduğunun aksine, olayların hiç değilse yarısını gözlerimizle görmek olanağına sahip değiliz; her şeyi kafamızla kurar, tahmin eder, varsayınız; böylece inançlarımız da taktikteki kadar sarsılmaz değildir. Nitekim, pek çok komutan, tam harekete geçmeleri gerektiği bir anda, şüphe ve tereddütlere kapılıp elleri böğürlerinde kalmışlardır.

İsterseniz tarihe söyle bir göz atalım: güzel yürüyüşleri, güzel akınları ve manevraları ile ünlü Büyük Frederik'in 1760 seferi üzerinde duralım. Eleştiricilere sorarsanız, strateji sanatının bir şaheseridir bu sefer. Oysa, Kralın önce Daun'un sağ kanadını, sonra sol kanadını, daha sonra yine sağ kanadını, vb. çevirmeye kalkmasında gerçekten hayran kalacağımız bir şey var mıdır? Bütün bunlarda derin bir zekanın belirtilerini görmek zorunda mıyız? Hayır, hiç de böyle bir zorunluluk yoktur: tabii olayı soğukkanlılığımızı kaybetmeden sağlam bir kafa ile irdeleyecek olursak. Eğer Kralın aklına mutlaka hayran olmak istiyorsak, büyük bir amaca sınırlı araçlarla ulaşmak istemiş olmasına, kuvvetinin ötesinde hiç bir şeye kalkışmamış olmasına, hedefine ulaşmak için **sadece yapılması gerekeni** yapmış olmasına hayran olalım! [sayfa 206] Komutanında bulunması gerekli olan akıl ve basiret! Büyük Kralın sadece bu seferinde değil, giriştiği üç savaşta da görürüz.

Büyük Frederik'in hedefi, Silezya'ya sağlam temellere oturan bir barış getirmekten ibaretti.

Genellikle öteki Devletlerden hiç bir farkı bulunmayan küçük bir Devletin başında, belki onlardan sadece bazı yönetim dallarında biraz daha ileri bir Devletin kralı olarak, bir İskender olamazdı elbette. Olmaya kalkışsaydı, XII. Charles gibi perişan olur, kafası kınılırdı. Büyük Frederik'in savaşlarında, her zaman dengeli ve ölçülü bir kuvvete, hiç bir zaman enerjiden yoksun olmayan, zamanında, en kritik anlarda, akla durgunluk veren işler başaran ve bunun hemen arkasından sessizce en ince politik oyunlara başvuran, askerlik ile politika arasında adeta bir sarkaç gibi gidip gelen bir kuvvete tanık oluruz. Ne yenilgi ne zafer sarhoşluğu, ne ihtiras ne intikam duygusu onu yolundan alıkoyamamıştır, ve onu zafere götüren işte bu yol olmuştur.

Bu sözler, Büyük Frederik gibi bir savaş liderinin büyüklüğünün ne kadar berisinde kalıyor! Bu muharebenin akıllara durgun-

luk veren sonucunu daha yakından inceleyecek ve nedenlerini araştıracak olursak, Kralın bu kadar etin engellerin, bu kadar büyük tehlikelerin arasından sıyrılarak başarıya ulaşabilmiş olmasını basiretine borçlu olduğunu daha iyi anlarız.

Büyük komutanın hayran olduğumuz özelliklerinden yalnız bir tanesidir bu. Biz onun yalnız 1760 seferine değil, bütün sa-vaşlarına hayranız, fakat özellikle 1760 seferine. Çünkü başka hiç bir seferinde, bu kadar üstün bir düşmana karşı bu kadar az fedakarlıkla kafa tutmuş değildir.

Büyük Frederik'in diğer bir özelliği de bir savaş planını icra etmenin zorluğu ile ilgilidir. Düşmanın sağ ya da sol kanadını çevirmek için yapılan yürüyüşleri birleştirmek kolaydır; düşmanla her hangi bir noktada eşit Şartlarla karşılaşmaya hazır, iyi kümelenmiş küçük bir kuvveti [sayfa 207] her zaman el altında bulundurmak, hızlı bir harekât ile kuvvetleri çoğaltmak gibi fikirler ağızdan çıkmamasıyla anlaşılması bir olacak kadar açıktır. Bu noktalarda alınacak tertibatın hayranlığımızı uyandırması için bir sebep yoktur. Böyle basit Şeylerle ilgili olarak söyleyebileceğimiz tek Şey bunların basitliğini kabul etmektir.

Fakat başka bir komutan Büyük Frederik'in yaptıklarını taklit etmeye kalksın da görelim! Aradan uzun yıllar geçtikten sonra, olayın görgü tanıkları olan yazarlar, ordughların tehlikeli durumundan, hatta Kralın ihtiyaşsızlığından söz etmişlerdir. Kuşkusuz bu tehlike ordughlarını kurarken Büyük Frederik'in gözüne üç kat daha büyük görünmüştür!

Birliklerini düşmanın gözü önünde, hatta topçu ateşinin altında kaydırması için de aynı Şey söylenebilir. Büyük Frederik ordughlarını böyle kurmuş, askerlerini bu Şekilde yürüyüşe geçirmiş ise, Daun'un sisteminde, örgütlenme yöntemlerinde, sorumluluk duygusunda ve karakterinde kendisi için yeteri kadar bir garanti bulduğuna inanmış olduğu içindi. Bu itibarla, hareketleri belki riskli fakat tedbirsiz değildi. Ancak olup bitenleri bu ışık altında görebilmek için, aradan otuz yıl geçtikten sonra bile hâlâ bahsedilen tehlikelerden yılmadan yoluna devam edebilmek için insanın bir Büyük Frederik olması, onun cesaretine ve kararlılığına sahip bulunması gerekir. Böyle bir durumda, bu basit stratejik araçların uygulanabileceğine inanacak kadar uzak görüşlü pek az komutan vardır.

Bu seferde görülen başka bir icra zorluğu da Kralın ordusunun devamlı hareket halinde bulunmasıydı. Daun'u kovalayarak ve peşinde Lascy* olduğu halde, Elbe'den Silezya'ya kadar, bozuk yollardan iki kez yürümek zorunda kalmıştır (Temmuz başları ve Ağustos başları). Ordunun her an çarpışmaya hazır bir durumda bulunması ve ^[sayfa 208] yürüyüşlerinin üstün çabaları gerekli kılan büyük bir ustalıklarla düzenlenmesi gerekiyordu. Binlerce araba tarafından takip edilmesine ve bu yüzden gecikmesine rağmen, ordunun işesi son derece zor bir sorun yaratıyordu. Silezya'da, Leignitz muharebesinden önceki sekiz gün boyunca, ordunun gece yürüyüşleri yaparak düşman cephesi karşısında sağdan ve soldan ilerlemesi gerekiyordu: bu da büyük bir yorgunluğa ve büyük mahrumiyetlere katlanmak demektir.

Makinada büyük sürtünmeler yaratmadan bütün bunların üstesinden gelinebilir miydi? Bir komutanın kafası bütün bu harekâtı, bir arazi ölçücüsünün (mesaha memurunun) yıldızların uzaklığını ölçen aleti kullanması kadar kolaylıkla idare edebilir miydi?

Açlıktan ve susuzluktan ölen zavallı silah arkadaşlarının sefaleti karşısında hangi başkomutan, hangi general kayıtsız kalabilir, kalbinin bin kere parçalandığını hissetmez? Bu manzaranın sebep olduğu yakınmalara, kuşkulara hangi komutan kulaklarını tıkayabilir? Sıradan bir insan bu çapta fedakarlıklar istemeye cesaret edebilir mi? Böylesine çabalar ister istemez ordunun maneviyatını çökertmez, disiplinini bozmaz, bir kelime ile askeri meziyetlerini yok etmez miydi? Ama işte komutanın büyüklüğüne ve yanılmazlığına karşı beslenen sarsılmaz inanç bütün bunların üstesinden gelebilmiştir. Bunun önünde saygı ile eğilmeliyiz; planın uygulanması ile ilgili bu mucizeler karşısında engin bir hayranlık duymalıyız. Fakat insan bu olayları bizzat yaşamadıkça onlar hakkında tam bir fikir edinemez. Savaşı sadece kitaplardan ve manevra sahalardan tanıyan bir insan için, bütün bu aksilikler fazla bir anlam taşımaz. Onun için, bilemeyeceği bütün bu hususlarda bize inanıp güvenmesini rica ederiz.

Bu örneklerle düşüncelerimize daha bir açıklık getirmek

* Lascy, Joseph Franz Moritz, Kont (1725-1801). Avusturyalı feldmareşal, Yedi Yıl Savaşlarında Büyük Frederik'le çarpışmış, 1756 ve 1758 yıllarında başarılar kazanmıştır. (A.R.).

istedik, ve bu bölüme son verirken hemen şunu söyleyelim ki, stratejiyi kendi görüşlerimize göre açıklarken bize en önemli görünen maddi ve manevi yönlerini anlatmaya çalışacağız. Basitten mürekkebe doğru gideceğiz ve [sayfa 209] en sonunda tüm savaş eyleminin çatısını ya da iskeletini teşkil eden savaş veya sefer planını ele alacağız.

Silahlı kuvvetlerin belirli bir noktada toplanması başlı başına bir muharebeyi mümkün kılar, fakat bu o muharebenin mutlaka cereyan edeceği anlamına gelmez. Şimdi bu olanağa bir gerçek, bir fiili durum gözü ile bakmak gerekir mi? Kuşkusuz. Çünkü sonuçları bakımından öyledir, **ve bu sonuçlar, ne olurlarsa olsunlar, kendilerini göstermemelik edemezler.**

1. İmkan dahilindeki çarpışmalara, sonuçları bakımından, gerçek çarpışmalar gözü ile bakılmalıdır.

Eğer kaçan bir düşmanın ricat hattını kesmek için bir müfreze gönderilir ve düşman direnmeden teslim olursa, bu teslim oluşu gönderilen müfrezenin vermiş olduğu muharebenin sonucu sayabiliriz.

Ordumuzun bir kısmı düşmana ait savunmasız bir bölgeyi veya eyaleti işgal eder ve böylelikle düşman ordusunu önemli takviye olanaklarından yoksun kılar, bu da, düşmanın bu bölgeyi veya eyaleti geri almaya kalkışması halinde bu birliğin göze aldığı ve düşmanı tehdit ettiği muharebe sayesinde mümkün olmuş demektir. Yani işgal ettiğimiz ve elimizde kalan araziye muharebe ile kazanmış sayılırız.

Her iki halde de bir muharebenin sadece olabilirliği sonuçlar yaratmış, böylece muhtemel bir çarpışma gerçek olaylar kategorisine girmiştir. Farzedelim ki, her iki halde de düşman birliklerini bizim birliklerimizin karşısına çıkarmış, ve bizimkiler düşmanla baş edemeyerek [sayfa 210] muharebe vermeden hedeflerinden vazgeçmek zorunda kalmışlardır; bu takdirde bizim amacımız kuşkusuz gerçekleşmemiş olacak, fakat bu noktada düşmanla çarpışmayı göze almış olmamız yine de büsbütün etkisiz kalmış ol-

mayacaktır: çünkü düşman kuvvetlerini meydana çıkarmış, istediğimiz noktaya getirmiştir. Bütün girişimlerimiz başarısızlıkla sonuçlanmış ve bize kayıplar verdimiş olsa bile, davranışlarımızın, **imkan dahilindeki çarpışmaların**, hiç bir sonuç yaratmadığı söylenemez. Yalnız bu sonuç bu kez kaybedilmiş bir muharebenin sonucu ile özdeşdir.

Görülüyor ki, düşmanın askeri kuvvetlerinin imhası ve düşman gücünün yok edilmesi, ister bilfiil cereyan etmiş olsun, ister sadece teklif edilip düşman tarafından kabul edilmemiş olsun, bir muharebenin ancak sonuçları ile gerçekleştirilir.

2. Muharebenin çifte amacı

Fakat bu sonuçlar da iki türdür: dolaysız ve dolaylı. Eğer başka faktörler –tek başlarına düşman kuvvetlerinin imhasına yönelik sayılmayacak olan fakat dolambaçlı bir yoldan da olsa daha etkin bir biçimde bu sonucu meydana getirecek olan faktörlerin içine karışır ve muharebenin amacını teşkil ederse, sonuçlar dolaylıdır. Eyaletlerin ele geçirilmesi, kentlerin, müstahkem mevkiilerin, köprülerin, yolların, mühimmat depolarının işgali bir muharebenin **yakın** amaçlarını oluşturabilirlerse de, hiç bir zaman nihai amacını teşkil edemezler. Bu gibi şeylere sadece daha büyük bir üstünlük kazanmanın araçları gözü ile bakılmalı, asıl amacın düşmana muharebeyi kabul edemeyeceği şartlar altında teklif etmek olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Dolayısıyla bütün bu amaçlar sadece birer atlama tahtası, birer adım sayılmalıdır. İsterseniz buna etkin prensibe götüren yollar da diyebilirsiniz, fakat hiç bir zaman etkin prensibin kendisi diyemezsiniz. [sayfa 211]

3. Örnekler

1814'te, Napolyon'un başkenti işgal edilmiş, savaşın amacı gerçekleşmişti. Kökleri Paris'te olan politik hizipler harekete geçmişler, muazzam bir gedik açılmış, İmparatorun iktidarı kendiliğinden **yıkılıp** gitmişti. Bununla birlikte, şunu da unutmamak gerekir ki, Napolyon'un askeri kuvveti ve direnme olanakları bu yüzden birdenbire o kadar azalmış ve müttefiklerin üstünlüğü o derece artmıştı ki, her türlü direnme imkânsız hale gelmişti. Fransa ile

barışı mümkün kılan bu imkansızlık olmuştur. Eğer dış etkenlerle müttefiklerin de askeri kuvvetleri aynı ölçüde zayıflamış olsaydı, üstünlükleri ortadan kalkmış ve dolayısıyla Paris'in işgali bütün etkisini, bütün önemini yitirmiş olurdu.

Bu muhakemeyi yürütmemizin nedeni, olaylara bakmanın tek doğru yolunu göstermek ve meselenin önemini belirtmek işteyışimizdir. Kendi kendimize durmadan şu soruyu sormamız gerekir: Savaşın ve seferin her anında iki tarafın birbirine teklif edebileceği büyük ve küçük muharebelerin muhtemel sonucu ne olabilir? Bir sefer veya savaş planı hazırlarken, alınacak tedbirleri ancak bu sorunun cevabı tayin edebilir.

4. Bu görüşü benimsemediğimiz takdirde, başka unsurları yanlış değerlendiririz.

Savaşı ve savaşın içinde yer alan tek tek seferleri bir çarkın dişlileri gibi birbirine giren bir muharebeler zinciri olarak görmeye alışmaz da, bazı coğrafi mevkilerin, örneğin savunmasız bir eyaletin işgalinin başlı başına bir değer taşıdığını sanırsak, bu işgalleri elimiz değmişken cebimize atmakla bir şey kaybetmeyeceğimiz bir kazanç olarak görmeye başlarız. Ve bunları bir olaylar zincirinin halkaları olarak göreceğ yerde kendi başlarına yeterli birer başarı sayacak olursak, ilerde başımıza iş açıp açmayacaklarını düşünmeyi unuturuz. Askerlik tarihinde bunun ne kadar çok örneklerine raslanmıştır!

Nasıl ki, ticarete tek bir alışverişin kazancı bir kenara [sayfa 212] koyulup üstüne yatılmazsa, savaşta da tek bir üstünlük tüm savaşın sonucundan ayrılamaz. Tüccar nasıl ki durmadan servetinin tümünü işletmek zorunda ise, savaşta da her harekâtın kâr ve zararlarını ancak kesin hesap meydana çıkarır.

Eğer gözümüzü ve aklımızı muharebeler dizisinden ayırmazsak –tabii önceden görülebildikleri ölçüde– o zaman doğru yolda olduğumuzdan emin olabiliriz. Çünkü o zaman **doğrudan doğruya** hedefe yönelmiş, hareket halindeki kuvvete hız, eyleme irade katmış ve dış etkilere kurtulmuş oluruz.

BÖLÜM II STRATEJİNİN UNSURLARI

Stratejide muharebenin kullanılmasını şartlandıran unsurları bir takım kısımlara ayırabiliriz: manevî unsurlar, fiziki unsurlar, matematiksel unsurlar, coğrafi unsurlar ve istatistiki unsurlar.

Birinci kategori, manevî, yani ahlaki ve fikri, niteliklere ve bunların etkisine dayanan şeylerin tümünü içerir; ikincisine, askeri kuvvetlerin büyüklüğü, terkihi, teşkili, belli başlı üç sınıfın oranı (piyade, süvari, topçu), vb. gibi şeyler girer; üçüncü kategori, harekât hatlarının açılarını, merkezleri bir (konsantrik) ve merkezleri ayrı (eksantrik) hareketleri (geometrik nitelikleri hesaplarımız bakımından bir önem taşıdıkları ölçüde tabii) kapsar; dördüncü gurup, arazi şekillerini, hakim noktaları, çeşitli engebeleri, dağları, nehirleri, ormanları ve yolları içine alır; beşinci ve son kategori ise her türlü işe ve ikmal vasıtalarını içerir. Bu unsurlardan her biri üzerinde ayrı ayrı ^[sayfa 213] durmanın yaranı vardır; böylece bunlar hakkında daha açık, daha kesin bir fikir edinmiş ve araştırmalarımıza bir başlangıç olmak üzere bu farklı kategorilerin birbirlerine oranla taşıdıkları değeri saptamış oluruz. Gerçekten de, bu unsurları ayrı ayrı ele aldığımız takdirde, içlerinden bazılarının kendilerine boş yere verilmiş olan önemlerini kaybettiklerini görürüz. Örneğin, bir harekât üssünün değerinin, sadece **harekât hattının mevkiini** dikkate almak istese bile, aralarında teşkil ettikleri açıdan, yani matematiksel unsurdan çok yolların ve arazinin durumuna, yani coğrafi unsura bağlı olduğunu açıkça sezeriz.

Bununla birlikte, stratejiyi bu unsurlara göre incelemek son derece isabetsiz bir tutum olur, çünkü savaş hareketlerinin çoğunda bütün bu unsurlar çeşitli biçimlerde iç içe girmiş durumda bulunurlar. Soyut bir temelden hareket ederek gerçek hayatın olaylarına varmak istediğimiz takdirde, kısır analizlerin içinde bocalayıp durmaktan ve kabuslarda olduğu gibi elimizdeki yayı germek için boşuna çabalar harcamaktan öteye gidemeyiz. Böyle bir girişimden tanrı korusun bizi! Biz karmaşık olaylar dünyasından ayrılmamaya çalışacağız ve analizlerimizi belirtmek istediğimiz düşüncelerin zorunlu kıldığı ölçünün dışına taşımamaya dikkat edeceğiz. Bu düşünceler de teorik araştırmalar sonucunda içimizde

doğmuş düşünceler değil, savaş gerçeğinden esinlenmiş düşünceler olacaktır.

BÖLÜM III MANEVİ DEĞERLER

İkinci kitabın üçüncü bölümünde değindiğimiz bu konuya dönmek zorundayız, çünkü manevi değerler savaşın en ^[sayfa 214] önemli unsurlarından biridir. Bunlar savaşın ruhudur, onun bütün varlığına yayılırlar. Tüm kuvvetleri kitle halinde harekete geçiren ve onlara rehberlik eden iradeyi ta baştan etkileri altına alırlar, hatta onunla özdeşleşirler, çünkü iradenin kendisi de manevi bir güçtür. Ne yazık ki, bu değerleri kitaplardan öğrenemeyiz, çünkü hiç bir ölçüye sığmazlar, ne sayılabilirler ne de belirli bir kategoriye sokulabilirler; onları ancak görür, hissederiz.

Ordunun, komutanın, hükümetlerin zekası, akli ve diğer manevi nitelikleri, savaşın cereyan ettiği ülkedeki halkın ruh haleti, bir zafer ya da bir yenilginin manevi etkisi çok farklı nitelikte faktörlerdir, tesirleri de amacımıza ve durumumuza göre çok değişik biçimler olabilir.

Kitaplar bu konuda bir şey söylemez ya da çok az şey söylerlerse de, savaşı oluşturan bütün öteki unsurlar gibi, manevi değerler de savaş sanatı teorisine girerler. Çünkü, bir kez daha tekrarlamak gerekir ki, eski modaya uyararak, tüm manevi değerleri veya nicelikleri kural ve ilkelerinin dışında bırakan ve bunları ortaya çıkar çıkmaz istisnalardan bahsetmeye başlayan ve bunlardan teorik kurallar türeten bir felsefe zavallı bir felsefedir. Bu felsefeye göre, her şey tüm kurallara meydan okuyan üstün bir dehaya mal edilir, böylelikle kuralların sadece budalalar için yapıldıkları ima edilmekle kalınmayıp, ayrıca kuralların kendilerinin de budalaca kurallar oldukları ileri sürülmüş olur.

Savaş sanatı teorisi sadece bu manevi niceliklerin varlığını hatırlatmakla yetinmiş, manevi değerleri hesaba katmanın ve hiç bir zaman küçümsememenin zorunluluğunu göstermekten başka bir şey yapmamış olsaydı bile, konusunu bu manevi alanı da içine

alacak şekilde genişletmekle yine de isabetli bir iş yapmış olurdu. Salt bu görüşün önemini belirtmekle, sadece maddi kuvvet ilişkilerini kabul edenleri peşin olarak suçlamış ve mahkumiyetlerini tescil etmiş olurdu.

Kaldı ki, bütün öbür sözde kurallar da, teorinin manevi nicelikleri konusunun dışında bırakmaya hakkı [sayfa 215] olmadığını göstermeye yeter: çünkü maddi güçlerin etkileri manevi güçlerin etkileriyle tamamen kaynaşmış durumdadır, ve bunları bir maden alaşımı gibi kimyasal bir işlemle ayırmaya imkan yoktur. Maddi güçlere ilişkin tüm kurallarda, teori manevi niceliklerin payı üzerinde durmak zorundadır; yoksa, kimi zaman fazla çekingen ve sınırlı, kimi zaman fazla dogmatik ve ölçüsüz, kategorik hükümler formüle etmekten öteye gidemez. En yavan ve basmakalıp teoriler bile, bilmeyerek de olsa bu manevi alandan içeri girmişlerdir; çünkü, örneğin bir zaferin etkileri hiç bir zaman, manevi izlenimler dikkate alınmadan tam olarak izah edilemez. Bu kitapta ele alacağımız konuların çoğu, bu yüzden, yarı yarıya maddi, yarı yarıya manevi neden ve sonuçlardan oluşmuştur. Hatta diyebiliriz ki, maddi nedenler ve sonuçları silahın ağaçtan yapılmış kabzasına benzetecek olursak, manevi nedenler ve sonuçlar asil bir madenden yapılmış o göz kamaştırıcı silahın kendisidir.

Manevi niteliklerin değerini ve çoğu zaman inanılmaz etkilerini en iyi tarih gösterir bize. Bir komutanın tarihten alacağı en büyük, en soylu, en katıksız ders de budur. Bu vesile ile şunu da belirtelim ki, beyinde meyvelerini verecek olan akıl ve bilginin tohumları, şahitli ispatlı anlatımlardan, kritik çözümlenmelerden ve bilgece yazılmış kitaplardan çok, duygular, genel izlenimler ve göz kamaştırıcı sezgi panlıları ile ekilir.

İsteseydik savaştaki en önemli manevi olguları gözden geçirebilir, çalışkan ve titiz bir profesör gibi bunların iyi ya da kötü yanlarını teker teker belirtmeye çalışabilirdik. Fakat böyle bir yöntem insanı kolayca basmakalıp şeyler söylemeye, ahkam kesmeye götürülebilir; ve insan gerçek bir araştırma ruhu içinde çalışacak yerde, farkına varmadan herkesin bildiği şeyleri anlatmaya başlar. Onun için biz burada, eksik kalmak pahasına dahi olsa, sadece en önemli meseleleri ele almak, konunun genel önemini belirtmek ve bu kitapta ileri sürülen düşüncelerin esprisine işaret etmekle yetineceğiz. [sayfa 216]

BÖLÜM IV BAŞLICA MANEVİ GÜÇLER

Başlıca manevi güçler şunlardır: **komutanın (savaş liderinin) yetenekleri, ordunun savaşkanlığı ve ulusal duyguları**. Genel olarak bunlardan hangisinin en önemli manevi unsur olduğunu hiç kimse tayin edemez; çünkü topunun değerini ölçmek bile zordur, nerede kalmış ki üçü arasında bir kıyaslama yapmak. En iyisi, hiç birini küçümsememek, ve insanların ifrat ile tefrit arasında sık sık düştükleri hataya düşmemektir. Bu erdemlerden üçünün de inkar edilemez etkisini tarihi örneklerle göstermek daha doğru olur.

Bununla birlikte, modern zamanlarda tüm Avrupa ordularının hemen hemen aynı disiplin ve eğitim düzeyine gelmiş oldukları da bir gerçektir. Bir filozof gibi konuşmak gerekirse, diyebiliriz ki, savaş yönetimi öylesine doğal bir biçimde gelişmiş ve bu arada bütün ordular için öylesine ortak bir yöntem haline gelmiştir ki, artık savaş liderinden bile özel hüneler göstermesini bekleyemeyiz. (Örneğin II. Frederik'in eğik düzeni gibi). Bu itibarla, günümüzde, millî ruhun ve ordunun savaş alışkanlığının etkilerine daha büyük bir pay tanımak gerektiği inkar edilemez. Uzun bir banş dönemi belki bu durumu değiştirebilir.

Ordunun millî ruhu (heyecan, coşku, taassup, iman, inanç) genellikle dağ savaşlarında etkisini gösterir, çünkü burada en basit ere kadar herkes kendi başına bırakılmıştır. Onun içindir ki, dağlık ülkeler, halkı silahlandırmaya ve asker devşirmeyip en elverişli yerlerdir.

Öte yandan, bir ordunun teknik kabiliyeti ve safları kenetlenmiş gibi bir arada tutan çelikten cesareti daha çok geniş ve açık arazide, kırsal bölgelerde üstünlük sağlar.

Bir komutanın yeteneklerini göstermesine en elverişli ^[sayfa 217] faaliyet alanları, geniş vadilerle ayrılmış engebeli bölgelerdir. Dağlık arazide komutan birliklerinin çeşitli kısımları üzerinde hakimiyet kurmakta güçlük çeker ve tümünün yönetimi gücünü aşabilir; oysa ovada bu nispeten basittir ve fazla bir çabayı gerektirmez.

Planlar bu yatkınlıklar ve özel durumlar göz önüne alınarak yapılmalıdır.

BÖLÜM V ORDUNUN SAVAŞKANLIĞI

Ordunun savaşkanlığı salt cesareten ve hele savaş nedenini coşkunculukla benimsemekten farklı bir şeydir. Cesaret kuşkusuz onun zorunlu unsurlarından biridir; fakat nasıl ki, bazı insanlarda bir tanı vergisi olan bu cesaret, ordunun bir parçası olan askerde alışkanlık ve eğitimin bir ürünü olabilirse, aynı şekilde askerinin cesareti alelade insanın cesaretinden farklı bir istikamete yönelmelidir. Kişide olduğu gibi dolu dizgin bir faaliyet tutkusu, bir kuvvet harcama şehveti olmaktan çıkmalı, daha yüksek düzeyde zorunluluklara, buyruklara, kurallara ve belirli bir yöneme boyun eğmelidir. Meslek coşkusu bir ordunun cengaverliğine hayatiyet katar ama zorunlu bir unsurunu teşkil etmez.

Savaş belirli bir meslek, özel bir uğraşıdır. Etkisi ne kadar geniş olursa olsun, hatta bir ülkenin eli silah tutan bütün erkekleri bu mesleğe girseler bile, yine de insanlara özgü öteki faaliyet alanlarından ayrı ve farklı bir nitelik taşımaya devam eder. Bu mesleğin ruh ve özüne inanmış olmak; gerektirdiği güçleri benliğinde uyandırmak, kullanmak ve hazmetmek; bütün zekasını, bütün [sayfa 218] istidatlarını ona vermek; eğitim yolu ile gerekli güven ve becerileri kazanmak; kendini bütün varlığı ile ona adanmak, bütün yeteneklerini onun uğruna geliştirmek; bir insan olmaktan çıkıp savaş çarkının dişlilerinden biri olmak payımıza düşen görevi yerine getirmek. İşte bir ordunun savaşkanlığının, cengaverliğinin kişide beliren özellikleri!

Savaşçı ile askerinin varlıklarını aynı kişide birleştirmeye ne kadar çalışırsak çalışalım, savaşları ne kadar ulusallaştırırsak ulusallaştıralım, eski zamanların geçtiğine, bugünkü savaşların artık *condottieri*'lerin savaşları olmadığına kendimizi ne kadar inandırırırsak inandırılalım, mesleğin kendine özgü niteliklerini bir kenara atmak hiç bir zaman mümkün olmayacaktır. Buna imkan olmayınca da, kendilerini savaşa adayanlar, bu meslekte kaldıkları sürece, kendilerini, savaşın nizamlarını, yasalarını ve geleneklerini bünyesinde aksettiren bir çeşit esnaf loncası olarak göreceklerdir. Gerçek de budur. Savaşa ne kadar yüksek bir düzeyden bakmak istersek isteyelim ve bunda ne kadar ısrarlı olursak olalım, hemen he-

men bütün ordularda bulunan ve bulunması gereken bu meslek ruhunu (*esprit de corps*) küçümsemek son derece yanlış bir tutum olur. Bu meslek ruhu, ordunun savaşkanlığı adını verdiğimiz erdemde kendilerini gösteren doğal güçlerin bir çeşit harcıdır, onları birbirine kenetler. Meslek ruhu sayesinde, askeri erdemler daha kolay billurlaşır.

En şiddetli ateş altında alışık olduğu düzeni koruyan, hiç bir zaman yersiz korkulara, kuruntulara kapılmayan, gerçekte tehlikelere de göğüs germesini bilen, zaferlerinden gurur duyan, yenilginin umut kırıcı etkileri altında bile disiplinini, komutanlarına sayđı ve güvenini kaybetmeyen, maddi gücü mahrumiyet ve çabalarla, bir atletin adaleleri gibi, bilenen, bütün çabaları sancaklarına musallat olan bir felaket gibi değil, bir zafer aracı olarak gören, tek bir düşünceyi silahların şerefi düşüncesini bir kutsal ayet gibi kendisine rehber edinen, bütün ödevlerini, bütün erdemlerini bir an için olsun aklından çıkarmayan ^[sayfa 219] bir ordu. İşte böyle bir ordu gerçekten savaş ruhunu içine sindirmiş bir ordudur.

İnsan Vendée'liler* gibi kahramanca savaşabilir, İsviçreliiler, Amerikalılar, İspanyollar gibi büyük işler başarabilir, fakat yine de bu savaşçı erdemlere sahip olmayabilir. Hatta bir komutan, söz gelişi bir Eugène** veya bir Marlborough***, sürekli (muvazzaf, meslekten) bir ordunun başında büyük başarılar kazanabilir de yine bu meziyetlerden yoksun olabilir. Bu bakımdan başarılı bir savaşın meziyetlerin yokluğunda mümkün olmadığını söyleyemeyiz. Bu noktaya özellikle dikkati çekiyoruz: ta ki görüşümüz daha iyi anlaşılın, düşünceler müphem kalsın ve askeri meziyetler her yerde deva sanılmasın. Savaşkanlığın böyle bir özelliği yoktur. Bir ordunun askeri meziyeti daima hesaba katılması gereken fakat

* Vendée Fransa'nın batısında bir eyalettir. Fransız İhtilali sırasında 1793 yılında karşı-devrimci bir ayaklanmaya sahne olmuştur. Soyluların ve özellikle rahiplerin kışkırttığı Bretagne, Poltou ve Anjou köylüleri, Cathelineau, Charette, Stofflet, vb. gibi liderlerin komutasında devrim ordusuna karşı birkaç geçici zafer kazandıktan sonra, Loire nehrinin sol kıyısına geri çekilmek zorunda kaldılar. Bir aralık 40.000 kişiye ulaşan Vendée ordusu sonunda Horbig tarafından kesin yenilgiye uğratıldı ve eyalette asayiş yeniden sağlandı. (ç.n.).

* Eugène de Savoie-Carignan, Prens Eugène diye tanınır (1663-1736). Avusturya İmparatoru I. Leopold'un hizmetine gaçen aslen Fransız, ünlü bir komutan. Türklere ve Fransızlara karşı savaşmıştır. (ç.n.)

** Marlborough, John Churchill, Duke of (1650-1722). İspanya Veraset savaşlarında Fransızlara karşı zaferler kazanan İngiliz generali. (ç.n.)

bazı hallerde mevcut olmayabilen belirli bir manevi güçtür: bu itibarla, bir araç gibi, etkisi değerlendirilebilir, kuvveti ölçülebilir.

Savaşkanlığı böylece niteledikten sonra, şimdi de etkilerini ve bu erdemleri kazanmanın yollarını belirtmeye çalışalım. [sayfa 220]

Komutanın dehası savaşın tümü için ne ise, ordunun savaşkanlığı savaşın parçaları için odur. Komutan savaşın ayrı ayrı parçalarını değil, ancak tümünü yönetebilir ve parçaları yönetemediği yerde askerlik ruhu onun yerini tutabilmelidir. Komutan şöhetinden ve üstün niteliklerinden ötürü seçilmiştir, büyük kitlelerin en seçkin liderleri ise dikkatli bir taramadan, kılı kırk yaran bir elemenden sonra seçilirler. Fakat rütbelere hiyerarşisinden aşağıya doğru inildikçe bu ince eleme azalır, ve bu yüzden kişisel istidatlara daha az güvenilebilir. İşte bu sakıncayı ordunun savaşkanlığı telafi edebilmelidir. Savaşa hazır bir milletin doğal nitelikleri: yani **yiğitlik, ustalık, dayanıklılık ve coşku** bu rolü oynarlar. Bu nitelikler askerlik ruhunun yerini tutabileceği gibi, bunun tersi de olabilir. Bundan şu sonuçları çıkarabiliriz:

1) Askeri meziyet veya savaşkanlık sadece sürekli ordulara özgü bir haslettir, ve ona en çok bu orduların ihtiyacı vardır. Bir kitle ayaklanması veya savaş halinde, daha çabuk gelişen doğal nitelikler savaşkanlığın yerini tutar.

2) Muvazzaf ordulara karşı çarpışan muvazzaf ordular, silahlanmış bir millete karşı savaşan muvazzaf ordulara oranla bu meziyetten daha kolay müstağni kalabilirler, çünkü bu halde birlikler daha dağılmış ve kendi başlarına terk edilmiş durumdadırlar. Ordu bir noktada toplanabiliyorsa, komutanın dehası daha büyük bir rol oynar ve ordunun moralindeki noksanı telafi eder. Genel olarak denilebilir ki, savaş sahnesi ve diğer koşullar savaşı daha karışık bir hale soktuğu ve kuvvetleri dağıttığı ölçüde, askeri meziyet veya savaşkanlık daha zorunlu hale gelecektir.

Bu gerçeklerden alınacak tek ders şudur: eğer bir ordu bu meziyetten yoksunsa, savaşı mümkün olduğu kadar sade bir şekilde örgütlemeye çalışmak veya sistemin başka bir noktasını güçlendirmek, dikkatimizi başka bir noktaya teksif etmek, ve muvazzaf bir ordudan sırf [sayfa 221] muvazzaf bir ordudur diye, ancak gerçek gücünün gösterebileceği harikaları beklememek gerekir.

Demek oluyor ki, savaşkanlık savaş halindeki ordunun en önemli manevi güçlerinin birini teşkil eder, ve bu güç eksik oldu-

ğu zaman başka bir gücün –komutanın büyük üstünlüğü veya halkın heyecanı– onun yerini tutması gerekir: yoksa harcadığımız çabalarla orantılı olmayan sonuçlarla karşılaşırız.

Bu ruhun, ordunun bu gerçek değerinin, maden filizinin bu parlak maden haline gelişinin en güzel örneklerine, İskender'in yönetiminde Makedonyalıların, Sezar'ın komutasında Romalı lejyonların, Alessandro Farnese'nin kumandasında İspanyol piyadesinin, Gustaf Adolf ve XII. Charles'in idaresinde İsveçlilerin, Büyük Frederik'in yönetiminde Prusyalıların ve Bonapart'ın komutasında Fransızların yaptıklarında raslanmaz. Bu komutanların akla durgunluk veren başarılarının ve en çetin durumlarda gösterdikleri büyüklüğün sadece orduların bu meziyeti sayesinde mümkün olabildiğini inkar etmek için bütün tarihi örneklere gözlerimizi yummamız gerekir.

Bu ruh yalnız iki kaynaktan çıkabilir ve bu kaynaklar onu ancak ortaklaşa yaratabilirler: birincisi, bir savaşlar ve büyük zaferler dizisidir; ikincisi, ordunun bazen tahammülün son kertesine varan yoğun faaliyetidir. Askeri ancak bu şartlar altında kendi gücünün bilincine varır ve onu göstermesini öğrenir. Bur komutanın askerlerinden istediği çaba ne kadar büyük olursa, bu çabanın gösterebileceğinden o kadar emin olabilir. Asker güçlükleri yenmekten ve tehlikeleri göğüslemekten büyük gurur duyar. Bu tohumun büyüyüp gelişmesi için elverişli tek toprak sürekli faaliyet ve çabaların toprağıdır, ama zaferin parlak güneşine de ihtiyacı vardır. Bir kere güçlü bir ağaç haline geldi mi, artık felaketin ve yenilgilerin en amansız fırtınalarına, hatta, hiç değilse bir süre için, durgunluğa, banş zamanının hareketsizliğine bile dayanacaktır. O ancak savaşta ve büyük komutanların yürüngesinde **doğabilir**, fakat çapsız komutanların yönetiminde ve uzun ^[sayfa 222] banş dönemlerinde bile birkaç kuşak süresince devam edebilir.

Saçlarını savaşlarda ağartmış, vücutları yara izleriyle kaplı eski muhariplerin bu soylu birlik ruhu ile, tesanütünü sadece iç hizmet yönetmelikleriyle eğitim ve talimlere borçlu olan sürekli orduların gururu ve kendini beğenmişliği arasında kıyas kabul etmez bir fark vardır. Ağır basan bir ciddiyet ve sert bir disiplin askeri meziyetin ömrünü uzatabilir fakat onu yaratamaz. Bu ciddiyet ve bu disiplinin kendine göre bir değeri vardır elbette, fakat bunları abartmamak gerekir. Düzen, nezaket, iyi niyet, ölçülü bir gurur ve

yüksek bir moral, barış zamanında eğitilmiş bir ordunun nitelikleridir; bunları kuşkusuz takdir etmek gerekir, fakat tek başlarına bir değeri yoktur. Bütünü ayakta tutar, ve birden soğutulan bir cam gibi, en küçük bir çatlak bütünü parçalamaya yeter. İlk aksilik karşısında, en yüksek moral bile çabucak korkaklığa, bir çeşit paniğe dönüşür. Fransızlar buna “herkes kendisini kurtarsın” (**sauve qui peut**) derler. Böyle bir ordu büyük işler yapmayı başarsa, bunu hiç bir zaman kendi meziyetine değil olsa olsa komutanının yeteneğine borçludur. İki misli bir ihtiyatla yönetilmelidir böyle bir ordu; ta ki, yavaş yavaş, türlü meşakkatlerden ve zaferlerden geçe geçe, toparlanıp güçlü bir hale gelsin. Bir ordunun ruhu ile moralini birbirine karıştırmaktan sakınlım.

BÖLÜM VI GÖZÜPEKLİK

Gözüpeklığın veya atılğanlığın, ihtiyatkarlığa ve uzak görüşlülüğe ters düştüğü dinamik güçler sistemindeki yerini ve rolünü, başan ihtimalinin garantilerine ilişkin bölümde [sayfa 223] tanımlamış, ve bu vesile ile teorinin yasama yetkisine dayanarak onu küçümsemeye hakkı olmadığını belirtmiştik.

Bununla birlikte, insan ruhunu en büyük tehlikelere göğüs gelecek bir düzeye çıkararak bu soylu dürtüyü aynı zamanda savaşa özgü etkin bir ilke saymak gerekir. Gerçekten de, insan faaliyetlerinin başka hangi alanında atılğanlık savaşta oynadığı kadar büyük bir rol oynar?

Artçı birlik eri ve trampetçiden başkomutana kadar herkeste cesaret erdemlerin en soylusu, kılıca keskinliğini ve parlaklığını veren halis çeliktir.

İtiraf etmek gerekir ki, atılğanlığın savaşta bazı imtiyazları bile vardır. Zaman, mekan ve miktar hesaplarının ötesinde, atılğanlığa ek bir pay tanımamız gerekir; bunu, üstünlüğünü gösterdiği zaman düşmanın zayıf duruma düşmesine borçludur. Bu itibarla gerçek bir yaratıcı kuvvet teşkil eder. Bunu ispat etmek, fel-

sefi bakımdan bile güç değildir. Atılganlığın korkaklıkla her karşı karşıya gelişinde, başarı şansı daima atılganlıktan yanadır, zira korkaklığın bizzat kendisi bir denge kaybıdır. Cesaret ancak tedbirli bir uzak görüşlülük ile karşılaştığı vakit –ki bu da bir cesaret, hiç değilse bir kuvvet demektir– yenik düşer. Fakat bu gibi, haller çok seyreklerdir. Tedbirli insanların büyük çoğunluğu korktukları için tedbirlidirler.

Büyük yığınların içinde, gözüpeklik, ne kadar büyük olursa olsun, başka kuvvetlere zarar verebilecek bir güç değildir; çünkü büyük yığınlar muharebe ve hizmet düzeninin çerçeve ve yapısı içinde yabancı bir iradeye bağlanmış, onun buyruğu altına girmişlerdir. Gözüpeklik burada, üzerindeki baskı kalkar kalkmaz fırlamaya hazır bir yaya benzer.

Komutanın rütbesi ne kadar yüksekse, gözüpekliliğinin boş ve kör bir tutku haline gelmemesi için düşüncenin kontrolü altında kalmasına o kadar çok ihtiyaç vardır. Çünkü yüksek rütbeli bir komutanın başta gelen görevi kişisel fedakarlıklarda bulunmak değil, başkalarını korumak, tüm birliğin esenliğini sağlamaktır. Büyük kitlelerde, ikinci bir tabiat halini alan hizmet kuralları ile halledilen ^[sayfa 224] bütün meseleleri komutan aklı ile, düşünüp taşınarak, halletmelidir; komutanın gözüpekliliği kolayca yanlış bir hareket, bir kusur olabilir. Ama buna yine de güzel bir kusur demek gerekir, çünkü başka kusurlara benzemez. Ne mutlu mevsimsiz atılganlıklara sık sık tanık olan bir orduya! Bol bol yabancı otların fişkırdığı verimli bir toprağa delalet eder. Çılgınca bir cüret, yani düşüncesizce bir atılganlık bile hor görülmemelidir; alt tarafı bu da aynı ruh kuvveti, aynı manevi enerjidir, yalnız aklın kontrolü dışında bir çeşit tutkuya dönüşmüştür. Atılganlık aklın buyruklarına uymayı, üstün bir otoriteye boyun eğmeyi bir tenezzül sayarak reddettiği zamandır ki ancak, tehlikeli bir eğilim olarak hizaya getirilmelidir; aslında kötü bir şey olduğu için değil, fakat disipline karşı geldiği için, çünkü savaşta hiç bir şey disiplin, yani itaat kadar önemli değildir.

Eşit zeka şartları altında, korku atılganlıktan bin kez daha çok zarara yol açar. Bu gerçeği okuyucumuzun da kabul edeceğine güvenerek belirtiyoruz.

İlk bakışta, makul bir amacın atılganlığı kolaylaştıracağı, dolayısıyla öz değerini azaltacağı sanılabilir; oysa gerçek bunun tam

tersidir.

Berrak bir düşüncenin müdahalesi ya da aklın hakimiyeti bütün duygusal güçlerin şiddetini büyük ölçüde azaltır. Bu yüzden ki, **yüksek rütbelere doğru çıktıkça atılmalığa daha seyrek rastlanır**; sağduyu ve zeka bu rütbelerle orantılı olmasa bile, **objektif veriler, koşullar ve ilişkiler** çeşitli kademelerdeki komutanlara dışardan o kadar kuvvetli bir etki yaparlar ki, **akılları ne kadar az zorlanırsa omuzlarına binen yük o kadar ağırlaşır**. İşte şu Fransız atasözünün savaş konusunda ifade ettiği gerçeğin temeli budur:

*“Tel brille au second qui s'éclipse au premier.”** [sayfa 225]

Tarihin bize çapsiz; hatta kararsız komutanlar olarak tanıttığı generallerin hemen hemen hepsi daha aşağı rütbelerde atılmalıklar ve kararlılıkları ile ün yapmış kimselerdir.

Zorunlulukların baskısı altında girilen gözüpek bir eylemin saikleri arasında bir ayırım yapmak gerekir. Bu zorunluluğun farklı dereceleri vardır. Çok kesin bir zorunluluk ise, eyleme geçen kimse daha da büyük başka tehlikelerden sakınmak için büyük tehlikelere göğüs germek durumunda bulunuyorsa, kararlılığına hayranlık duymaktan başka bir şey gelmez elimizden, ayrıca kararlılığının değeri, bulunduğu da takdir etmemiz gerekir. Bir delikanlı binicilikteki hünerini göstermek için bir uçurumdan atarsa, gözüpekliliğini göstermiş olur; fakat aynı şeyi kelle uçuran bir yeniçeri sürüsünün takibi altında yaparsa sadece kararlılığını göstermiş olur. Ancak tehlike ile eylem arasındaki mesafe ne kadar uzaksa, aklın tehlikenin farkına varmak için o kadar çok sayıda koşulları hesaba katması gerekir ve dolayısıyla atılmalığın payı daha büyük olur. Büyük Frederik 1756'da savaşın kaçınılmaz olduğunu ve ancak düşmandan önce davranmak suretiyle mahvolmaktan kurtulabileceğini görünce, savaşı kendisi başlatmak zorunda kaldı. Bu çok büyük bir cesaret isteyen bir işti, ve onun yerinde pek az insan buna karar vermeyi göze alabilirdi.

Strateji sadece başkomutanın veya en yüksek kademedeki komutanların işi ise da, ordunun bütün öteki üyelerinin atılmalığı, bütün diğer askeri meziyetler gibi, stratejinin kayıtsız kalabileceği

* “Ön sırada gölgede kalan ikinci sırada parlayabilir” anlamına gelen bu mısra Voltaire'in “LA HENRIADE” adlı destanından alınmıştır (ç.n.)

bir şey değildir. Gözüpek bir milletin içinden çıkan ve atılganlık ruhu durmadan beslenen bir ordu ile yapılabilecek şeyler, bu meziyetten nasibi olmayan bir ordu ile yapılabilecek şeylerin kat kat üstündedir. Onun içindir ki, atılganlığı yalnız komutanın değil, aynı zamanda ordunun bir meziyeti olarak göstermeyi uygun bulduk. Yoksa asıl konumuz komutanın gözüpeklidir. Fakat bu hususta söyleyecek pek fazla bir şeyimiz ^[sayfa 226] kalmadı, çünkü niteliklerini genel olarak elimizden geldiğince belirtmiş bulunuyoruz.

Komuta kademeleri yükseldikçe, akla, zekaya ve kavrayışa düşen pay çoğalır ve bir mizaç özelliği olan gözüpeklik ikinci plana itilmiş olur. Bu yüzden ona en yüksek mevkilerde çok seyrek raslanmaz. Fakat rasladığımız zaman da hayranlığımız bir kat daha artar. Zekanın hükmettiği bir atılganlık kahramanının damgasıdır. Bu atılganlık, eşyanın tabiatına aykırı cüretli eylemlere girişmek, olasılık yasalarına meydan okumak değildir. Aksine, dehanın güçlü bir sezginin yıldırım hızıyla yaptığı hesabı destekleyen bir cürettir. Atılganlık akıl ve kavrayışa kanat takar, bu kanatlarla çok daha yükseklere uçmak, olaylara çok daha geniş bir görüş açısından bakmak ve hemen hemen hiç aldanmadan doğru karara varmak mümkün olur. Yalnız şunu da unutmamak gerekir ki, amaç ne kadar büyükse, bu amaca ulaşmayı engelleyen tehlikeler de o kadar büyüktür. Sıradan bir insan, büsbütün zayıf ve karsız olmak şartıyla, olayları bizzat yaşamadan karar vermenin mümkün olduğu ölçüde, tehlike ve sorumluluklardan uzak, odasında düşünüp çalışarak doğru bir karara varabilir. Fakat kendisini tehlikeler ve sorumluluklarla kuşatılmış görünce, muhakeme yeteneğini kaybeder; başkaları bu konuda kendisine yardımcı olsalar bile, karar verme gücünü bulamaz kendinde, çünkü bu hususta ona kimse yardım edemez.

Bu itibarla, atılganlıktan yoksun mükemmel bir komutan tasavvur edilemeyeceğini sanıyoruz; yani bir kimse, doğuştan, bu mesleğin ilk şartı saydığımız böyle bir manevi güce sahip değilse hiç bir zaman iyi bir komutan olamaz. İkinci sorun, hayat şartları ve eğitimle gelişen ve değişen bu tanı vergisi kuvvetten, insan bir kez bu yüksek mevkie eriştikten sonra geriye ne kaldığıdır. Bu kuvvet yerinde durduğu, zaafa uğramadığı sürece, deha kanatlanır ve çok yükseklere uçar. Göze alınan tehlike gittikçe büyür, fakat ulaşılacak istenilen amaç da aynı ölçüde büyür. Atılganlık gücünü

ister uzak bir zorunluluktan, [sayfa 227] ister ihtirastan alsın, komutanın adı ister Frederik ister İskender olsun, eleştirisi için bu hiç fark etmez. İkincisi üstün cüreti ile hayal gücümüzü daha çok etkilerse, birincisi bir iç zorunluluğa cevap verdiği için aklımıza daha yatkın gelir.

Çok önemli bir başka nokta üzerinde daha durmak istiyoruz.

Atılganlık ve gözüpeklik iki nedenle orduda yaygın olabilir: ya orduyu sinesinden çıkaran milletin özelliğidir, ya da atılgan ve gözüpek komutanlar tarafından yönetilen muzaffer bir savaşın sonucunda edinilmiştir. İkinci halde, başlangıçta eksik olan bu meziyet sonradan kazanılmış olur.

Günümüzde bir milletin ruhunu bu doğrultuda eğitmenin tek yolu savaştır, tabii cesur komutanların yönettiği bir savaş. Refahı ve ticari faaliyetleri durmadan artan bir milleti yozlaştıran gevşekliği ve konfor düşkünlüğünü ancak savaş giderebilir.

Bir millet, ancak ulusal karakteri ve savaş alışkanlığı birbirleri üzerinde sürekli ve karşılıklı bir etki yaptıkları takdirde, bir gün politika dünyasında güçlü bir yere sahip olmayı umut edebilir.

BÖLÜM VII SEBAT

Okuyucu açılardan ve doğrulardan söz etmemizi beklerken, bilim dünyasının bu yurttaşları yerine karşısında her gün sokakta rasladığı gerçek dünyanın alelade insanlarını bulmaktadır. Ne var ki, yazar matematiğe konunun gerektiğinden kıl payı bile fazla bir yer vermeye niyetli [sayfa 228] değildir, ve okuyucusunu şaşkınlığa uğratmak pahasına dahi olsa bu kararından dönmeyecektir.

Savaş başka alanlara pek benzemez: Orada işler umduğumuz gibi çıkmaz ve yakından bakıldığında uzaktan bakıldığından başka türlü görülür. Mimar eserinin gözünün önünde nasıl büyüdüğünü ve planına uygun bir biçim aldığını gönül huzuru ile seyre-

der! Tabip, mimara oranla önceden görünmez olayların ve raslan-
taların insafına daha çok maruz bulunmakla birlikte, yine de kul-
landığı araçların cinsini ve etkisini iyi kötü bilir. Savaşta ise, büyük
bir bütünün başında bulunan komutan kendisini sürekli olarak
doğru ve yanlış bilgilerden, korku, ihmal veya acele yüzünden
işlenmiş hatalardan, itaatsizliklerden, kötü niyetlerden, yalan yanlış
yorumlanan görev duygularından, tembellik veya bitkinlikten, kim-
senin düşünemediği tesadüflerden oluşan bir girdabın ortasında
bulur. Kısaca, çoğu endişe verici ve sadece birkaçı cesaretlendirici
olan yüz binlerce izlenimin etkisi altında kalır. Uzun bir savaş tec-
rübesi, bu olguların doğru bir şekilde değerlendirilmesini müm-
kün kılan sezgiyi edinmesine olanak sağlamıştır. Kayanın denizin
dalgalarna dayanması gibi, bütün bunlara dayanması için cesaret
ve karakter kuvveti yeterlidir. Bu izlenimlerin altında ezilen biri gi-
riştiği işlerin hiç birini başarıya ulaştıramaz. Bunun içindir ki, bir işe
giriştikten sonra onda **sebat** etmek, amacımızdan vazgeçmemizi
zorunlu kılan çok kuvvetli nedenler bulunmadığı takdirde, son dere-
ce önemli bir denge unsurudur. Üstelik, büyük ve sonsuz çabalar,
acılar, yoksunluklar pahasına elde edilmemiş hiç bir şanlı zafer
yok gibidir; insanın fiziki ve manevi, varlığı tam çökmeye yüz tutar-
ken, dünyanın ve gelecek kuşakların hayranlık duyacakları bir da-
yanıklılığın ifadesi olan büyük bir irade gücü bizi amacımıza ulaştırır.

[sayfa 229]

BÖLÜM VIII SAYICA ÜSTÜNLÜK

Sayica üstünlük, stratejide olduğu kadar taktikte de zaferin
en genel ilkesidir, bu itibarla onu ilk önce bu yönden inceleye-
ceğiz. Aşağıdaki açıklamalarla işe başlayalım:

Strateji muharebenin yerini ve zamanını ve bunun için ge-
reklili kuvvetlerin miktarını tayin eder. Nerede? Ne zaman? ve Nasıl?
diye özetleyebileceğimiz bu üçlü araştırma ve saptama muhare-
benin sonucu üzerinde kesin bir etkisi bulunduğunu gösterir stra-

tejinin. Taktik bir kere muharebeyi verdikten ve, ister zafer ister yenilgi olsun, sonucu aldıktan sonra, strateji bunu savaşın ana gayesi doğrultusunda kullanmak için elinden geleni yapar. Kuşkusuz bu gaye çoğu kez henüz çok uzaktır; el altında bulunduğu haller çok seyrek. Bir dizi başka amaçlar, bu nihai gayeye hizmet için birer araç vazifesi görürler. Aynı zamanda daha yüksek bir gayeye ulaşmanın araçları olan bu amaçlar uygulamada çeşitli biçimlere bürünebilirler. Nihai amacın kendisi, yani o savaşın asıl gayesi bile savaştan savaşa değişir. Bütün bunların ne olduğunu, ilerde bunlarla ilgili konuları ayrı ayrı incelerken öğreneceğiz. Bu mümkün olsa bile, buradaki amacımız bunların hepsini teker teker saymak suretiyle tüm konuyu kapsamak değildir. Bu itibarla muharebenin nasıl kullanılacağı konusunu şimdilik bir yana bırakıyoruz.

Stratejinin muharebenin sonucu üzerinde etki yapmasını sağlayan, diğer bir deyişle muharebenin sonucunu tayin eden (bir anlamda ona karar veren) hususlar bile bir bakışta kavranabilecek kadar basit değildir. Zamanı, yeri ve kuvvetleri saptayan strateji uygulamada çeşitli ve farklı kararlar alabilir, ve bunlardan her biri çarpışmanın sonucunu, yani başarı veya başarısızlığını, değişik biçimlerde etkiler. Onun için biz bütün bu hususları da yavaş yavaş, yani uygulamayı daha yakından ilgilendiren konulara sıra geldikçe, öğrenmeye çalışacağız. [sayfa 230]

Böylece muharebeyi, amacının ve mevcut koşulların onu uğratabileceği tüm değişikliklerden sıyrarak olursak, ayrıca belirli bir faktör olan birliklerin cesaretini bir kenara bırakacak olursak, o zaman çıplak muharebe veya çarpışma kavramı ile karşı karşıya kalırız: yani muhariplerin sayısından başka bir şey bilmediğimiz soyut bir muharebe kavramı.

Dolayısıyla zaferi tayin edecek olan bu sayıdır. Ancak bu noktaya varmak için yapmak zorunda kaldığımız soyutlamalar da göstermektedir ki, sayıca üstünlük zaferi sağlamanın yollarından, yani zafer faktörlerinden sadece bir tanesidir. Sayıca üstünlük sayesinde her şeyi, hatta en önemli şeyi, kazanmış olmak şöyle dursun, belki de bu üstünlük bize aslında pek az şey kazandırmıştır: çünkü, dediğimiz gibi, bu faktörün önemi diğer şartlara bağlıdır.

Fakat bu üstünlüğün dereceleri vardır: iki kat, üç kat, dört kat, vb. olabilir, ve herkesin göreceği gibi, bu katsayılar sonsuza dek arttırdığımız takdirde artık başka hiç bir şeyin önemi kalmaz,

sayı üstünlüğü her şeyin üstesinden gelir.

Bu açıdan sayı üstünlüğünün muharebenin sonucunu tayin eden en önemli faktör olduğunu kabul etmemiz gerekir: yalnız şu şartla ki, bütün öteki faktörlerin hakkından gelecek kadar büyük olsun. Bundan da, muharebenin can alıcı noktasına mümkün olduğu kadar çok kuvvetler yığmamız gerektiği sonucunu çıkarabiliriz.

Bu birlikler yeterli olsun veya olmasın, hiç değilse bu bakımdan elimizden gelen her şeyi yapmış olduğumuzu söyleyebiliriz. Stratejinin ana ilkesi, birinci ilkesi işte budur. Bu genel ifade biçimi altında, İranlılara olduğu kadar Yunanlılara, *Marata*'lara* olduğu kadar İngilizlere, [sayfa 231] Almanlara olduğu kadar Fransızlara da uyar. Ancak konumuz hakkında daha açık bir fikir edinmek için Avrupa'daki askeri koşullara bir göz atmakla yetinmek daha uygun olacaktır.

Avrupa'da ordular teçhizat, teşkilat ve her türlü teknik bilgi yönünden birbirlerine çok benzerler. Farklar daha çok ordunun askeri nitelikleri ve başkomutanların yetenekleri ile ilgilidir. Modern Avrupa'nın askerlik tarihini gözden geçirecek olursak, bir Marathon örneğine raslamayız.

Büyük Frederik yaklaşık olarak 30.000 kişilik ordusu ile Leuthen'de 80.000 Avusturyalıyı bozguna uğratmıştır; **Rosbach**'da 25.000 kişi ile Müttefiklerin yaklaşık olarak 50.000 askerini yenmiştir. Bunlar, bir ordunun kendisinden iki kat, nerede ise üç kat üstün bir düşmana karşı kazandığı zaferlerin belki tek örnekleridir. XII. Charles'ın **Narva**'da verdiği muharebeyi bir başka örnek olarak gösteremeyiz. O devirde Ruslan Avrupalı saymaya pek imkan yoktu; kaldı ki, bu muharebenin en önemli koşulları bile lâıyıkıyla bilinmemektedir. **Dresden**'de, Bonapart'ın 220.000'e karşı 120.000 askeri vardı, yani düşman karşısında iki kat bir sayı üstünlüğüne bile sahip değildi. **Kollin**'de, Büyük Frederik 30.000 kişi ile 50.000 Avusturyalının üstesinden gelememişti. Napolyon, umutsuz Leipzig savaşında 150.000 kişilik ordusu ile düşmanın bunun iki katını bile bulmayan 280.000 askeri karşısında aynı başarısızlığa uğramıştı.

* *Marata*'lar veya *Maharat*'lar, XVII. yüzyılın ortalarından XIX. yüzyılın başına kadar Hindis-tan'da çeşitli hanedanların hakimiyetinde bir çok devletler kurmuş olan, cengaverlikleri ile ünlü belli başlı Hint halklarından biridir. Bir ara çok güçlü olan Marata İmparatorluğu 1818'de İngilizler tarafından kesin yenilgiye uğratılmıştır (ç.n.).

Bütün bunlar, bugünün Avrupa'sında en yetenekli komutanların bile iki misli kuvvetli bir düşman karşısında zafer kazanmakta çok güçlük çektiklerini göstermektedir. İki kat kuvvetli muharep kuvvetlerin en büyük komutanlara karşı bile terazinin kefesinde ağır bastığını göz önüne alırsak, normal durumlarda büyük ya da küçük çapta muharebelerde, iki katı geçmeyebilecek olan önemli bir sayı üstünlüğünün, öteki koşullar ne kadar elverişsiz olursa olsun, zaferi sağlamaya yeterli olduğunu kuşku duymadan savunabiliriz. Gerçi on kat bir üstünlüğün bile düşmanı yenmeye yetmeyeceği sarp bir dağ geçidini aklımızdan [sayfa 232] geçirebiliriz; ama böyle bir durumda artık bir muharebeden söz etmeye olanak yoktur.

Bu nedenle bizim kanımız odur iki, bugünkü şartlar altında, ve bunlara benzer diğer şartlar altında, kesin ve kader belirleyici bir noktaya varan sayıca üstünlüğün çok büyük bir önemi vardır, ve genellikle öteki faktörlerin hepsinden daha ağır basar. Kesin sonuç sağlayacak noktaya yığılabileceğimiz güçlerin miktarı ordunun mutlak gücüne ve bunun ne derece ustalıkla kullanıldığına bağlıdır.

Buna göre birinci kural savaş meydanına mümkün olduğu kadar kuvvetli, bir ordu ile girmektir. Bu ilk bakışta beylik bir laf gibi görünebilirse de, aslında hiç de böyle değildir.

Uzun süre askeri kuvvetlerin sayı üstünlüğünün esaslı bir faktör sayılmadığını göstermek için, XVIII. yüzyılı en ayrıntılı askerlik tarihlerinde bile, orduların kuvvetinin ya hiç belirtilmediğine ya da fazla bir değer verilmeksizin konuya sadece üstünkörü değinmekle yetinildiğine işaret etmek yeter. "Yedi Yıl Savaşlarının Tarihi" adlı eserinde, Tempelhof,* yüzeysel bir biçimde de olsa, bu noktayı ele almış olan ilk yazardır.

Massenbach** bile, Prusyalıların 1793 ve 1794 yıllarında Vosges'larda (Karaorman) giriştikleri seferlerle ilgili sayısız eleştirilerinde bol bol ormanlardan, vadilerden, yollardan ve patikalardan söz ettiği halde, tarafların karşılıklı kuvvetleri hakkında tek kelime söylememiştir.

* Georg Friedrich von Tempelhof, Prusyalı general (1737-1807). (P.N.)

** Christian Karl von Massenbach, Prusyalı albay (1758-1827). Fransız Devrimi ve Bonapart üzerinde çeşitli eserlerin yazarı. (P.N.)

İddiamızın bir diğerkanıtı da, kimi askeri eleştiricilerin kafasında yer etmiş olan harika bir fikirdir. Buna göre, bir ordunun normal olarak en uygun miktar sayılan belirli bir büyüklüğü olmalıdır: bunun üstünde bir kuvvet yararlı olmaktan çok orduya yük olur!*

[sayfa 233]

Nitekim, sayıları hiç de az olmayan öyle hallere raslamak mümkündür ki, bunlarda muharebe kuvvetlerinin tümü muharebede veya savaşta bilfiil kullanılmamış, çünkü, eşyanın tabiatına aykırı olarak, sayıca üstünlüğün fazla bir önemi bulunmadığına hükmedilmiştir.

Önemli bir sayı üstünlüğünün bize muharebede çok şey kazandıracığına bütün kalbimizle inandığımız takdirde, bu inancımız ister istemez savaş hazırlıklarımızı etkileyecektir; çünkü muharebe meydanına mümkün olduğu kadar çok kuvvet sokarak bu sayı üstünlüğünü ya kendimiz sağlamak ya da hiç değilse düşmanın sağlamasını önlemek isteyeceğimiz doğaldır. İşte savaş yürütmek için gerekli mutlak kuvvet hakkında söyleyeceklerimiz bu kadardır.

Bu mutlak kuvvetin ölçüsünü hükümet saptar. Her ne kadar asıl savaş faaliyeti bu miktarın saptanması ile başlar ve bu saptama savaş stratejisinin temel unsurlarından birini oluşturursa da, bu kuvvete komuta edecek olan general bu mutlak kuvveti, verilmiş bir miktar olarak kabul etmek zorundadır, çünkü ya bu miktarın saptanmasında kendisine söz hakkı tanınmamış ya da koşullar bunların arttırılmasına elvermemiştir.

Mutlak bir üstünlük sağlamak olmadığı takdirde, can alıcı noktalarda nispi bir üstünlük sağlamaya çalışmaktan, bunun için de mevcut kuvvetleri en etkin ve isabetli bir şekilde kullanmaktan başka çare yoktur.

Bu bakımdan zamanın ve yerin iyi tayini en önemli meseledir, onun içindir ki, stratejide bu faktörün tek başına askeri kuvvetleri kullanma sanatının tümünü kapsadığı sonucuna varanlar olmuştur. Hatta bazı büyük komutanlara, strateji ve taktiğin bu ihtiyaçlarına cevap verecek özel bir beyin fonksiyonu yakıştıracak kadar ileri gidenlere bile raslanır.

Bununla birlikte, yer ile zaman arasında bu koordinasyonun

*** Burada özellikle Tempelhof ile Montalembert'i düşünüyoruz (Clausewitz'in notu.)

sağlanması her ne kadar stratejinin temeli, tabir caizse günlük ekmeği, sayılabilirse de, görevlerinin ne en zor ne de en önemli olanıdır. [sayfa 234]

Askerlik tarihine tarafsız bir gözle bakılacak olursa, bu tür hesap hatalarının önemli kayıplara yol açtığı hallerin, hiç değilse strateji alanında, aslında çok az olduğu görülür. Fakat, zaman ile yer arasında isabetli bir koordinasyon sağlamak fikri ile, faal ve kararlı bir komutanın, hızlı yürüyüşler sayesinde, aynı ordu ile birkaç düşmanını birden yenilgiye uğrattığı (Büyük Frederik ve Napolyon gibi) hallerin tümünü izah etmeye kalkışacak olursak, geleneksel tabirlerle boşuna zihnimizi karıştırmış oluruz. Oysa, kavram karışıklığını önlemek ve onları yerli yerinde kullanmak istiyorsak, her şeye kendi adını koymamız gerekir.

Düşmanlarını doğru olarak değerlendirmiş olmak (Daun ve Schwarzenberg'i), kısa bir süre için onların karşısına ancak sınırlı bir muharebe kuvveti ile çıkma riskini göze almış olmak, cebri yürüyüşler yapmak enerjisini göstermiş olmak, ani ve süratli bir saldırıya cüret etmiş olmak, tehlike anlarında büyük ruhların harcı olan yoğun ve şiddetli bir faaliyete geçmiş olmak – işte bu zaferlerin asıl nedenleri! Bütün bunların, zaman ve mekan gibi iki basit şeyi doğru olarak koordine etme yeteneği ile ne ilgisi olabilir?

Fakat büyük komutanların savunma savaşlarında sık sık bel bağladıkları o kuvvet sektirmeleri bile (**Rosbach** ve **Montmirail** zaferlerinin **Leuthen** ve **Montreau** zaferlerine yol açması gibi), açık ve doğru konuşmak gerekirse, tarihte pek seyrek raslanılan olaylardır.

Nispi üstünlük, yani üstün kuvvetlerin ustalıkla bir şekilde kader tayin edici noktalara **yiğilmesi**, çok kez bu noktaların doğru olarak saptanmasının, kuvvetlere daha başlangıçta doğru bir yön tayin edilmiş olmasının, teferruatı esasa feda etmesini bilmenin, yani kuvvetleri mümkün olduğu ölçüde bir noktada yoğunlaştırmanın sonucudur. Büyük Frederik ile Napolyon' un üstünlükleri işte buradadır.

Öyle sanıyoruz ki, bu sözlerimizle sayıca üstünlüğün önemini yeteri kadar göstermiş bulunuyoruz. Sayıca [sayfa 235] üstünlük her zaman temel fikir olarak kabul edilmeli, bunu sağlamak her zaman başlıca amacımız olmalıdır.

Ancak, sayıca üstünlüğü zaferin kaçınılmaz bir şartı saymak

söylediklerimizden tamamen yanlış bir anlam çıkarmak olur. Tahli-llerimizden çıkarılması gereken tek sonuç, çarpışmada kuvvetlerin sayısının büyük bir önem taşıdığıdır. Kurala uygun hareket etmiş olmak için, bu kuvveti mümkün olduğu kadar arttırmak yeterlidir; kuvvet yetersizliği yüzünden muharebenin kabul edilip edilmeyeceğine ancak genel bir durum muhakemesi sonucunda karar verilebilir.

BÖLÜM IX BASKIN

Bundan önceki bölümün konusu –nepsi bir üstünlük sağlamak için girilen genel çaba– aynı genel niteliği taşıyan bir başka çaba ile hemen çağrışım yaratmaktadır: düşmanı **baskına** uğratmak. Bu çaba hemen hemen bütün girişimlerin temelidir, çünkü bu olmadan, kader tayin edici noktada üstünlük sağlamak tasavvur edilemez.

Dolayısıyla baskın üstünlük sağlamanın bir yolu olmaktadır; ancak, manevi etkisini düşünecek olursak, onu ayrıncı kendi başına bağımsız bir ilke saymak gerekir. Baskın başarıya ulaştığı zaman, düşman cephesinde şaşkınlık ve karışıklık yaratır, düşmanın cesaretini kırar. Bunun başarıyı ne derece arttırdığının ise büyüklü küçüklü birçok örnekleri vardır. Burada söz konusu olan ani bir saldırı değil, genel olarak alınan tedbirlerle düşmanı gafil avlamak, bunun için de kuvvetlerimizi ona göre dağıtmaktır. Bu savunmada da pekala mümkündür ve hatta taktik savunmasının en önemli unsurudur. [sayfa 236]

Bize göre baskın istisnasız bütün girişimlerin temelidir; ancak girişimin niteliğine ve diğer koşullara göre dereceleri çok değişik olabilir.

Bu fark aslında ordunun, komutanın, hatta hükümetin özelliklerinden ileri gelir.

Gizlilik ve çabukluk bu sonucun sağlanmasındaki başlıca faktörlerdir. İkisi de hükümette ve komutanda büyük bir enerjiji

ve orduda köklü bir askeri görev duygusunu gerektirir. Gevşeklik ve belirsiz ilkelerle baskınla bir sonuç almaya kalkışmak boşunadır. Fakat bu yola başvurmak bir komutan için ne kadar yaygın ve kaçınılmaz bir çaba olursa olsun, her zaman iyi kötü bir sonuç yaratacağı muhakkak olan baskının **tam** bir başarıya ulaşması çok seyrek raslanılan bir haldir ve bu bizzat eşyanın tabiatından ileri gelir. Bu itibarla, savaşta istenilen gayeye ulaşmak için bunun en uygun araç olduğunu sanmak yanlış olur. Baskın fikri çok çekicidir, çok şey vaad eder gibi görünür; fakat uygulamaya gelince, makinanın tümündeki sürtünme çoğu zaman etkisini sifra indirir.

Baskın daha ziyade taktik alanına girer, çünkü zaman ve mesafeler çok daha kısadır. Stratejide ise, alınacak tedbirler taktik alanına girdiği ölçüde, baskının gerçekleştirilmesi daha kolay, bu tedbirler politika alanına kaydıkça daha zor olacaktır.

Savaş hazırlıkları genellikle birkaç ay sürer; orduların belli başlı mevzilere yerleştirilmesi aşağı yukarı her zaman depo ve cephanelikler tesisini ve yönleri önceden kestirilebilecek uzun yürüyüşleri gerektirir.

Bu yüzden bir Devletin başka bir Devlete aniden savaş açarak ya da kuvvetlerine genel bir istikamet vererek baskınlar yapmasına çok seyrek raslanılır. Kuşatmanın savaşın eksenini sayıldığı XVII. ve XVIII. yüzyıllarda, bir müstahkem mevkiin beklenmedik bir zamanda ansızın kuşatılması sık sık gözetilen bir amaçtı ve savaş sanatının çok özel ve önemli bir konusunu teşkil ederdi. Fakat o zamanlarda bile bu kuşatma nadiren başarı ile sonuçlanırdı. [sayfa

237]

Derhal veya bir iki gün içinde yapılabilecek işlerde, baskın çok daha olumlu sonuçlar verebilir; örneğin, bir yürüyüşü düşmandan gizlemek ve bu sayede bir mevzii, belirli bir noktayı, bir yolu, vb. ele geçirmek o kadar zor işler değildir. Bununla birlikte, bu gibi hallerde baskın kolaylık bakımından kazandığını etkinlik bakımından kaybeder; daha güç gerçekleştirilen baskınlar ise genellikle daha etkili olur. Küçük çaptaki bu baskınların, bir muharebenin kazanılması veya önemli bir cephaneliğin ele geçirilmesi gibi, büyük işlerin bir hareket noktası olabileceğini sanmak kuşkusuz olmayacak bir şeye inanmak değilse de, tarihin doğruladığı bir şey de değildir. Çünkü, bu gibi baskınlardan büyük sonuçlar alındığı hallerde pek ender raslanır. Bundan da baskının özü itibarıyla güç bir

şey olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Tabii bu noktada tarihten ders almak isteyen kimse, tarihi eleştirinin safatalarına, karakuşü hükümlerine ve laf kalabalığına kulak asmamalı, olayları dikkatle izlemelidir. Örneğin, 1761 yılındaki Silezya seferinde, bu bakımdan tarihe geçmiş bir gün vardır. 22 Temmuz günü, Büyük Frederik, **Neisse** yakınındaki **Mossen**'e Avusturyalı Mareşal Laudon'dan önce varmış, ve güya bu sayede Avusturya ve Rusya ordularının Yukarı Silezya'da birleşmeleri engellenmiş ve bu da Krala dört haftalık bir zaman kazandırmıştır. Ne var ki, bu olayın cereyan tarzını başlıca tarihçilerin eserlerinden dikkatle okuduğumuz ve önyargısız incelediğimiz takdirde, 22 Temmuz günü yapılan bu yürüyüşün hiç de o kadar büyük bir önem taşımadığını görürüz. Tam tersine, bu konuda söylenmesi adet haline gelmiş şeylerde pek çok çelişkiler bulunduğunu hemen anlarız. Buna karşılık, bu ünlü manevralar döneminde Laudon tarafından girilen harekâtın tutarsız olduğu görülür. Gerçeğe susamış, doğru bir fikir edinmek isteyen bir kimse nasıl olur da böyle bir tarihi delili kabul edebilir?

Bir sefer sırasında uygulanan baskın prensibinden büyük sonuçlar bekliyorsak, bunun nedeni, baskını [sayfa 238] düşününce zihnimizde hemen yoğun faaliyetler, süratli kararlar, cebri yürüyüşler ile bir çağrışım yapmamızdır. Ancak bu faktörlerin, en yüksek derecelerde bile, her zaman beklenen neticeyi vermediklerini, iki büyük komutanın, bu konulardaki ustalıkları ile haklı bir şöret yapmış olan Büyük Frederik ile Bonapart'ın örnekleri bize göstermektedir. 1760 Temmuzunda, Büyük Frederik **Bautzen**'den birdenbire Lascy'nin üzerine yürüyüp buradan **Dresden**'e döndüğünde, bütün bu manevraların hiç bir işe yaramadığını ve arada **Glatz** kalesinin düşmesi üzerine, tam tersine, durumunun sarsıldığını görmüştür.

1813'de Bonapart iki kez **Dresden**'den birdenbire Blücher'in üzerine yürümüş (Yukarı **Lausitz**'den Bohemya'yı istilaya kalkışmasından hiç söz etmiyoruz), ikisinde de umduğu sonucu elde edememişti. Bunlar, havada kılıç sallamak kabilinden, hiç bir işe yaramayan, aksine kendisine zaman ve kuvvet kaybına mal olan hareketlerdi ve kendisini Dresden'de güç duruma sokabilirlerdi.

Bu alanda, başarılı bir baskın, komutanın faaliyetine, enerjisine ve kararlılığına da bağlı değildir. Başka koşulların da yardımcı

olması gerekir. Baskının başarılı olabileceğini inkar ediyor değiliz; ancak bunun için şartların elverişli olması gerektiği üzerinde duruyor, bunun sık sık gerçekleşmediğini ve komutanın da nadiren bu şartları yaratacak durumda olduğunu iddia ediyoruz.

Yukarda sözü geçen komutanların her ikisi bunun göze çarpan örneklerini vermişlerdir. önce Bonapart'ı ele alalım: 1814'te, Blücher'in ordusuna karşı giriştiği ünlü harekâtında, Prusyalı Mareşalin ordusu ikiye ayrılmış, bir kısmı Marne nehri boyunca aşağı doğru ilerliyordu. Düşmanı baskına uğratmak için yapılan iki günlük bir yürüyüş bundan daha iyi sonuçlar veremezdi. Üç günlük bir yürüyüş mesafesine yayılmış bulunan Blücher'in ordusu parça parça yenilmiş, kaybedilmiş bir meydan muharebesine eşit sayılabilecek büyük kayıplara uğramıştı. Bu tamamen bir baskının sonucuydu, çünkü Blücher bu kadar yakın bir saldırı ihtimalini düşünememiş olsaydı, yürüyüşünü ^[sayfa 239] çok farklı biçimde düzenlerdi. Bu başarıyı Blücher'in hatasına mal etmek gerekir. Kuşkusuz Bonapart bu durumu bilmiyordu ve sadece mutlu bir raslantıdan yararlanmıştı.

Aynı şey 1760 **Liegnitz** muharebesinde de olmuştur. Büyük Frederik bu güzel muharebeyi her şeye rağmen kazanmışsa, bunu işgal ettiği bir mevzii geceleyin değiştirmiş olmasına borçludur. Laudon tam bir baskına uğramış ve bu ona 70 top ile 10.000 kişiye mal olmuştu. Her ne kadar Büyük Frederik bu dönemde, her türlü muharebeyi imkansız kılmak veya hiç değilse düşmanın planlarını bozmak için durmadan yön değiştirerek ileri geri yürümek ilkesini benimsemiş idiyse de, 14 Temmuz 15 Temmuzla bağlayan gecede mevzilerini aslında bu niyetle değil, kendisinin de sonradan bizzat söylediği gibi, 14 Temmuz günü işgal ettiği mevzii beğenmediği için değiştirmişti. Burada da tesadüf büyük bir rol oynamıştır. Saldırı, gece mevzi değiştirme ve çetin arazi şartları bir şans eseri olarak bir araya gelmemiş olsaydı, sonuç aynı olmazdı.

Stratejinin daha üst ve en yüksek düzeylerinde de bazı başarılı baskın örneklerine raslanır. Burada sadece İmparatorluk Büyük Seçicisinin* (*Grand Electeur*) 1757'de İsveçlilere karşı **Fran-**

* Seçiciler (*électeurs, electors*): Roma Germen İmparatorunu seçmekle görevli Alman prenslerine verilen ad. İçlerinde en güçlü olan Brandenburg Seçicisine Büyük Seçici denirdi. Brandenburg Seçicisi III. Frederik, sonradan I. Frederik adı altında Prusya Kralı unvanını aldı. Büyük Frederik onun oğludur. (ç.n.)

ken'den **Pomeranya**'ya ve **Brandenburg**'dan **Pregel**'e kadar yaptığı parlak yürüyüşleri ve Bonapart' ın o ünlü Alpleri geçişini hatırlatmakta yetinelim. İkinci örnekte, düşman ordusu bir teslim anlaşması imzalayarak savaş alanını terk etmiş, 1757'de ise bir başka ordu sadece muharebe meydanını değil kendisini de teslim etmesine ramak kalmıştı. Nihayet, Silezya'nın Büyük Frederik tarafından istilasını hiç beklenmedik bir savaşa [sayfa 240] örnek olarak gösterebiliriz. Bütün bu hallerde, düşmanı yıldırımla vurulmuşa döndüren parlak zaferler kazanılmıştır; ancak tarihin sunduğu bu tür örneklerin sayısı azdır. Tabii bunları, bir Devletin gayret ve enerji yetersizliği yüzünden hazırlıklarını zamanında tamamlayamadığı hallerle (1756'da Saksonya, 1812'de Rusya) karıştırmazsak...

Sorunun özüne değinen bir gözlemimiz daha olacak. Baskın ancak iradesini hasmına zorla kabul ettiren taraftan gelebilir; iradesini kabul ettirebilecek durumda olan ise, doğru hareket eden taraftır. Düşmanı yanlış bir hareketle baskına uğratarsak, belki, iyi sonuçlar elde etmek söyle dursun, ağır kayıplara bile maruz kalabiliriz. Hiç değilse, düşman baskından fazla zarar görmeyecek ve hatamız yüzünden tehlikeyi savuşturmak olanağını bulmuş olacaktır. Saldırı savunmaya oranla daha çok sayıda olumlu (müspet) hareketleri içerdiği için, baskın kuşkusuz daha çok saldıran tarafın işine gelir, fakat ilerde göreceğimiz gibi bu kesin bir kural değildir. Bu itibarla, saldırı ile savunmanın karşılıklı baskınlara da raslanabilir ve o zaman son söz bu işi en iyi başaran tarafın olur.

Normal olarak olayların bu şekilde cereyan etmesi gerektir; ancak gerçek hayat her zaman bu çizgiyi izlemez, bunun nedeni ise çok basittir. Baskının manevi etkileri çok kez en kötü bir durumu bile iyiye dönüştürebilir ve karşı tarafa uygun tedbirler almak zamanını bırakmaz. Burada sadece başkomutanı düşünüyoruz; ordunun her ferdini ayrı ayrı düşünüyoruz, çünkü baskının kendine özgü etkilerinden biri de, ordu içindeki birlik ve beraberlik bağlarını geniş ölçüde gevşetmesi ve böylece daha alt kademelerdeki bütün öteki komutanların kişiliklerini ortaya çıkarmasıdır.

Burada en önemli olan şey, karşı karşıya bulunan taraflar arasındaki genel ilişkidir. Eğer bir tarafın genel manevi üstünlüğü diğerine gözdağı verebiliyor ve ağır basabiliyorsa, baskından daha başarılı bir şekilde yararlanabilir ve normal olarak kendi aleyhinde olması gereken şartlar altında bile iyi sonuçlar elde edebilir.[sayfa 241]

BÖLÜM X SAVAŞ KURNAZLIĞI

Savaş kurnazlığı gizli bir niyeti içerir ve dolayısıyla doğru, açık, dolambaçsız bir tutumun tam karşıtıdır: nüktenin kanıtı yalın anlatımın karşıtı olduğu gibi. Bu itibarla savaşta kurnazlığın ikna araçları, çıkarıcılık ve zorbalık ile hiç bir ortak yanı olmayıp daha ziyade gizli niyet yönünden hile ve sahteciliğe benzer. Hatta iş olup bittikten sonra savaş kurnazlığı hilenin ta kendisidir, yalnız genel anlamdaki hileden şu farkla ki, doğrudan doğruya sözünde durmamak söz konusu değildir. Kurnazlığa başvuran kimse, aldatmak istediği kimsenin kendiliğinden muhakeme hataları yapmasını ve bunların **tek bir sonuçta** birleşerek birdenbire gözünün önünde eşyanın tabiatını değiştirmesini sağlar. İsterseniz şöyle de diyebiliriz: nasıl ki nükte fikir ve kavramlara el çabukluğu ile kılık değiştirmek ise, savaş kurnazlığı veya hilesi de eylemlerle yapılan bir hokkabazlıktır.

İlk bakışta, stratejinin adını, haklı olarak, savaş hilesi demek olan '*stratagem*'den aldığı sanılabilir; nitekim, savaşın Yunanlılar zamanından beri uğradığı bütün gerçek ve görünürdeki değişikliklere rağmen, bu terim savaşın gerçek niteliğine uyan kelime olarak ayakta kalmıştır.*

Eğer asıl darbenin indirilmesine, yani dar anlamda muharebeye ilişkin konuları taktiğe bırakır, ve stratejiyi bu araçları ustalıklarla kullanma sanatı olarak alırsak, o zaman, yakıcı bir hırs ve çelik bir irade gibi baskısı hiç gevşemeyen karakter kuvvetlerinin dışında, doğal niteliklerden hiç birinin stratejik faaliyetleri yönetmeye ve esinlemeye kurnazlık kadar elverişli olmadığını görürüz. Bundan önceki bölümde sözünü ettiğimiz ve çok yaygın [sayfa 242] olan düşmanı basmak eğilimi bu sonucu doğrular; çünkü her baskın teşebbüsünün temelinde, az da olsa, kurnazlık ve hile yatar.

Fakat savaş liderlerinin sinsilik, kurnazlık ve ustalıklarda birbirleriyle kıyasıya yarıştıklarını görmek arzusu insanda ne kadar kuvvetli olursa olsun, tarihte bu niteliklere seyrek raslandığını ve olayların

* Asılları Yunanca olan strateji ve *stratagem* sözcükleri aynı kökten gelir: *stratos* (ordu) ve *agein* (yönetmek). (ç.n.)

içinden nadiren su yüzüne çıktıklarını itiraf etmek gerekir.

Bunun nedenini keşfetmek zor değildir. Bundan önceki bölümdeki açıklamalarımız bu konu için de geçerlidir.

Stratejinin tek hedefi muharebelerin tertibi ve bunlarla ilgili tedbirleri almaktır. Normal hayat ilişkilerinin aksine, sadece sözlerden oluşan faaliyetlerle, yani konuşmalar, demeçler, bildirimlerle ilgilenmez. Bununla birlikte, kurnaz kimsenin savaşta dünyayı almak için kendisine pahalıya mal olmadan başvurduğu araçlar bunlardır.

Savaşta buna benzeyen şeyler –sahte emir ve planlar, düşmanın kulağına gitmesi için uydurulan yalan haberler, vb.– strateji alanında genellikle o kadar etkisizdir ki, ancak kendiliğinden ortaya çıkan bazı seyrek uygulanabilirler. Bunlara, komutanın bilerek ve isteyerek başvurduğu bağımsız faaliyetler gözü ile bakılamaz.

Ancak muharebenin hazırlıklarını, bu yolda alınan tedbirleri düşmanı etkileyecek düzeye vardırarak önemli ölçüde bir zaman ve enerji tüketimini gerektirir; düşmanı ne kadar çok etkilemek istersek, bu tüketimin o kadar artacağı açıktır. Fakat insan genellikle bu fedakarlıklar yapmaya fazla istekli olmadığından, bu sözüm ona gösterilerden pek azı stratejide istenilen sonucu meydana getirir. Hatta büyük çapta kuvvetlerin uzunca bir süre gösteriş uğruna kullanılması tehlikeli bile olabilir. Çünkü her zaman için bütün bunların boşuna yapılmış olması ^[sayfa 243] riski vardır; üstelik ilerde bu kuvvetlere sahiden ihtiyaç duyduğumuz zaman onları istenilen noktada hazır bulunduramamak tehlikesini de unutmamak gerekir.

Komutan bu basit gerçeği her zaman görür ve onun için bu gibi oyunlara çok iltifat etmez. Acımasız zorunluluklar ve durumun ciddiyeti doğrudan doğruya harekete geçmeyi öylesine ivedi hale getirir ki, bu oyunlara yer bırakmaz. Kısaca, satranç tahtasının taşları, savaş hilesi ve kurnazlığının unsuru olan çeviklikten yoksundurlar.

Bütün bunlardan çıkardığımız sonuç şudur ki, bir komutanın her şeyden önce gereksindiği nitelik, isabetli ve olaylara nüfuz edici bir görüştür, ve bu nitelik kurnazlıktan çok daha önemli ve çok daha yararlıdır. Tabii, bu daha önemli nitelik ve yeteneklere bir zarar vermemek şartıyla, bir komutanın bunların yanısıra ayrıca kurnaz olmasında bir sakınca yoktur. Ancak böyle bir duruma çok seyrek raslanır.

Fakat stratejinin yönetimindeki kuvvetler zayıfladıkça, strateji hile ve kurnazlığa başvurmaya daha yatin hale gelir. Öyle ki, çok zayıf, çok küçük kalan taraf için, akıl ve tedbirden artık hiç bir medet ummayan, savaş sanatından hiç bir şey beklemeyen taraf için, hile ve kurnazlık başvurulacak son çare olarak kalır. Durumu ne kadar umutsuz ise, bu son çareye başvurmak onun için o kadar zorunlu hale gelir, ve o zaman kurnazlık adeta atılganlıkla, cüretle özdeşleşir.

Her türlü hesaptan, her türlü gelecek endişesinden kurtulmuş bir kurnazlık ve atılganlık birbirini destekleyerek küçücük bir ümit ışığını bir noktada toplarlar ve bunun hâlâ bir alev halini alabileceğine güvenirler. [sayfa 244]

BÖLÜM XI KUVVETLERİN MEKAN İÇİNDE TOPLANMASI

En iyi strateji **her zaman çok kuvvetli olmaktır**: önce genel olarak, sonra kaderi tayin edecek noktada. Orduların yaratılmasında ilişkin çabaların dışında –ki bu her zaman komutanın elinde olan bir şey değildir– stratejinin en büyük ve en basit yasası **kuvvetleri bir noktaya yığmaktır**. **Zorlayıcı** bir neden bulunmadıkça, asıl ordunun en küçük bir parçası bile ayrılmamalıdır. Güvenilir bir kılavuz saydığımız bu ilkeye sınıksız sarılıyoruz. Kuvvetleri parçalara ayırmanın makul nedenlerinin neler olabileceğini sırası gelince göstermeye çalışacağız. O zaman bu ilkenin her zaman aynı sonuçları meydana getirmeyebileceğini, bunların amaç ve araçlara göre değişebileceğini göreceğiz.

İnanılmaz bir şey gibi görünürse de, silahlı kuvvetler nedeni doğru dürüst bilinmeyen eski ve karanlık bir gelenek uyarınca yüzlerce kez bölünmüş ve ayrılmışlardır.

Bütün silahlı kuvvetlerin bir yerde toplanmasını bir kural, her türlü ayrılma ve bölünmeyi ise bir gerekçeye dayanması gereken bir sapma olarak kabul edecek olursak, sadece bu çılgınlıktan kaçınmış olmakla kalmayız, birliklerin parçalanmasına yol açan bir çok asılsız nedenleri de etkisiz kılmış oluruz.

BÖLÜM XII KUVVETLERİN ZAMAN İÇİN DE TOPLANMASI

Burada, gerçek hayatta somutlaştığı zaman bir çok hayalle-re yol açan bir kavram üzerinde duracağız. Onun için [sayfa 245] bu konudaki düşüncelerimizi tanımlayıp geliştirmenin yararlı olacağını düşünüyor ve kısa bir tahlil yapmamızın hoş görüleceğini umuyoruz.

Savaş karşıt kuvvetlerin çarpışmasıdır; bundan çıkan sonuç şudur ki, daha kuvvetli olan doğal olarak daha zayıf olanı imha etmekle kalmayıp atımlarında onu peşinden sürükler. Bu aslında kuvvetlerin peşpeşe kademeli olarak harekete geçirilmesine engel olur; bütün kuvvetlerin tek bir çarpışmayı hedef alarak kullanılması savaşın temel kuralıdır.

Bu gerçekte de böyledir, ama yalnız savaşın pratikte de mekanik bir çarpışmaya benzediği ölçüde; yoksa savaş, birbirini karşılıklı olarak tahrip eden kuvvetlerin sürekli bir etkileşmesi oldukça, bu kuvvetlerin art arda eylemlerini tasavvur etmek mümkündür. Taktik alanda durum budur; başta, ateşli silahlar her türlü taktiğin temelini teşkil ettiği için, fakat aynı zamanda başka nedenlerle. Ateşli silahlarla yapılan bir çarpışmada, 1000 kişi 500 kişinin karşısına çıkarsa, kayıp sayısı düşman kuvvetleri ile kendi kuvvetlerimizin toplamıdır. Gerçi bin kişi 500 kişiden iki kat daha fazla ateş eder, fakat bin kişi 500 kişiden daha fazla isabet alacaktır, çünkü bunların safları her halde daha sık olacaktır. Eğer mermilerin hedefe isabetini iki misli olarak kabul edecek olursak, her iki tarafın kayıpları aynı olacaktır. Örneğin, 500 kişi arasından 200 kişi saf dışı olmuşsa, 1000 kişiden de 200'ü saf dışı kalmış olacaktır. Şimdi eğer bu 500 kişinin tamamen ateş dışında bırakılmış aynı sayıda yedek kuvveti bulunsaydı, her iki tarafın da cepheye sokacak 800 askeri olurdu; yalnız şu farkla ki, bir taraf elinde cephanesi hiç eksilmemiş 500 kişilik taze ve zinde bir kuvvet bulundurduğu halde, öbür taraf, hepsi de dağılmış, kuvvetten düşmüş, yeterli cephaneden yoksun 800 kişi ile kalmış olurdu. Gerçi 1000 kişinin sayıları iki kat olduğu için 500 kişiye oranla iki kat daha fazla kayba uğrayacakları varsayımı doğru değildir; bu itibarla, kuvvetlerinin yarısını yedekte tutmuş olan tarafın verdiği daha büyük kayıp onun [sayfa 246] hesabına

sakıncalı bir durum sayılmalıdır. Sonra şunu da hesaba katmamız gerekir ki, çoğu zaman 1000 kişi belki daha ilk anda düşmanı mevziinden atmayı ve geri çekilmeye zorlamayı başarır. Bu iki avantajın muharebeden yorgun düşmüş ve bir ölçüde çözülmüş 800 kişi ile, aşağı yukarı aynı sayıda ve üstelik 500 taze askeri olan bir düşmanın karşısına çıkmanın sakıncasını telafi edip etmeyeceği sorununa gelince, bunu tahlille kestirmek mümkün değildir. Bunun için tecrübeye başvurmak gerekir, ve savaş tecrübesi olan her subay genellikle taze kuvvetleri olan tarafa daha çok şans tanıyacaktır.

Görülüyor ki, muharebede fazla sayıda kuvvet kullanmak sakıncalı olabilir. Sayıca üstünlüğün ilk anlarda sağladığı yararlar ne kadar büyük olursa olsun, bir süre geçtikten sonra bunu pahalıya ödemek zorunda kalabiliriz.

Bununla birlikte, bu tehlike ancak **kargaşalık, çözülme ve zayıflama durumu** devam ettikçe, bir kelime ile, **zaferle sonuçlanan muharebeler dahil** her muharebenin özünde yatan **krize** kadar sürer. Bu güçsüz durumda, nispeten taze bir kuvvetin müdahalesi kader tayin edici bir faktör olabilir.

Fakat zaferin bu çözülme yaratan etkisi geçip de, her zaferin beraberinde getirdiği manevi üstünlük hükmünü sürdürmeye başladığı noktada, taze kuvvetler uğranılan, kayıpları karşılamaya yetmez artık, dalgalar onları sürükleyip götürür. Yenilmiş bir ordu, kuvvetli yedekleri sayesinde ertesi günü toparlanıp muzaffer çıkamaz. **İşte burada taktik ile strateji arasındaki en esaslı farklardan birinin kökeni karşısında bulunuyoruz.**

Mesele şudur: taktik sonuçlar, yani muharebenin **içinde** muharebe bitmeden yer alan sonuçlar, **çoğunlukla bu çözülme ve zayıflama döneminin sınırları içinde kalır**; oysa, stratejik sonuçlar, yani muharebenin bir bütün olarak ele alınan sonuçları, büyük veya küçük olsun elde edilen zafer **bu dönemin dışında kalır**. Stratejik sonuç, ancak kısmi muharebelerin sonuçları bağımsız bir bütün ^[sayfa 247] halinde birleştirildikten sonra meydana çıkar. O zaman kriz hali de sona erer, kuvvetler başlangıçtaki durumlarını alırlar ve ancak gerçekten imha edilmiş, saf dışı bırakılmış oldukları ölçüde zayıflamış olurlar.

Bu farkın ortaya koyduğu sonuç şudur ki, taktik, kuvvetlerini birbiri arkasından kullanabilir, fakat strateji onları mutlaka aynı

zamanda kullanmak zorundadır.

Eğer taktikte ilk başarı kesin değilse, ilerisi için kuşku duyuluyorsa ilk anda elde edilecek başarı için ancak yeteri kadar kuvvet kullanılmasından daha doğal bir şey olamaz; bu takdirde yedeklerimizi ateş hattının dışında tutar, göğüs göğüse çarpışmalara sokmayız, ilerde taze kuvvetlerin karşısına taze kuvvetler çıkarmayı veya bunlarla yıpranmış ve zayıflamış kuvvetleri yenmeyi amaçlarız.

Stratejide ise durum farklıdır. Bir yandan, demin gösterdiğimiz gibi, stratejinin bir keze zafer kazanıldıktan sonra talihin dönmemesinden korkmasına gerek yoktur, çünkü, bu zafer krizin sonu demektir. Öte yandan, stratejik olarak kullanılan bütün kuvvetler mutlaka zayıflamış olmaz. Sadece düşmanla taktik çatışmaya geçmiş, yani kısmi bir muharebeye girmiş olan kuvvetler zayıflamış olur; onları lüzumsuz yere harcamadığımız takdirde, kayıplarımız asgari düzeyde kalır, düşmanla stratejik çatışma halindeki bütün kuvvetlerimizi etkilemez. Sayıca üstünlükleri nedeniyle ya hiç dövüşmemiş ya da az dövüşmüş olan ve sadece varlıkları ile ağır basmış bulunan birlikler sonuçtan önceki durumlarını olduğu gibi muhafaza ederler ve tamamen hareketsiz kalmışçasına yeni çarpışmalar için hazır bulunurlar. Sayıca üstünlüğümüzü oluşturan bu birliklerin son başarımıza ne ölçüde katkıda bulunabilecekleri ortadadır; hatta bunların, bizim tarafımızda taktik çatışmaya girişmiş kuvvetlerin kaybını da önemli ölçüde azaltmaya katkıda bulunabileceklerini kolayca anlayabiliriz.

Madem ki, stratejide kayıplarımız kullanılan kuvvetlerle orantılı olarak artmamaktadır, hatta tam tersine ^[sayfa 248] azalmaktadır; ve madem ki, bizim için elverişli bir sonuç bu sayede daha kesin bir nitelik kazanmaktadır; o halde stratejide hiç bir zaman lüzumundan fazla kuvvet kullanmak diye bir şey söz konusu olamaz ve elimizdeki bütün kuvvetleri **aynı zamanda** kullanmamız gerekir.

Bu iddiamızı başka bir alanda da savunmak zorundayız. Şimdiye kadar sadece muharebenin kendisinden söz ettik. Muharebe gerçekten savaşın asıl faaliyetidir; fakat insanları, zamanı, yeri de, bu faaliyetin, etkileri göz önünde tutulması gereken unsurları olarak ele almamazlık edemeyiz.

Muharebenin vazgeçilmez şartları olmamakla birlikte, yorgunluk, zahmetler, mahrumiyetler savaşta, muharebeye sıkı sıkıya

bağlı olan tahrip unsurlarıdır. Buna girmekle beraber, taktikte de yerleri vardır, hatta bu alanda özellikle etkili olabilirler; ne var ki, taktik hareketler daha kısa süreli olduğu için, fedakarlıkların ve çabaların etkileri kendilerini daha az hissettirirler. Buna karşılık, stratejide zaman ve mekan daha önemli olduğu için, bu unsurların etkileri yalnız her an kendilerini hissettirmekle kalmayıp, çoğu zaman kaderi tayin ederler. Muzaffer bir ordunun asıl kayıplarını muharebe meydanında değil, hastalık yüzünden verdiği görülmemiş bir şey değildir.

Öyleyse stratejide bu tahribat alanını, taktikte ateş altında ve göğüs göğüse çarpışmaları incelediğimiz gibi inceleyecek olursak, bu tahribata maruz kalan her şeyin seferin ya da her hangi bir stratejik aşamanın sonunda bitkin bir hale düşeceğini ve bu takdirde taze kuvvetlerin yetişmesinin **kesin** bir faktör teşkil edeceğini pekala tasavvur edebiliriz. Bundan belki şu sonucu çıkarmak isteyenler olabilir: Önceki durumda olduğu gibi, bu durumda da başlangıçta başarı kazanmak için mümkün olduğu kadar az kuvvet kullanmakla yetinmemiz gerekir: ta ki, taze kuvvetlerimizi muharebenin sonuna saklayabilelim.

Pratikte sık sık gerçekmiş gibi görünen bu kanıyı iyi [sayfa 249] değerlendirebilmek için, çeşitli yönleri üzerinde durmamız gerekir. İlk önce, salt takviye kavramını kullanılmamış taze kuvvetler kavramı ile karıştırmamak gerekir. Sonunda yenen tarafın da yenilen tarafın da kuvvetlerini artırabilmeyi düşünmediği, bunu hararetle arzu etmediği pek az muharebe vardır. Biz burada bunu kastetmiyoruz. Çünkü muharebenin başında yeteri kadar büyük kuvvetler kullanılmış olsaydı, bu takviyeye ihtiyaç görülmemiş olmayacaktı. Ancak, muharebe meydanına yeni gelen bir ordunun bir süredir orada bulunan bir orduya oranla daha üstün bir morale sahip olacağını iddia etmek deneylere ne derece aykırı ise, aynı şekilde, taktik bir yedek kuvvetin savaşın bütün sıkıntılarını çekmiş ve büyük kayıplara uğramış bir birlikten daha değerli olacağını savunmak da deneylere o derece aykırıdır. Talihsiz bir muharebe birliklerin cesaretini ve moralini ne kadar olumsuz yönden etkilerse, talihli bir muharebe bu askeri yetenekleri o kadar olumlu yönden etkiler; öyle ki, genellikle bu etkiler birbirini telafi eder, ve geriye net kazanç olarak savaş alışkanlığını edinmiş olmak kalır. Kaldı ki, burada başarısız muharebelerden çok başarılı muharebeleri

ele almamız gerekir, çünkü başarısızlık önceden daha büyük bir olasılık olarak görünüyorsa, bu her halde kuvvetlerin ta başta yeterli olmadığı anlamına gelir, ve bu takdirde bunların bir kısmını ilerde kullanılmak üzere yedekte tutmak zaten söz konusu olmaz.

Bu noktayı böylece hallettikten sonra, geriye, çaba ve mahrumiyetlerin yol açtığı kayıpların, muharebede olduğu gibi, kuvvetin büyüklüğü ile orantılı olarak artıp artmadığını tespit etmek sorunu kalıyor. Buna kesinlikle “hayır” diyebiliriz.

Yorgunluk genellikle savaşın her anında ortaya çıkan tehlikelerin sonucudur. Bir yandan harekât planını güvenle uygulamaya devam ederken bütün bu tehlikelere göğüs germek, ordunun taktik ve stratejik hizmetlerine pek çok görev ve faaliyetler yükler. Ordu zayıfladığı ölçüde, bu görevleri yerine getirmek zorlaşır. Düşmana karşı ^[sayfa 250] üstünlüğü pekiştikçe, aksine kolaylaşır. Bundan kimin kuşkusu olabilir? O halde, çok daha zayıf bir düşmana karşı girişilecek bir sefer, sayıca eşit ya da üstün bir düşmana karşı girişilecek bir sefere oranla çok daha az çaba gerektirecektir.

Çaba ve yorgunluklar için söyleyeceklerimiz bu kadardır. Mahrumiyetlere gelince, durum biraz farklıdır. Bunlar başlıca iki türdür: yiyecek sıkıntısı ve birliklerin, ordugahlarda olsun konaklama yerlerinde olsun bannaktan yoksun olmaları. Bir noktada toplanan askerlerin sayısı ne kadar çoksa, bu güçlüklerin o nispette artacağı açıktır. Fakat öte yandan, üstün kuvvetlere sahip olmak, yayılmak ve daha çok yer bulmak, dolayısıyla yiyecek ve barınak sıkıntısını gidermek olanağı sağlamaz mı?

Napolyon 1812’de Rusya’da ilerlerken, ordusunu, o zamana kadar görülmemiş biçimde, tek bir yol üzerinde büyük yığınlar halinde toplamış ve bu suretle yine eşi görülmemiş mahrumiyetlere sebebiyet vermiş ise, bunun nedenini, her zaman savunduğu **kesin sonuç alınabilecek noktada mümkün olduğu kadar kuvvetli olmak gerektiği** ilkesinde aramak gerekir.

Bu ilkenin Rusya seferinde fazla ileri götürülüp götürülmediğini tartışmanın yeri burası değildir; muhakkak olan bir şey varsa, o da şudur ki, eğer Napolyon bu kararının sonucu olan mahrumiyetlerden kaçınmak istemiş olsaydı, daha geniş bir cephe boyunca ilerlemesi yeterdi. Rusya’da yer sıkıntısı diye bir şey söz konusu değildi; esasen yer darlığına pek az hallerde raslanır. Bu itibarla,

bu örnek, çok üstün kuvvetlerin aynı zamanda kullanılmasının mutlaka daha büyük bir zayıflamaya yol açacağını kanıtlamak için kullanılamaz. Ama şimdi bir de rüzgar ve hava şartlarının ve savaşın kaçınılmaz yorgunluklarının, daha sonra kullanılmak üzere bir ek kuvvet olarak yedekte tutulmuş olabilecek birlikleri de etkilediğini ve zayıflattığını farzedelim. O zaman, böyle bir yedek kuvvetin ordunun tümünün yükünü hafifletmekte oynayabileceği olumlu role rağmen, yine durumu genel bir bakış [sayfa 251] açısından değerlendirmemiz ve kendimize şu soruyu sormamız gerekir: Kuvvetlerdeki bu azalma, sayıca üstünlüğümüzün bize bir kaç noktadan sağlayabileceği kuvvet kazancını dengelemeye yeterli sayılabilir mi?

Geriye incelemememiz gereken önemli bir nokta kalıyor. Kısmi bir muharebe söz konusu olduğu zaman, amaçladığımız büyük bir başarıyı kazanmak için gerekli kuvvetlerin miktarını yaklaşık olarak saptamak ve dolayısıyla ne kadarını muharebeye sokmaya ihtiyaç bulunmadığını tayin etmek o kadar zor bir iş değildir. Fakat stratejide bu hemen hemen imkansız gibidir, çünkü stratejik sonuç için, taktik sonucun tersine, belirli bir amaç çizilemediği gibi sınırları da o kadar dar tutulamaz. Taktikte kuvvet fazlalığı sayılabilecek bir durum stratejide, fırsat çıktığında başarıyı daha da genişletmenin bir aracı sayılmalıdır. Kuvvet kazancı başarının genişliği ile orantılı olarak artar; öyle ki, sayıca üstünlük, en titiz bir kuvvet tasarrufunun hiç bir zaman sağlayamamış olacağı bir düzeye kısa sürede varabilir.

Napolyon 1812'de ezici sayı üstünlüğü sayesinde Moskova'ya kadar ilerleyebilmiş ve bu önemli başkenti ele geçirebilmişti. Eğer bu üstünlük sayesinde ayrıca Rus ordusunu tamamen imha etmeyi başarabilmiş olsaydı, kuşkusuz belki de Moskova'da başka hiç bir şekilde sağlayamayacağı bir barışı imzalamak fırsatını bulmuş olurdu. Bu örneği sadece düşüncemize açıklık getirmek için gösteriyoruz, yoksa onu kanıtlamak için değil; tezimizi ispat etmek için uzun ve girift açıklamalarda bulunmak gerekir ki onun da yeri burası değildir.

Bütün bu mülahazalarımız, gerçek yedek kavramı ile değil, sadece kuvvetlerin birbiri ardından kullanılması fikri ile ilgilidir; gerçi bu arada sık sık yedek kuvvetlerden de söz etmek zorunda kaldık, fakat ikisi arasındaki yakın ilişkiye rağmen, yedek kuvvetler kavramı, bundan sonraki bölümde göreceğimiz gibi, daha başka

fikirlerle ilintilidir.

Burada göstermek istediğimiz şey, taktik alanda askeri kuvvetin salt fiili kullanılma süresi nedeniyle zayıfladığı [sayfa 252] ve bu itibarla zaman faktörünün, stratejide olduğundan çok daha geniş ölçüde sonucu etkilediğidir. Stratejide de söz konusu olan zamanın yıkıcı etkisi, bir dereceye kadar muharip kuvvetlerin yoğunluğu ile telafi edilir, kısmen de başka yollardan giderilir. Strateji, birlikleri art arda kullanmak suretiyle zaman faktörünü kendine bağlı başına bir müttefik yapamaz.

Başlı başına diyoruz, çünkü zamanın, bizzat yarattığı fakat kendisinden farklı olan başka koşullar yüzünden, taraflardan biri için arz edebileceği, hatta mutlaka arz ettiği, önem bambaşka bir şeydir; buna elbette kayıtsız kalamayız, nitekim bu konuyu ilerde ayrıca tahlil edeceğiz.

Şu halde ortaya koymak istediğimiz kural şudur: stratejik bir amaca yönelik mevcut kuvvetlerin tümü **aynı zamanda** harekâta sokulmalıdır; her şey tek bir hareket ve tek bir ana sıkıştınlabilirdiği ölçüde, başanımız doruk noktasına erişecektir.

Fakat stratejide de sürekli bir baskı ve sürekli etkiler vardır. Son başarıya ulaşmanın başlıca araçları oldukları için bunları ihmal etmeye hakkımız yoktur. Yani **sürekli olarak yeni kuvvetler geliştirmemiz** gerekir. Bu noktayı da başka bir bölümde inceleyeceğiz; ona burada değindiyssek, bu sırf okuyucunun bize söylediğimiz bir şeyi söyletmemesi içindir.

Şimdi de, daha önceki mülâhazalarımızla çok yakından ilgili bir soruna eğileceğiz. Konumuzun tümüne ışık tutacak olan bu sorun **stratejik yedeklerdir**. [sayfa 253]

BÖLÜM XIII STRATEJİK YEDEKLER

Yedek bir kuvvetin birbirinden kesinlikle ayrılan iki görevi vardır: birincisi, muharebeyi uzatmak ve yenilemektir; ikincisi, beklenmedik bir durum karşısında kullanılmaktır. Birinci görev, kuvvet-

lerin birbiri ardından kullanılmasının yararlılığını tazammun eder ve bu yüzden stratejide söz konusu olamaz. Bir birliğin düşmek üzere olan bir yere gönderilmesi hali açıkça ikinci kategoriye girer, çünkü bu noktada gerekli olan direnmenin önceden yeterince keşirilemediği anlamına gelir. Fakat sadece muharebeyi uzatmakla görevlendirilen ve bu amaçla gerilerde yedekte tutulan bir birlik yalnız ateş hattının dışında bırakılmış bir birliktir; yoksa harekâtı idare eden komutanının emrindedir ve bu itibarla stratejik değil, taktik bir yedektir.

Fakat beklenmedik bir durum karşısında müdahale etmeye hazır bir birliğe stratejide de ihtiyaç hissedilebilir; dolayısıyla stratejik bir yedek kuvvet de olabilir, ama sadece umulmadık durumların ortaya çıkabileceği yerde. Taktikte, düşmanın aldığı tertibat genellikle ancak gözle görülebileceğinden, her orman, her ağaçlık, engebeli bir arazinin her kıvrımı düşmanı gizlemeye yarayabileceğinden, her an beklenmedik durumlarla karşılaşmak olasılığı vardır; onun için uyanık bulunmamız, zayıf görünen noktaları ilerde takviye etmek ve kuvvetlerimizin genel düzenini düşmaninkine uydurmak için gerekli tedbirleri almamız gerekir.

Buna benzer durumlar ister istemez stratejide de meydana çıkar, çünkü stratejik hareket taktik harekete doğrudan doğruya bağlıdır. Stratejide de birçok tedbirler ya doğrudan doğruya gözle görülen durumlara, ya doğruluğu şüpheli bilgilere, her gün, hatta her saat gelen raporlara, ya da muharebenin somut sonuçlarına göre alınır. [sayfa 254] Bu itibarla, ilerde kullanmak üzere, durumun belirsizliğinin derecesine göre, belirli bir kuvveti yedekte bırakmak stratejik komutanlığın başlıca görevlerinden biridir.

Genellikle savunma harekâtında, bilhassa ırmak, dağ, vb. gibi engebeli arazinin savunulmasında, böyle durumlar bilindiği gibi sık sık meydana gelir.

Fakat bu belirsizlik, stratejik faaliyet taktik faaliyetten uzaklaştıkça azalır ve politikanın sınırında hemen hemen tamamiyle ortadan kalkar.

Muharebeye götürülen düşman yürüyüş kollarının izledikleri yön ancak gözle görülebilir; bir ırmağı hangi noktadan geçmeyi tasarladıkları ancak son anda aldıkları tertibattan anlaşılabilir; düşmanın ülkemizi nereden istila etmeye hazırlandığı genellikle ilk kurşunun atılmasından çok önce bütün gazeteler tarafından haber

verilir. Hazırlıklar ne kadar büyük çapta ise, baskına uğramak ihtimali o kadar azalır. Zaman ve yer o kadar geniş, harekâtın nedenleri o kadar bellidir ki, ya olacaklar önceden haber alınır ya da kolayca kestirilebilir.

Öte yandan, stratejinin bu alanında yedeklerin kullanılması –eğer yedeğimiz varsa– hazırlıklar ne kadar genel nitelikte olursa o kadar etkisiz kalır.

Kısmi bir muharebenin sonucunun kendi başına bir anlam taşımadığını, bütün kısmi muharebelerin sonuçlarının topyekün muharebenin sonucuna bağlı olduğunu görmüştük.

Bununla birlikte, topyekün muharebenin bu sonucu bile sadece nispi bir önem taşır ve derecesi, yenilen kuvvetin bütünün ne dereceye kadar büyük ve önemli bir parçasını teşkil ettiğine göre değişir. Bir kolordu tarafından kaybedilen bir muharebe ordunun kazanacağı bir zaferle telafi edilebilir; bir ordunun yenilgisi bile daha büyük bir ordunun zaferi ile sadece dengelenmiş olmakla kalmaz, belki mutlu bir sonuca dönüşebilir (Kulm'deki iki gün, 29 ve 30 Ağustos 1813). Bundan hiç kimsenin kuşkusu olamaz; fakat şu da açıktır ki, her zaferin [sayfa 255] ağırlığı (her topyekün muharebenin başarılı sonucu) kazanılan kısmın büyüklüğü ile orantılıdır, ve dolayısıyla uğranılan kaybı sonraki olaylarla telafi etme olanağı da aynı oranda azalır. Bu noktayı ilerde daha yakından inceleyeceğiz. Şimdilik bu inkar edilemez sürecin varlığına değinmekle yetiniyoruz.

Bu iki düşüncemize bir üçüncüsünü ekleyelim: taktikte kuvvetlerin birbiri ardından kullanılması nihai sonucu topyekün harekâtın sonuna kaydırmasına karşılık, stratejide bunun tersi olur, yani kuvvetlerin aynı zamanda kullanılması kuralı asıl sonucun (ki bu her zaman nihai sonuç olmayabilir) hemen hemen daima büyük harekâtın başlangıcında meydana gelmesini sağlar. Bütün bunlardan şu sonucu çıkarabiliriz ki, stratejik yedekler ne kadar **genel** bir amaca hizmet etmek için düşünülmüşler ise, o kadar gereksiz, o kadar yararsız, o kadar tehlikelidirler.

Stratejik yedek fikrinin hangi noktadan itibaren bir tezat teşkil etmeye başladığını kestirmek zor değildir: esas karardan itibaren. Esas karara bütün kuvvetler katılmalıdır, bu karardan sonra kullanılması düşünülen bir yedek kuvvet (mevcut aktif kuvvet) fikri sağduyuya ters düşen bir saçmalaktır.

Yedek kuvvetler, taktik komutaya düşmanın beklenmedik tertiplerine karşılık vermenin yanısıra, muharebenin önceden görülemeyen başarısız sonucunu telafi etmek olanağını da sağladıkları halde, stratejik komuta, hiç değilse büyük kararlar ilgili olarak, bu araçtan vazgeçmek zorundadır. Genel kural olarak, bir noktada verilen kayıpları ancak başka noktalarda elde edilen, kazançlarla giderebilir ve bunun için de kimi zaman kuvvetleri bir noktadan başka bir noktaya kaydırması gerekir. Fakat hiç bir zaman, bir kısım kuvvetleri yedekte tutmak suretiyle bu gibi kayıpları önceden önlemeyi düşünemez, düşünmemelidir.

Esas harekete katılmayacak stratejik yedek fikrinin saçma bir şey olduğunu söylemiştik; bu o kadar ^[sayfa 256] aşikar bir şeydir ki, başka kavramlar altında kılık değiştirerek bir marifetmiş gibi sık sık ortaya atılmamış olsaydı, onu bu son iki bölümde yaptığımız gibi tahlil etmek zahmetine girmeyi aklımızdan bile geçirmezdik. Kimi onda stratejik feraset ve tedbirin doruğunu görürken, kimi yalnız stratejik değil, taktik ihtiyat kavramını da tümü ile reddetmektedir. Bu kavram karşıklığı gerçek hayata da yansımaktadır. Bunun en çarpıcı örneğini şu olayda görebiliriz: 1806'da, Prusya, Prens Eugène de Würtemberg' in komutasında 20.000 kişilik bir ihtiyat kuvvetini **Brandenburg**'da konaklatmış, fakat bu kuvvet istenilen zamanda **Saale** ırmağına ulaşamamış, öte yandan aynı Devlete ait 25.000 kişilik bir kuvvet Doğu ve Güney Prusya'da kalmıştır; **bu kuvvetin muharebeye ancak daha sonra bir ihtiyat kuvveti olarak sokulması tasarlanmıştır.**

Bu örneklerden sonra, artık kimse bizi yel değirmenlerine karşı savaşmış olmakla suçlayamaz.

BÖLÜM XIV KUVVET TASARRUFU

Daha önce de belirttiğimiz gibi, akıl yolu, salt ilkeler ve düşüncelerle matematik bir çizgiye indirgenemez. Arada daima belirli bir tolerans payı (marj) kalır. Hayatın bütün pratik (uygulamalı)

sanatlarında da bu böyle değil midir? Güzelliğin hatlarının ne apsisleri ne ordinatları vardır; daireler ve elipsler cebir formüllerine göre çizilmezler. Bu itibarla, savaşı yöneten komutanın çoğu zaman sezgisine ve muhakemesine güvenmesi, doğuştan bir kavrayış yeteneği, düşünce ve eğitimin keskinleştirdiği bu bir çeşit koku alma hassası sayesinde adeta bilinç dışı bir faaliyetle doğru yolu bulabilmesi gerekir; kimi zaman [sayfa 257] yasayı basitleştirmeli, özünü meydana getiren birkaç buyruk ve kuralını kendisine rehber edinmelidir; kimi zaman da benimsediği kuralları geleneksel yöntemlere uydurmalıdır.

Bütün kuvvetlerin sürekli bir işbirliği içinde bulunmaları, diğer bir deyişle bu kuvvetlerin hiç bir parçasının atıl bırakılmamasına dikkat etmek, kanımızca, bu basitleştirilmiş ilkelerden biri, bir zihnin alışkanlığı haline getirilmesi gerekli bir kuraldır. Her kim ki, düşman varlığının gerekli kılmadığı noktalarda kuvvet bulundurur; her kim ki, düşman kuvvetleri çarpışırken kendi kuvvetlerinin bir kısmını yürüyüş halinde, yani atıl durumda bırakır, iyi bir komutan değildir, kuvvetlerini kötü kullanmaktadır. Burada bir kuvvet israfından söz edebiliriz ki, bu kuvvetlerin yersiz kullanılmasından da daha kötü bir şeydir. Harekete geçmek zorunlu hale geldiği andan itibaren, temel şart bütün kuvvetlerin harekâta sokulmasıdır, çünkü amaçsız bir faaliyet bile düşman kuvvetlerinden bir kısmını meşgul ve imha eder; halbuki tamamen atıl kalan kuvvetler hemen o anda etkisiz bir hale getirilmiş sayılır. Bu fikir son üç bölümün ilkelerine yakından bağlıdır; gerçek aynı gerçektir, fakat daha geniş bir açıdan gözden geçirilmiş ve tek bir kavrama sıkıştırılmıştır.

BÖLÜM XV GEOMETRİK UNSUR

Geometrik unsurun, veya askeri kuvvetleri düzenleme biçiminin ne dereceye kadar hakim bir ilke haline gelebileceğini saptamak tahkimat sanatının işidir: burada, en büyüğünden en küçüğü-

üne kadar her şeyi geometri yönetir. [sayfa 258] Geometri taktikte de büyük bir yer tutar. En dar anlamda taktiğin, yani hareket halinde kuvvetler teorisinin temelini teşkil eder. Sahra tahkimatında olduğu gibi, mevziler ve mevzilere saldırı teorisinde de, geometrinin açıları ve doğruları birer kanun koyucu, müsabakanın sonucunu tayin edecek birer hakem gibi egemendirler. Bu alanda, birçok şeyler yanlış uygulanmış, bir çoklarına ise çocuk oyuncağı gözü ile bakılmıştır. Ne var ki, her muharebenin düşmanın kuşatılmasını hedef aldığı bugünün taktiğinde, geometrik unsur yeniden ön plana geçmiştir. Aslında uygulama biçimi çok basittir fakat sürekli olarak tekrarlanmaktadır. Bununla birlikte, her şeyin daha oynak ve kaypak olduğu, manevi güçlerin, kişisel niteliklerin ve şansın çok daha büyük bir rol oynadığı taktikte, geometrik unsur hiç bir zaman kuşatma ve tahkimat savaşındaki kadar hakim bir unsur olamaz. Stratejide etkisi daha da azdır. Kuskusuz, kıtaların tertiplenme biçimlerinin, ülkelerin ve Devletlerin coğrafi şekillerinin bu alanda da büyük bir önemi vardır; ama geometrik unsur burada tahkimat sanatında olduğu gibi kesin bir rol oynamaz ve taktikteki kadar önemli değildir. Bu etkinin kendini belli etme biçimi ancak tedrici bir şekilde meydana çıktığı ve dikkate alınması gerektiği noktalarda gösterilebilir. Şimdilik sadece taktik ile strateji arasında bu bakımdan mevcut farka dikkati çekmekle yetinelim.

Taktikte, zaman ve mekanın önemi çabucak asgariye iner. Bir kıta topluluğu yandan ve geriden düşman saldırısına uğradığında, çok geçmeden, geri çekilmenin artık mümkün olmadığı bir noktaya gelip dayanır; böyle bir durum mücadeleye devam etmenin mutlak imkansızlığına çok yakındır. Onun için ordu bu durumdan kurtulmaya çalışmalı, ya da böyle bir duruma düşmemeye bakmalıdır. Bu itibarla, bu amaca yönelik bütün tedbirler, bütün kombinezonlar daha başlangıçta büyük bir önem ve etkinlik kazanır; bunun da başlıca nedeni, sonuçlarının düşmanda yarattığı korkudur. İşte kuvvetlerin geometrik düzeninin taktik sonuç üzerinde bu kadar önemli bir rol oynaması bu yüzden. [sayfa 259]

Bütün bunlar, zaman ve mekanın çok daha önemli bir rol oynadığı stratejiye çok daha zayıf olarak yansır. Bir savaş sahnesinden bir başka savaş sahnesine ateş edilemez ve tasarlanan bir stratejik kuşatma uygulanıncaya kadar çok kez haftalar, hatta aylar geçer. Ayrıca, mesafeler o kadar uzaktır ki, sonunda istenilen nok-

taya isabet kaydetmek olasılığı, ne kadar iyi hazırlanmış olursak olalım, çok azdır.

Stratejide bu tedbirlerin, yani, geometrik unsura dayanan kombinezonların uygulama alanı çok daha dardır; bunun için de, bir noktada geçici olarak bile kazanılan filli bir üstünlüğün değeri çok daha fazladır. Böyle bir üstünlüğün, her hangi bir karşı hareket korkusu ile hafifletmeden veya tamamen ortadan kalkmadan etkilerini göstermesi için bol bol zamanımız vardır. Bu itibarla, şu gerçeği hiç tereddütsüz kabul edebiliriz ki, stratejide, zaferle sonuçlanan muharebelerin sayısı ve azameti, bunları birbirine bağlayan büyük hatların biçiminden çok daha önemlidir.

Modern doktrinlerde revaç gören düşünce ise bizimkinin tam tersidir, çünkü böylelikle stratejiye çok daha büyük bir önem verilmek istenilmiştir. Strateji adeta aklın yüksek bir fonksiyonu gibi görülmüş, bu sayede savaşa daha bir soyluluk getirilebileceği, yeni fikirler ikamesiyle ona daha bilimsel bir nitelik verilebileceği sanılmıştır. Bize gelince, dört başı mamur bir teorinin başlıca görevlerinden birinin bu tür sapmaları teşhir etmek ve suçlamak [sayfa 260] olduğuna inanıyoruz. Geometrik unsur bu yeni doktrinlerin temel fikrini oluşturduğundan, daha doğrusu hepsi bu fikirden çıkmış sayılabileceğinden, bu noktanın üzerinde özellikle durmak gereğini gördük.

BÖLÜM XVI SAVAŞ EYLEMİNİN GEÇİCİ OLARAK DURDURULMASI

Savaşı karşılıklı bir yok etme eylemi olarak düşünecek olursak, iki tarafın da sürekli olarak ilerlediklerini kabul etmemiz gerekir; fakat aynı zamanda, birbirini izleyen her an için, zorunlu olarak taraflardan birinin bekleme halinde bulunduğunu ve sadece diğerinin ilerlediğini tasavvur etmemiz gerekir, çünkü şartlar hiç bir zaman her iki taraf için aynı olmayacak, hiç değilse öyle kalmayacaktır. Eninde sonunda, bir değişiklik meydana gelecek ve için-

de bulunduğumuz an taraflardan biri için daha elverişli olacaktır. İki başkomutanın da bu şartları tam olarak bildiklerini farz edecek olursak, bu durum taraflardan birini harekete geçmeye iterken diğerini beklemeye sevkedecektir. Böyle olunca da, ilerlemek veya beklemek aynı zamanda iki tarafın da yararına olamaz. Taraflar arasındaki bu amaç karşıtlığı burada genel kutuplaşma ilkimizin sonucu değildir ve dolayısıyla ikinci kitabın beşinci bölümünde ileri sürdüğümüz düşünceyi yalanlamaz; bunun nedeni, aynı şeyin, yani ilerde girişilecek bir harekâtle durumlarını iyileştirme ya da ağırlaştırma ihtimalinin, iki komutan için de zorlayıcı bir etken halini almasıdır.

Şartların bu bakımdan tamamen eşit olduğunu kabul etsek bile, hatta karşılıklı durumlarını tam olarak [sayfa 261] bilmedikleri için iki komutanın böyle bir eşitliği mevcut sayarak aldandıklarını farzetsek bile, politik amaçların karşıtlığı yine de harekâtın durdurulmasına engel olacaktır. Politik bakımdan, taraflardan biri mutlaka “saldırgan” olacaktır, çünkü iki tarafın da savunma halinde bulunduğu bir savaş tasavvur edilemez. Ancak saldırgan tarafın müspet, kendini savunan tarafın ise menfi bir amacı vardır. O halde müspet eylem saldırgan tarafa düşer, çünkü müspet bir amacı ancak bu yoldan gerçekleştirebilir. Şartların iki taraf için de tıpatıp aynı olduğu hallerde, müspet amaç saldırgan tarafı harekete iter.

Bu açıdan bakıldığında, savaş eyleminin durdurulması aslında eşyanın tabiatına, yani savaşın özüne aykındır; iki ordu, bağdaşmaz iki unsur gibi, hiç durmadan birbirlerini yutmak zorundadırlar: tıpkı su ile ateşin hiç bir zaman birbirlerini dengelemeyip içlerinden biri tamamen yok oluncaya kadar birbirlerini etkiledikleri gibi. Saatlerce hiç kıpırdamadan birbirlerine sarılmış vaziyette duran iki güreşçi tasavvur edilebilir mi? Savaş eyleminin, iyi kurulmuş bir saat gibi, sürekli hareket halinde bulunması gerekir. Ne var ki, savaş, tabiatı gereği ne kadar vahşi olursa olsun, beşeri zaafın damgasını taşır, ve burada saptadığımız çelişki, yani insanın bir taraftan tehlikeyi arar ve yaratırken bir taraftan da ondan korkması, kimseyi şaşırtmayacaktır.

Genel olarak askerlik tarihine bir göz atacak olursak, ancak doğru kesintisiz bir yürüyüşün gerçeklere yüzde yüz ters düştüğünü, **duraklama ve hareketsizliğin** savaşta ordunun **normal durumunu** teşkil ettiğini, **hareketin** ise bir **istisna** olduğunu

görürüz. Bu durum karşısında nerede ise görüşlerimizin doğruluğundan şüpheye düşecektik. Ancak askerlik tarihi genel olarak ve olayların kabank sayısı bakımından bu kuşku yaratmakta ise de, bu olayların son dizisi tersine görüşümüzü doğrulamakta ve durumumuzu kurtarmaktadır. Fransız İhtilâlinin savaşları bunu açıkça göstermekte ve haklı olduğumuzu ortaya koymaktadır. Bu savaşlarda, ve özellikle Bonapart'ın seferlerinde, savaş, [sayfa 262] doğal ve temel yasası saydığı yoğun bir dinamizmin doruğuna ulaşmıştır. Bu dinamizm demek ki mümkündür ve mümkün oluşuna göre zorunludur.

Nitekim, zorunlu olarak eyleme dönüşmeyecek olduktan sonra, savaş uğruna harcanan muazzam kuvvetleri mantıken nasıl haklı gösterebiliriz? Fırıncı fırını ancak ekmeğini pişirmek için yakar; atlar arabaya ancak yola çıkılmak istenildiği için koşular. Savaşın gerektirdiği o büyük çabaları sadece düşmanın da aynı çabaları harcaması için mi harcıyoruz?

Genel ilkeyi ispat etmek için bu kadar yeter. Şimdi de, özel durumlarla değil de, özü ile ilgili değişikliklerini gözden geçirelim.

Burada, saatin fazla hızlı veya fazla sürekli hareketini önlemeye yarayan birer iç denge ağırlığına benzetilebilen üç etken söz konusudur.

Sürekli olarak bir yavaşlatma eğilimi yaratan ve böylece bir geciktirme faktörü olan birincisi, insan zihnine özgü doğal çekingenlik ve kararsızlıktır; çekim değil iteleme gücünün, yani tehlike ve sorumluluk korkusunun doğurduğu bir çeşit manevi atalettir.

Savaşın doğal unsuru ateştir, yani sıradan insanları hantallaştıran bir unsur; bu itibarla, hareketin sürekli olabilmesi için itici güçlerin daha kuvvetli ve daha sık olması gerekir. Askerlerin uğrunda silahlandırıldıkları amaç genellikle bu ataleti yenmeye yeterli değildir; ve bu askerler, kendini savaşta, suda balık gibi, doğal ortamında hisseden savaşçı ve gözüpek bir komutanın yönetiminde bulunmuyorlarsa, ya da yukardan gelen büyük bir sorumluluğun baskısını omuzlarında duymuyorlarsa, duraklama kural, ilerleme istisna olacaktır.

İkinci etken, özellikle savaşta daha belirgin bir hal alan insan kavrayış ve muhakemesinin eksikliğidir; çünkü her an içinde bulunduğumuz durumu tam olarak bilemediğimiz gibi, düşmanınkini de ancak bir takım tahmin ve faraziyelere dayanarak saptaya-

biliriz. Dolayısıyla, iki taraf da çoğu kez aynı durumu kendisi için elverişli [sayfa 263] sanabilir: oysa, gerçekte bir tarafın çıkarı ağır basmaktadır. Böylece, ikinci kitabın beşinci bölümünde söylediğimiz gibi, her iki taraf da daha uygun bir zamanı kollamakla akıllıca davrandığını sanabilir.

Üçüncü etken, bir kilit gibi, saatin çarkını durdurur ve zaman zaman harekâtı tamamen sekteye uğratar: bu savunmanın, savunma gücünün üstünlüğüdür. A kendini B'ye saldırmak için çok zayıf hissedebilir, fakat bu mutlaka B'nin A'ya saldıracak kadar güçlü olduğu anlamına gelmez. Savunmada olan taraf saldırıya geçmekle sadece üstün gücünü kaybetmekle kalmaz, ayrıca düşmanın gücünü arttırmış olur: bunu bir cebir formülü ile ifade etmek gerekirse, $A+B$ ile $A-B$ arasındaki fark $2B$ 'ye eşittir. Bu itibarla, öyle durumlar olabilir ki, aynı anda kendilerini saldırıya geçmek için yeteri kadar kuvvetli hissetmeyen iki taraf sahiden saldırıya geçemeyecek kadar zayıftırlar.

Böylece savaş sanatının bünyesinde bile, akıl ve tedbir, aşırı tehlikelerden kaçınma eğilimi etkilerini hissettirirler ve savaşın ilkel şiddet ve acımazlığını hafifletirler.

Bununla birlikte, bu nedenler eski zaman savaşlarının uzun inkıta dönemlerini izah etmeye yetmez. Önemli bir nedene dayanmayan bu savaşlarda zamanın onda dokuzu durgunlukla geçerdi. Bunun başlıca nedeni, taraflardan birinin isteklerinin, diğerinin durum ve ruh haletinin savaşın yönetimi üzerindeki etkileriydi. Bu konuya, savaşın özü ve amacı ile ilgili bölümde değinmiştik.

Bütün bunlar savaşı tamamen yozlaştıracak boyutlara ulaşabilirler. Savaşlar çok zaman silahlı bir tarafsızlıktan başka bir şey değildir: ya barış müzakerelerini desteklemeye yönelik tehdit edici bir tutum takınılır; ya ılımlı çabalarla küçük avantajlar kazanılmaya çalışılır ve arkasından ne gelecek diye beklenir; ya da bir müttefike karşı nasılsa girişilmiş olan bir taahhüt zoraki olarak yerine getirilmeye çalışılır.

Bütün bu durumlarda, ya çıkarların itici gücü hafiftir, ya düşmanlık duygusu zayıftır, ya da düşmandan pek [sayfa 264] korkulacak bir şey olmadığı gibi ona fazla zarar vermek de istenilmez. Kısaca, kendilerini silkeleyen ve kamçılaman güçlü nedenler bulunmadıkça, hükümetler tehlikenin fazlasını göze almazlar. İşte gerçek savaşın intikamcı ruhunun eksik olduğu ılımlı ve sulandı-

nlmış savaşlar bundan ileri gelir.

Savaş böyle bir sözde savaş veya yalancı savaş haline geldikçe, teorisi de önemini yitirir ve yargıları için gereksindiği temel dayanak ve desteklerden yoksun kalır; zorunlu unsur giderek azalır, arzı unsur giderek çoğalır.

Buna rağmen, bu türlü bir savaşın da kendisine özđu bir mantığı vardır; hatta belki de oyunları daha çeşitli, daha geniş kapsamlıdır. Altın para ile oynanan kumar, kuruşlarla oynanan bir borsa oyununa dönüşmüştür. Böyle bir savaşta gösterişli hareketler, ileri karakollarda yarın şaka yarıciddi önemsiz boğuşmalar, hiç bir işe yaramayan uzun boylu manevralar, siperler ve yürüyüşler ağır basar. Sonradan bütün bunlara büyük bir ustalık gözüyle bakılır, oysa bunun tek nedeni küçücük amaçlar güttüklerinin unutulması ve sağduyunun başka ne yapacağını şaşırmasıdır. Ne gariptir ki, gerçek savaşın bir çok teorisyenleri malzemelerini bu savaşlarda bulurlar. Bu aldatmacalar, bu gösterişler, eski savaşların bu ufak tefek itiş kakışları onlar için bütün teorisinin amacı, ruhun madde üzerindeki hakimiyetinin belirtileridir. Modern savaşlar ise bu zevatın gözünde vahşi yumruklaşmalardan başka bir şey değildir; bunlardan hiç bir şey öğrenilemez, olsa olsa barbarlığa dönüşü simgelerler. Bu görüş, konusunu oluşturan şeyler kadar küçük, soysuz bir görüştür. Büyük enerjilerin, büyük tutkuların bulunmadığı yerde, ferasetin at oynatması kolaydır. Fakat büyük güçlerin idaresi, bir geminin dalgalarla çalkalanan fırtınalı bir denizden sağ sağlım karaya ulaştırılması aklın çok daha yüksek bir faaliyetini gerektirmez mi? Bu bir çeşit eskrim, o öteki yüksek savaş yönetiminde içerilmiş değil midir? Bu, geminin üstündeki hareketlerin geminin kendi hareketine nispetini andırmaz mı? Bu tür çapsız savaş, ancak düşmanın onun [sayfa 265] icaplarına uyması halinde mümkündür. Buna ne zamana kadar uyacağını nasıl kestirebiliriz? Fransız İhtilâli, modası geçmiş sistemimizin güvenliğini başımıza yıkıp bizi Châlons'dan Moskova'ya sürüklememiş midir? Büyük Frederik aynı şekilde Avusturyalıları gafil avlayıp, eski askeri geleneklere dayanan monarşiyi kökünden sarsmamış mıdır? Yarım yamalak tedbirler ve zamanı geçmiş askeri sistemlerle, kendi kuvvetinden başka yasa tanımayan kasırğa gibi bir düşmanın karşısına çıkan hükümetlerin vay haline! En küçük bir ihmal, faaliyet ve çabalarn birazcık gevşetilmesi bir anda düşmanın ağır basmasına yol açar.

O zaman artık bir eskrimcinin tutumunu bırakıp bir atletin tutumuna geçmek kolay değildir, ve en küçük bir vuruş her şeyi yere sermeye yeter.

Bütün bu söylediklerimizden çıkan sonuç şudur ki, savaş eylemi sürekli ve kesintisiz bir hareket değil, aralıklı sıçramalarla ilerleyen bir harekettir; ve çeşitli kanlı olayların arasında, iki tarafın birbirini kolladığı, savunma durumuna geçtiği duraklama dönemleri vardır; ve daha yüksek bir amaç taraflardan birini saldırıya geçmeye zorlar, ilerlemeyi hedef alan genel bir tutuma sürükler ve böylelikle davranışlarını bir ölçüde değiştirir.

BÖLÜM XVII MODERN SAVAŞIN KARAKTERİ

Modern savaşın karakterinin bütün planlar ve özellikle stratejik planlar üzerinde büyük bir etkisi vardır. Nasıl ki bütün o eski geleneksel yöntemler Bonapart'ın şansı ve cüretkarlığı karşısında yıkılmış ve birinci sınıf devletler nerede ise bir vuruşta yok olmuşlar ise, aynı şekilde İspanyollar da zorlu mücadeleleri ile, milletin ^[sayfa 266] topyekün silahlanmasının ve büyük çapta ayaklanma tedbirlerinin, ayrıntıları bakımından zayıf ve belirsiz bir duruma rağmen, ne derece etkili olabileceğini göstermişlerdir. Yine aynı şekilde Rusya da, 1812 seferinde hem çok büyük boyutları olan bir İmparatorluğun fethedilemeyeceğini (ki bu zaten bilinen bir şeydir), hem de nihai zafer ihtimalinin mutlaka kaybedilen muharebeler, başkentler ve eyaletlerle orantılı olarak azalmadığını bize göstermiştir; oysa, şimdi tersi ispatlanmış olan bu ikinci varsayım o zamana dek tüm diplomatlar tarafından mutlak bir ilke olarak benimsenmiş ve böyle bir durumda, kötü şartlarla bile olsa, gerici bir barış anlaşması imzalamanın zorunlu olduğu sanılmıştı. Rusya bize bunun tersini, yani bir milletin en büyük kuvvetini çok kez kendi ülkesinin sineğinde, ve düşmanın saldırı gücü tükendikten sonra gösterdiğini ve o zamana kadar savunmada iken nasıl büyük bir güç ve enerji ile saldırıya geçebileceğini ispatlamıştır. Bunların yanı sıra, Prusya da

(1813), umulmadık çabaların milis kuvvetleri sayesinde bir ordunun gücünü altı misline çıkarabileceğini ve bu milis kuvvetlerinin ülke içinde olduğu gibi ülke dışında da dövüşebileceklerini göstermiştir. Nihayet bütün bu olaylar şunu da göstermiştir ki, bir milletin yürek ve duygularının başaramayacağı hiç bir şey yoktur ve milletin bu manevi gücü onun siyasi ve askeri gücünün temelini teşkil eder. Hükümetler artık bütün bunları öğrenmiş olduklarına göre, bundan böyle çıkacak savaşlarda, ya kendi varlıkları tehlikede olduğu için, ya da kendilerini dolu dizgin ihtiraslarına kaptırdıkları için, bu yeni keşfedilmiş kaynaklara başvuramaları beklenemez.

İki tarafın da tüm ulusal gücünün bütün ağırlığını koyduğu bir savaşın, her şeyin muvazzaf orduların karşılıklı ilişkilerine göre hesap edildiği savaşların yönetildiği, ilkelerle yönetilemeyeceği açıktır. Bir zamanların muvazzaf orduları donanmalara benzerlerdi; kara kuvvetleri, Devletin geri kalan kısımlarıyla ilişkileri bakımından deniz kuvvetlerini andırırlardı. Bu yüzden de karadaki savaş sanatında ^[sayfa 267] deniz savaşları taktiğinden bir şeyler bulunurdu, oysa bugün bu durumdan eser kalmamıştır.

BÖLÜM XVIII GERGİNLİK VE DİNLENME (Savaşın dinamik kanunu)

Onaltıncı bölümde gördüğümüz gibi, seferlerin çoğunda duraklamaya ve dinlenmeye ayrılan zaman harekete ayrılan zamandan daha fazladır. Her ne kadar günümüzün savaşları, bundan önceki bölümde belirtildiği gibi, tamamen farklı bir nitelik taşımakta iseler de, bu savaşlarda da gerçek eylemin kısa veya uzun fasıllarla kesildiklerinde kuşku yoktur. Bu da bizi savaşın bu iki safhasını daha yakından incelemeye götürmektedir.

Savaş eylemi duraklama noktasına geldiği, yani taraflardan hiç biri müspet bir şey yapmak istemediği takdirde, bir sükunet ve dolayısıyla denge hali meydana gelir. Bu en geniş anlamda bir dengedir ve sadece maddi ve manevi savaş güçlerini değil, bütün

ilişkileri ve çıkarları içine alır. Taraflardan biri yeni bir müspet amaç peşinde koşmaya ve bunun için hazırlık niteliğinde de olsa harekete geçmeye başlar başlamaz ve düşman buna karşı koyar koymaz, güçler arasında bir gerginlik, bir gerilim yaratılmış olur; bu gerginlik bir kararla sonuçlanıncaya, yani taraflardan biri amacından vazgeçinceye veya diğeri ona teslim oluncaya kadar devam eder.

Muharebe kombinezonlarının iki taraf için meydana getirdiği sonuçlara dayanan bu karar daima şu veya bu yönde bir hareket izler.

Bu hareket, kendi sürtünmesi dahil olmak üzere yenilmesi gereken güçlükler içinde veya düşmanın yeni direnme [sayfa 268] güçleri karşısında tükenince, yeni bir hareket, çoğu kez aksi yönde bir hareket meydana gelir.

Gerilim, denge ve hareket arasındaki bu kurgusal (spekülatif) ayırımın pratik hareket üzerinde ilk bakışta sanıldığından daha büyük bir önemi vardır.

İstirahat ve denge halinde, çeşitli faaliyetler, özellikle anızı sebeplerden doğan ve büyük değişiklikleri amaçlamayan faaliyetler görülebilir. Bu çeşit faaliyetler önemli çarpışmaları, hatta büyük meydan muharebelerini kapsayabilir, fakat bunların niteliği ve dolayısıyla sonuçları oldukça farklıdır.

Gerginlik halinde, karar her zaman daha etkili olur; bunun nedeni, kısmen daha büyük bir irade gücü ve şartların daha kuvvetli bir baskısı, kısmen de büyük bir harekete yönelik bütün hazırlıkların tamamlanmış olmasıdır. Böyle bir durumda verilen karar iyice bastırılıp sıkıştırılmış bir mayının etkisine benzer; oysa, belki aslında aynı derecede önemli olan fakat durgunluk safhasına raslayan bir olay açık havada patlayan bir barut kitlesine benzer.

Tabii gerginlik durumunun da değişik şiddet dereceleri vardır; giderek tam değilse bile ona yakın bir durgunluk durumuna dönüşebilir.

Bu düşüncelerden çıkaracağımız başlıca ders şu olmalıdır ki, gerginlik anında alınacak her tedbir ve karar denge durumunda alınacak bir tedbir ve karara oranla çok daha önemli, çok daha etkindir, ve gerginliğin en yüksek noktasında bu etkinlik de doruğuna varır.

Örneğin, Valmy'dek* topçu ateşi (20 Eylül 1792), Hochkirch**

muharebesinden çok daha etkili olmuştur. [sayfa 269]

Düşmanın savunmadığı için silahlarımıza terk ettiği bir bölgede yerleşmek, daha elverişli koşullar altında bir sonuç elde edebilmek umuduyla düşmanın sadece geri çekildiği bir bölgeye yerleşmekten çok daha kolaydır. Stratejik bir saldırı planı uygulanırken, hatalı bir mevzilenme, bir tek yanlış yürüyüş aleyhimize kesin sonuçlar doğurabilir; oysa, denge durumunda, düşmanın harekete itilmesi için bu hataların çok daha göze batıcı olması gerekir.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, geçmişteki savaşların çoğu zamanın büyük bir kısmı itibarıyla bu denge durumunda ya da uzun aralıklı, çok hafif ve zayıf bir gerginlik durumunda geçer, dolayısıyla meydana gelen olaylar pek seyrek olarak büyük sonuçlar doğururlardı. Bunlar çoğu zaman bir kralın doğum günü münasebetiyle yapılan bir geçit töreninden (Hochkirch), askeri şerefi korumak için yapılan bir jestten (Kunersdorf) ya da komutanın kişisel gururunu tatmin etmekten öteye gitmezdi.

Kanımızca, komutanın bu durumu çok iyi bilmesi ve davranışını buna göre ayarlayacak takta sahip olması çok önemlidir, 1806 seferi, bazı hallerde komutanın bu yeteneklerden ne derece yoksun olabileceğini bize göstermiştir. Son derece gergin bir durumda, büyük bir karar almanın zorunlu bulunduğu ve komutanın kendisini bütün varlığı ve bütün gücüyle buna adanması gereken bir durumda, Franken yönünde yapılan keşifler gibi öyle tedbirler alınmış ve uygulanmıştır ki, bunlar olsa olsa bir denge durumunda düşünülebilecek ufak tefek tedbirlerdi. Ordunun tüm faaliyetini bu karışık plan ve tedbirlere yöneltmesi yüzünden, orduyu kurtarmak için asıl alınması gerekli olan tedbirler gözden kaçmıştı.

Yaptığımız bu teorik ayırım ayrıca teorimizi geliştirmek bakımından da gereklidir. Çünkü saldırı ile [sayfa 270] savunma arasındaki ilişkiler ve bu iki yanlı hareketin yürütülmesi konusunda bütün

* Fransa'nın kuzeyinde bir kasaba; 20 Eylül 1792 günü Dumouriez ve Kellermann komutasındaki Fransız ordusu burada Prusyalıları yenmişti. Topçu ateşi her iki taraf için sadece 200 kişilik bir zayiata yol açtığı halde, Prusyalılar saldırı planından vazgeçmiş ve geri çekilmişlerdi. (A.R.)

** Saksonya'da bir kasaba. Yedi Yıl Savaşlarında Avusturyalılar sayı üstünlükleri sayesinde Büyük Frederik'i yenmişlerdi. Fakat bu zafer kendilerine pahalıya mal olmuş ve Frederik'in Silezya'ya çekilmesini önleyememişti. (A.R.)

söyleyeceklerimiz, gerginlik ve hareket anında kuvvetlerin içinde bulunduğu kriz durumu ile ilgilidir; denge durumunda meydana gelebilecek bütün faaliyetler ise sadece birer zorunlu sonuç olarak ele alınacaktır. Zira gerçek savaş bu krizdir, denge durumu ise onun sadece bir yansımasıdır.

DÖRDÜNCÜ KİTAP MUHAREBE (ÇATIŞMA)

Dördüncü Kitap, muharebeye yol açan çatışmayı incelemektedir. Muharebe, düşmana hakim olmak için doğrudan doğruya kuvvete başvuru andır: düşmanın mücadele etme iradesini ve olanağını yok etmek lazımdır. Burada, sırasıyla, dengenin bozulması, muharebenin süresi, karar, esas muharebenin rolü, özellikle beklenen sonuçlan, yani zaferden stratejik bakımdan yararlanma veya bir yenilgiden sonra geri çekilme durumu gibi konular işlenmiştir.

BEŞİNCİ KİTAP ASKERİ KUVVETLER

Beşinci Kitap, güçleri ve terkipleri, çatışma dışındaki durumları ve ikmalleri ve genellikle ülke ve arazi ile olan ilişkileri yönünden askeri kuvvetlere ayrılmıştır. Birbiri ardından şu konular incelenmiştir: ordu, savaş sahnesi ve [sayfa 271] sefer kavramları; güç ve silah ilişkisi; muharebe düzeni ve ordunun genel olarak düzenlenmesi; öncü birliklerin çeşitli biçimleri; ordugahlar, yürüyüşler ve konaklama yerleri; ikmal ve iaşe; temel kavramları daha önce Jomini tarafından ortaya konulmuş olan harekât üsleri ve muhabere hatları. Son olarak da, arazi-

nin niteliği, özellikle hakim tepeler konusu ele alınmıştır.

ALTINCI KİTAP SAVUNMA

Altıncı Kitap sırasıyla şu konuları incelemektedir: saldırı ve savunma, savunma kavramı, savunmanın avantajları; taktikte saldırı ile savunmanın karşılıklı ilişkileri; stratejide saldırı ile savunmanın karşılıklı ilişkileri; saldırı ve savunmanın konsantrik ve eksantrik niteliği; stratejik açıdan ve saldırı ile etkileşmeleri yönünden savunma araçlarının şümulü; dağlık arazide, nehir ve su yolları boyunca savunma; kordon (kuşak), ülke anahtarı kavramları, kanattan saldırı ve ülke içine doğru derinlemesine gerileme; halk savaşı; savaş sahnesi kavramı; halkın silahlanması.

YEDİNCİ KİTAP SALDIRI

Yedinci Kitap saldırıya tahsis edilmiştir. Clausewitz bu konuda şöyle demektedir: “İki kavram gerçek bir mantıki çelişki meydana getirdikleri, yani her biri diğerinin tamamlayıcısı olduğu vakit, bunlardan her biri temelde [sayfa 272] diğerini içerir.” Arkasından da şunu eklemektedir: “Savunmaya ilişkin ilk bölümler öngördükleri noktaların hepsinde savunmaya da yeteri kadar ışık tutmaktadır.” Bunların dışında sırasıyla şu konular incelenmiştir: “saldırının doruk noktası“; saldıran tarafın içinde bulunduğu çeşitli durumlar (akarsular, dağlar, ormanlar, tahkimatlı mevziler gibi engeller önünde, vb.); şaşırtma hareketleri ve istila; son olarak da, yazarın “zaferin doruk noktası” dediği saldırının muhassalası. [sayfa 273]

SEKİZİNCİ KİTAP
SAVAŞ PLANI

BÖLÜM I GENEL BAKIŞ

Savaşın niteliğine ve amacına ayırdığımız bölümde, genel kavramını ana hatlarıyla belirtmeye, kendisinin dışında kalan unsurlarla ilişkisini saptamaya çalışmış, böylece sağlam bir temel düşünmeden hareket etmek istemiştik. Bu arada konumuzun karşımıza çıkardığı çeşitli zorlukları yenmeye çalışmış ve daha etraflı olarak incelenmesini sonraya bıraktığımız şu sonuca varmıştık: düşmanın yenilmesi, yani silahlı kuvvetlerinin imhası tüm savaş eyleminin temel amacıdır. Bu da bize, hemen arkasından gelen bölümde, savaş eyleminin bunun için kullandığı tek aracın muharebe olduğunu göstermek olanağını vermişti. Böylece, hiç değilse şimdilik, soruna doğru bir görüş açısından yaklaştığımızı sanıyoruz.

Daha sonra, savaş faaliyetleri sırasında meydana çıkan fakat muharebenin dışında kalan belli başlı biçim ve ilişkilerin üzerinde ayrı ayrı durduk. Bundan da amacımız, bunların değerini, kısmen eşyanın tabiatından, kısmen askerlik tarihinin deneylerinden çıkararak daha açık-seçik bir biçimde saptamaktı. Bunun yanısıra da, aralarına karışan bir sürü belirsiz ve müphem fikirleri ayıklamak ve içlerinden sadece savaş eyleminin gerçek amacı olan ^[sayfa 277] düşman kuvvetlerinin imhasına yönelik olanları gözö-

nüne sermek istemiştik. Şimdi bir kez daha savaşı bir bütün olarak ele alacağız, savaş planından ve seferlerden söz edeceğiz. Fakat bu bizi birinci kitaptaki düşünceleri bir kez daha gözden geçirmeye zorlamaktadır.

Sorunu bir bütün olarak ele alan bu bölümlerde, en geniş kapsamıyla ve en önemli unsurlarıyla stratejinin özü üzerinde durulacaktır. Stratejinin bu “harimi ismetine” girerken, doğrusu biraz çekingenlik duymuyor değiliz ve bunun haklı nedenleri bulunduğunu sanıyoruz.

Bir yandan, savaş operasyonlarının insana ilk bakışta son derece basit gibi geldiğini görüyoruz. En büyük komutanların savaştan nasıl adeta hiç önemsemeden sade bir dille bahsettiklerini, bin bir parçası ile bu ağır makinanın ayarının ve çalıştırılmasının onların ağızında nasıl sadece kendi şahıslarıyla ilgili basit bir iş şeklini aldığını, böylece o dehşetengiz savaş eyleminin nasıl bir çeşit düello imiş gibi kişiselleştirildiğini duyuyor ve okuyoruz. Eylemlerinin kah bazı basit fikirler, kah bazı duygusal dürtülerle izah edildiğini görüyoruz. Bu komutanların konularını nasıl rahat, emin, adeta umursamaz bir biçimde ele aldıklarına tanık oluyoruz. öte yandan, bir de aklımızı kurcalayan olayların, türlü hal ve şartların haddi hesabı olmayan sayısına bakın; ipin ucunu kaçırmamak için katetmek zorunda kaldığımız uzun, adeta sonsuz mesafelere, önümüze çıkan binbir kombinezonun labirentlerine bakın! Teorinin bütün bunları sistematik bir şekilde, yani açık seçik ve etraflı olarak, hem eylemi mutlaka yeterli bir nedene bağlayarak, ele alması gerektiğini düşünecek olursak, bilgiç bir dogmatizme sürüklenmek, bir takım soyut kavramların içinde bocalayıp durmak ve o her şeyi bir bakışta kavrayan büyük komutana hiç bir zaman raslamamak korkusu üstümüze bir karabasan gibi çökecektir. Eğer teori kurma çabalarının sonucu bu olacaksa, böyle bir işe hiç girişmemek belki de daha isabetli olurdu. Çünkü dehanın tepeden bakacağı teori çabucak unutulup gitmeye mahkûm olurdu. Öte yandan, komutanın o bir [sayfa 278] bakışta her şeyi kavraması, yürüttüğü basit muhakemeler, tüm savaş eylemini şahsında toplaması, savaşı yönetmenin aslında en doğru şekli, hatta savaş yönetiminin ruhudur: olayların etkisi altında kalmak değil, olaylara hükmetmek isteyen bir kimse için zorunlu olan fikir özgürlüğünü tasavvur etmek ancak bu şartlar altında mümkün olabilir.

Dediğimiz gibi, yolumuza biraz çekinerek devam edeceğiz. Ancak kitabımızın başından beri kendimize çizdiğimiz yoldan sapmadan ilerlemek zorundayız. Teori ele aldığı konuların tümüne ışık tutmaya yarar, zihnin yolunu daha kolay bulmasını sağlar. Hatanın dört bir tarafa ektiği yabancı otları ayıklamaya, eşyalar arasındaki karşılıklı ilişkileri göstermeye, önemli olanı önemsiz olandan ayırmaya yarar. Fikirler kendiliğinden, ilke dediğimiz gerçek çekirdeğinde özümленir ve bir kural teşkil edecek şekilde birbirine zincirlenirse, teori bu görevini yerine getirmiş olur.

Aklın temel kavramlar arasındaki bu yeraltı gezintisinden kaptığı şeyler, içerisini yer yer aydınlatan ışık hüzmeleri – işte teorianın getirdiği! Teori problemleri, çözmek için hazır formüller vermez; ortaya koyduğu ilkelerle aklın faaliyetlerini sınırlamaz. Sadece aklın eşyaya ve ilişkilerine bir göz atmasını sağlar, sonra onu eylemin yüksek bölgelerinde serbest bırakır, orada kendi doğal yetenekleri ve enerjisi ile **doğruyu** ve **haklıyı** tek bir berrak fikir halinde birleştirmesini ister. [sayfa 279]

BÖLÜM II MUTLAK SAVAŞ VE GERÇEK SAVAŞ

Savaş planı tüm savaş eylemini kapsar; savaş planı sayesinde bu eylem bütünlük kazanır, kesin ve nihai bir amaca kavuşur ve bütün öteki özel hedefler onun içinde erir. İnsanlar akılcıca hareket etselerdi, bu **savaşla** neyi elde etmek istiyoruz? sorusuna bir cevap bulmadan, hiç bir savaşın başlamaması gerekirdi. Bu savaşın nihai gayesidir. Bir de; Bu **savaşta** ne elde etmek istiyoruz? sorusunu sormak gerekir ki, buna verilecek cevap da ara amaçtır. Bu ana fikir savaşın determinantıdır ve onun tüm seyirini tayin eder, araçların kapsamını ve harcanacak enerjinin ölçüsünü saptar. Etkisi eylemin en küçük ayrıntılarına varıncaya kadar kendini hissettirir.

Birinci bölümde, düşmanın imhasının savaş eyleminin doğal amacı olduğunu, ve kavramın salt felsefi sınırları içinde kalmak

istediğimiz takdirde savaşın başka bir amacı olamayacağını söylemiştik.

Bu fikir hasım tarafların ikisi de geçerli olduğuna göre, bundan doğal olarak savaş eyleminin hiç bir zaman kesintiye uğrayamayacağı, taraflardan biri tamamen imha edilmedikçe böyle bir kesintinin meydana gelemeyeceği sonucunu çıkarmak gerekirdi.

Savaş eyleminin kesintiye uğramasına ilişkin bölümde, salt düşmanlık prensibinin, öznesine, yani insana uygulandığında, savaşı meydana getiren tüm koşulların da etkisiyle, nasıl şiddetini kaybettiğini ve sınırlandığını göstermiştik.

Ancak salt bu değişiklikler, ilkel savaş kavramından hemen hemen her yerde büründüğü somut biçime geçmemizi sağlamaya yeterli değildir. Savaşların çoğu sadece karşılıklı bir düşmanlık olarak görünmekte, bunun etkisi altında iki taraf da silaha sarılmakta, bir yandan kendisini savunurken öte yandan karşı tarafa göz dağı vermekte ^[sayfa 280] ve fırsat buldukça birkaç darbe indirmektedir. Bu bakımdan, karşılıklı olarak birbirini yok etmek isteyen iki unsurun çarpışmasından ziyade, henüz tam anlamıyla birbirine girmemiş, sadece aralıklı olarak giriştikleri küçük vuruşlarla deşarj olan ayrı ayrı unsurlar arasında gerilimler söz konusudur.

Acaba tam bir boşalmayı engelleyen bu iletken olmayan ortam nedir? Savaşın felsefi kavramı niçin işlememektedir? Bu ortam, bir Devletin hayatında savaşın etkisi altında kalan çok sayıda ve çeşitli çıkarlardan, güçlerden ve koşullardan meydana gelir. Bu dolambaçlı yolların arasında basit bir muhakeme yürütmek ve mantıki sonuçlar çıkarmak mümkün değildir. İnsan bu labirentin içinde kolayca yolunu şaşırır, ve genellikle sert mantıki sonuçlardan çok o andaki düşünce ve duygularının dürtüsüyle hareket ettiğinden çaresizliğinin, kararsızlığının ve tutarsızlığının pek farkına varmaz.

Fakat savaşa karar veren akıl, amacını bir an olsun gözden kaçırmadan, bütün bu koşulları dikkate almış olabilseydi bile, Devlet içindeki diğer ilgililer bu feraseti gösteremezlerdi. Böylece bir karşıtlık doğar ve kitlenin ataletinin üstesinden gelebilecek bir güce ihtiyaç hissedilirdi. Fakat bu güç kendinden beklenileni yerine getirmeye çok kez yeterli değildir.

Bu tutarsızlık iki taraftan birinde ya da her ikisinde kendisini gösterir ve savaş salt kavram açısından olması gerektiğinden çok

farklı bir şey haline getirir – iç yapısında birlik bulunmayan melez bir şey...

Savaş aşığı yukarı her yerde bu biçime bürünür, ve biz eğer günümüzde mutlak savaş kavramına tıpatıp uygun gerçek savaşa tanık olmasaydık, savaşın mutlak özü hakkında öteden beri söylediklerimizin doğruluğundan kuşkuya kapılabılırdık. Fakat Fransız İhtilâlinin başlattığı kısa bir giriş döneminden sonra, acımak nedir bilmeyen Bonapart onu çabucak bu noktaya getirmiştir. Onunla, savaş düşman tümünden yok edilinceye kadar bir dakika ara verilmeden, bir saniye kaybedilmeden yürütülmüş ve [sayfa 281] karşı darbeler birbirini kesiksiz izlemiştir. Bu olayın bizi savaşın ilkel kavramına geri götürmesinden ve onun katı mantıksal sonuçlarını dik-kate almaya sürüklemesinden daha doğal bir şey olabilir mi?

Şimdi bu görüşle yetinecek, bütün savaşları, gerçekte çok farklı da olsalar, buna göre mi yargılayacağız? Teorinin bütün ister ve gereklerini de buradan mı çıkaracağız?

Bu noktada kesin bir karara varmak gerekir, çünkü savaş mutlaka bu tipe uymak zorunda mıdır yoksa başka türleri de olabilir mi sorusunu cevaplandırmadan, savaş planı konusunda güvenilir hiç bir şey söyleyemeyiz.

Eğer birinci şıkkı kabul edecek olursak, teorimiz her bakımdan mantıksal zorunluluğa yaklaşacak, daha bir açıklık ve tutarlılık kazanacaktır Fakat o zaman da ta Büyük İskender'den Napolyon'a kadar cereyan etmiş olan savaşlar ve Romalıların bazı seferleri hakkında ne demeli? Onların hepsini bir kenara atıp ıskartaya mı çıkartacağız? Bunu yüzümüz kızarmadan yapabilir miyiz? Daha da kötüsü, böyle bir yol tuttuğumuz takdirde, önümüzdeki on yıl içinde, teorimize rağmen böyle bir savaşın çıkabileceğini gözönüne almamız ve katı bir mantığa dayanan teorimizin olayların zoru karşısında tamamen yetersiz kaldığını kabul etmemiz gerekecektir. Bu yüzden, savaşı salt kavramına göre değil olduğu gibi, gerçekte karşımıza çıktığı gibi, kendisine yabancı oldukları halde içine karışmış olan tüm unsurlarıyla birlikte yorumlamamız ve çözümlememiz gerekir, yani parçaları arasındaki doğal atalet ve sürtünmeleri, tümünün tutarsızlığını ve insan aklının belirsizliğini ve çekingenliğini dikkate alarak. Savaşın ve ona verdiğimiz biçimin, o anda hüküm süren düşüncelerden, duygulardan ve koşullardan çıktığını teslim etmemiz gerekir; ayrıca, tam bir içtenlikle davranmak isti-

yorsak, bunun savaşın mutlak karakteri, yani, Bonapart için de doğru olduğunu kabul etmek zorunda kalırız.

Bunu yaptığımız takdirde, savaşın bağlı bulunduğu sayısız koşulların tümü tarafından değil, bunlardan [sayfa 282] ancak hakim durumda bulunan bazıları tarafından oluşturulduğunu ve biçimlendiğini kabul etmemiz gerekir. Bunun da doğal sonucu, savaşın bir takım olanaklara, olasılıklara, iyi veya kötü talihe dayandığı ve katı mantık kurallarının yarar ve etkinliklerini çok kez bu badirenin içinde yitirdikleridir. Kısaca, savaş savaşa bazan daha çok, bazan daha az benzer!

Teori her ne kadar bütün bunları kabul etmek zorunda ise de, görevi yine de savaşın mutlak şekline ön planda yer vermek, yönünü ona bakarak tayin etmektir: ta ki, teoriden bir şeyler öğrenmek isteyen kimse, onu hiç bir zaman gözden uzak tutmama-ya kendini alıştırsın, mümkün veya gerekli olan hallerde yaklaşılabilmek üzere ona tüm umutlarının ve korkularının gerçek ölçüsü gözıyla baksın.

Düşünce ve eylemlerimizin temelinde yatan hakim bir görüş ve anlayışın, yakın etkenleri başka kaynaklardan da gelse, bu düşünce ve eylemlerimize belirli bir ton ve karakter verdiği kesinlikle söylenebilir: tıpkı bir ressamın, üzerine sürdüğü renklerle tablosuna istediği şu veya bu tonu verebilmesi gibi.

Teori bugün bunu etkin bir biçimde yapabiliyorsa, bunu son savaşlara borçludur. Bizi başıboş bırakılan doğal eğilimlerin yıkıcı gücü konusunda uyarılmış olan bu örnekler olmamış olsaydı, teori boş yere çaba harcamış olurdu; bugün artık herkesin yaşadığı ve gerçekleştiğini gördüğü şeylere kimse inanmazdı.

Başansızlık halinde doğacak tepkinin Avrupa'daki eski güçler dengesini altüst edecek kadar şiddetli olacağını önceden görebilmiş olsaydı, acaba Prusya 1798'de 70.000 askerle Fransa'ya girmeyi göze alabilir miydi?

Aynı Prusya 1806'da, attığı ilk silahın mayını patlayıp havaya fırlatacak bir kıvılcım olacağını bilmiş olsaydı, 1806'da 100.000 askerlik ordusu ile Fransa'ya savaş açabilir miydi? [sayfa 283]

BÖLÜM III

A. SAVAŞTA PARÇALARIN KARŞILIKLI BAĞIMLILIĞI

Savaşın mutlak kavramını mı yoksa bundan ayrılan gerçek biçimlerinden birini mi hedef aldığımıza göre, sonucu üzerinde de değişik kavramlar ortaya çıkacaktır.

Her şeyin doğal ve zorunlu nedenlerin sonucu olduğu mutlak savaşta, olaylar hızla birbirini izler ve etkiler, tabir caizse aralarında “nötr” bir alan yoktur. Savaşın özünde mevcut çeşitli etkileşimler yüzünden*, birbirini izleyen muharebeler dizisi arasındaki bağlılık yüzünden**, her zaferin mutlaka bir doruk noktası bulunması, bundan sonra bir kayıplar ve yenilgiler döneminin başlaması yüzünden – evet, bütün bu nedenlerle savaşın ancak tek bir sonucu olabilir ki, o da **nihai sonuçtur**. Bu sonuca ulaşıncaya kadar, henüz hiç bir şey karara bağlanmamış, hiç bir şey kazanılmamış, hiç bir şey kaybedilmemiştir. Burada şu noktayı vurgulamamız gerekir: sonuç, eseri tamamlar, onu “tetvic eder”. Bu anlayışa göre, savaş bölünmez bir bütündür, parçaları (kısmi sonuçları) ancak bu bütünlükle ilişkileri bakımından bir değer taşırlar. 1812’de Moskova’nın ve Rusya’nın yarısının işgalinin Bonapart için, ona özlediği başarıyı getirmedikçe, hiç bir değeri yoktu. Fakat bu onun sefer planının sadece bir parçasıydı; bu planı tamamlamak için bir parçaya daha gerek vardı, o da Rus ordusunun imhasıydı. Bu sonucun diğer başarılarla eklendiğini farz edecek olursak, başarı Napolyon’un avucunun içinde olurdu diyebiliriz – hiç değilse bu işlerde kesinliğin söz konusu olduğu ölçüde. Napolyon planının bu ikinci kısmını uygulamak fırsatını daha işin başında kaçırdığı için, onu sonradan gerçekleştirmeye ^[sayfa 284] muvaffak olamadı ve böylece planının tüm birinci kısmı sadece boşa gitmekle kalmayıp ayrıca mahvına sebep oldu.

Aşırı bir uç gibi görülebilecek olan bu görüşün, yani savaşta sonuçların birbirine bağlılığı görüşünün karşısında, başka bir aşırı ucu temsil eden bir görüş yer alır: buna göre, savaş birbirinden

* Birinci Kitap, Bölüm I (Clausewitz’in notu).

** Birinci Kitap, Bölüm II (Clausewitz’in notu)

bağımsız tek tek sonuçlardan oluşur, bir önceki bir sonrakini etkilemez: tıpkı poker veya bakara gibi kumarlarda olduğu gibi, her “el” ayrı ve kendi başına bir bütündür. Dolayısıyla, böyle bir durumda her şey ayrı ayrı sonuçların toplamına bağlıdır ve her iki tarafın “sayılarını“, bazı oyunlarda olduğu gibi, bir “marköz“le saymak mümkündür.

Birinci görüş doğruluğunu eşyanın tabiatından alıyorsa, ikinci görüşü de tarih doğrular. Çok pahalıya mal olmadan kazanılabilecek sayısız küçük avantajlar vardır. Savaşın ilkel unsuru değişikliğe uğradığı ölçüde, bunlara daha sık raslanır; ama nasıl ki birinci görüş hiç bir savaşta tam olarak gerçekleşmemiş ise, ikinci görüşün de her bakımdan hakim olduğu ve birincinin tamamen saf dışı kaldığı bir savaş da görülmemiştir.

Birinci görüşü benimseyecek olursak, her savaşa daha başlangıcından itibaren bir bütün olarak bakmak ve komutanın daha ilk adımını atarken bütün yolların birleştiği son hedefi göz önünde bulundurması gerektiğini kabul etmek zorunluluğu doğar.

İkinci görüşü benimseyecek olursak, ikinci derecede önemli sonuçlara kendi başlarına yeterli birer amaç olarak bakılabilir ve işin sonu olayların akışına bırakılabilir.

Her iki görüşün de doğru ve olumlu yönleri bulunduğu, teori ikisinden de vazgeçemez. Ancak ikisinden ayrı ayrı biçimlerde yararlanır: şöyle ki, birincisi olayların temelinde yatan esas fikri oluştururken, ikincisi sadece koşulların gerektirdiği bir değişiklik olarak göz önüne alınır.

Büyük Frederik, 1742, 1744, 1757 ve 1758 yıllarında, Silezya'dan ve Saksonya'dan Avusturya İmparatorluğuna [sayfa 285] doğru yeni bir saldırıya geçerken, bunun Silezya ile Saksonya'nın sürekli olarak Prusya'ya katılması sonucunu doğuramayacağını bildiği halde, Avusturya İmparatorluğunu yıkmak amacıyla değil de, daha mütevazı bir amaçla, yani zaman kazanmak ve güçlenmek için bu harekete girişmiş, bu ikincil amaca tüm varlığını tehlikeye sokmadan ulaşabileceğini hesaplamıştı.*

* Eğer Büyük Frederik Kollin savaşını kazanmış ve iki feldmareşali ile birlikte asıl Avusturya Ordusunu Prag'da esir almış olsaydı, bu korkunç bir darbe olur ve belki de Frederik'i Avusturya monarşisini yıkmak ve doğrudan doğruya barışı kazanmak için Viyana üzerine yürümeye sürüklerdi. O zamana kadar benzeri görülmemiş olan böyle bir başarı (ki bunu günümüzde gördüğümüz başarılarla bile kıyaslayabilir, hatta mücadele küçük

Fakat Prusya 1806'da, ya da Avusturya 1805 ve 1809'da, daha da ılımlı bir amaç güderek Fransızları Ren'in ötesine püskürtmek istemiş olsalardı, önce başarı veya başarısızlık halinde bu ilk adımı izleyecek ve barışa yol açacak olan olayları titizlikle incelemeyen böyle bir işe girmezler, girerlerse akılsızlık etmiş olurlardı. Böyle bir durum muhakemesi, hem kendi bakımlarından zaferlerini tehlikesizce nereye kadar götürebileceklerini tayin etmek noktasından, hem de karşı tarafın zafer koşusunu nasıl ve nerede durdurabileceklerini saptamak noktasından son derece gerekli ve zorunlu idi.

Tarihi dikkatle inceleyecek olursak, iki durum arasındaki farkı anlarız. XVIII. yüzyılda Siliezya savaşları ^[sayfa 286] döneminde, savaş henüz hükümetlerin işiydi, halk sadece körü körüne hizmet eden bir araç olarak kullanılırdı; XIX. yüzyılın başında ise halk her iki taraf için de ağırlığını koymaya başlamıştı. Büyük Frederik'in karşısına çıkan komutanlar hükümetçe belirli bir iş için görevlendirilmiş kimselerdi, onun için de başlıca özellikleri ihtiyatlı ve tedbirli davranmaktı. Oysa, Avusturyalılarla Prusyalıların hasmı bir kelime ile savaş tanımının ta kendisiydi.*

Bu değişik koşulların doğal olarak değişik düşüncelere yol açmaları gerekmez miydi? 1805, 1806 ve 1809 yıllarında büyük bir felaketi sadece bir olanak değil, büyük bir olasılık içinde göstermeleri, ve dolayısıyla sadece birkaç kaleyi ya da bir eyalet parçasını hedef alan plan ve tedbirlerden çok daha başka plan ve tedbirlerin alınmasını gerekli kılmaları beklenmez miydi bu düşüncelerin?

Oysa, Avusturya da, Prusya da politik havanın fırtınalara gebe olduğunu hissettikleri ve hızla silahlandıkları halde, bu tedbirlerden hiç birini almaya gerek görülmedi. Bir anlamda bunun olanak dışı olduğu söylenebilir, çünkü tarih bu ilişkileri henüz tam olarak ortaya çıkarmamıştı. 1805, 1866, 1809 seferleri ve ondan sonraki-

bir Davut (David) ile büyük bir Câlüt (Goliath) arasında cereyan ettiğine göre, onlardan daha da parlak ve eşsiz bir zafer sayabiliriz), muhtemelen bu bir tek muharebenin kazanılması sonucunda gerçekleşebilirdi. Fakat bu bizim yukarıda söylediklerimizi yalanlamaz, çünkü bu Kralın zaten baştanberi güttüğü amaçla ilgilidir. Düşman ordusunun kuşatılması ve esir edilmesi hesaplanmasına imkan olmayan bir olaydı, ve Kral bunu, hiç değilse Avusturyalıların bizzat kendi hataları yüzünden Prag'da düştükleri kötü durum buna fırsat verinceye kadar, hiç düşünmemişti. (Clausewitz'in notu).

* Napolyon (P.N.)

lerdir ki, mutlak anlamdaki modern savaşı, bütün o tahrip edici enerjisi ile, daha kolay kavramamızı mümkün kılmışlardır.

Teorinin istediği şudur ki, her savaşın başında, o savaşın niteliği ve ana çizgileri, politik koşullara ve politik ilişkilere göre, hiç değilse en yakın bir olasılık olarak belirlensin. Savaşın niteliği, bu olasılığa göre, mutlak savaşa ne kadar yaklaşırsa; ne kadar çok muharip Devletlerin tümünü kapsayıp onları girdaba sürüklerse; olaylar o derece birbirine bağlı olur, fakat aynı zamanda sonunu düşünmeden ilk adımı atmak da o derece tehlikeli olur. [sayfa 287]

B. SAVAŞIN AMACININ BÜYÜKLÜĞÜ VE HARCANACAK ÇABALAR HAKKINDA

Düşmana karşı uygulayacağımız zorlayıcı tedbirler, gerek kendimizin gerek onun politik amaçlarının boyutları ile orantılı olacaktır. Bu iki nicelik, önceden bilindikleri ölçüde, her iki tarafın çabalarının ölçüsünü tayin ederler; ancak bunları kesinlikle bilmek her zaman mümkün olmaz, bu da tarafların değişik ve farklı araçlara başvurmalarına yol açan nedenlerin başında gelir.

Devletlerin durumu ve içinde buldukları koşullar birbirine benzemez; bu da ikinci bir neden olabilir.

Hükümetlerin irade gücü, karakteri ve yetenekleri de aynı değildir, bu da üçüncü bir nedendir.

Bu üç unsur, düşmandan beklenebilecek direnme gücünün hesabına belirsizlik getirir. Dolayısıyla saptamamız gereken hedef ve kullanmamız gereken araçlar bakımından da tereddüt içinde kalınız.

Savaşta yetersiz çabalar sadece başarısızlığa yol açmakla kalmayıp kesin bir yenilgiye de sebep olabileceğinden, iki taraf da karşılıklı olarak birbirini alt etmeye çalışmak zorundadır. Bu da karşılıklı bir eyleme yol açar.

Böyle bir noktayı saptamak mümkün olsaydı, bu belki bizi çabamızı son noktasına kadar harcamaya sürükleyebilirdi. Ama bu takdirde politik isterlere yeteri kadar önem vermemiş olurduk, araçlarla amaç arasındaki ilişki kaybolurdu. Çoğu kez de bu aşırı çaba harcama eğilimi şartların karşıt ağırlığı altında ezilirdi.

Demek oluyor ki, bir savaşı göze alan taraf ortalama bir tutum içinde kalmalı, ancak politik amacını gerçekleştirmeye yetecek kadar güçler kullanmalı ve savaştaki hedefini de buna göre saptamalıdır. Bu ilkeyi uygulayabilmek için de, her hangi bir sonucun mutlak zorunluluğunu kabul etmekten vazgeçmeli, uzak ihtimalleri hesaplarının dışında bırakmalıdır.

İşte aklın faaliyeti bu noktada teorik bilimler, mantık ve matematik alanını terk edip geniş anlamda bir **sanat** [sayfa 288] haline gelir: yani, sayısız nesnelerin ve koşulların içinden, içgüdüsel bir yargı ile, en önemli ve en kesin olanlarını ayırmak yeteneği. Bu içgüdüsel yargı, kuşkusuz, şeyler ve ilişkiler arasında bir çeşit önsezi ile bir kıyaslama yapmak, içlerinde uzak ve önemsiz olanları bir yana bırakıp yakın ve önemli olanları, salt bir mantıki muhakeme ile yapılabileceğinden daha çabuk bulup meydana çıkarmaktır.

Savaş için seferber edilmesi gerekli araçların miktarını saptamak için, hem kendi açımızdan hem de düşmanın açısından savaşın politik amacına bakmak gerekir. Kendi gücümüzü ve durumumuzu olduğu kadar, düşman Devletinin de gücünü ve durumunu gözden geçirmemiz gerekir. Ayrıca düşman hükümetinin ve halkının karakterini ve yeteneklerini göz önünde bulundurmak ve aynı değerlendirmeyi kendi yönümüzden de yapmak gerekir. Nihayet, diğer Devletlerin politik ilişkilerini ve savaşın bu Devletler üzerindeki etkisini hesaba katmamız gerekir. Bu çeşitli koşulların ve çeşitli ilişkilerinin saptanmasının kolay bir şey olmadığı, tersine çok karışık ve zor bir iş olduğu meydandadır. Ancak bir deha kıvılcımı doğru olanı bir bakışta keşfedebilir, yoksa akademik ve metodolojik bir inceleme bu karmakarışık durumların hiç bir zaman üstesinden gelemez.

Bu anlamda, Bonapart bunun Newton'u bile şaşkına çevirecek bir cebir problemine benzediğini söylemekte tamamen haklıydı.

Koşulların boyutları ve çeşitliliği ile alınacak isabetli tedbirler konusundaki belirsizliğin olumlu bir sonuca varmak ihtimalini son derece güçleştirdiği bir gerçekse de, unutmamak gerekir ki, meselenin **önemi** durumun karmaşıklığını ve zorluğunu arttırmakla birlikte onu çözmenin meziyetini büyütür. Sıradan insanlarda, tehlike ve sorumluluk akli melekelerin özgürlüğünü ve faaliyetini arttırmaz, azaltır; yok eğer bu faktörler muhakeme kabiliyetini

güçlendirir, ona kanat takarsa, o zaman karşımızda olağanüstü zeki ve akıllı bir insan var demektir.

O halde, ilk başta kabul etmemiz gereken şey, [sayfa 289] yaklaşmakta olan bir savaş üzerinde, saptanması gerekli amaç ve kullanılacak araçlar üzerinde bir yargıya varabilmek için, önce bütün hal ve şartları eksiksiz olarak incelememizin kaçınılmaz olduğudur. Bunların arasında o ana özgü unsurlar da vardır. Gözden uzak tutmamamız gereken ikinci nokta da, bu kararın, savaşta alınacak bütün kararlar gibi, salt objektif olamayacağı, hükümdarların, Devlet adamlarının ve komutanların –bu sıfatlar tek bir kişi üzerinde toplansın veya toplanmasın– akli ve ahlaki yetenekleri tarafından belirlenmesi gerektiğidir.

Devletlerin zamana ve koşullara göre içinde buldukları genel ilişkilere bakacak olursak, mesele daha genel bir nitelik kazanır ve soyut bir biçimde incelenmeye daha elverişli bir hal alır. Bu noktada tarihe bir göz atmamıza izin verilsin.

Yarı-uygar Tatarlar, eski çağların Cumhuriyetleri, feodal senyörler ve Orta çağların ticaretle uğraşan siteleri, XVIII. yüzyılın kralları, savaşı kendilerine özgü yöntemlerle, aynı aynı biçimlerde, farklı araç ve amaçlarla yürütmüşlerdir.

Tatar sürüleri yerleşecek yeni yerler aramışlardır. Çoluk çocuk ve kadınları ile milletçe yürüyüşe geçerlerdi; bu itibarla sayıca bütün ordulardan daha büyüktüler ve amaçları düşmanı egemenlikleri altına almak ya da bulunduğu yerden sökülüp atmaktı. Eğer yüksek bir uygarlık düzeyi böyle bir durumla bağdaşabilseydi, kısa zamanda önlerine çıkan her şeyi yıkmaktan geri kalmazlardı.

Roma dışında kalan eski çağ Cumhuriyetlerinin geniş arazileri yoktu. Orduları daha da küçüktü, çünkü halkın büyük kitlesi bunların dışında kalıyordu. Sayıları çok fazlaydı, ve birbirlerine o kadar yakındılar ki, doğanın genel yasasına göre aynı küçük parçaların daima girdikleri doğal denge durumunda, büyük girişimleri ister istemez engellerle karşılaşır; onun için savaşları açık araziye yakıp yıkmaktan, talan etmekten ve ilerisi için kendilerine [sayfa 290] bir nüfuz sahası sağlamak üzere tek tük şehirleri işgal etmekten öteye gitmezdi.

Bu konuda tek istisnayı Roma teşkil eder, o da tarihinin sonraki dönemlerinde. Uzun süre Roma da ganimet ve müttefikler sağlamak amacıyla komşularına karşı küçük çetelerle geleneksel

savaşlar sürdürdü. Sonra kurduğu ittifaklar sayesinde büyüdü, genişledi ve yavaş yavaş bütün komşu ülkeleri, onları doğrudan doğruya işgal etmeden bir bütün halinde birleştirdi. Ancak bu şekilde İtalya'nın tüm güneyine yayıldıktan sonradır ki gerçekten istilacı bir Devlet olarak gelişmeye başladı. Kartaca düştü, İspanya ve Galya fethedildi, Yunanistan boyun eğdi, ve Roma hakimiyeti Mısır'a ve Asya'ya yayıldı. Bu dönemde Roma'nın askeri gücü çok büyüktü, fakat askeri çabaları aynı ölçüde büyük değildi. Güçleri zenginleri tarafından destekleniyordu; artık ne eski Cumhuriyetlere ne de kendi eski haline benziyordu. Yalnız kalmıştı.

İskender'in savaşları da, kendi tarzlarında, özelliği olan savaşlardı. Mükemmel teşkilatı ile temayüz eden küçük bir ordunun başında Asya Devletlerinin köhne yapılarını yıktı. Yorulmak bilmez ve korkusuz çabalarıyla Asya kıtasına genişliğine yayıldı ve Hindistan'a kadar girdi. Başka hiç bir Cumhuriyet bu işi başaramazdı. Ancak bir anlamda kendi kendisinin paralı askeri olan bir kral bunu bu kadar çabuk yapabiliyordu.

Orta çağların büyük ve küçük krallıkları savaşlarını feodal haklarına dayanarak topladıkları askerlerle sürdürdüler. Her şey kısa zamanda olup bitiyordu; bu kısa süre içinde yapılamayan şeylere imkansız gözü ile bakılıyordu. Feodal gücün kendisi de derebeyliğin, vasallık sisteminin örgütlenmesine dayanıyordu. Birliğini oluşturan bağlar kısmen yasal bir yükümlülük, kısmen gönüllü bir sözleşmeydi; tümü gerçek bir konfederasyondur. Silahlar ve taktikler kuvvetin hakkına, ferdi çarpışmalara dayanıyor ve bu yüzden büyük birliklerin hareketine uygun ^[sayfa 291] düşmüyordu. Gerçekten, Devletin birliği hiç bir dönemde bu kadar zayıflamamış ve yurttaş kişi olarak bu kadar bağımsız olmamıştı. Bütün bunlar o çağın savaşlarına büyük bir özellik veriyordu. Savaşlar çabucak olup bitiyor, arazide çok az vakit kaybediliyor, savaş düşmana boyun eğdirmekten çok onu cezalandırmak amacını güdüyor. Küçük ve büyük baş hayvanları zaptediliyor, şatoları yakılıyor ve hemen geri dönülüyordu.

Büyük ticaret kentleri ve küçük Cumhuriyetler "*condottleri*" (ücretli askerler) kullanıyorlardı. Bu pahalıya mal oluyor, dolayısıyla orduların askeri gücünü sınırlı kalıyordu. Çarpışmaların şiddeti ve yoğunluğu bakımından sonuç daha da olumsuzdu; paralı askerler muharebe meydanında fazla bir enerji ve atılganlık gösteremiyor,

çarpışmalar genellikle bir gösteriş olmaktan öteye gidemiyordu. Bir kelime ile, nefret ve düşmanlık duyguları Devletleri toptan seferber edemiyor, bir ticaret ve kazanç konusuna dönüşüyordu. Savaş tehlikeli bir iş olmaktan çıkıyor, gerçek niteliğini yitiriyor, savaş sanatının ilkelerini uygulamaya imkan kalmıyordu.

Derebeylik sistemi, giderek geliri bir toprak egemenliğinde yoğunlaşıyordu. Devleti birleştiren bağlar gevşiyordu. Kişilerin hizmet ve faaliyetleri maddi yükümlülüklerle dönüşüyor, para giderek bunların yerini alıyor ve feodal askerlik düzeni paralı ordular biçimini alıyordu. “*Condottieri*”ler bu dönüşümün halkalarını meydana getiriyor ve böylece bir süre için en güçlü Devletlerin aletleri oluyorlardı. Fakat bu durum çok sürmedi, belirli bir süre için kiralanarak asker çok geçmeden **sürekli paralı asker** haline geldi ve sonuç olarak Devletlerin askeri gücü, Devlet hazinesinden beslenen muvazzaf bir ordu biçimini aldı.

Tabii ağır ağır bu aşamaya yönelen gelişmeler, üç türlü askeri gücün çeşitli kombinezonlarına yol açtı. IV. Henri zamanında, feodal kontenjanların, *condottieri*’lerin ve sürekli orduların bir arada kullanıldıklarını görürüz. *Condottieri*’ler varlıklarını Otuz Yıl Savaşları dönemine kadar ^[sayfa 292] dar sürdürdüler; hatta XVIII. yüzyılda bile bunların ufak tefek kalıntılarına raslamak mümkündür.

Avrupa Devletlerinin bu çeşitli dönemlerdeki diğer ilişkileri de, askeri güçleri gibi, özellikler taşıyorlardı. Genel olarak, Avrupa kıtası bir takım küçük Devletlere ayrılmış, bunların bir kısmı iç anlaşmazlıklar içinde bocalayan, bir kısmı merkezi iktidarları sınırlı ve belirsiz küçük krallıklardan oluşuyorlardı. Bu Devletlere gerçek birer politik birlik gözüyle bakmaya imkan yoktu; bunlar daha ziyade gevşek bağlarla tutturulmuş birer güçler topluluğu idi. Bu itibarla, bu Devletleri, basit mantık kurallarına göre hareket eden bilinçli varlıklar olarak telakki etmeye de imkan yoktu.

Orta çağların dış politikasına ve savaşlarına bu açıdan bakmamız gerekir. Örneğin, Roma Germen İmparatorlarının beş yüz yıl boyunca sürekli olarak İtalya’ya yaptıkları seferleri düşünecek olursak, bunlardan hiç birinin bu ülkenin temelli olarak işgaline yol açmadığını, hatta buna ciddi olarak teşebbüs bile edilmemiş olduğunu görürüz. Bu durumu durmadan tekrarlanmış bir hata olarak, kökeni dönemin özelliğine dayanan yanlış bir görüş olarak kabul etmek kolaydır; ancak belki bunun, bugün bir ölçüde anlay-

abildiğimiz fakat hiç bir zaman onlarla bizzat karşılaşan insanlar kadar kolaylıkla gözümüzün önünde canlandıramayacağımız bin bir önemli nedenden ileri geldiğini kabul etmek akla daha yakındır. Bu kaostan çıkan büyük Devletler güçlenmek ve örgütlenmek için zamana muhtaç oldukları sürece, bütün güçlerini ve enerjilerini **bu noktaya** toplamak zorundaydılar; dış savaşlarının sayısı azdı ve meydana gelenler de henüz politik birliğini perçinlememiş bir Devletin damgasını taşımaktaydı.

İlk savaşlar Fransa ile İngiltere arasında başladı, fakat Fransa'yı o dönemde gerçek bir krallık saymaya imkan yoktur: düklüklerden ve kontluklardan oluşan bir topluluktu. İngiltere'ye gelince, biraz daha fazla birlik görünümü içinde olmasına karşın, o da hâlâ feodal örgütlenmeye ^[sayfa 293] karşı mücadele ediyor ve bir sürü iç gailerle uğraşıyordu.

XI. Louis zamanında, Fransa iç birliğe doğru en büyük adımını attı; VIII. Charles'ın saltanatı sırasında, İtalya'da istilacı bir güç olarak görünmeye başladı; XIV. Louis döneminde ise, Devleti ve sürekli ordusunu en yüksek mükemmellik düzeyine erdirmişti.

İspanya, Katolik Ferdinand tarafından tesadüfi evlilik bağları sayesinde birleştirildi; V. Carlos Şarlkent zamanında, birdenbire, İspanya, Burgonya toprakları, Almanya ve İtalya'nın birleşmesinden doğan büyük İspanyol monarşisi ortaya çıktı. Bu dev İmparatorluk, birlik ve iç politik kaynaşma bakımından olan ekliğini para ile kapatıyordu. Sürekli ordusu ilk kez Fransa'nın sürekli ordusu ile çarpıştı. Şarlkent'in istifasından sonra, İspanyol devri, İspanya ve Avusturya olmak üzere ikiye ayrıldı. Avusturya, Bohemya ve Macaristan'ın ilhakıyla kuvvetlenince, Germen Konfederasyonunu küçük bir tekne gibi peşinden sürükleyen büyük bir güç olarak çıktı dünya sahnesine.

XVII. yüzyılın sonu, XIV. Louis'nin çağı, XVIII. yüzyıldaki biçimiyle muvazzaf askeri güçlerin doruğunu temsil eden tarihi dönem sayılmalıdır. Bu askeri güç paraya ve gönüllü askerlere dayanıyordu. Devletler artık tam bir birlik içinde örgütlenmişlerdi. Hükümetler de, tebaalarının kişisel borçlarını vergi haline dönüştürerek bütün güçlerini hazinelerinde toplamışlardı. Sosyal ilerlemelerin hızı ve sürekli hükümet reformları sayesinde, bu güç eskisine oranla çok büyümüştü. Fransa birkaç yüz bin kişilik muvazzaf ordusu ile sahneye çıkıyor ve öteki Devletlerde aynı şekilde kendisini izli-

yorlardı.

Devletlerin diğer ilişkileri de değişmişti. Avrupa bir düzine kadar krallık ile bir iki Cumhuriyete ayrılmıştı. Bundan böyle artık bu Devletlerden ikisinin aralarında tek başlarına savaşabileceklerini, ve eskiden olduğu gibi bütün öteki Devletlerin işin içine karışmayacaklarını tasavvur etmek mümkündür. Politik ilişkilerde henüz çok çeşitli [sayfa 294] kombinezonlara yer vardı, ama bunları zaman zaman, **olasılık** derecelerine göre, gözden geçirip kestirmek mümkündür.

İç ilişkiler hemen hemen her yerde monarşi biçiminde karar kılınmıştı. İmtiyazlı zümrelerin veya sınıfların hakları ve nüfuzları giderek ortadan kalkmış ve Hükümet dış ilişkilerinde Devleti temsil eden bir bütünlük kazanmıştı. Artık elverişli bir araç ve kendi başına buyruk bir irade sayesinde savaşın teorik kavramına uygun bir biçim alabileceği zaman gelmişti.

İşte bu dönemde üç yeni İskender ortaya çıktı: Gustaf Adolf, XII. Charles ve Büyük Frederik. Üçünün de amacı, küçük fakat son derece disiplinli orduları sayesinde, küçük Devletlerini büyük krallıklar haline getirmek ve karşılarna çıkan tüm engelleri devirmekti. Eğer sadece Asya Devletleri ile uğraşmak zorunda kalmış olsalardı, İskender'e daha da çok benzeyeceklerdi. Her halükarda; savaşın bekledikleri şeyler bakımından kendilerini Bonapart'ın öncüleri sayabiliriz.

Ne var ki, savaş, güç ve kararlılık bakımından bir yandan kazandıklarını öbür yandan kaybediyordu.

Ordular hazineden besleniyorlardı, hükümdarlar ise hazineyi kendi keseleri sayıyor, hiç değilse halka değil, hükümete ait bir kaynak olarak kabul ediyorlardı. Öteki Devletlerle ilişkiler tek tük ticari konular dışında, genellikle sadece Hazineyi veya hükümeti ilgilendiriyor, halkı ilgilendirmiyordu, hiç değilse düşüncelerin eğilimi her yerde bu doğrultuydu. Dolayısıyla hükümetler kendilerini geniş toprakların sahipleri ve yöneticileri sayıyor, “kiracıların” çıkarlarını gözetmeye lüzum görmeden bu toprakları durmadan genişletmeye bakıyordu. Barbarların akınları sırasında her şey olan, eski çağların Cumhuriyetlerinde ve Orta çağlarda ise büyük bir rol oynayan halk (tabii halk deyiminden sadece yurttaşlık haklarına sahip olanları anlarsak), XVIII. yüzyılda artık bir hiçti. Olsa olsa, erdemleri ve eksiklikleri nedeniyle halkın savaş üzerinde dolaylı bir

etkisi bulunduğu söylenebilirdi.

Böylece, hükümet halktan koptuğu ve kendisini [sayfa 295] Devlet saydığı ölçüde, savaş salt bir hükümet işi olmaya başladı. Hükümet, kasalarındaki paralar, ve kendi ülkesiyle komşu ülkelerden devşirdiği işsiz güçsüz serserilerle savaşı yürütüyordu. Bu durumun sonucu olarak, hükümetin elindeki araçların kesin denilebilecek sınırları oluyor ve bunları iki taraf için de, hem kapsam hem süre bakımından, önceden saptamak olanağı bulunuyordu: bu da savaşı en korkulu unsurundan, yani çabalara son haddine vardırma eğiliminden ve buna bağlı gizli olasılıklar dizisinden yoksun bırakıyordu.

Düşmanın mali olanakları, hazinesinin durumu, itibarı ve ordusunun büyüklüğü aşığı yukarı biliniyordu. Savaşın patlak verdiği anda bu durumunda kayda değer bir gelişme beklenemezdi. Devlet düşman gücünün sınırlarını bildiği için kendini mutlak bir yenilgiye karşı bir ölçüde emniyette hissediyor, ve bu arada kendi gücünün de sınırlarını bildiği için niyet ve amaçlarında ölçüyü kaçırmıyordu. Düşman tarafından gelebilecek bir aşınılığa karşı korunmuş olduğuna göre, kendisinin de aşınılığa kaymayı göze almasına gerek yoktu. Bu yönde bir zorunluluk söz konusu olmayınca, geriye cesaret ve ihtirasın itici gücü kalıyordu. Fakat buna karşı da Devletin politik ilişkileri bir denge unsuru teşkil ediyordu. Ordularına bizzat kumanda eden krallar bile savaş aracını ihtiyatla kullanmak zorundaydılar. Ordu dağılacak, çözülecek olursa, yenisini bulmak imkansızdı ve ordunun dışında başka hiç bir şey yoktu. Bu yüzden bütün girişimlerde son derece temkinli davranmak gerekiyordu. Ancak kesin bir üstünlük kendiliğinden ortaya çıkar gibi görüldüğü zamandı ki, krallar veya kamuya çıkar gibi görüldüğü zamandır ki, krallar veya komutanlar bu pahalı aracı kullanmaya yanaşıyorlardı. Böyle bir fırsatı yaratmak ise büyük komutanlara vergiydi. Fakat fırsat çıkıncaya kadar, her şey sanki bir boşluk içinde yüzerdi; harekete geçmek için hiç bir sebep yoktu; bütün güçler, yani bütün niyetler, oldukları yerde dururdu. Başlangıçtaki saldırganlık niyetleri tedbir ve ihtiyat içinde eriyip giderdi. [sayfa 296]

Böylece savaş, gerçek özü bakımından, zaman ile tesadüfün kâğıtları karıştırdığı bir oyuna dönüştü. Fakat anlamı bakımından, biraz daha gerilimli bir diplomasiden başka bir şey değildi; isterseniz buna, muharebe ve kuşatmaların diplomatik notaların

yerini tuttuğu biraz daha sert ve enerjik bir müzakere biçimi de diyebilirsiniz. En hırslı olanların bile amacı, baş görüşmelerinde koz olarak kullanabilecekleri birkaç küçük avantaj kazanmaktan ileri gitmezdi.

Savaşın bu cılız ve sınırlı biçimi, yukarda söylediğimiz gibi, dayandığı dar tabanın sonucuydu. Gustaf Adolf, XII. Charles ve Büyük Frederik gibi seçkin komutan ve kralların, kendileri kadar seçkin orduların başında, olayların genel düzeyinin çok daha üstüne çıkamamışlar ve ölçülü sonuçlarla yetinmek zorunda kalmışlar ise, bunun nedenini Avrupa'daki güçler dengesinde aramak gerekir. Eskiden bir sürü küçük Devletlerin içinden bir tanesinin birdenbire büyümemesi için, yakınlık, temaslar, aile bağları, şahsi dostluklar gibi dolaysız ve doğal çıkarlar sayesinde elde edilen şeyler, Devletlerin büyüdüğü ve merkezlerinin birbirinden uzaklaştığı bugünkü dönemde diplomasi sanatının daha ince ve ustalıklı bir şekilde kullanılmasıyla elde edilmektedir. Politik çıkarlar, sempatiler ve anti-patiler ince bir sistem halinde gelişmiştir. Bunun sonucu olarak ortaya öyle bir durum çıkmıştır ki, Avrupa'da bir top atışı işitilmeye görsün, bütün hükümetler hemen olup bitenlerle ilgilenmeye başlarlar.

Bu itibarla, dünyaya gelecek yeni bir İskender iyi bir kılıcın yanısıra ayrıca kuvvetli bir kaleme sahip olmak zorundadır; ve bu takdirde bile, fetihlerinde çok ileri gidebileceği şüphelidir.

Fakat XIV. Louis, Avrupa'daki kuvvetler dengesini bozmaya çalıştığı, ve daha XVII. yüzyılın sonlarında kendisine karşı beslenen düşmanlık duygularını umursamayacak bir noktaya ulaştığı halde, savaşları tıpkı eski savaşlar gibiydi ve kullandığı yöntemlerin geleneksel yöntemlerden ^[sayfa 297] hiç bir farkı yoktu; ordusu kuşkusuz Avrupa'nın en büyük ve en zengin hükümdarının ordusu olduğu halde, niteliği bakımından öteki ordulardan tamamen farksızdı.

Tatarlarda, eski Asya halklarında ve hatta Orta çağlarda o kadar büyük bir rol oynayan yağma ve talanlar artık zamanın ruhuna uymuyordu. Bunlara haklı olarak gereksiz bir barbarlık gözüyle bakılıyor, misillemeler davet edebileceği, ve düşmanın hükümetinden çok halkına zarar verdiği, bu itibarla ulusları uygarlık yolunda yüzyıllarca geri bırakmaktan başka hiç bir işe yaramadığı ileri sürülüyordu. Bu itibarla savaş gittikçe daha geniş ölçüde, hem

araçları hem de amacı bakımından, salt orduya dayanmaya başladı. Ordu, kaleleri ve hazırlanmış müstahkem mevkiileri ile, Devlet içinde Devlet oldu ve savaş unsurunu giderek bünyesinde eritti. Tüm Avrupa bu gelişme karşısında seviniyor ve onu ilerleme ruhunun bir neticesi sayıyordu. Bu yanlış bir yargıydı, çünkü insan aklının ilerlemesi hiç bir zaman abes bir sonuca, örneğin iki kere ikinin beş ettiği sonucuna yol açamaz; fakat değişikliğin halk için yararlı bir etkisi oldu. Yalnız şu da yadsınamaz ki, savaş bu sayede daha geniş ölçüde bir hükümet işi haline geldi ve halkın çıkarlarından daha da uzaklaştı. Saldırıya geçen Devletin savaş planı bu dönemde genellikle düşman eyaletlerinden bir kaçını işgal etmekten ibaretti; savunmada kalan tarafın planı ise düşmanın kalelerinden birini eline geçirmek ya da kendi kalelerinden birinin düşman eline geçirmesine engel olmaktı. Ancak bu amaçlara ulaşmak için muharebe kaçınılmaz hale geldiği zamandı ki, muharebe istenir ve verilirdi. Kesin bir zorunluluk olmadıkça., sırf bir zafer kazanmak için, şans olsun diye muharebe veren komutana fazla cüretkar gözülle bakılırdı. Genellikle sefer bir kuşatmadan sonra, ya da, çok hareketli bir seferse, en çok iki kuşatmadan sonra sona ererdi; bundan sonra ordular kışı geçirmek için konaklarlar ve bu zorunlu sayılırdı. Konaklama sırasında, taraflardan hiç biri diğerinin kötü korunma tedbirlerinden yararlanamaz, aralarındaki her türlü ilişki kesilirdi. Kış konaklamaları, belirli bir ^[sayfa 298] sefer boyunca girişilebilecek harekâta kesin bir sınır çizerlerdi.

Karşı karşıya gelen kuvvetler eşit olurlar, ya da saldıran tarafın açıkça daha zayıf olduğu meydana çıkarsa, ne muharebe ne de kuşatma olur, seferin tüm harekâtı belirli mevzilerin ve cephaneliklerin muhafazası ve ülkenin bazı bölgelerinin düzenli bir şekilde yağma edilmesi etrafında dönerdi.

Savaş bütün uluslarca bu tarzda yürütüldüğü, ve gücünün doğal sınırları bu kadar yakın ve açık olduğu sürece, kimse bunda bir fevkaladelik görmüyordu. Aksine, herkes durumdan memnun görünüyor, ve XVIII. yüzyılda savaş sanatına yönelen eleştiri, başlangıcını ve sonunu fazla önemsemeden daha ziyade ayrıntılar üzerinde duruyordu. Böylece her şeyde bir büyüklük, bir mükemmellik görülüyor ve feldmareşal Daun bile –ki onun sayesinde Büyük Frederik bütün teşebbüslerinde tam bir başarı kazanmış ve Marie-Thérèse amaçlarından hiç birine ulaşamamış– hâlâ büyük

bir komutan sayılabiliyordu. Ancak ondan sonradır ki, daha sağlam ve uzak görüşlü bir yargıya varmak mümkün olabilir, yani sağduyu, sayıca üstün kuvvetlerle olumlu bir şeylerin elde edilmesi gerektiğini, aksi takdirde, komutanın yetenekleri ve gösterdiği maharet ne olursa olsun, savaşın kötü yönetilmiş sayılmasının zorunlu olduğunu kabul etmişti.

Fransız İhtilâli patlak verdiği zaman durum bu merkezdeydi, Avusturya ve Prusya savaş diplomasisi sanatlarını denediler fakat bunun yetersiz olduğu çok geçmeden anlaşıldı. Herkes bütün umudunu, geleneksel görüşlere göre, çok sınırlı bir askeri güce bağlarken, 1793'de kimsenin aklından bile geçemediği muazzam bir askeri kuvvet meydana çıktı. Savaş birdenbire yeniden halka, üstelik hepsi de kendilerini Devletin yurttaşları sayan 30 milyonluk bir halka mal olmuştu. Burada bu büyük olayın ayrıntılarına girmeden, şimdilik bizi ilgilendiren sonuçları üzerinde duralım. Hükümetin veya ordunun yerine halkın savaşa katılması ile, tüm bir ulus terazinin bir kefesine [sayfa 299] olanca ağırlığını koymuş oluyordu. Bundan böyle, eldeki araçların –harcanabilecek çabaların– artık belirli bir sınıra yoktu; savaş artık hiç bir engel tanımayan sonsuz bir enerji ile yürütülebilecek ve dolayısıyla düşman için eskisinden çok daha tehlikeli olabilecekti.

Eğer Devrim Savaşları bütün bunlar olanca açıklığı ile meydana çıkmadan olup bittiyse; eğer Devrimin komutanları sonuna kadar gidip Avrupa monarşilerini yerle bir etmemişlerse; Alman orduları zaman zaman başarı ile direnmek ve zafer selini durdurmak olanağını bulabilmişlerse; bunun asıl nedenini Fransızların karşısına ciddi engeller olarak çıkan teknik eksikliklerde aramak gerekir. Bunlara önce sıradan askerlerde, sonra generallerde, daha sonra da, Direktuar zamanında, bizzat hükümette raslanmıştır.

Bonapart'ın eliyle bütün bu eksiklikler giderildikten ve her şey tamamlandıktan sonra, tüm ulusun gücüne dayanan bu askeri kuvvet Avrupa üzerine öyle bir yürüyüş yürüdü, önüne çıkan bütün engelleri öylesine yıkıp devirdi ve kendinden o kadar emin savaştı ki, modası geçmiş, köhne ordularla karşılaştığı her yerde zafer avucunun içindeydi. Fakat tam zamanında bir tepki meydana geldi. İspanya'da savaş kendiliğinden bir halk savaşına dönüştü. Avusturya'da, 1809 yılında, hükümet, yedekler ve *Landwehr** sayesinde, olağanüstü çabalar harcadı ve amacına ulaşmasına ramak

kaldı. O zamana kadar bu Devletin böylesine mücadele edebileceği kimsenin aklından bile geçmemişti. Rusya da, 1812'de, İspanya ve Avusturya'yı örnek alarak ülkesinin uçsuz bucaksız genişliğinin de yardımıyla, uzun süre ihmal edilmiş olan hazırlıklarının yine de etkin olmasını sağladı. Sonuç parlak oldu. Almanya'da, ilk ayaklanan Prusya oldu, savaşı ulusal bir dava haline getirdi; [sayfa 300] Parasız, kredisiz, ve yarı yarıya azalmış bir nüfusla, 1806'da çıkardığı ordudan iki kat daha kuvvetli bir orduyu sefere soktu. Almanya'nın geri kalan kısmı çok geçmeden Prusya'nın örneğini izledi ve Avusturya da, 1809 yılındaki kadar enerjik bir biçimde olmasa bile, alışlagelenin üstünde bir kuvvetle ileri atıldı. Böylece Almanya ve Rusya, 1813 ve 1814 yıllarında, bu iki seferde faal bir rol oynayanlar ve ölenlerle birlikte, bir milyona yakın askerle Fransa'nın karşısına çıktılar.

Bu şartlar altında savaşın yönetiminde harcanan enerji bambaşka bir şeydi; her ne kadar henüz Fransızlarınki ayarında olmamakla ve yer yer çekingenlik belirtilerine raslanmakla birlikte, genel olarak seferler eski stilde değil, yeni stilde yürütülmüş sayılabılırdi. Sekiz ay içinde savaş sahnesi Oder nehrinden Seine nehri-ne kaymıştı. Mağrur Paris ilk kez başını eğmek zorunda kaldı; ve o dehşetengiz Napolyon zincire vurulmuş, yerde sırtüstü yatıyordu.

Böylece savaş, Napolyon zamanından beri, önce bir taraf, sonra öbür taraf için tüm milletin savaşı olunca, yepyeni bir niteliğe büründü, yeni boyutlar kazandı, daha doğrusu gerçek niteliğine, mutlak mükemmelliğine kavuştu. Kullanılan araçların artık görünür bir sınırı yoktu; eski sınırları hükümetlerin ve tebaalarının enerji ve coşkunluğu içinde kaybolmuştu. Araçların kapsamı ve mümkün sonuçların geniş alanı bir yandan, ulusal duyguları coşturan tahrikler öbür yandan, savaşın yönetimindeki dinamizmi alabildiğine arttırıyordu. Artık savaşın amacı düşmanı alt etmektir. Düşman bütün gücünü yitirerek yere yuvarlanmadıkça, durmak ya da savaşın karşılıklı hedefleri hakkında bir anlaşmaya varmak imkansız sayılıyordu.

Böylece tüm geleneksel sınırlamalardan kurtulmuş olan

* Germen ülkelerinde orta yaşlı ve tecrübeli erleri kapsayan yedek kara ordusu. Napolyon savaşları sırasında Avusturya ve Prusya bütün eyaletlerde muvazzaf ordularını takviye edecek *Landwehr* birlikleri kurmuşlardır. (ç.n.)

savaşın ilkel şiddeti doğal gücüyle infilak ediyordu. Bunun nedeni halkın, şimdiye kadar sadece Devleti ilgilendirdiği sanılan bu büyük işe karışmasıydı; bu da kısmen Fransız İhtilâlinin ülkelerin içişleri üzerindeki etkisinden, kısmen de Fransızların tüm uluslara karşı takındıkları tehdit edici tavırdan ileri geliyordu. [sayfa 301]

Bununla birlikte, gelecekte bunun hep böyle olup olmaya-acağı, yani bundan böyle Avrupa'da çıkacak bütün savaşların Devletlerin tüm güçlerini seferber edip etmeyeceği ve bu itibarla ancak halkı yakından ilgilendiren büyük çıkarlar söz konusu olduğu zaman patlak verip vermeyeceği veya giderek hükümet ile halk arasında yeni bir kopma meydana gelip gelmeyeceği konusunda kesin bir şey söylemek mümkün değildir; esasen bizim de böyle bir niyetimiz yoktur. Ancak savaşta mümkün görülen şeylerin bir ölçüde sadece bilinçaltımıza yerleşmiş olan sınırları bir kez yıkılıp atıldıktan sonra, bu direkleri yeniden dikmenin zor olduğunu söylersek, sanınız herkes bize hak verecektir. İlerde büyük çıkarlar söz konusu olduğunda, karşılıklı düşmanlığın çağımızda tanık olduğumuz koşullar altında patlak vereceğini söylemek de her halde bir kehanet olamayacaktır.

Burada tarihi gözlemlerimize son veriyoruz, çünkü amacımız her çağda savaşın hangi ilkelere göre yönetildiğini bir çırpıda belirtmek değil, sadece her çağın kendine özgü savaş biçimleri, sınırlayıcı koşulları ve ön yargıları olduğunu göstermektir. Böylece her çağın kendine özgü bir de savaş teorisi bulunması doğaldır: her ne kadar, ilk zamanlarda olduğu gibi sonraları da, her yerde felsefi ilkelere dayalı bir teori kurma çabaları ağır basmış ise de, her çağın kendine özgü bir teorisi olduğu da yadsınamaz. Bu itibarla, her çağın olaylarını değerlendirirken o çağın özelliklerini gözönünde bulundurmak gerekir; eğer her çağın yetiştirdiği komutanları anlamak ve doğru olarak değerlendirmek istiyorsak, çağın bütün ayrıntılarını kılı kırk yararak inceleyecek yerde, genel çizgilerine o çağın görüş açısından bakmaya çalışmalıyız.

Ancak Devletlerin ve kullanılan askeri güçlerin özel ilişkileri ile şartlanmış olan savaş yönetiminin her çağda geçerli olan daha genel bir yönü, daha doğrusu tamamen genel bir yönü vardır ki, işte bununla teori meşgul olur.

Son zamanların kapanmakta olan döneminde savaş, özünü oluşturan mutlak güce kavuşmuştur; bu itibarla, [sayfa 302] evrensel

olarak geçerli ve zorunlu olan her şeyi bu dönemde bulabiliriz. Fakat gelecekteki savaşların bugün tamamen ortadan kalkmış olan engellerle yeniden karşılaşmaları ne kadar olasılık dışı ise, bunların sonsuza dek bugünkü geniş kapsamlı karakterlerini muhafaza edecekleri de o kadar zayıf bir olasılıktır. Bu nedenle, salt mutlak savaş kavramına bağlanıp kalan bir teori, dış etkenlerin savaşın özünü değiştirdiği durumların tümünü suçlamış veya kapsamı dışında bırakmış olacaktır. Oysa, teorinin amacının bu olmadığı açıktır: teori savaşı ideal değil, gerçek şartları içinde inceleyen bir bilim olmalıdır. Dolayısıyla teori, olaylara araştırmacı, ayırıcı ve sınıflandırmacı bir açıdan bakmakla birlikte, savaşa yol açabilecek nedenlerin çeşitliliğini hiç bir zaman gözden kaçırmamalı ve savaşın genel çizgilerini ve ana unsurlarını, çağın ve anın istelerine yer verecek şekilde ortaya koymalıdır.

Aynı şekilde, savaşa girmeyi tasarlayan bir kimse, hedefini ve buna ulaşmak için kullanacağı araçları saptarken, içinde bulunduğu durumun özel ayrıntılarını mutlaka gözönünde bulundurmalıdır, çünkü savaşın hedefini ve araçlarını belirleyen bu koşullardır. Aynı nedenle, çağın genel karakteri ile genel koşullarının da etkisini unutmamak gerekir. Nihayet, söz konusu hedef ve araçlar, **her zaman savaşın niteliğinden çıkarılması gereken genel sonuçlara bağlıdır.** [sayfa 303]

BÖLÜM IV SAVAŞIN AMACININ DAHA KESİN OLARAK TANIMLANMASI: DÜŞMANI BOZGUNA UĞRATMAK

Kavram olarak savaşın amacı her zaman için düşmanı yenmektir; bu temel fikir bütün incelemelerimizin hareket noktası olmuştur.

Fakat düşmanı yenmek nedir? Bu mutlaka düşman ülkelerinin tamamının işgali demek değildir. Eğer Almanlar 1792'de Paris'e varmış olsalardı, Devrimci cepheye karşı savaş büyük bir olasılıkla hiç değilse bir süre için sona ermiş olacaktı. Bunun için daha önce

ordularını yenmek bile şart değildi, çünkü bu ordular o dönemde henüz tek başlarına iktidarı temsil etmiyorlardı. Öte yandan, Müttefıklar 1814'te Paris'i almış olsalardı bile, Bonapart henüz kuvvetli bir ordunun başında bulunduğu sürece, her şeyi kazanmış olmazlardı; ancak Bonapart'ın ordusu büyük ölçüde çözülmüş ve erimiş olduğundan, Paris'in işgali, 1814'te ve 1815'de, her şeyi halletmişti. Eğer Bonapart 1812'de, Moskova'yı almadan önce ve aldıktan sonra, 120.000 kişilik Rus ordusunu **Kaluga** yolu üzerinde, 1805'de Avusturyalılar ve 1806'da Prusyalılar imha ettiği gibi imha edebilmiş olsaydı, Rus başkentinin ele geçirmesi, ülkenin büyük bir kısmının henüz işgal edilmemiş olmasına rağmen, galip bir ihtimalle barışa yol açmış olurdu. 1805'de **Austerlitz** muharebesi kaderi tayin etmişti; dolayısıyla, daha önce Viyana'yı ve Avusturya Devletlerinin üçte ikisini işgal etmiş olması Bonapart'ın barışı elde etmesi için yeterli değildi. Fakat öte yandan, **Austerlitz** zaferinden sonra bile, Macaristan'ın henüz ayakta olması barışın imzalanmasını önlemeye yeterli bir karşı ağırlık değildi. Rus ordusunun imhası Rusya seferinin gerekli olan son darbesiydi; Çar Alexander'ın elinde başka bir ordu yoktu, bu [sayfa 304] itibarla barış zaferin zorunlu sonucu olacaktır. 1805'de Rus ordusu Avusturya ordusu ile birlikte Tuna üzerinde bulunmuş ve yenilgiyi paylaşmış olsaydı, o zaman belki de Viyana'nın işgaline gerek kalmaz ve barış Linz'de imzalanmış olurdu.

Bir ülkenin baştan başa işgalinin yeterli olmadığı başka hal-ler de vardır: örneğin, 1807 yılında Prusya'da, kesin sonuç vermeyen **Eylau** muharebesinde Rusya'nın yedek ordusuna indirilen darbe kaderi tayin etmeye kafi gelmemiş ve işi bitirmek için **Friedland** zaferinin: kazanılması gerekmişti: tıpkı bir buçuk yıl önce **Austerlitz**'de olduğu gibi.

Görülüyor ki burada da sonucu tayin eden genel nedenler değildir; yerinde bulunmayanların bilemeyecekleri özel nedenler ve kimsenin bahsetmediği manevi nitelikte etkenler, hatta tarihin "anekdotları" olan en ufak olaylar ve raslantılar çok kez kesin sonuçlar doğurabilir. Teorinin bu konuda bütün söyleyebileceği, en önemli şeyin iki tarafın da içinde buldukları şartları aklımızdan çıkarmamak olduğudur. Bunların incelenmesinden, bir çeşit ağırlık merkezi, bir güç ve hareket merkezi kendiliğinden oluşur ve artık her şey buna bağlı olur, işte tüm kuvvetlerimizi yoğun bir şekilde düşmanın bu ağırlık merkezine yöneltmemiz gerekir.

Küçük olan her zaman büyük olana, önemsiz olan önemli olana ve arızı olan asıl olana tabidir.

Büyük İskender'in ağırlık merkezi, Gustaf Adolf, XII. Charles ve Büyük Frederik'inkiler gibi, ordusunda idi, öyle ki, bunlardan her hangi birinin savaş güçlerini imha etmekle kariyerlerini kısa bir süre içinde sona erdirmek mümkün olurdu. İç anlaşmazlıklar içinde çalkalanan Devletlerde, bu ağırlık merkezi genellikle başkenttedir; büyük Devletlere bağlı küçük Devletlerde ağırlık merkezi genellikle müttefiklerinin ordularındadır; konfederasyonlarda çıkar birliğindedir; ulusal bir ayaklanmada, liderde ve kamuoyunundadır. İşte darbenin, yerine göre, bu noktalara indirilmesi gerekir. Düşman bunun sonucunda dengesini kaybedecek olursa, ona dengesini yeniden bulmak fırsatını [sayfa 305] vermemek lazımdır. Darbeyi ısrarla, inatla aynı noktaya tekrar tekrar indirmek gerekir; başka bir deyişle, galip gelen taraf darbelerini daima düşman kuvvetlerinin bütününe tevcih etmelidir, yoksa sadece bir parçasına değil. Sayıca üstünlüğümüz sayesinde eyaletlerinden birini kolayca işgal etmekle, bu önemsiz işgali büyük sonuçlara tercih etmekle düşmanı yere yıkamayız: bunun için düşman gücünün çekirdeğini bularak onu hedef almamız, her şeyi kazanmak için her şeyi kaybetmeyi göze almamız gerekir.

Ancak harekâtımızı yönelteceğimiz düşman gücünün merkez noktası nerede olursa olsun, ordusunun esir ve imha edilmesi en emin ve bütün durumlarda en önemli başlangıçtır.

Bu itibarla, deneylere ve bunların büyük çoğunluğundan çıkardığımız derslere bakarak, düşmanın yenilgisine yol açan koşullar arasında ilk planda yer alanların şunlar olduğunu söyleyebiliriz:

1° Ordusunu dağıtmak (bir ölçüde de olsa, etkin bir güç teşkil ettiği takdirde).

2° Başkentini işgal etmek (sadece Devletin merkezi olmakla kalmayıp ayrıca siyasi kuruluşların ve partilerin de merkezi ise).

3° Düşmanın kendisinden daha kuvvetli olduğu takdirde başlıca müttefikine de öldürücü bir darbe indirmek.

Şimdiye kadar savaşta hep tek bir düşmanla karşılaştığımızı varsaydık: genel nitelikte düşüncelerle yetindiğimiz sürece bunda bir sakınca yoktu. Ancak şimdi düşmana boyun eğdirmek, onu boyunduruğumuz altına alabilmek için, ağırlık merkezinde yoğunlaşan direncini kırmak zorunda olduğumuzu söylediğimize göre,

bu varsayımı bir kenara itmemiz ve birden çok düşmanla baş etmek durumunda bulunduğumuz halleri gözden geçirmemiz gerekmektedir.

İki veya ikiden çok Devlet üçüncü bir Devlete karşı anlaşlıkları takdirde, bu ittifak, politik açıdan, **tek bir** savaştır. Fakat bu birliğin de dereceleri vardır.

Mesele koalisyona dahil her Devletin savaşta bağımsız ^[sayfa 306] bir çıkarı ve onu sürdürmek için bağımsız bir gücü olup olmadığını kestirmektir. Eğer yoksa, ve içlerinden sadece bir tanesinin çıkarları ve güçleri sözkonusu olup diğerleri onlara dayanmakla yetiniorlarsa, düşmanların tümüne tek bir düşman gözüyle bakmak kolaylaşır ve bu takdirde harekâtı basitleştirerek can alıcı tek bir darbe ile işimizi bitirmeyi tasarlayabiliriz; şu veya bu şekilde buna imkan bulabilirsek, tam ve kesin bir başarıya ulaşmış oluruz.

O halde şu ilkeyi saptayabiliriz: eğer içlerinden birini yenilgiye uğratmakla düşmanlarımızın hepsini saf dışı bırakabiliyorsak, o birini yenmek savaşın amacı olmalıdır, zira o düşmana indireceğimiz darbe tüm savaşın ortak ağırlık merkezine isabet etmiş olur.

Böyle bir şeyin tasavvur edilemeyeceği ve birden çok ağırlık merkezinin tek bir ağırlık merkezine indirgenemeyeceği haller çok nadirdir. Fakat buna imkan bulunmadığı takdirde, savaşa iki veya daha çok sayıda ayrı savaşlar gözüyle bakmaktan ve her biri için ayrı bir amaç saptamaktan başka çare yoktur. Bu durumda, birden çok düşmanımızın esas itibarıyla bağımsız olduklarını ve bir araya gelmekle ezici bir üstünlük sağladıklarını kabul etmek gerektiğinden, genellikle düşmanın imha edilmesi söz konusu olmaz.

Şimdi şu sorunun üzerinde biraz daha uzun boylu duralım: Böyle bir amaç ne zaman mümkün ve tavsiyeye şayandır?

Her şeyden önce askeri güçlerimizin aşağıdaki hususları gerçekleştirmek için yeterli olması gerekir:

1° Düşman kuvvetlerine karşı kesin bir zafer kazanmak;

2° Zaferden sonra, düşman için yeniden denge kurmanın mümkün olamayacağı bir noktaya varıncaya kadar harekâtı sürdürebilmek için gerekli kuvvet harcamasını yapmak.

Bundan sonra, politik durumumuzun üzerimize yeni düşmanlar saldırtmayacağından emin olmamız gerekir; çünkü böyle bir saldırı karşısında hiç beklemediğimiz bir anda ilk düşmanımızın

peşini bırakmak zorunda kalabiliriz. [sayfa 307]

1806'da, Fransa, bunu yapmakla Rusya'nın tüm askeri gücünü üstüne çekmesine rağmen, Prusya'yı baştan başa işgal edebilmişti, çünkü o tarihte Prusya'da Ruslarla başa çıkabilecek durumdaydı.

Fransa 1808'de İspanya'da İngiltere'ye karşı aynı şekilde hareket edebilirdi, fakat Avusturya'ya karşı edemezdi. 1809'da İspanya'daki durumu bir hayli sarsılan Fransa, eğer Avusturya üzerinde maddi ve manevi bakımdan büyük bir üstünlüğe sahip olmamış olsaydı, bu ülkede de mücadeleyi bırakmak zorunda kalabilirdi.

Bu üç durumu dikkatte incelemek gerekir; yoksa ilk ikisinde kazandığımız davayı sonucusunda kaybedebilir ve masraflara mahkûm edilebiliriz.

Orduların gücünü ve bunlarla neler yapabileceğimizi değerlendirirken, durumu dinamiğe benzetecek olursak, zamanı bir güç faktörü olarak telâkki edebilir ve buna göre bu güçlerin tümü ile bir yılda yapabileceklerimizi bu güçlerin yarısı ile iki yılda yapabileceğimizi düşünebiliriz. Ancak askeri planların temelinde yatan ve bazan açıkça bazan daha kapalı şekilde ifade edilen bu fikir aslında tamamen yanlış bir fikirdir.

Bir askeri harekât, dünyadaki bütün faaliyetler gibi, belirli bir zamanı gerektirir; elbette Wilna'dan Moskova'ya yaya olarak sekiz günde gidemeyiz. Ancak savaşta, dinamikte olduğu gibi, zaman ile kuvvet arasında karşılıklı bir etkinin izlerine raslamak mümkün değildir.

Savaşta iki tarafın da zamana ihtiyacı vardır ve bütün mesele şuradadır: iki taraftan hangisi, durumuna göre, zamandan daha çok şey, bazı **özel avantajlar** beklemektedir? Bu elbette –iki tarafın durumundaki bazı özellikler dışında– **yenilen** taraftır ve bunun nedeni kuşkusuz dinamik yasalara değil, psikolojik yasalara dayanır. Haset, kıskançlık, endişe ve belki de gönül yüceliği talihsizlerin doğal şefaathileridir. Bir yandan kendisine dostlar bulurlar, öte yandan düşmanlarının koalisyonunu zayıflatırlar ve çökertirler. Bu itibarla, zaman yenenden çok yenilenin işine yarar ve ona bazı avantajlar sağlar. Kaldı ki, daha önce [sayfa 308] de belirttiğimiz gibi, kazandığımız ilk zaferden lâıykıyla yararlanmak için büyük çapta bir kuvvet harcamasına gerek vardır. Bu bir defada olup bitecek

bir şey değildir, büyük çapta bir ev idaresi gibi sürekli bakım ister. Düşman eyaletlerinden birini işgal etmemize yeten kuvvet her zaman bu yeni duruma hakim olmamız için yeterli olmayabilir; kaynaklarımız üzerindeki baskı giderek artar ve sonunda tahammül edilmez bir hal alır. Böylece zaman faktörü başlı başına bir değişiklik getirebilir.

Bonapart'ın 1812'de Ruslarla Polonyalılara yüklediği vergi ve haraçlar, durumunu muhafaza edebilmek için Moskova'ya göndermesi gereken yüz binlerce insanı tedarik edebilir miydi?

Ancak işgal edilen eyaletler yeteri kadar önemli ise, ülkenin işgal edilmemiş; olan bölgelerini beslemek ve ayakta tutmak için hayati kaynaklara sahipse, böylece düşmanın başına gelen felâket bir kanser gibi kendi kendini yiyorsa, o zaman belki galip tarafın daha ileri gitmemekte kazancı kaybindan fazla olabilir. Bu durumda, dışardan bir yardım gelmediği takdirde, zaman başlanılmış olan işi tamamlayabilir, işgal edilmemiş olan bölgeler belki de kendiliğinden düşer. Böylece zaman, kazanan taraf için de bir güç faktörü olabilir, fakat bu ancak yenilen tarafın bir karşı darbesinin artık mümkün olmadığı, durumun lehine değişmesinin tasavvur edilemeyeceği hallerde söz konusudur. Bu takdirde ise galip gelen tarafın artık bu güç faktörüne ihtiyacı yoktur, çünkü asıl amacına ulaşmış, kriz tehlikesini atlatmış, bir kelime ile düşmanı buyruğu altına almıştır.

Bu muhakemeyi yürütmekteki amacımız, bir fütuhâtın hiç bir zaman çok erken bitirilmiş sayılamayacağını, onu zorunlu olandan **daha uzun bir zaman** sürecine yaymanın işi **kolaylaştıracağı yerde zorlaştıracağını** açıkça göstermektir. Bu savımız doğru ise, şunu da kabul etmemiz gerekir ki, eğer her hangi bir istilâyı gerçekleştirecek kadar kuvvetli isek, onu bir hamlede, bir takım aşamalardan geçmeden gerçekleştirecek kadar da kuvvetli olmamız [sayfa 309] lazımdır. Tabii kuvvetlerimizi bir noktada toplamak ve zorunlu hazırlıkları yapmak için gerekli kısa süreli molaları bunun dışında bırakıyoruz.

Süratle alınacak kararları ve bir an önce sonuca ulaşma çabalarını saldırı savaşı için şart sayan bu görüşümüzle, sanınız ki, aralıksız ve duraklamadan zafere doğru koşmak yerine, daha ihtiyatlı ve daha emin saydığı yavaş ve sözde metodik bir sistem uygulamaktan yana olan teorinin temelini tamamen çürütmüş oluyor-

uz. Bununla birlikte, bizi buraya kadar izlemiş olanların gözünde bile, ortaya attığımız iddia bir paradoks gibi görünebileceğinden, ilk bakışta köhne bir önyargı gibi kökleşmiş ve kitaplarda binlerce kez tekrar edilmiş bir fikre ters düşüyor ve karşı çıkıyor izlenimini verebileceğinden, bu iddiamıza karşı ileri sürülen kanıtları daha yakından incelemeyi gerekli görüyoruz.

Kuşkusuz yakın bir hedefe ulaşmak uzak bir hedefe ulaşmaktan daha kolaydır; ancak yakında bulunan işimize yaramıyorsa, bu demek değildir ki, çabalarımıza ara vermek ve dura dura gitmekle yolun ikinci kısmını daha kolay katetmeyi sağlayabiliriz. Kısa bir atlayış uzun bir atlayıştan daha kolaydır, fakat kimse bu yüzden geniş bir hendekten atlamak için önce orta yerine kadar atlamayı aklından geçirmez.

Sözde metodik bir saldırı savaşı kavramının neye dayandığını daha yakından araştırarak olursak, şu unsurlara raslarız:

1° Karşılaştığımız düşmana ait kalelerin zaptı.

2° Gerekli ikmal malzemesinin tedariki ve yığılması.

3° Cephanelikler, köprüler, mevziler, vb. gibi önemli noktaların tahkimi.

4° Birliklerin kışın, ve ara sıra dinlenmek ve ihtiyaçlarını gidermek için konaklamaları.

5° Ertesi yıl için takviyeler beklemek.

Öyle sanılıyor ki, eğer bütün bu amaçları gerçekleştirmek için saldırı harekâtı sırasında düzenli bir şekilde duraklayacak olursak, yeni bir harekât üssü kazanmış ve [sayfa 310] kuvvetlerimizi tazelenmiş oluruz: sanki kendi Devletimiz ordumuzun gerisinden gelirmiş ve ordumuz her yeni sefere yeni ve taze bir güçle başlamış gibi...

Bütün bu övgüye değer hedefler saldırı savaşı daha rahat ve kolay koşullar altında sürdürmemizi sağlayabilirler, fakat sonucunu daha kesin bir teminat altına almadıkları gibi, çoğu kez başkomutanının mizacından veya hükümetin kararsızlığından ileri gelen bazı karşı kuvvetleri saklamayı amaçlayan bahanelerden ibarettirler. Sonuncusundan başlayarak bunların içyüzünü meydana çıkarmaya çalışalım.

1° Takviye beklemek: bu bizim kadar, hatta daha fazla düşmanın işine yarar. Üstelik, bir Devlet iki yıl içinde seferber edebileceği askeri kuvvetleri bir yıl içinde de seferber edebilir, çünkü bu kuvvetlerin ikinci yıl içindeki artışı tümüne oranla son derece önem-

sizdir.

2° Bizimle beraber düşman da dinlenir.

3° Şehirlerin ve mevzilerin tahkimi ordunun işi değildir ve bu itibarla işini geciktirmesi için bir neden olamaz.

4° Bugünkü ikmal sistemine göre, cephanelik ve malzeme depolarına birlikler ordugâhta iken daha çok ihtiyaç vardır. Birlikler başarı ile ilerledikleri sürece, sık sık düşmana ait ikmal depolarını ele geçirmek mümkündür, bu da ülke yoksulsa işimize yarar.

5° Düşman kalelerinin işgali saldırının ertelenmesi sayılmaz; aksine, ilerlemenin hızlandığını ve yoğunlaştığını gösterir, dolayısıyla görünürdeki duraklama gerçek anlamda bir duraklama ve kuvvet kullanımı azaltan bir faktör değildir. Öte yandan, düzenli bir kuşatmanın, bir ablukanın ya da her hangi bir kaleyi gözetlemenin götüğümüz amaç bakımından daha büyük bir yarar sağlayıp sağlamayacağı ancak durumun ve şartların özelliğine göre karar verilebilecek olan bir konudur. Genel olarak yalnız şu kadarı söylenebilir: bu soruya cevap vermeden önce, bir yandan basit bir abluka ile yetinirken öte yandan ilerlemeye devam etmekle aşırı bir riske girip girmediğimizi kestirmek ve ona göre karar vermek gerekir. Böyle bir tehlike yoksa ^[sayfa 311] ve kuvvetlerimizi yaymak için yeterli kadar geniş bir alanımız varsa, düzenli kuşatmayı saldırı harekâtının sonuna erdemek daha uygun olur. Böylece, daha önemli bir şeyi ihmal etmek pahasına, zaptedilene vakit geçirmeden emniyet altına almaya çalışmak gibi yanlış bir fikrin tuzağına düşmemeye dikkat etmemiz gerekir.

İlerlemeye devam etmekle şimdiye kadar kazandıklarımızı kaybetmek tehlikesine maruz kaldığımız izlenimini kuşkusuz büsbütün bertaraf etmeye imkan yoktur. Fakat bizim kanımız odur ki, dinlenme, duraklama ve aşamalı ilerleme fikri saldırı savaşının niteliği ile bağdaşmaz, ve kaçınılmaz oldukları takdirde bunlara bir aksilik gözüyle, sonucu daha kesin değil tersine daha belirsiz kılan bir sakınca gözüyle bakmak gerekir. Ayrıca, evrensel gerçekler açısından, eğer zayıflığımız yüzünden veya başka bir nedenle duraklamak zorunda kalmışsak, hedefimize doğru ikinci bir sıçrayış genellikle imkansızdır; yok eğer böyle bir sıçrayış, bir ikinci teşebbüs mümkün ise, o zaman ara yerdeki duraklama zorunlu değildir demektir; öte yandan, eğer hedefimiz daha başlangıçtan beri gücümüzü aşırıyorsa, bu ona hiç bir zaman ulaşamayacağız demektir.

Bunun genel bir gerçek gibi göründüğünü söylerken, sadece zamanın saldıran tarafa tek başına bir avantaj sağlayabileceği kanısını bertaraf etmek istiyoruz. Yoksa politik koşullar yıldan yıla değişebileceğinden, sırf bu nedenle genel kurala istisna teşkil eden durumlar ortaya çıkabilir.

Belki genel bakış açımızdan vazgeçtiğimiz ve sadece saldırı savaşını düşündüğümüz ileri sürülecektir; fakat bu doğru değildir. Kuşkusuz, düşmanı topyekün imha etmek isteyen, bunu düşünebilen taraf, kolayca savunmaya geçmeye yanaşmayacaktır, çünkü savunmanın yakın amacı sadece elimizdekini korumaktır. Ancak, olumlu (müspet) bir amacı olmayan bir savunmanın taktikte olduğu kadar stratejide de bir çelişki olduğunu ve bu itibarla her savunmanın eninde sonunda saldırıya geçmek için fırsat arayacağını ve savunmanın bütün avantajlarını tüketir tüketmez gücünün elverdiği ölçüde saldırıya geçmekten geri ^[sayfa 312] kalmayacağını ısrarla savunduğumuza göre, küçük veya büyük çapta her türlü savunmanın gerçek amacının saldırı olduğunu, dolayısıyla düşmanın imhasının savunmanın da saldırının da ortak amacını teşkil ettiğini söylemek zorundayız. Nitekim, öyle haller olabilir ki, düşmanın imhası gibi büyük bir amaç peşinde koşan bir saldırgan bile savaşın başında önce savunma biçimini kullanmayı tercih edebilir. Çar Alexander belki de savaşa girerken, sonunda görüldüğü gibi, düşmanın yerle bir etmeyi düşünmemişti. Fakat düşünmüş olmasını büsbütün olanak dışı saymamız için de bir neden yoktur. Ve eğer düşünmüşse, Rusların buna rağmen savaşa savunma ile başlamış olmaları son derece doğal değil miydi?

BÖLÜM V SAVAŞIN AMACININ DAHA KESİN OLARAK TANIMLANMASI SINIRLI AMAÇ

Bundan önceki bölümde, “düşmanın yenilgisi” deyiminden savaş eyleminin gerçek mutlak amacını anladığımızı söylemiştik.

Şimdi de, bu amaca ulaşmak için gerekli şartların yerine getirilmemiş olması halinde ne yapılabileceğini araştırmaya çalışacağız.

Bu şartlar büyük bir maddi veya manevi üstünlüğü, ya da büyük bir teşebbüs ruhunu, büyük tehlikeleri göze almak eğilimini önceden var sayar. Bütün bunların yokluğunda, savaş eyleminin ancak iki türlü amacı olabilir: ya düşman topraklarının küçük veya sınırlı bir kısmını işgal etmek, ya da daha elverişli bir zamanı kollayarak kendi topraklarımızı düşman saldırısına karşı savunmak. [sayfa 313] Savunma savaşında bu ikinci duruma daha sık raslanır.

Belirli bir durumda bu iki amaçtan hangisinin daha uygun olduğuna karar vermek için, ikincisinden söz ederken kullandığımız deyim hatırlamak yeter. **Daha elverişli bir zamanı kollamak**, böyle bir zamanın geleceğine inanmak için bazı nedenlerin bulunduğu anlamına gelir; bu bekleyiş, yani savunma savaşı, daima bu umuda dayanır. Öte yandan, içinde bulunduğumuz andan yararlanmayı öngören saldırı savaşı, geleceğin bizim için değil de, düşman için daha iyi ihtimallere gebe olduğu durumlarda bir emrivâki olur.

Belki de en yaygın olan üçüncü durum ise, iki tarafın da gelecekte belirli bir şey beklemediği ve dolayısıyla karar vermeye elverişli bir ortamın bulunmadığı hallerde ortaya çıkar. Bu durumda, ister istemez saldırı savaşına sürüklenen, politik bakımdan saldırgan olan, yani müspet bir amaç güden taraftır; çünkü bu amaçla silaha sarılmıştır, ve zorunlu bir neden olmadan kaybedilen her dakika **onun için** kaybedilmiş sayılır.

Burada saldırı ya da savunma savaşından yana çıkarken taraftarların karşılıklı gücünü hiç hesaba katmadık; oysa, bu tercihi tarafların karşılıklı askeri güç ilişkilerine dayandırmanın daha doğru olacağı iddia edilebilir. Fakat biz tam tersine, asıl bu yolun bizi yanıltacağına inanıyoruz. Muhakeme tarzımızın basitliğini ve mantık bakımından doğruluğunu herkes kabul edecektir; fakat bir de somut durumlarda bizi aksi ve abes bir sonuca götürüp götürmediğine bakalım.

Farzedelim ki, küçük bir Devlet kendisinden çok üstün bir Devletle ihtilâfa düşüyor, fakat bu arada kendi durumunun her yıl daha kötüye gittiğini görüyor veya bunu tahmin ediyor. Savaş kaçınılmaz hale geldiği takdirde, bu Devlet, durumu henüz çok kötü olmadığı bir zamanda savaşa girerek zamandan yararlanmak iste-

meyecek midir? Demek ki bu Devlet saldırıya geçecektir, ancak bunu saldırıdan bizatihi bir yarar umduğu için değil –çünkü saldırı tam tersine kuvvet dengesizliğini daha da arttıracaktır– [sayfa 314] fakat ya en kötü zaman gelip çatmadan kesin sonuca gitmek zorunda olduğu ya da arada sonradan üstüne yatabileceği birkaç avantaj sağlamak zorunda olduğu için yapacaktır. Bu teorinin saçma bir yanı yoktur. Ama bu küçük Devlet düşmanın kendisine saldıracağından yüzde yüz eminse, o zaman başlangıçta bir üstünlük sağlayabilmek için savunma biçimine başvurabilir ve vurmalıdır. Bu takdirde hiç değilse zaman kaybetmek korkusu yoktur.

Öte yandan, küçük bir Devletin daha büyük bir Devlete karşı savaşa girdiğini ve geleceğin iki tarafın da kararı üzerinde hiç bir etkisi bulunmadığını farz edecek olursak, yine, eğer saldırıya geçen küçük Devlet ise, hedefine doğru ilerlemesi gerekir.

Eğer kendisinden daha güçlü bir düşmana karşı müspet bir amaç saptamak cüretini göstermiş ise, yine harekete geçmesi, yani düşmana saldırması gerekir: meğer ki düşman daha önce davranıp buna gerek bırakmamış olsun! İcra sırasında politik kararını değiştirmiş olmadıkça –ki bu sık sık olur ve savaşa belirsiz bir nitelik kazandırır– beklemek saçma olurdu.

Sınırlı amaçla ilgili incelemelerimiz bizi böyle bir amaç güden saldırı savaşı ile savunma savaşına getirmektedir. Bu iki hali aynı ayrı bölümlerde tartışmak istiyoruz; fakat şimdi dikkatimizi başka bir noktaya yöneltmemiz gerekiyor.

Şimdiye kadar, savaşın amacındaki değişiklikleri sadece özünde bulunan nedenlere bağladık. Politik niyetin niteliğini ancak olumlu (müspet) bir şeye yönelip yönelmediğine göre hesaba kattık. Politik niyetin bütün öteki unsurları savaşa tamamen yabancı şeylerdir; ancak Birinci Kitabın İkinci Bölümünde (**Savaşın Amaçları ve Araçları**), politik amacın niteliğinin, kendi isteklerimizin veya düşman isteklerinin kapsamının ve politik ilişkilerimizin tümünün aslında savaşın yönetimi üzerinde kesin bir etkisi bulunduğunu teslim etmiştik; bu itibarla, bundan sonraki bölümü özel olarak bu konuya ayırmamız gerekiyor. [sayfa 315]

BÖLÜM VI

A. POLİTİK AMACIN ASKERİ AMAÇ ÜZERİNDE ETKİSİ

Başka bir Devletin davasına sahip çıkan bir Devletin ona kendi davası gibi dört elle sarıldığı görülmemiştir. Orta güçte bir yedekler ordusunu yardıma gönderir; harekât başarı ile sonuçlanmadığı takdirde, işe bitmiş gözüyle bakar ve en az zararlı işin içinden sıyrılmaya çalışır.

Avrupa politikasında geçerli olan genel bir kurala göre, Devletler bir saldırı veya savunma ittifakı ile birbirlerine karşılıklı askeri yardım vaat ederler. Fakat hiç bir Devlet bir başka Devletin çıkarlarını ve kavgalarını yürekten benimseyip onlara etkin bir biçimde katılmaz; sadece önceden kararlaştırılmış, genellikle küçük bir askeri kontenjanla kendisini desteklemeye söz verir, bu arada savaşın amacı ile veya düşmanın çaba ve faaliyetlerinin kapsamı ile ilgilenmez. Bu tür bir ittifak anlaşmasının çerçevesi içinde, müttefiklerden hiç biri kendisini, bir savaş ilânı ile başlaması ve bir barış anlaşmasının imzalanmasıyla bitmesi gereken gerçek bir savaşa girmekle yükümlü saymaz. Ne var ki, bu bile açıkça saptanmış kesin bir kural olmayıp yerine ve zamana göre değişik uygulamalar gösterir.

Vaat edilen on, yirmi, ya da otuz bin kişilik kontenjan tamamen savaşa angaje olmuş olan Devletin emrine verilmiş ve bu Devletin onu bildiği ve istediği gibi kullanabilmesi sağlanmış olsaydı, durumun bir ölçüde tutarlı olduğunu söyleyebilir ve savaş teorisi bakımından büyük bir zorlukla karşılaşmazdık; çünkü bu takdirde verilen kontenjana kiralanmış bir ordu gözüyle bakabilirdik. Fakat alışlagelen uygulama bambaşkadır. Genellikle, yardımcı kuvvetin bağımsız, daha doğrusu sadece kendi hükümetinden emir alan bir komutanı vardır; bu hükümet de gönülsüz amacına en uygun düşen askeri hedefi saptayıp komutanına tebliğ eder. [sayfa 316]

Fakat iki Devlet üçüncü bir Devlete karşı gerçekten savaşa girseler bile, ikisi ortak düşmanın imha edilmesi veya kimin tarafından imha edileceği konusunda aynı şeyi düşünmezler. Mesele çoğu kez bir ticari alışveriş gibi halledilir. Her iki taraf teşebbüse 30.000 veya 40.000 asker tutarında bir hisse ile katılır, bunun miktarını maruz kaldığı tehlikeye veya umduğu avantajlara göre saptar

ve yatırımından fazlasını kaybetmeye istekli değilmiş gibi hareket eder.

Bu tutum sadece bir Devletin kendisini pek o kadar ilgilen-dirmeyen bir dava için başka bir Devletin yardımına geldiği zaman başvurulmuş tutum değildir: her iki tarafın önemli ve ortak bir çıkarı söz konusu olduğu hallerde bile, diplomatik bir destek olmadan hiç bir şey yapılamaz, ve aralarında ittifak antlaşması imza etmiş olan taraflar genellikle belirli küçük bir kontenjan tedarik etmekle yetinirler ve kuvvetlerinin geri kalan kısmını kendi politikalarının gerektireceği özel amaçlar için kullanmak konusunda anlaşırılar.

İttifaklar sonucu girilen savaşlara ilişkin bu görüş aşağı yukarı her yerde geçerliydi ve ancak son zamanlarda yerini daha doğal görüş ve yöntemlere bırakmak zorunda kaldı: çünkü bir yandan tehlikenin büyüklüğü insanları Bonapart'a **karşı** birleştirdi ve öte yandan sınırsız bir güç Bonapart'ın **emrinde** müttefikleri buna zorladı. Bu anormal bir şeydi, çünkü savaş ve barış tabiatları gereği derecelendirme kabul etmeyen kavramlardır. Bununla birlikte, aklın görmezlikten gelebileceği diplomatik bir gelenekten ibaret değildi, insan tabiatının zayıflığına ve doğal sınırlılığına kök salmış bir tutumdur.

Son olarak, müttefiksiz yürütülen savaşlarda bile, savaşın politik nedeninin yönetilme biçimi üzerinde büyük bir etkisi vardır.

Düşmandan ancak küçük çapta bir fedakârlık beklediğimiz takdirde, savaştan küçük bir karşılık beklemekle yetinebilir ve buna da ılımlı çabalarla ulaşmayı umabiliriz. Düşman da aşağı yukarı aynı muhakemeyi yürütür. Ancak ^[sayfa 317] iki taraftan biri hesabında yanıldığını anlar, ve önce sandığı gibi düşmandan biraz daha üstün olmak yerine aksine ondan biraz daha zayıf olduğunun farkına varırsa, büyük askeri çabalar harcamak için gerekli para ve diğer araçlar kadar yeterli bir moral gücün ve hırsın da çoğu zaman eksik olduğunu görecektir. Bu durumda, amiyane tabiriyle, "elinden geleni" yapacak, bu umudunu destekleyen hiç bir neden bulunmadığı halde geleceğin daha iyi şeyler getireceğini umacak ve bu arada savaş, hastalıklı bir beden gibi, sürüklene sürüklene ilerleyecektir.

Böylece savaşın karşılıklı eylemi, rekabet, şiddet ve acımasızlığı, itici güçlerdeki zayıflığın durgunluğu içinde kaybolur ve iki taraf bir çeşit güvenlik içinde çok sınırlı alanlarda hareket etmekte

yetinirler.

Politik amacın savaş üzerindeki bu etkisine izin verdiğimiz takdirde –ki başka çare yoktur– artık buna bir sınır çizilemez ve savaş artık sadece **düşmanı tehdide ve görüşmelere** yönelir.

Savaş teorisi, felsefi bir inceleme ise ve öyle kalacaksa, onu bu fiili durumla bağdaştırmak çok zor olacaktır. Çünkü savaş kavramının bütün zorunlu unsurları adeta uçup gitmiş ve teorinin dayanacak bir desteği kalmamış olacaktır. Fakat doğal çözüm yolu çok geçmeden ortaya çıkacaktır. Yumuşatıcı bir ilke savaş eylemi üzerindeki etkisini pekiştirdikçe, daha doğrusu itici güç azaldıkça ve eylem pasif bir direnmeye doğru kaydıkça, kılavuz ilkelere daha az ihtiyacı olacaktır. O zaman bütün askerlik sanatı salt ihtiyatkârlığa dönüşecek, başlıca amacı istikrarsız dengenin birdenbire aleyhimize dönmesini ve yansavaşın gerçek bir savaşa dönüşmesini önlemek olacaktır.

B. SAVAŞ POLİTİKANIN BİR ARACIDIR

Savaşın niteliği ile insanların bireysel veya sosyal diğer çıkarları arasındaki çelişkiyi incelemek için şimdiye kadar sorunun bütün yönlerine eğilmeye ve bu çelişki unsurlarından hiç birini ihmal etmemeye çalıştık; ancak bu çelişki [sayfa 318] bizzat insan tabiatına dayandığından, onu hiç bir felsefe çözemez. Şimdi bu çelişkilerin pratik hayatta birbirlerini kısmen nötralize etmek suretiyle nasıl bir birlik içinde massedildiklerini (soğurulduklarını) görelim. Eğer bu çelişkiyi açıkça ortaya koymak ve çeşitli unsurlarını ayrı ayrı incelemek zorunluluğuna inanmamış olsaydık, bu birliği ta baştan tanımlardık. Bu birlik şu kavramda yatar: **savaş politik ilişkilerin sadece bir parçasıdır ve dolayısıyla bağımsız bir nesne değildir.**

Bilindiği gibi, savaş ancak hükümetler ve milletler arasındaki politik ilişkilerden çıkabilir; fakat genellikle savaşla birlikte bu ilişkilerin kesildiği ve sadece kendi yasalarna tâbi tamamen farklı bir durumun ortaya çıktığı sanılır.

Biz aksini savunuyoruz: savaş politik ilişkilerin başka araçların desteği ile sürdürülmesinden başka bir şey değildir. Başka araçlar diyoruz, çünkü şu noktayı da bu arada belirtmek istiyoruz ki, savaş kendi başına bu ilişkilere son vermez, onları temelden deşis-

tirmez, başka bir şey haline dönüştürmez; bu ilişkiler, kullandıkları araçlar ne olursa olsun, özünde aynı kalırlar, varlıklarını sürdürürler; ve savaş olaylarının bu politik ilişkilere bağlı kalan ana çizgileri, savaş boyunca barışa kadar devam eden politikanın ana çizgilerinden başka bir şey değildir.

Başka türlü tasavvur edilebilir mi? Milletler ve hükümetler arasındaki politik ilişkiler ne zaman diplomatik notaların teatisiyle sona ermiştir? Savaş politik düşünceleri söylemenin ve kaleme almanın bir başka biçimi olmaktan başka nedir? Belki savaşın kendine özgü dilbilgisi kuralları vardır, fakat kendine özgü bir mantığı yoktur.

Bu bakımdan savaş hiç bir zaman politik ilişkilerden ayrımayız, ve araştırmalarımızın her hangi bir noktasında böyle bir kopukluk meydana gelecek olsa, çeşitli ilişkilerin tüm bağları da bir ölçüde kopmuş olur ve ortaya anlamsız, amaçsız bir şey çıkarır.

Savaş savaştan başka bir şey olmasaydı, yani düşmanlık duygularının alabildiğine boşalmasından başka bir anlam taşımazdı bile, yine bu görüşü benimsemek [sayfa 319] gerekirdi; çünkü savaşın dayandığı ve esasını teşkil eden bütün unsurlar –kendi gücümüz, düşmanın gücü, her iki tarafın müttefikleri, ulusal karakterler, hükümet sistemleri, vb.–kitabımızın ilk bölümünde saydığımız bütün bu unsurlar politik niteliktedir ve politik koşullara ve ilişkilere onlardan ayrılmalarına imkan bırakmayacak derecede sıkı bağlarla bağlıdır. Fakat gerçek savaşın mutlak kavramının gerektirdiği kadar tutarlı, özelemlerinde aşırıya giden bir çaba olmadığını, aslında kendi kendisi ile çelişki halinde karma ve melez bir şey olduğunu düşünecek olursak, bu görüşün doğruluğu daha da belirgin hale gelir. Bu niteliği ile savaş hiç bir zaman kendi öz yasalarına tabi olamaz, başka bir bütünün bir parçası olmaktan kurtulamaz: bu bütün ise politikadır.

Savaşa başvurmakla, politika savaşın niteliğinden çıkan bütün o katı mantıki sonuçları bir kenara iter; son olanaklarla uğraşacak yerde yakın olasılıkların sınırları içinde kalır. Kuşkusuz böyle bir savaşta şansın ve belirsizliğin payı büyük olur ve savaş bir çeşit kumara dönüşür; fakat bütün hükümetler kendi yetenek ve uzak görüşlülüklerinin rakiplerinden üstün olduğuna güvenirlir ve bu sayede kumarı kendilerinin kazanacağına inanırlar.

Politika böylece savaş denilen o ejderhayı basit bir araç ha-

line çevirir; tek bir darbe indirmek için insanın iki eliyle birden ve bütün gücüyle kaldırması gereken o korkunç savaş kılıcını, hafif ve kullanışlı bir eskrim epesine, hatta çok kez bir flöreye dönüştürür, kâh sahici kâh şaşırmaca vuruşlar yapar, kâh rakibinin vuruşlarını savuşturur.

Böylece, bunu bir çözüm yolu olarak kabul edersek, yaradılışı gereği çekingen ve korkak olan insanın savaşta karşılaştığı çelişkileri çözmüş oluruz.

Savaş politikanın bir parçası olduğuna göre, doğal olarak ister istemez onun karakterini alacaktır. Politika büyük ve güçlü bir politika ise, savaş da öyle olacak ve belki de doruğuna ulaşarak **mutlak biçimini** alacaktır.

Konuya bu açıdan baktığımızda, savaşın mutlak ^[sayfa 320] biçimini gözden uzak tutmamıza gerek kalmaz; onu sadece sürekli olarak arka planda tutmamız yeter.

Ancak bu görüş sayesinde ki, savaş birliğine kavuşur, ancak bu görüş sayesinde bütün savaşları **tek ve aynı** tür olaylar olarak görebiliriz; ancak bu görüş sayesinde yargılarımızı gerçek ve sağlam bir temele oturtabilir ve buna göre geniş kapsamlı ve büyük çapta planlar hazırlayıp kararlaştırabiliriz.

Politik unsurun savaşın ayrıntılarına kadar nüfuz etmediği doğrudur. Nöbetçiler dikerken veya devriye kolları çıkarırken politik amaçlar gütmeyiz. Fakat bir savaşın, bir seferin ve hatta çoğu kez bir muharebenin genel planı üzerinde politik amacın etkisi kesindir.

Bu nedenledir ki, görüşümüzü işin başında saptamakta acele etmedik. Ayrıntılarla uğraştığımız sürece, bunun bize bir yardımcı olmazdı, hatta bir ölçüde dikkatimizi dağıtabilirdi; fakat şimdi sıra savaş veya sefer planının hazırlanmasına gelince, görüşümüz ağırlık kazanmakta, hatta onu benimsemek kaçınılmaz hale gelmektedir.

Genel olarak hayatta en önemli şey, olaylara hangi açıdan bakılması ve değer biçilmesi gerektiğini tam olarak bilmek ve ona göre hareket etmektir. Çünkü bin bir çeşit olayları bir bütün halinde görmek ve kavramak ancak onlara **tek bir** görüş açısından bakmakla mümkündür ve tutarsızlıktan ancak bu sayede kurtulabiliriz.

Dolayısıyla bir savaş planı hazırlarken olaylara iki veya üç

görüş açısından –örneğin, askerinin, yöneticinin, politikacının görüş açısından– bakmak mümkün olmadığına göre, mesele **politika-****nın** mutlaka en önemli unsur olup olmadığını ve ötekilerine ağır basıp basmadığını saptamaktadır.

Politikanın, iç yönetimin, hatta tüm insanlığın ve felsefi düşüncenin tasavvur edebileceği başka her şeyin çıkarlarını kendisinde birleştirip bağdaştırdığı kabul edilir; çünkü politika aslında bütün bu çıkarların başka Devletlere karşı bir temsilcisidir. Evet, politika kimi zaman yanlış bir yön izleyebilir, kişisel ihtiraslara, özel çıkarlara ve [sayfa 321] yöneticilerin gururuna hizmet edebilir, ama bu bizi şimdilik ilgilendirmez, çünkü savaş sanatı hiç bir zaman politikanın akıl hocası olamaz ve burada politikaya ancak tüm toplumun ortak çıkarlarının temsilcisi gözüyle bakabiliriz.

Dolayısıyla halledilmesi gereken tek sorun şudur: bir savaşın planlarını hazırlarken, politik bakış açısı salt askeri bakış açısının önünde (böyle bir bakış açısı tasavvur edilebilirse) silinmeli, yani tamamen ortadan kalkmalı veya askeri görüş açısına tâbi mi olmalıdır, yoksa politik görüş açısı mı askeri görüş açısına hakim olmalıdır?

Politik görüş açısının savaşın başından beri tamamen silinmesini ancak ölüm ve kalım savaşlarında, salt düşmanlık halinde tasavvur etmek mümkündür. Gerçekte ise, savaşlar, daha önce de belirttiğimiz gibi, bizzat politikanın tezahürleridir. Politik noktai nazın askerlik isterlerine bağımlılığı sağduyuya aykırı olurdu, çünkü savaşı ilân etmiş olan politikadır. Politika beyindir, savaş sadece bir alettir; yoksa tersi değil. Askeri görüş açısını politik görüş açısına tâbi kılmak bu itibarla yapılabilecek tek şeydir.

Bu Kitabın üçüncü bölümünde söylediklerimizi hatırlayarak gerçek savaşın ne olduğunu düşünürsek, yani **her savaşın her şeyden önce politik verilerin ve koşulların sonucu olan karakterinin olasılığına ve hakim niteliklerine göre kavranması gerektiğini** göz önüne alırsak, ayrıca savaşın çoğu zaman –hatta günümüzde **hemen hemen her zaman** diyebiliriz– ayrılması mümkün olmayan organik bir bütün olduğunu, dolayısıyla ayrı ayrı faaliyetlerinin bu bütün içinde eridiğini ve varlıklarını bu bütüne borçlu olduğunu unutmazsak, o zaman savaş yönetiminin ana çizgilerini belirleyen en üst düzeydeki görüş açısının politikadan başka bir şey olamayacağı açık ve elle tutulur bir biçimde ortaya çıkar.

Planlar bu politik görüş açısından bir kalıptan çıkar gibi çıkar. Onları anlamak ve değerlendirmek çok kolay ve akla yakın olur; onlara inancımız ve güvencimiz artar, saiklerimiz daha tatmin edici olur ve tarih daha iyi anlaşılır.

Her halükârda, olaylara bu görüş açısından baktığımızda, [sayfa 322] artık askeri ve politik çıkarlar arasında her hangi bir çelişki söz konusu değildir, ve olduğu zaman bile bunu sadece bir bilgi eksikliğine bağlayabiliriz. Politika savaştan veremeyeceği bir şeyi isterse, kendi öncüllerine aykırı hareket etmiş olur: politika kullanacağı araçları bilmek durumundadır, dolayısıyla ancak doğal ve zorunlu olan araçları kullanabilir. Fakat politika askeri olayların akışını doğru olarak değerlendirirse, savaşın nihai amacına en uygun olayların ve yönetimin ne olduğunu tayin etmek kendisine düşer.

Bir kelime ile, savaş sanatı en yüksek düzeyde politikaya dönüşür; notalar yazacak yerde muharebeler veren bir politikaya...

Bu görüşe göre, büyük bir askeri olay veya bu olayın planı hakkında **salt askeri görüş açısından** hüküm vermek yanlış ve hatta zararlıdır; aslında, hükümetlerin sık sık yapageldikleri gibi, bir savaş planı hakkında profesyonel askerlere danışarak **salt askeri** görüşlerini almak abesle iştiğal etmektir. Fakat kuramcılara katılarak eldeki tüm savaş araçlarının komutanlara verilmesini ve buna göre sırf askeri bir savaş veya sefer planı yapmalarını istemek daha da saçma bir şeydir. Genel olarak deneylerimiz bize göstermiştir ki, bugünkü savaş sisteminin çok çeşitli dallarına ve bilimsel karakterine rağmen, savaşın ana hatları her zaman hükümet tarafından, yani, teknik bir dil kullanmak gerekirse, askeri değil salt politik bir organizma tarafından saptanmıştır.

Bu son derece doğaldır. Savaş için gerekli belli başlı planlardan hiç birini politik durumu iyice bilmeden hazırlamaya imkan yoktur; eğer insanlar buna rağmen politikanın savaşın yönetimi üzerindeki zararlı etkilerinden söz edip duruyorlarsa, aslında söylemek istediklerinden çok başka bir şey söylemektedirler. Suçlanması gereken bu etki değil, söz konusu politikanın kendisidir. Politika doğru yani amacına uygun ise, savaş üzerinde ancak olumlu bir etkisi olabilir; yok eğer bu etki amaca cevap vermiyorsa, kaba hat saptanan yanlış politikadadır. [sayfa 323]

Politika ancak bazı askeri tedbir ve araçlardan mümkün ol-

mayan neticeler, niteliklerine ters düşen neticeler beklediği takdirde, çizdiği yanlış yolla savaş üzerinde zararlı bir etki meydana getirir. Nasıl ki, bir dili iyi konuşamayan bir kimse çok kez söylemek istediğinden başka bir şey söylese, politika da sık sık asıl niyetlerine uymayan emirler vermektedir.

Bu sayılamayacak kadar çok kez meydana gelmiştir. Bu da gösterir ki askeri sorunlardan bir ölçüde anlamak başarılı bir politika yürütmenin şartlarından biridir. Yani askerlik ile politika birbirinden ayrılamaz.

Fakat daha ileri gitmeden okuyucumuzu yanlış bir yoruma karşı uyarmak isteriz. Dosyaların altında bunalmış bir Savaş Bakanının, bilgili bir mühendisin, hatta kıta hizmeti görmüş tecrübeli bir askerin, hükümdarın hükümet işlerini bizzat idare etmediği bir ülkede mutlaka en iyi Dışişleri Bakanı olacağını söylemek istemiyoruz ve böyle bir şey aklımızdan bile geçmemektedir; diğer bir deyişle, askerlik konularından iyi anlamının bir Dışişleri Bakanının başlıca niteliği olması gerektiğini iddia etmiyoruz; kuvvetli bir karakter, sağlam bir kafa yapısı, yüksek bir zekâ bundan çok önce gelir; savaş hakkında gerekli bilgileri nasıl olsa şu veya bu şekilde edinebilir. Fransa, askeri ve politik alanda hiç bir zaman Belleisle kardeşleri ve Choiseul Dükü tarafından olduğu kadar kötü idare edilmemişti; oysa, üçü de iyi askerlerdi.

Politika kendini mevcut savaş araçlarına uydurmak ve savaş tamamen politik amaçlara uygun hareket etmek zorunda olduklarına göre, Devlet adamı ve asker aynı [sayfa 324] şahısta birleşmediği takdirde yapılacak tek şey vardır: başkomutanı kabine üyesi yapmak ve önemli kararlara katılmasını sağlamak. Ancak bu sadece kabinenin, yani hükümetin savaş sahnesinin yakınında bulunması halinde mümkündür; yoksa meseleler zaman kaybedilmeden halledilemez.

Avusturya İmparatoru 1809'da bunu yapmıştır; müttefik hükümdarları 1813, 1814 ve 1815'de bunu yapmışlardır ve hepsi de olumlu sonuçlar almışlardır.

Hükümete katılan başkomutanın dışındaki askerlerin hükümeti etkilemeleri son derece tehlikelidir; bu şartlar altında harekâtın olumlu yönde gelişmesine çok seyrek raslanır. Örneğin, Fransa'da, 1793, 1794 ve 1795 yıllarında, Carnot Paris'te oturduğu yerden savaşı yönetmeye kalkışmışsa da, bu asla örnek alınacak bir

yöntem değildir, çünkü teröre başvurmak ancak devrimci bir hükümetin harcıdır.

Şimdi tarihten alacağımız bir kaç örnekle bu bahse son verelim.

Geçen yüzyılın son on yılı içinde, Avrupa'da savaş sanatını altüst eden değişiklikler olmuş, en iyi orduların savaş yöntemlerinden çoğunun etkisiz kaldığı görülmüş ve askeri başarılar o zamana kadar görülmemiş boyutlar kazanmıştır; bu dönemde bütün yanlış hesapların savaş sanatına mal edilmesi lazım geldiği kesinlikle anlaşılmıştır. Alışkanlık gereği dar bir savaş anlayışı çerçevesinin içinde hapsedilmiş olan Avrupa, bu çerçeveyi aşan fakat buna rağmen eşyanın tabiatına uygun olanaklar karşısında şaşırıp kalmıştır.

En geniş görüşe sahip olan gözlemciler bu durumu politikanın yüzyıllardan beri savaş sanatı üzerindeki etkisine ve bunun büyük sakıncalarına atfettiler; bu yüzden savaşın savaş olmaktan çıktığını, yozlaştığını ileri sürdüler. Olaylar bakımından hakları vardı, fakat bunu arzi nedenlere bağlamakta ve önlenebileceğini sanmakta haksızdılar.

Başkaları ise bütün bunların Avusturya, Prusya, [sayfa 325] İngiltere, vb. gibi Devletlerin izledikleri özel politikaların gerici etkisine bağlanabileceğini sandılar.

Fakat acaba insanları şaşkına uğratan aslında savaşın yönetimindeki değişiklik miydi, yoksa politik bir etken mi? Yani: Aksilikler politikanın savaş üzerindeki etkisinden mi, yoksa hatalı bir politikadan mı ileri geliyordu?

Fransız İhtilâlinin dış ülkelerdeki büyük yankıları elbette Fransızların savaş yönetimi ile ilgili olarak buldukları yeni yöntem ve kavramlardan çok, Devletteki ve sivil idaredeki değişikliklerden, hükümetin niteliğinden, halkın durumundan; vb. ileri geliyordu. Öteki hükümetler bütün bunlar hakkında yanlış bir düşünceye kapıldılar, ve yeni güçlere, kabına sığamayan yeni bir enerjiye karşı eski ve normal yöntemlerle karşı koymaya çalıştılar: bu politik bir yanılğı idi.

Savaş hakkında salt askeri bir görüş açısından hareketle bu yanılğıyı teşhis etmek ve düzeltmek mümkün müydü? Elbette ki hayır. Çünkü sadece karşıt unsurların niteliğine bakarak bütün sonuçları önceden görecek ve uzak olasılıklar hakkında kehanette

bulunacak filozof bir strateji uzmanı çıkmış olsaydı bile, bu olağan-üstü yeteneklerinden pratikte yararlanmak her halde mümkün olmazdı.

Ancak ve ancak Fransa'da yükselen yeni güçleri ve Avrupa politikasının yeni ilişkilerini doğru olarak değerlendirmeye muktedir bir politika, savaşın büyük olaylarına bağlı sonuçları görebilir ve gerekli araçların kapsamı ile bunların en iyi ne şekilde kullanılacağı konusunda doğru bir yargıya varabilirdi.

Şu halde diyebiliriz ki: Devrimin yirmi yıllık zaferlerinin nedenlerini her şeyden önce hükümetlerin buna karşı koymak için uyguladıkları hatalı politikada aramak gerekir.

Gerçi bu hatalar ilk kez savaş sırasında ortaya çıkmış ve savaşın olayları politikanın umutlarını boşa çıkarmıştır; fakat bunun nedeni politikacıların askeri danışmanlarına danışmayı ihmal etmiş olmaları değildir. O [sayfa 326] dönemin politikacısının güvenebileceği, dönemin gerçeklerinden doğan, politikanın o zamana kadar kullanmaya alışmış olduğu savaş sanatı da tabiatıyla politikanın düştüğü hataların ayınına düşmüştü ve bu itibarla elbette bunları düzeltmek için bir şey yapamazdı. Bu arada savaşın kendisi de hem özü hem biçimleri bakımından önemli değişikliklere uğramış ve mutlak şekline biraz daha yaklaşmıştı. Fakat bu değişiklikler Fransız hükümeti kendisini politikanın dizginlerinden kurtardığı için meydana gelmemişti; Fransız İhtilâlinin yalnız Fransa'da değil, Avrupa'nın her yerinde değiştirdiği bir politikanın sonucu olarak meydana gelmişlerdi. Bu politika başka araçlar ve başka güçler kullanmış, ve bu sayede savaşı o zamana kadar görülmemiş ve hatta tasavvur edilmesine bile imkan bulunmayan bir enerji ile yürütebilmiştir.

Görülüyor ki, savaş sanatındaki değişiklikler politikadaki değişikliklerin bir sonucudur; bu itibarla, askerlikle politikanın ayrı ayrı şeyler olduğunu kanıtlamak söyle dursun, tam tersine bu ikisinin birbirine sıkı sıkıya bağlı bulunduğunun en sağlam bir kanıtını teşkil ederler.

O halde bir kez daha tekrar edelim: savaş politikanın bir aracıdır; ister istemez bu politikanın damgasını taşır; her şeyi politikanın terazisinde tartması gerekir. Savaşın yönetimi, ana hatları itibarıyla, politikanın kendisidir: politika eline kalem yerine kılıcı almıştır, fakat yine de kendi yasalanna göre düşündür. [sayfa 327]

Yedinci bölüm “Sınırlı Amaç-Saldırı Savaşı” başlığını taşımakta ve daha ziyade çevirimizin kapsamı dışında kalan yedinci kitabın birinci bölümünün “zaferin doruk noktası” kavramına atıfta bulunarak, karşılıklı olarak ve aynı ölçüde toprak işgalinin yarardan çok zarara sebebiyet verdiği, bu konuda çok dikkatli davranmak gerektiği belirtilmektedir. Sekizinci bölüm ise “Sınırlı Amaç-Savunma” başlığını taşımakta, Clausewitz’in öteden beri savunduğu savunmanın üstünlüğü tezi bir kez daha vurgulanmaktadır. [Ç. N.]

*

Sekizinci Kitabın dokuzuncu bölümü, “amaç düşmanın imhası olduğunda” savaş planının nasıl olması gerektiğini incelemektedir. Clausewitz şöyle demektedir: “İki temel ilke savaş planının bütününe kapsar ve geri kalan her şeye verilecek yönü tayin eder.”

“Birinci ilke şudur: düşman kuvvetinin ağırlığını mümkün olduğu kadar az sayıda ağırlık noktalarına, mümkünse bir tek noktaya getirmek; sonra, bu ağırlık noktalarına karşı saldırıyı mümkün olduğu kadar az sayıda önemli girişimlere, mümkünse bir tek girişime hasretmek; son olarak da, ikinci derecede önemli bütün girişimleri mümkün olduğu kadar kontrol altında tutmak. Bir kelime ile ifade etmek gerekirse, birinci ilke şudur: mümkün olduğu kadar her şeyi bir noktada toplamak. İkinci ilke ise şudur: mümkün olduğu kadar çabuk hareket etmek, yeterli nedenler bulunmadıkça hiç bir gecikmeye, hiç bir dolambaçlı yola meydan bırakmamak.” [sayfa 329]